

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

Ph. Sp. 854 Ex libris
Joannes Kandler Mon.

Ano 1704.

Ficke

Titius

Monac

<36602344980017

<36602344980017

Bayer. Staatsbibliothek

Q. A. 251

Philos. Logica. Instit. 773.

ARS

COGITANDI,

Sive

SCIENTIA COGI-
TATIONUM COGI-
TANTIUM,

COGITATIONIBUS NE-
CESSARIIS INSTRUCTA ET
APEREGRINIS, LIBE-

*Adornata R. A. T. A., Monacense
in. C. Cum S. B. Regni*

Summariis Caputum & rerum
Indice,

AUTORE

GOTTLIEB GERHARD
TITIO.

LIPSIÆ,

Sumpt. Hæred. LANCKISIANORUM,
Excudit JOH. HEINRICUS RICHTERUS,

M. DCC. II.

Ex libris Joan: Kande

Buyerische
Staatsbibliothek
MÜNCHEN

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or date, which is mostly illegible due to the high contrast and noise of the scan.

LECTORI BENEVOLO.

nter alia Objecta, quæ Menti humanæ offeruntur, est etiam ipsa Mens, hæc enim sæpe se ipsam considerat idque duplici modo, vel enim *de natura sua est sollicita*, dum sui ortum, sedem, substantiam & actionum suarum formalitatem investigare & explicare nititur, qua quidem in re nihil illa ignorat, nisi omnia: Vel, iis missis, *se cogitantem seu in objectis concipiendis occupatam contemplatur*, dum scil. imaginum illarum, quas sibi de rebus oblatis format, indolem, veritatem, varietatem & ordinem scrutatur, eo fine, ut iis cognitis,

PRÆFATIO.

tis, eo rectius deinde circa singula objecta, cogitationibus uti queat, qua in re cognoscenda paulo felicior est mens humana, nec enim hic adeo cæcutit, sed operationes suas, ideasque per contemplationem in se excitatas, maximam partem satis intelligit. Porro sicut ex aliarum rerum contemplatione, intellectus cognitione aliqua imbuatur, quæ scriptis comprehensa, Disciplinam aliquam efficit, ita etiam notitia, quam Mens de se ipsa habet, iisdem constituendis materiam suggerit, & prior quidem, quam memoravimus, si modo aliqua subest, Physicæ vel Pneumaticæ partem constituit, ex posteriori vero peculiaris enata est Disciplina, quam *Logicam* vocant, cumque cogitationum propriarum notitia, ad cogitationes in singulis objectis eo melius dirigendas, utilis omnino sit, adeoque *Logica Instru-*

men-

mentum instrumentorum vulgo existimetur, hinc in ea excolenda strenue sudatum est, ingensque libellorum Logicorum numerus, successu temporis prodiit, adeo ut, cum non ita pridem Periodus Calendario-graphica in Orbe literario dominaretur, DN. JACOB FRIDERICH REIMMANN, SCHOL. MARTIN. HALBERST. RECTOR, etiam *Calendarium Historico-Criticum de Logica*, curiosi seculi censuræ, anno 1699, submiserit, in quo Ille ab Adamo, usque ad Seculi decimi septimi, proxime elapsi, initium, Logicæ originem, fata & scriptores percensuit, in Præfatione insimul fassus, se vel in sua Bibliotheca ducentos scriptores Logicos adhuc possidere, qui omnes ad laudatum seculum decimum septimum pertineant, quique novo Calendario, ad nostra usque tempora texendo, si Lectores favent,

ant, materiam præbere possint, quod an secutum sit, mihi hactenus non constat. Solent autem Scriptores Logici certos Duces vel Antesignanos sequi, ab iisque adeo in certa genera separari. Debebant potius omnes ad eundem scopum tendere, artemque hanc non ex sectæ suæ hypothésibus, sed Objecti indole excolere, quod tamen hactenus factum mihi non videtur, neque enim propositum tenent, sed potius necessaria omittunt, aliena inferciunt, propria vero non satis recte excolunt, vel etiam tricis otiosis eadem deformant, id quod pronunciaré non vereor, licet plerosque non viderim, vel etiam videre cupiam, nam scriptionis genus præcipuæque hypothéses ex paucis etiam intelligi possunt. Quamvis vero ex recentioribus nonnulli à vulgari scribendi genere abierint, Logicamque alio
 omni-

omnino habitu , quam quo vulgo
 comparet , instruxerint, attamen
 nec hos scopum attigisse , omnino
 existimo. Quæ cum ita mihi visa
 sint, subiit animum , proprias de *Ar-*
te Cogitandi cogitationes consignan-
 di, disciplinæque Hujus ambitum
 indolemque, citra veritatis præjudi-
 cium aliorumque opprobrium, o-
 stendendi, lubido. Explicata igitur
 Logicæ ex meis hypothésibus na-
 tura, deinde existimavi, nihil in ea-
 dem considerari debere quam men-
 tis operationes, ad has autem decla-
 randas, uti omnino materia vicaria,
 ex hac vel illa disciplina pro lubitu
 defumenda, opus est, ita certum ali-
 quod objectum reale hinc penitus
 excludendum esse arbitratus sum.
 Circa laudatas autem mentis Opera-
 tiones summatim indoles, veritas,
 falsitas, varietas & ordo nobis ex-
 pendenda videntur, in his ergo capi-
 tibus

tibus explicandis universus tractatus occupatur. Ausim dicere, me omnia supplevisse, aliena expunxisse ac re-
 tenta varie interpolasse, ut ignomi-
 niam patidæ cujusdam exscriptionis
 facile evitare velim. Inprimis de
 veritate cogitationum ac primis co-
 gnoscendi principiis distincte disse-
 rui. Est hæc res vulgaribus libellis
 logicis penitus incognita, Recentio-
 res quidem eam attingunt, sed per-
 spicue satis tradere mihi non viden-
 tur. In doctrina propositionum ac
 speciatim, conversionis & oppositio-
 nis, multa observavi, ac vulgarem
 doctrinam penitus fere everti. Syl-
 logismorum tam simplicium quam
 compositorum explicatio vulgaris,
 quam jejuna & superficialia sit, in
 loco proprio ostendi, substituta do-
 ctrina solidiori, inprimis docui,
 quod speciales regulæ syllogisticæ
 nullo nitantur fundamento, & quod

potius in unaquaque figura , quovis modo legitime queat concludi , id quod vulgaribus præjudiciis obnoxii, nimis paradoxon arbitrabuntur. Quoad Methodum, veram ejus normam, fundamentum & habitum demonstravi ac ineptias methodicas peculiari disquisitione deinde illustravi. Processum disputandi, qui ad methodum pertinet , ac ab aliis prolixè satis expositus est, variis observationibus à me esse auctum ac dilucidatum, æqui rerum æstimatores, spero, non negabunt. Per modum appendicis adjeci duò capita, in quorum altero recensui ea, quæ tam ab antiquis quam recentibus Scriptoribus ad Logicam referuntur , mea tamen sententia ad illam non pertinent, inter illa quoque occurrit doctrina de prædicabilibus & Prædicamentis , quam in se etiam minus accuratam esse, sed variis labo-

PRÆFATIO.

borare defectibus, insuper ostendi. In altero delineavi disciplinam illam generalem, quam ad excolendas speciales, præter Logicam, necessariam esse arbitror. In eo, digressionem prolixiori *PETRI POIRETTI* libros de *Eruditione solida, superficialia & falsa* recensui de iisque sententiam meam proposui, quod institutum nec ingratum erit Lectori erudito, nec à scopo alienum eidem videbitur, cum enim scriptor ille mentis humanæ vim nimis deprimat, eique stuporem inducere conetur, quo ita stupefactæ, ægræ suæ mentis deliria eo majori cum successu obtrudere queat, ideo in arte cogitandi, *Cogitationum Principium* ab impetitionibus fanaticis vindicasse, non inopportunum censeripotest. Plura non addo, cum nec ea, quæ proposui, alio fine adduxerim, quam ut rationem susce-
pta

ptæ scriptiōnis redderem, ac, quare tanta libellorum logicorum copia, quæ diluvii instar orbem literarium inundavit, ab instituto me non dimoverit, ostenderem. De Scripto-ribus, quibus usus sim, non opus est multa addere, cum enim non tam aliorum sententias congerere, quam proprias potiꝰ consignare voluerim, de magno eorum numero parum fui sollicitus. Ex *Peripateticis* adhibui nonnunquam *B. JACOBI THOMASII & Dn. ULMANNI, ex Cartesianis, AUTORIS ARTIS COGITANDI, ex recentioribus Dn. WEISII & CHRISTIANI THOMASII* Scripta logica, quæ adeo unice fere in hoc tractatu allegata reperiuntur. *ARISTOTELI & CARTESIIUM* nunquam legi, utriusq; tamen sententias nonnullas ex affeclis intellexi, quæ admonitio eo pertinet, ut, si forte aliquam eorum sententiam adduxero,

PRÆFATIO.

nec tamen satis ex ipforū mente, id mihi vitio non vertatur, neque enim aliorū mentem exacte referre, sed sententiis aliis pro meo lubitu uti volui. De cætero exemplis plerumque juridicis usus fui, hæc enim uti mihi magis familiaria fuerunt, ita nec aliis eadem omnino displicitura putem, sunt enim magis ad captum, quam exempla mathematica, vel ex simili disciplina deprompta, moralia enim vel juridica ejus sunt indolis, ut à quovis, qui recta saltem ratione gaudet, facile intelligantur, quod si tamen alicui displiceant illa, poterit eadem sine conscientia scrupulo præterire. Eam objectionem non metuo, quod falcem messi alienæ immiserim, cum Logica à studio Juridico, cui alias operas meas quales quales dicavi, maximo disjuncta sit intervallo, nam cuivis homini integrum est, in excolendis disciplinis, vires

vires suas periclitari, ut ridiculū sit, plus juris tribuere dignitati cuidam vel muneri, indecoro sæpe artificio, ne quid gravius dicam, obtentis, quam humanitati; Imo si omnino hanc rem ex regulis Opificum, æstimare velis, Logica tamen nulli peculiariter videtur assignari posse, cum enim ad omnes alias Disciplinas sese extendat, non apparet, quare illi, qui iis dediti sunt, ex alieno arbitrio vivere vel ab ipsorū ore pendere præcise debeant, nec illis licitū sit, commune instrumentum suo excolere arbitrato. De cætero uti aliorum iudicio submitto, recte an secus hæc scripta sint, ita id intrepidè assero, meditationes has ab aliorum, in primis Peripateticorum, placitis longissime abire, & Logicam hanc peculiarari plane ratione esse concinnatam, ut proprio illo habitu omnibus placere posse putem, diversa ta-

PRÆFATIO.

men ratione, aliis, ut nonnulla
proben, aliis forte, ut pleraque
refutent adeoque ingenium circa e-
am ostentent, nec dubitem, quin
illa multis magnum debitura sit lu-
dibrium. Vale.

Lips. mens. Decemb. 1701.

INDEX

INDEX CAPITUM.

CAP. I.

- I. De Arte Cogitandi s. scientia Cogitationum cogitantium.
- II. De Cogitationibus humanis in genere.
- III. De Cogitationum humanarum veritate.
- IV. De Cogitationum humanarum falsitate.
- V. De Cogitationum humanarum varietate, ac in specie, de Prima Mentis Operatione.
- VI. De secunda Mentis Operatione seu idearum diversarum collatione.
- VII. De Propositionum affectionibus.
- VIII. De Definitione & Divisione.
- IX. De tertia mentis operatione seu Syllogismo.
- X. De Figuris & modis Syllogismorum.
- XI. De

INDEX CAPITUM.

- XI. De varietate Syllogismorum
Simplicium.
- XII. De Syllogismo Composito.
- XIII. De Syllogismo Vero & falso.
- XIV. De Cogitationum humana-
rum Ordine s. Methodo.
- XV. De ineptiis methodicis.
- XVI. De Processu Disputandi.
- XVII. De fallaciis ac erroribus Di-
spulatoriis eorumque præcauti-
one.
- XVIII. De his quæ vulgo ad Logi-
cam referuntur, nec tamen eo
pertinent.
- XIX. De habitu Disciplinæ genera-
lis, præter Logicam, ad excolen-
das disciplinas speciales, neces-
sariæ.

SUM-

SUMMARIA CAPITUM,

CAP. I.

In homine datur facultas cogitandi
 §. 1. ex cogitationibus oriuntur Disci-
 plina §. 2. in specie Logica seu Ars co-
 gitandi §. 3. qua habitualiter & syste-
 maticè supponitur §. 4. pro Scientia
 accepta quid? §. 5. ejus Genus §. 6. in-
 haberet illa menti §. 7. ejus impedimen-
 ta §. 8. versatur illa circa cogitationes
 §. 9. quo sensu? §. 10. 11. 12. Syllogis-
 mus non est Logices objectum adequa-
 tum §. 14. 15. 16. 17. nec res omnes
 pro ejus objecto rectè habentur §. 18.
 19. 20. 21. finis Logica est certior ve-
 ritatis perceptio §. 22. 23. non Syllogis-
 mus §. 24. Logica pro habitu accepta
 quid? §. 25. ejus usus §. 26. exinde
 oritur Logica Systematicè supposita,
 qua definitur §. 27. ejus finis §. 28.
 significantissime dicitur Scientia cogi-
 tationum cogitantium §. 29. de aliis
 deno-

SUMMARI A

denominationibus iudicium §. 30. 31.
Habitudo Logice intuitu aliarum di-
sciplinarum §. 32. non est disciplina
puerilis §. 33. 34. 35. 36. 37. partitio se-
quentium §. 38. 39.

CAP. II.

Cogitatio quo sensu ad *Artem* cogi-
tandi pertineat §. 1. quid sit §. 2. *idea*
natura §. 3. *animaginatio* & *pura in-*
tellectio differat §. 4. 5. *verba* illam
regulariter comitantur §. 6. *vel per*
sensus, *vel sine his*, *idea* excitan-
tur §. 7. quod ultimum amplius con-
firmatur §. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.
de controversia illa, *epicrasis* §. 17.
cogitationes etiam sine sermone fie-
ri possunt §. 18. 19. sed nec in hac
controversia *summa rei* posita est
§. 20.

CAP. III.

Veritas cogitationum quid? §. 1. non
est fortuita §. 2. est probabilis & certa
§. 3. *has* indemonstrabilis & demon-
stra-

*strabilis, ab objecto veritas est rerum
& sententiarum §. 4. ex rebus & di-
sciplinis realibus hauritur, modum
vero acquirendi docet Logica §. 5. mo-
dus ille non absolute necessarius §. 6.
quandoque etiam veritati ejus in-
quisitio obfuit §. 7. explicatu non est
adeo difficilis §. 8. ad duo capita
ejus explicatio redigitur §. 9. capaci-
tas verum acquirendi, menti inest,
sed demonstrari nequit §. 10. quod con-
tra scepticos firmatur §. 11. 12. 13. 14. 15.
16. 17. 18. 19. adducto vulgati illius :
cogito, ergo sum, vero sensu & pre-
rogativa §. 20. 21. mens per principia
cognoscendi, de veritate certa reddi-
tur §. 22. quæ quadruplicia §. 23. Prin-
cipium judicans est : quicquid clare
& distincte percipio, illud est ve-
rum §. 24. cujus sensus & habitus
distinctius evolvitur §. 25. 26. 27. 28.
29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. ejusque
veritas ab objectionibus vindicatur
§. 38.*

SUMMARI A

§. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47.
 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. *Principia præparantia duo sunt, nempe dubitandum esse §. 57. quod declaratur §. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. Et, attentemeditandum §. 66. 67. Juxta hæc mens reperit veritates indemonstrabiles §. 68. Et demonstrabiles §. 69. circa quas tertio occurrunt Principia probantia §. 70. quæ declarantur §. 71. 72. 73. 74. 75. 76. Ultimo loco occurrit principium defendens §. 77. quo referridebet vulgatum illud: impossibile est, idem esse & non esse §. 78. de cujus habitu Et necessitate, epicrasis §. 79. 80. comparatio illorum principiorum quoad disciplinas §. 81. 82. aliorum de primis cognoscendi principis sententia indicantur §. 83. in iis, quæ autoritate aliena credimus, principia allata, non circa veritatem, sed autoritatem examinandam occurrunt, §. 84. 85. limita-*

CAPITUM

tio §. 86. ulterius quoad fidem divi-
 nam & humanam id declaratur §. 87.
 88. 89. 90. 91. quousque aliis credere
 possimus vel debeamus §. 92. 93. 94. 95.
 quomodo in futuris cognoscendis, illis
 principiis utendum §. 96. Veritas ex
 rebus & disciplinis realibus petenda
 §. 97. 98. quod non est considerationis
 Logicae §. 99. ex disciplinis realibus
 materia meditandi quoque existit, nec
 de meditandi regulis vel primo objecto
 valde laborandum §. 100.

CAP. IV.

Falsitas cogitationum quid? §. 1.
 pertinet ad res concipiendas non pro-
 ducendas §. 2. 3. 4. 5. non est fortuita
 §. 6. De cetero est probabilis vel cer-
 ta, haec indemonstrabilis vel demon-
 strabilis §. 7. rerum vel sententia-
 rum §. 8. debet illa ab hominibus
 abesse, sed frequentissime adest. §. 9.
 cujus rei cause strictim exponuntur
 §. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21.

SUMMARIA

22. 23. 24. 25. 26. 27. in quantum veritas odiosa sit, ostenditur §. 28. 29. 30. 31. aliquando suo merito odium meretur §. 32. 33.

CAP. V.

Cogitationum varietas dependet à diversa ad Objectum applicatione, quod declaratur §. 1. 2. vera cogitationis proprium, ut sit clara & distincta §. 3. sicut falsa, ut sit obscura & confusa §. 4. 5. 6. obscuritas tamen circa veram aliquando adest §. 7. Postea varietas cogitationum à diversa objecti consideratione existit, quo respectu tres mentis operationes recte afferuntur §. 8. est hac vulgaris doctrina sufficiens, necessaria ac numero ternario precise concludenda §. 9. 10. 11. 12. 13. tres illæ operationes declarantur §. 14. ac primæ veritas contra dissidentes ostenditur §. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. datur in ea etiam veritas & falsitas §. 22. an recte illa ad rerum
exi-

CAPITUM

existentiam referatur §. 23. 24. idearum, ex prima mentis operatione resultantium, varietas §. 25. 26. vulgo de prima mentis operatione acturi, male ad voces delabuntur vel voces & conceptus confundunt §. 27. 28. 29. 30. 31. 32. vel alia ratione errant §. 33. 34. 35. 36. 37.

CAP. VI.

Ex idearum collatione oritur propositio §. 1. que ad Logicam recte vulgo refertur §. 2. ejus natura & partes §. 3. 4. 5. 6. de vulgaribus propositionum divisionibus epicrasis §. 7. 8. quadruplex divisio constituenda nobis videtur §. 9. propositio vera & falsa §. 10. affirmans & negans §. 11. illa habet subinde incidentem negationem, hinc enata est propositio Infinita, appellatione minus congrua §. 12. 13. 14. haec gaudet aliquando affirmatione incidente, quod vulgo non adeo attendunt §. 15. 16. 17. circa sensum &

S U M M A R I A

Et habitum externum propositionum
 affirmatarum Et negativarum non-
 nulla monita §. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24.
 25. ex quibus errores aliquot refel-
 luntur §. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. ne-
 gatarum veritas ob defectum copu-
 le non vacillat §. 33. Propositionum
 divisio à quantitate §. 34. de signis
 non valde laborandum §. 35. estima-
 tarum quantitas ex subjecto, sed, nec
 predicatum negligendum §. 36. hæc
 in affirmantibus plerumque est parti-
 culare §. 37. 38. in negantibus univer-
 sale §. 39. 40. ratio diversitatis §. 41.
 42. 43. aliquando ibi universale, hic,
 particulare est §. 44. 45. Propositiones
 sunt simplices Et compositæ §. 46. illæ
 pure Et complexæ §. 47. quæ poste-
 riores amplius declarantur §. 48. 49.
 50. 51. 52. ad eas etiam pertinent mo-
 dales Et exponibiles §. 53. quarum
 doctrina vulgaris est paulatim jeju-
 na §. 54. 55. 56. peritiorum etiam ex-
 pli-

CAPITUM.

plicatio §. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65.
66. 67. 68. Propositiones compositæ §.
69. 70. 71.

CAP. VII.

Propositionum affectiones vulgares
§. 1. Conversio quid? §. 2. est unifor-
mis §. 3. 4. 5. 6. vulgo triplicem faci-
unt §. 7. sed conversio per accidens
merito rejicitur §. 8. 9. 10. 11. 12. 13. er-
roris vulgaris origo §. 14. 15. 16. pecu-
liaris error notatur §. 17. 18. conder-
sio per contrapositionem expenditur
& rejicitur §. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.
26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37.
monitum generale quoad conversio-
nem §. 38. Subalternatio quid? §. 39.
ejus nulla utilitas §. 39. 40. Æquipol-
lencia quid? §. 41. quæ vulgo tradun-
tur, sunt particularia §. 42. Opposi-
tio quid & quotuplex §. 43. rectius in
apparentem & veram dividitur §. 44.
ad illam pertinet etiam vulgaris sub-
contraria §. 45. vera est vel contra-
dicto-

b

dicto-

SUMMARI A

dictoria vel contraria §. 46. utraque aliter, quam vulgo fit, declaratur §. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60.

CAP. VIII.

Inter propositiones eminent Definitio & Divisio §. 1. Definitio est nominis & rei, illa communis & propria §. 2. qua arbitraria §. 3. Definitio realis definitur ac dividitur §. 4. ejus difficultas §. 5. partes §. 6. 7. 8. facultas definiendi ex accurata cognitione oritur §. 9. regula adjuvantes vulgares cum epicrifi §. 10. 11. 12. propria sententia §. 13. 14. bona definitionis requisita §. 15. qua per opposita illustrantur §. 16. 17. 18. 19. Divisio quid? §. 20. ejus partes & scopus §. 21. Totum quotuplex ex sententia aliorum §. 22. 23. 24. qua examinatur §. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. & propria §. 33. bone divisionis requisita §. 34. qua distinctius declarantur

tur §. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43.
44. 45. 46.

CAP. IX.

Tertia mentis operatio §. 1. demonstratio aut probabilitas audit §. 2. in illa apex scientia humana non consistit §. 3. quo sensu in demonstrandi principiis non detur processus in infinitum §. 4. distincta trium idearum collatio, dicitur Syllogismus §. 5. cuius consideratio imprimis ad Artem cogitandi pertinet §. 6. nec eadem quis erubescere debet §. 7. Syllogismus simplex quid? §. 8. definitio Aristotelis §. 9. ut instrumentum scientia semper considerari debet §. 10. sic recte intelligitur ejus materia seu termini & propositiones §. 11. 12. 13. 14. in quibus explicandis varie errant Peripatetici §. 15. 16. 17. 18. 19. erroris origo §. 20. 21. Forma Syllogismi §. 22. quoad conclusiones negativas §. 23. 24. 25. 26. 27. & affir-

SUMMARI A

mativas ostenditur §. 28. 29. 30. *medius terminus quo sensu universalis esse debeat* §. 31. *dictum de omni & nullo* §. 32. *merito rejicitur* §. 33. *Regula: ex puris negativis nihil sequitur, bene se habet* §. 34. 35. 36. *sicut etiam altera: non debent esse plures termini quam tres* §. 37. 38. 39. *cum qua coincidunt ha: ex puris particularibus nihil sequitur: vel: medium bis particulariter sumi nequit* §. 40. 41. 42. *otiosa regule sunt: conclusio sequitur partem debiliorem, &: medius terminus non ingrediatur conclusionem* §. 43. 44. *quando ex premissis conclusio non sequitur* §. 45.

CAP. X.

Forma Syllogismorum essentialis
§. 1. *& accidentalis, quam exhibent vulgares figura, tres vel quatuor* §. 2. 3. 4. *cum suis modis* §. 5. *non opus illis*

illis est §. 6. cum Syllogismorum bonitas ex forma essentiali satis intelligi queat §. 7. ad quam etiam merito Tirones ablegandi §. 8. modi vulgares singulis figuris non assignandi §. 9. sed potius quovis modo, in quavis figura concludi potest §. 10. quod exemplo ostenditur §. 11. 12. 13. hinc omnes regulae speciales falsae sunt §. 14. quod tam in genere §. 15. quam in specie probatur §. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. cum monito quoad usum diverse concludendi rationis §. 37. 38. Reductio ex dictis declaratur §. 39. pertinet tantum ad premissas §. 40. ejus lex §. 41. finis & utilitas §. 42. In vulgari reductione quaedam bene se habent §. 43. pleraque vero, vclut ex falsis hypothesis profecta & triticis scitentia, rejici debent §. 44. 45. 46.

CAP. XI.

Syllogismus simplex est vel incom-
 plexus vel complexus §. 1. utriusque
 definitio §. 2. Et posterioris exempla
 §. 3. 4. 5. 6. 7. eo etiam pertinent
 modales Et exponibiles §. 8. qui quo-
 modo facile resolvi queant, exemplis
 docetur §. 9. 10. 11. 12. adductis non-
 nullis erroribus §. 13. 14. 15. 16. 17.
 18. 19. 20. Et rejecto Syllogismo expo-
 sitorio §. 21. 22. additque, quoad
 Syllogismos obscuros, monito genera-
 li §. 23. Syllogismus porro est vel per-
 fectus vel imperfectus §. 24. remo-
 tus Et propinquus §. 25. cum epicri-
 si de illius usu §. 26. directus Et in-
 directus §. 27. illius §. 28. 29. 30. Et
 hujus. ulterior explicatio §. 31. 32. 33.
 34. 35.

CAP. XII.

Syllogismus compositus est dupli-
 cis generis §. 1. ad primum pertinet
 copulativus §. 2. cujus indoles Et
 usus

usus amplius declaratur §. 3. 4. 5. 6. disjunctivus §. 7. qui explicatur §. 8. 9. 10. 11. dilemma §. 12. quod exponitur §. 13. 14. 15. 16. Syllogismus conditionalis qui definitur §. 17. ampliusque declaratur §. 18. 19. non habet peculiarem figuram §. 20. Et quis conditionalis categorice potest proponi §. 21. 22. 23. 24. male vulgo Syllogismi memorati definiuntur §. 25. frustra in conditionalibus due figurae afferuntur §. 26. 27. quod specialius deducitur §. 28. 29. 30. 31. ineptie Syllogismorum disjunctivorum notantur §. 32. 32. usus disjunctivorum Et conditionalium non est rejiciendus §. 34. ratio quare Tirones conditionalibus saepe utantur §. 35. 36. Syllogismi assumptivi §. 37. merito rejiciuntur §. 38. quod probatur §. 39. 40. 41. 42. 43. 44. observationis hujus utilitas §. 45. aliud exemplum Syllogismi assumptivi examina-

tur §. 46. 47. Ad secundum genus
 compositorum Syllogismorum pertinet
 Sorites §. 48. quomodo idem resol-
 vendus §. 49. exemplis hoc declara-
 tur §. 50. 51. 52. 53. 54. 55. adducta
 rei hujus ratione penitiori §. 56. 57.
 quomodo vulgo soritem resolveri jube-
 ant, ostenditur §. 58. 59. 60. cum epi-
 crisi §. 61. 62. sorites rectius omittitur
 §. 63. ac à sophistis introductus vide-
 tur §. 64.

CAP. XIII.

Syllogismus est verus aut falsus
 §. 1. 2. Et quidem vel ratione for-
 me, vel materie §. 3. 4. 5. uterque
 est certus vel probabilis §. 6. de vero,
 ratione materie, in Logica non agen-
 dum §. 7. licet vulgo de demonstrati-
 vo Et topico prolixè agant, que à τῶν πο-
 διόρουσα sunt §. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15.
 16. De Syllogismo falso in Logica re-
 cte agitur §. 17. ejus varietas §. 18.
 fallacie intra vel extra dictionem §.

19. non recte hac sibi opponuntur §. 20. 21. 22. 23. de fallaciis quæ circa formam occurrunt §. 24. 25. circa materiam occurrentes, quadruplicis videntur generis. §. 26. primi generis recensentur §. 27. 28. secundi §. 29. 30. 31. tertii & quarti §. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. quomodo fallaciis occurrendum sit, ostenditur §. 43. 44. 45. 46. 47. 48.

CAP. XIV.

Ordo cogitationum §. 1. duplex est, scilicet methodus & processus disputandi §. 2. methodus quid? §. 3. est universalis & particularis §. 4. omnis ex objecto oritur §. 5. hoc igitur diligenter expendendum §. 6. in rebus incognitis non est methodus §. 7. 8. 9. 10. requisita bonæ methodi §. 11. debet continere necessaria §. 12. hinc communia & nimis trita omittenda §. 13. 14. multo magis aliena §. 15. necessaria vero adducenda §. 16. ad

SUMMARI A

materiam igitur dijudicandam scopus considerari debet §. 17. quod exemplo juridico illustratur §. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. bona methodus res naturali ordine debet exhibere §. 30. nec tamen ideo est uniformis §. 31. 32. 33. 34. porro debet esse perceptu facilis §. 35. 36. 37. 38. Juxta has leges, integra Disciplina & themata particularia excollenda sunt §. 39. prius exemplo juris publici Romano-germanici §. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. feudalis §. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. & Ecclesiastici §. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. nec non artis cogitandi presentis declaratur §. 64. posterius exemplo nonnullarum disputationum juridicarum illustratur §. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. necessitas boni ordinis eodem argumento probatur, quo veritatis inquisitio necessaria ostenditur §. 76. ac simili

li

12 dicta declarantur §. 77. 78. 79.
80.

CAP. XV.

Ineptia methodica §. 1. eo pertinet
distinctio methodi & ordinis §. 2. re-
gula : quod à notis ad ignota sit
procedendum §. 3. 4. 5. aliquo et-
iam modo μεταβάσις εις άλλο γένος
§. 6. 7. inprimis vero methodus Syn-
thetica & analytica §. 8. circa quam
denominatio est incongrua §. 8. 9. 10.
11. 12. 13. gravior ineptitudo, quod si-
ne materia sit efficta §. 14. 15. 16. in
applicatione, methodus illa dispa-
ret §. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.
late interim eadem diffusa est, in
specie ad Jurisprudentiam §. 26. 27.
in qua insuper alia methodus inepta
occurrit §. 28. methodus analytica
frustra inventionis, & synthetica,
doctrina dicitur §. 29. 30. sicut etiam
methodus & modus acquirendi veri-
tatem, male confunditur §. 31. quæ-
stio,

sio, quid, minus recte questioni,
 an pramittitur §. 32. 33. 34. ad in-
 eptias methodicas non pertinet me-
 thodus causalis §. 35. bene tamen
 ejus abusus §. 36. qui declaratur §.
 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45.
 46. nonnulli methodum illam ver-
 bis rejiciunt, re probant §. 47. Sum-
 ma regula de ineptiis methodicis,
 §. 48.

CAP. XVI.

Legitima contradictionis scopus est
 Veritas §. 1. qua generalis & specialis
 §. 2. quoad illam, ad principium, ex
 quo cetera fluunt, respiciendum §. 3.
 duplex contradicendi ratio §. 4. ma-
 teria, tempus & locus instituenda
 contradictionis presupponuntur §. 5.
 Disputatur vel viva voce, vel in
 scriptis §. 6. duplicis hujus modi com-
 paratio §. 6. 7. 8. de illo à variis a-
 ctum, cum monito §. 9. disputa-
 tio viva voce facta, quid? §. 10. est
 colla-

collatio amica §. 11. 12. confert duas
 sententias §. 13. instituitur à duobus
 §. 14. 15. 16. 17. qui apti esse debent
 §. 18. finis est vel secundarius vel pri-
 marius §. 19. utriusque habetur ra-
 tio §. 20. 21. 22. 23. perverse disputant,
 qui errores defendunt, quod tamen
 saepe fit §. 24. causa hujus rei §. 25.
 ejus excusatio §. 26. veritati non
 adeo nocet §. 27. disputatio senten-
 tias legitime conferat §. 28. hinc de
 officiis disputantium differitur §. 29.
 quae ex scopo aestimari debent §. 30.
 juxta morem hodiernum, disputa-
 tio actibus accessoriis & principali-
 bus constat §. 31. illorum varietas §.
 32. & summa regula §. 33. 34. hodie
 disputationes Syllogisticè instituun-
 tur §. 35. 36. disputantium officia
 sunt diversa §. 37. alia erga officium
 observantem, alia negligentem §. 38.
 illorum regula communes §. 39. 40. 41.
 speciales, pro diversitate conflictu-

SUMMARI A

um §. 42. 43. 44. 45. 46. quoad præparationem, OppONENTI §. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. Respondenti §. 56. 57. iterum OppONENTI §. 58. 59. 60. 61. 62. Respondenti observanda §. 63. Quoad conflictum ipsum, Respondens distincte respondere debet §. 64. responsionis diversitas §. 65. 66. 67. 68. 69. 70. ejus applicatio ad objectionem §. 71. indirectam, triplex est §. 72. prima §. 73. secunda 74. 75. 76. 77. 78. 79. tertia §. 80. 81. directam, fit concedendo §. 82. 83. absolute §. 84. 85. 86. limitate negando §. 87. varia limitationem applicandi ratio, ex sententia THOMASII §. 88. 89. 90. 91. 92. 93. cum epicrisi §. 94. 95. Et propria plenissime ostenditur §. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. cum monito quoad usum §. 125. Post datam responsionem quodam officii

CAPITUM

am Opponentis §. 126. quoad objecti-
onem indirectam §. 127. directam §.
128. 129. 130. ac continuandam con-
tradictionem §. 131. 132. 133. quo re-
spectu Respondens quoque instruitur
§. 134. 135.

CAP. XVII.

De officio disputantium erga offi-
cium negligentem §. 1. an neglectus
ille, licentia recte dicatur? §. 2. 3. 4.
de cetero & neglectus, & officium
circa illum, ex doctrina cap. prec.
intelligitur §. 5. summa regula §. 6.
conclusiones quoad neglecta curialia
§. 7. officia communia §. 8. 9. in spe-
cie Opponentis §. 10. 11. 12. 13. Respon-
dentis §. 14. 15. iterum Opponentis §.
16. (in quantum probationem recusa-
re liceat §. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24.
25.) 26. 27. Respondentis §. 28. 29. rur-
sus Opponentis §. 30. 31. 32. utriusque
§. 33. cum monito quoad usum & ab-
usum §. 34. precepta exercitio fir-
man-

SUMMARIA

mantur §. 35. disputationum viva voce habendarum utilitas §. 36. dicta hæcenus in quantum ad disputationes scriptas pertineant §. 37. 38. 39. an eas inire vel diu continuare liceat, questio moralis est §. 40.

CAP. XVIII.

Ad artem cogitandi multa incongrue referuntur §. 1. generalis horum definitio §. 2. In specie male extrahitur doctrina prædicabilium, Antepredicamentorum, Prædicamentorum & Postpredicamentorum §. 3. 4. 5. ipsa etiam doctrina in se variis laborat defectibus §. 6. quod specialius deducitur §. 7. 8. 9. 10. quoad prædicabilia §. 11. 12. 13. 14. 15. antepredicamenta §. 16. 17. 18. 19. 20. predicamenta §. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. Postpredicamenta §. 34. 35. cum summaria repetitione §. 36. quomodo defectus illi emendari debeant, ostenditur §. 37.

CAPITUM

§. 37. 38. 39. laborisque hujus utilitas
§. 40. Et abusus notatur. §. 41. 42.
Porro ad Logicam non recte refertur
disquisitio de nomine & verbo, de
vocum suppositione & oratione §.
43. 44. 45. idem dicendum de for-
mulis distinctionum §. 45. locis to-
piciis §. 47. interpretatione recen-
tioribus probata §. 48. quod contra-
dissentientes deducitur §. 49. 50. 51.
52. 53. 54. 55. 56. Neque in Logica a-
gendum de cogitationum moralita-
te §. 57. de eruditione §. 58. de
homine & mente humana §. 59. nec
de prudentia meditandi §. 60. co-
gitata proponendi §. 61. cum moni-
to quoad rem ipsam §. 62. aut de a-
liorum scriptis judicandi §. 63. de-
fendende confusioni non sufficit di-
stinctio Logica Docentis Et Uten-
tis §. 64. 65. 66. confusionis origo
§. 67.

CAP.

Disciplina Generalis necessitas §. 1. ejusque à Logica distinctio necessaria §. 2. ad ejus scopum collimat Metaphysica vulgaris §. 3. sed eum non attingit §. 4. mensura illius §. 5. pertinet ad eam tractatio de eruditione §. 6. hujus definitio ex sententia THOMASII §. 7. cum nonnullis observationibus §. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Et propria §. 14. 15. eruditionis subiectum §. 16. principia duo, natura Et revelatio §. 17. quæ non recte miscentur aut prius negligitur §. 18. 19. 20. divisio eruditionis ab objecto Et modo habendi §. 21. à fine §. 22. quenam inter homines maxime frequens §. 23. 24. 25. Scripta P. POIRETTI de eruditione solida, superficiaria Et falsa, merito hic expenduntur §. 26. ex ejus sententia eruditio vera, Dei Et proximi amore absolvitur §. 27. 28. Deus quid? §. 29. mentis humane fa-
cul-

CAPITUM

cultates superiores §. 30. 31. ejus superficialiae capacitates seu intellectus activus §. 32. cujus idea et cum ideis intellectus supremi per lumen verbumque Dei excitatis, male confunduntur §. 33. capacitates intellectus activi §. 34. perficitur homo per capacitates intellectus, superioris accidentariae per ideas intellectus activi §. 35. superiores facultates solus Deus erudit §. 36. ab homine tamen erudiendo nonnulla praerequiruntur §. 37. 38. 39. 40. quibus positis, Deus menti, sui notitiam largitur §. 41. quamvis haec homines meri rideant §. 42. notitiam Dei, aliarum quoque rerum cognitio sequitur §. 43. facit autem illa Deus vel immediate, vel mediate, per solide eruditos §. 44. Vere eruditionis consecraria, imprimis animi tranquillitas §. 45. quomodo vere eruditi eruditionem alius communicent §. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. Eruditio superficialia-

SUMMARI A

ciaria §. 55. non plane contemni de-
bet §. 56. consistit in intellectu activo
§. 57. rationes cur pro superficialia sal-
tem haberi debeat §. 58. hac ratione
Pyrrhonismo non faveatur §. 59. tri-
plex lumen, divinum, sensuale &
rationis §. 60. primum certissimum
§. 61. & excludendo Pyrrhonismo a-
ptissimum §. 62. alie objectiones di-
luuntur §. 63. 64. 65. representatio
eruditionis superficialis §. 66. late il-
la patet §. 67. impia est querela, que
Theologiam philosophie immisceri non
vult §. 68. 69. Eruditio superficialis
in veram & falsam mox degene-
rat §. 70. 71. falsitas in eo precipue
consistit, si à lumine superiori mens se
avertat §. 72. POIRETTUS fovet
enthusiasmum fanaticum §. 73. 74. si-
nis quem eruditioni prestituit, bene
se habe §. 75. sed intellectus passivus
& infusa eruditio, enthusiasmus sa-
tis probant §. 76. 77. 78. 79. 80. 81. quod
di-

distinctius ostenditur §. 82. 83. 84. 85. 86. 87. refutantur rationes POIRETTI §. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. recte autem rationibus intellectus activi, passivus destruitur §. 101. 102. 103. 104. reliqua POIRETTI dogmata exploduntur §. 105. in primis qua de interpretatione Scripturae fanaticae dicit §. 106. 107. 108. doctrina ejus de eruditione superficialia in quantum censuram mereatur §. 109. Pyrrhonismus ei recte imputatur §. 110. nec confusio Theologiae & Philosophiae probari potest §. 111. 112. 113. 114. sententia de eruditione falsa quousque probanda §. 115. de convitiis & similibus POIRETTI quid judicandum §. 116. 117. similia de POIRETTO ejusque doctrina §. 118. 119. conjectura de causis scriptionis §. 120. dictorum summa §. 121. In Disciplina generali generales rerum classes constituenda §. 122. 123. earumque re-

SUMMARIA CAPITULI.

respectus generales *explicandi* §. 124. *addi possunt* distinctionum formulæ §. 124. loci topici §. 125. generalia interpretandi principia §. 126. Denique historia literaria §. 127. utilitas discipline generalis §. 128. ejus habitudo in ordine ad Logicam §. 129. non convenit illa etati puerili §. 130. dici poterit ars recte proficiendi §. 131.

CAP. I.

CAPITUM.

es explicandi §. 124.
ctionum formulæ
§ 125. generalia.
ncipia §. 126. De-
raria §. 127. utili-
ralis §. 128. ejus
ad Logicam §. 129.
tati puerili §. 130.
recte proficiendi

CAP. I.

CAPUT I.

DE

ARTE COGITAN- DI, S. SCIENTIA CO- GITATIONUM CO- GITANTIUM.

§. I.

Ccurrere in homi-
ne *facultatem cogi-
tandi*, i. e. de rebus
objectis conceptū,
ideam vel imagi-
nem formandi, id

omnes homines etiam indoctissimi,
sentiunt & agnoscunt, licet pauci,
aut forte rectius nemo, naturam
principii illius cogitantis, formalem
que cogitationum rationem ac sub-
stantiam intelligat.

§. II. Principium illud cogitans,

A

Mens

Mentem dicimus, quæ dum circa varias res cogitando occupatur, variamque adeo cognitionem sibi comparat, inde pro varietate objectorum vel rerum cognitarum, varii *habitus*; *scientiæ* & *disciplinæ* sunt exortæ, aut saltem ab hominibus eo fine distinctæ, quo laborem cogitandi dividere, & quid inde præ cæteris placeat, eligere in eoque cogitationes exercere liceat,

§. III. Quod si mens humana in seipsam velut reflectatur, cogitationesque suas, in rebus concipiendis occupatas, contempletur, earumque hoc sensu sibi acquirat notitiam, tum exoritur peculiaris scientia, habitus & disciplina, quæ vulgo *Logica*, à recentioribus *Ars cogitandi*, significantissimè autem *scientia cogitationum cogitantium* dicitur, versatur enim circa cogitationes quatenus cogitant, cæu ex dicendis amplius constabit.

§. IV.

quæ dum circa va-
occupatur, vari-
tionem sibi com-
varietate objecto-
gnitarum, varii ba-
discipline sunt ex-
b hominibus eo fi-
laborem cogitandi
id inde præ cæteris
n eoque cogitatio-

t.
mens humana in
ectatur, cogitatio-
rebus concipiendis
mpletur, earumque
cquirat notitiam,
ullaris scientia, ha-
quæ vulgo Logi-
s Ars cogitandi, si-
tem scientia cogi-
um dicitur, verla-
gitationes quate-
x dicendis ampli-

§. IV.

S. Scientia Cogitationum Cogitantium. 3

§. IV. Quo autem indoles scientiæ nostræ, eo liquidius intelligatur, circa illam, ad exemplum aliarum scientiarum vel habituum humanorum observandum est, quod vel *habitualiter* vel *systematice* supponi, aut, si mavis, (1) pro *scientia* (2) pro *habitu* & (3) pro *complexu doctrinae scripto comprehensæ*, accipi queat.

§. V. Primo sensu est, *cognitio, notitia vel scientia cogitationum in cognoscendis rebus occupandarum, à mente humana eo fine acquisita, ut eadem propriarum operationum generaliter ac probe conscia, omnis generis res, humanitus cognoscibiles eo rectius cognoscere verosque conceptus eo facilius sibi de iis formare queat.*

§. VI. Genus est *cognitio, notitia vel scientia*, quod cum aliis scientiis hæc nostra habet commune. Uti- mur autem illis terminis promiscuè, ostendendæ libertati, quæ circa vocabulorum usum cuivis competit.

§. VII. Inhæret illa cognitio *menti humana*, ac ad eam acquirendam requiritur (1) *nativa mentis bonitas*, (2) *diligens rei cognoscenda tractatio*, quæ omnia iterum nostræ, & aliis scientiis sunt communia.

§. VIII. Ex quibus etiam liquet, quod illa, quæ aliis scientiis obsunt, nostræ quoque contrariantur, nempe *naturalis stupor, negligentia, vana doctrina, perversa docendi discendique ratio*. Hinc in arte cogitandi dari quoque gradus, manifestum est.

§. IX. Versatur scientia hæc, circa *cogitationes*, per quod objectum ab aliis scientiis distinguitur. Quo autem hæc res distinctius intelligatur, diversæ considerationes sunt separandæ.

§. X. Nimirum mens humana *varias res contemplatur*, sed istæ cogitationes huc non pertinent, verum inde oriuntur scientiæ & disciplinæ *reales*.

hæret illa cognitio
ac ad eam acquiren-
(1) *nativa mentis bo-*
nis rei cognoscenda tra-
nitia iterum nostræ, &
nt communia.

quibus etiam liquet,
aliis scientiis obsunt,
contrarietur, nem-
pe, negligentia, vana
curiositas docendi discendi-
c in arte cogitandi
adus, manifestum

ur scientia hæc, cir-
ca quod objectum
distinguitur. Quo
distinctius intelliga-
derationes sunt se-

n mens humana
natur, sed istæ co-
pertinent, verum
ciæ & disciplinæ
reales.

reales. Porro eadem *seipsam consi-*
derat, quatenus naturam propriam
meditatur, at nec hæ cogitationes
sunt hujus loci, sed constituunt par-
tem ejus scientiæ, quæ de Homine
agit.

§. XI. Denique mens humana
cogitat de cogitationibus propriis, dum
earum, in rebus cognoscendis occu-
pandarum vel occupatarum, indo-
lem, varietatem, veritatem ac ordi-
nem expendit, exinde oritur scien-
tia logica, quæ præsentis est conside-
rationis, cujus adeo objectum sunt
cogitationes percipientes seu cogi-
tantes.

§. XII. Licet autem intellectus
suas saltem operationes hîc consi-
deret, attamen hæ à rebus non peni-
tus abstrahi possunt, sed potius ad
eas recte intelligendas, variæ res in
subsidiu[m] vocandæ cogitationibus-
que explicandis substernendæ sunt,
quas pro lubitu vel ex hac, vel alia

disciplina reali desumere licet.

§. XIII. Summa igitur eo redit; in scientiis realibus, intellectus operationibus suis varias res comprehendit, sed in Logica, ipsas operationes, omnis generis rebus applicandas, considerat.

§. XIV. Ex his sequitur, syllogismum non recte haberi pro *adæquato Logices objecto*, ceu etiam contendit Dn. Ulman in *Synops. Log. l. 1. c. 1.* nam omnes potius mentis operationes objectum illud constituunt.

§. XV. Nec obstat, quod in *Syllogismo omnes mentis operationes concurrant*, nam id non simpliciter verum est, datur enim perceptio immediata, v. g. *totum est majus sua parte*, quæ à priori per aliam rationem amplius demonstrari, adeoque pars Syllogismi fieri nequeat.

§. XVI. Deinde non opus est, ut mentis operationes, velut partes Syllogismi consideremus, cum potius

desumere licet.
 ma igitur eo redit;
 bus, intellectus ope-
 varias res compre-
 gica, ipsas operati-
 eris rebus applican-

s sequitur, syllogi-
 haberi pro *adaqua-*
 ceu etiam conten-
Synops. Log. l. 1. c. 1.
 us mentis operatio-
 d constituunt. .
 bstat, quod in Syl-
tis operationes con-
 non simpliciter ve-
 nim perceptio im-
um est majus sua
 ri per aliam ratio-
 onstrari, adeoque
 i nequeat.
 non opus est, ut
 s, velut partes
 emus, cum po-
 tius

tius unaquæque ut medium acqui-
 rendi veritatem spectanda sit. Imo
 si omninò ejusmodi respectus vel
 relationes admittere velis, tum poti-
 us immediata, ac à priori amplius
 non demonstrabilis, perceptio, fun-
 damenti loco, ad quam ceteræ ope-
 rationes se referrent, supponenda
 esset.

§. XVII. Dn. Weisius in *Log. p. 2.*
l. 4. in conclus. §. 3. diversas sententi-
 as conciliaturus censet Syllogismum
 esse *objectum inadacquum.* Quæ
 recte quidem dicuntur, sed vix ad
 mentem Peripateticorum, cum fa-
 cile liqueat, ea quæ de objecto Logi-
 ces dicuntur, fluere ex hypothese,
 qua Logicam pro arte conficiendi
 Syllogismos habent.

§. XVIII. Porro nec *res omnes* pro
 objecto Logices recte habentur,
 cum hæc potius versetur circa men-
 tis operationes, citra peculiare &
 proprium objectum spectatas.

§. XIX. Nec fortassis diversas sententias recte conciliaveris distinctione inter objectum *operationis* & *applicationis* cum Ullmanno *d. l.* aut inter Logicam *docentem* & *utentem* cum Weisio *d. l.*

§. XX. Nam quando de objecto Logices quaeritur, hæc ut peculiaris scientia supponitur, adeoque non aliud objectum, quam *operationis*, nec alia Logica, quam *docens*, intelligi poterit.

§. XXI. Quod autem mens humana acquisitam scientiam logicam ac cogitandi aptitudinem, deinde ad omnes res transferat, exinde hæc logices objectum non recte constitui videntur, cum mens humana etiam citra eam, illas considerare possit, adeoque hæc magis objectum intellectus, quam eum comitantis Logicæ esse videantur. Cum nemine tamen de his valde contenderim. add. infr, c. 18. §. 64. seqq.

§. XXII.

fortassis diversas sen-
ciliaveris distincti-
tum *operationis* &
Ulmanno *d. l.* aut
ocentem & utentem

quando de objecto
, hæc ut peculiaris
ur, adeoque non
quam *operationis*,
quam *docens*, intel-

autem mens hu-
cientiam logicam
udinem, deinde
ferat, exinde hæc
non recte consti-
mens humana et-
considerare pos-
is objectum in-
comitantis Lo-
Cum nemine
contenderim.

qq.

§. XXII.

S. Scientia Cogitationum Cogitantium. 9

§. XXII. Per *finem* §. 5. expressum,
ars cogitandi ab aliis scientiis quo-
que distinguitur. De eo verò ut ex-
plicatius constet, observandum,
quod eadem vel secundum possessi-
onem, dum illa simpliciter ut intel-
lectui inhærens consideratur, vel
exercitium, dum eam alios docemus,
vel controversias obvenientes juxta
illam expendimus, spectetur. Poste-
rior prioris est finis & effectus.

§. XXIII. Ast utriusque finis est,
*certior magisque secura veritatis per-
ceptio*, de quo definitio. Quod igitur
res concipere, quod etiam veros
de iis nobis formare queamus con-
ceptus, id non *Logica*, sed *nature*
beneficium est. Quod autem cer-
tius veritatem percipiamus, id ab ar-
te cogitandi deducendum, quando
enim intellectus in genere modum
percipiendi, rationemque, ob quam
sibi ipsi fidere, conceptusque suos
veros existimare possit, intelligit, in

quibusvis rebus concipiendis deinceps eo rectius versabitur.

§. XXIV. Peripatetici Syllogismum fere solum pro fine Logices habent, *vid.* Jac. Thomaf. *Logic. c. 1.* quod immaturam redolet cognitionem. Logica enim omnes mentis operationes, propter veritatem eo rectius cognoscendam, considerat, & inter illas vel nulla prærogativa admittenda, vel non Syllogismo, sed immediatæ perceptioni, primus locus tribuendus est, ut nec conciliatio Weisii d. l. Syllogismum pro *sine intermedio* habentis, admittenda videatur.

§. XXV. Logica pro *habitu* accepta, *vid.* §. 4. est *promptitudo mentis, operationes proprias rite intelligendi, ut eadem circa singula objecta eò rectius meditari possit.* Quæ de *subjecto, objecto & sine* proximè diximus, illa quoque ad hanc suppositionem pertinent.

§. XXVI.

Arte Cogitandi
concipiendis deinceps
erfabitur.

eripaterici Syllogismi
pro fine Logices
Thomaf. *Logic. c. 1.*
n redolet cognitionem
omnes mentis oter
veritatem eo rem
am, considerat, &
la prærogativa ad
n Syllogismo, sed
ptioni, primus lo
, ut nec concilia
logismum pro fine
is, admittenda vi-

a probabitur accer
promittitudo mentis,
s rite intelligendi,
ula objecta eo re
. Quæ de sub
roximè diximus,
c suppositionem

§. XXVI.

S. Scientia Cogitationum Cogitantium. II

§. XXVI. Acquisitâ Scientiâ & habitu variè utimur, dum vel juxta ea proprias cogitationes dirigimus aut examinamus, vel alios illa docemus, vel controversias occurrentes secundum illa decidimus, vel aliquam partem aut integram scientiam scripto comprehendimus.

§. XXVII. Exinde oritur Logica *Systematice supposita*, vid. §. 4. quæ est *complexus doctrinae, cogitationes humanas explicantis, eo fine, ut hac ratione scientiam & habitum vel acquirantur, vel periti conservent ac subinde restituant.* Hoc sensu doctrina vel disciplina audit.

§. XXVIII. Finis ergo Logica, *Systematice accepta*, proximus, est Logica pro *Scientia ac habitu supposita*, quamvis hujus quoque illa aliquando finis & effectus sit, ceu ex §. 22. colligi potest, nam pro varietate subjectorum, nunc illa est hujus, nunc hæc illius causa. Interim

Logica intellectualis naturâ prior est
Logicâ scriptâ.

§. XXIX. Ex his liquet, logicam
significantissime dici *Scientiam cogi-
tationum cogitantium*, nec hoc præ-
dicatum rectè attendentibus videri
posse otiosum. Interim rectè et-
iam illa vocatur *Ars Cogitandi*, quia
scientia illa mentem ita disponit, ut
circa quodvis objectum eadem ar-
tificiose cogitare possit.

§. XXX. Nec male vulgo, ob ean-
dem rationem, eadem audit *habitus
instrumentalis, instrumentum instru-
mentorum, manus Philosophiæ, vid.
Ulman. d. l. 1. c. 1. J. Thomas. in præ-
fat. Log.*

§. XXXI. De genere aliâs dispu-
tant, sitne Logica *habitus, ars, sci-
entia vel disciplina instrumentalis* di-
cenda? Quæ cõcertationes eo no-
mine absurdæ censendæ sunt, qua-
tenus usum Aristotelis, velut immu-
tabilem legem, præsupponunt, cum
tamen

Actualis naturâ prior est

his liquet, logicam
e dici *Scientiam cogi-*
tium, nec hoc præ-
tendentibus videri
Interim recte et-
ars Cogitandi, quia
em ita disponit, ut
jectum eadem ar-
possit,

nale vulgo, ob ean-
dem audit *habitus*
instrumentum instru-
Philosophie, vid.
Thomae. in præ-

neret aliâs dispu-
habitus, ars, sci-
instrumentalis di-
rtationes eo no-
ndæ sunt, quæ
is, velut immu-
pponunt, cum
tamen

S. Scientia Cogitationum Cogitantium. 13

tamen cuius in terminos tantum
juris competat, quantum competiit
Aristoteli. De cætero Logica om-
nia illa prædicata ferre potest, pro
diversitate tamen respectuum, mag-
is hoc quam illud, ceu etiam admo-
nuit Weisius *in Log. p. 2. l. 4. in con-*
clus. §. 2.

§. XXXII. Ex dictis porrò appa-
ret habitudo Logicæ, in ordine ad
alias disciplinas. Nimirum cum
hæ versentur circa peculiaria obje-
cta, illa verò mentis humanæ opera-
tiones, cuius objecto speciali appli-
candas, expendat, hinc liquet, Lo-
gicam cæteris disciplinis non *subor-*
dinari, sed *coordinari*, seu cum sin-
gulis velut concurrere.

§. XXXIII. Qua igitur ætate ar-
tem cogitandi excolere par sit, quæ-
ri potest? Poterat illa cæteris disci-
plinis omnibus præferenda videri,
cum mentem ad res recte concipi-
endas disponat, quæ sententia etiam

vulgo recepta videtur, dum in scholis trivialibus, & ad harum exemplum, privatis, admodum pueri vel adolescentes Logicam docentur.

§. XXXIV. Sed ista sententia atq; institutum perinde mihi videntur absurda, ac si infantes saltare doceas, antequam illi proprio morte incedere queant. Scientia logica non est puerilis, sed mentem firmatam, rerumque cognitione aliquali substantiam præsupponit.

§. XXXV. Quare potius ætas puerilis cognitione linguarum, aliarumque rerum in sensus incurrentium, & memoriam desiderantium imbuenda est. Postquam verò iudicium maturescere cœpit, tum præceptis logicis, ad disciplinas serio magis excolendas, idem præparandum est.

§. XXXVI. Nec obstat, quod sine adminiculo cogitandi, non recte cogitemus. Nam naturali vi mens hu-

etur, dum in scho-
ad harum exem-
modum pueri vel
tam docentur.

ista sententia atq;
e mihi videntur
es saltare doceas,
rio morte ince-
entia logica non
ntem firmatam,
ne aliquali suba-

potius ætas pue-
narum, aliarum-
s incurrentium,
rantium imbu-
n verò iudicium
tum præceptis
as serio magis
præparandum

stat, quod sine
non recte co-
rali vi mens
hu-

humana res concipit, conceptibus-
que suis assentitur, licet rationem,
cur ita faciat, non intelligat, quod in
ætate puerili sufficit, imo sufficere
debet, cum eadem subtilioris scien-
tiæ, in se ipsam reflexæ, non sit ca-
pax.

§. XXXVII. Inprimis verò illa
admittenda sunt, si de Logica vulga-
ri quærat, cum enim illa multa a-
liena contineat, necessaria sæpe o-
mittat, ac doctrinam propriam va-
riè corrumpat, hinc adeo teneræ
ætati eadem non consulitur aut ad
cogitandum illa apta redditur, aut
potius nativa sejus vis doctrinâ pa-
rum solidâ ac intempestive adhibita,
obtundatur.

§. XXXVIII. Hoc primum caput
est Logicæ Systematicæ, in quo de
natura artis cogitandi in genere fuit
disquirendum. Postea res ipsa pro-
ponenda erit, & cum versetur hæc
disciplina circa *cogitationes seu men-*

tis

tis operationes, ideo, pro modulo cognitionis, tota tractatio futura, nobis ad hæc capita generalia redigi posse videtur.

§. XXXIX. Nempe ut expendamus (1) cogitationum *indolem*, (2) *veritatem* (3) *falsitatem*, (4) *varietatem* ac (5) *ordinem*. Quibus per modum appendicis adjiciemus (6) *Summariam eorum qua ad Logicam vulgoreferuntur, nec tamen eo pertinent, recensionem*, nec non (7) *discipline generalis, præter logicam, ad excolendas disciplinas speciales necessaria, delineationem*.

CAPUT II.

DE

COGITATIONIBUS HUMANIS IN GE- NERE.

§. I.

Mentis humanæ proprium est, *cogitare*. Hæc operatio cate-
[nus

nus ad artem cogitandi pertinet, quatenus in rebus concipiendis occupatur, quo respectu adeo eam breviter expendemus, difficilibus controversiis de Homine & mente humana disciplinæ propriæ relictis.

§. II. Cogitatio est *actus mentis humana, quo de rebus objectis, vel mediate per sensus externos, vel immediate sine illorum adminiculo, ideas illa sibi format, easque amplectens, prout visum fuerit, inter se confert.*

§. III. Per *ideam* intelligimus *cujusvis rei representationem, cujus mens humana conscia est.* De cætero ipsa representatio pro ratione objecti varia est; Eorum, quæ per visum menti illabuntur, aliqua velut imago depingitur, cæterorum quæ per auditum, gustum, odoratum aut tactum, vel immediate à mente percipiuntur, alia *uniquerepresentandi ratio est, ut hæctenus discrimen inter imaginationem & puram intel-*

Cogitationibus

leo, pro modulo tractatio futura, a generalia redigi

impe ut expendam *indolem, (2) atem, (4) varietatem.* Quibus per *is* adjiciemus (6) *qua ad Logicam spectantem eo pertinet non (7) discipulorum logicam, ad ex-* *speciales neces-*

II.

ONIBUS
IN GE-

proprium est,
operatio cate-
nus

intellectionem omninò admittendum sit, ceu admonuit Autor art. cogitandi p. 1. c. 1.

§. IV. Quod autem idem Autor existimet, discrimen laudatum etiam occurrere in iis; quæ visui subjacent, ac v. g. *figuram mille angulorum non posse nos imaginari, aut mille ejus latera oculis mentis tanquam præsentia intueri, posse tamen clarissime & distinctissime eam concipere, id non satis liquidum videtur.*

§. V. Nam mille angulos neque sibi imaginari, neque etiam concipere potest mens humana, sed si hoc facere conetur, tum multitudine rerum repræsentandarum obruitur. Et confundit, nisi fallor, Autor *numerum millenarium in se, & ratione mille angulorum spectatum, illum, ejusque ad alia proportionem, mens humana utique concipit, sed non hunc.*

§. VI. Solennus autem ideas vel
con-

conceptus nostros verbis alligare, quæ tamen ab illis differunt, nec eas tollunt, ut nimis inepta sit sententia. (si modo unquam serio quis ita existimavit) quæ ratiocinationem nihil aliud esse censet, *quam copulationem appellationum per verbum est*, cujus idem Autor *d. l.* meminit eamque refellit.

§. VII. Summatim autem mens humana format sibi ideas vel *mediante*, per sensus externos, vel *immediate* sine eorum adminiculo. Prius non adeò controversum, quamvis id non satis expeditum sit, quantum in rebus percipiendis sensui externo tribui debeat. Nos illa sollicitius jam non inquiremus, sed acquiescimus potius in philosophia populari.

§. VIII. Posterius autem magis dubium est, cum immediatam perceptionem omnes negare videantur, qui contendunt: *Nihil esse in in-*

Cogitationibus

minimò admittentur
onuit Autor *art. co-*

autem idem Autor
men laudatum et
tis; quæ visui sub-
mille angulo-
maginari, aut mil-
s mentis tanquam
posse tamen clarif-
me eam concipere,
um videtur.

le angulos neque
que etiam concipi-
umana, sed si hoc
n multitudinem re-
larum obruitur.
fallor, Autor nu-
in se, & ratione
atum, illum, e-
ortionem, mens
ncipit, sed non
autem ideas vel
con-

intellectu, quod non antea fuerit in sensibus. vid. Thomaf. J. J. D. l. 1. c. 1. §. 51. introd. ad Philos. aulic. c. 3. §. 34. c. 5. §. 34.

§. IX. Enimvero nobis multæ res esse videntur, quas immediate mens humana percipiat. Eo non immerito refertur *conceptus*, quem de Deo & cogitationibus nostris habemus. *vid. Autor art. cogit. d. p. 1. c. 1.*

§. X. Porro licet multæ ideæ per sensus externos excitentur, attamen si intellectus *eas inter se conferat*, earumq; occasione novos sibi formet *conceptus*, hoc omne sine sensuum externorum concursu peragitur.

§. XI. Sic etiam *cogitata alterius de quibuscunque, sensualibus quoque, rebus, immediate intellectu percipimus*. Nec est quod dicas, per auditum aut visum illa menti nostræ communicari, nam signa quidem, puta voces dictæ aut scriptæ, in sensus cadunt externos, ast res signifi-

fica-

ficata immediate percipitur.

§. XII. Nec illud obstat, quod ideae, quarum ope alterum loquentem aut scribentem intelligimus, per sensus sint excitatae, v. g. si alter de equo sententiam proponat, ejus cogitata intelligo, quia antea per visum idea equi in me erat producta.

§. XIII. Nam primò id haut est universale, cum alter de rebus non-sensualibus aut incognitis possit loqui, deinde licet etiam de iis, quarum ideam antea sensus externi in nobis produxerant, differat, attamen illa ipsa idea, quam alter de rebus, licet sensualibus, nunc verbis proponit, immediate in intellectum penetrat.

§. XIV. In primis huc pertinent *Res morales*. Ostendat quis per quem sensum conceptus dominij imperij, ususfructus, potestatis patriæ & dominicæ aliorumque jurium in mente humana fuerit productus.

Cogitationibus

*on antea fuerit in-
mal. J. J. D. l. 1. c. 1.
ilos. aulic. c. 3. §. 34.*

*o nobis multæ res
s immediate mens*

*Eo non imme-
tus, quem de Deo
nostris habemus:
d. p. 1. c. 1.*

*et multæ ideae per
titentur, attamen
er se conferat, ea-
ps sibi formet con-
sine sensuum ex-
u peragitur.*

*cogitata alterius
sualibus quoque,
intellectu percipi-
d dicas, per audi-
a menti nostræ
signa quidem,
scriptæ, in sen-
ast res signi-
fica-*

ctus. Nec valebit exceptio, *visu vel auditu id factum esse*, nam distinctio inter *signum & rem signatam*, facile eam elidit.

§. XV. Adhuc, rem furtivam esse, quo sensu percipimus? dicis, visu! verum furtum ipsum in sensus quidem occurrit, sed morale illud, quod furem ad damni restitutionem & poenam obligat, reique furtivæ usucapionem inhibet, nullo sensu externo temere percipies.

§. XVI. Denique liceat in exemplum producere *defectus disciplinarum*, qui vel circa *rem ipsam*, vel *ordinem* occurrunt. Hi adeo in sensus non cadunt, ut nequidem signa aliqua hos afficiant, cum Autores illarum, vel nihil vel contrarium de hoc dicant, hinc non nisi solerti mente illi indagantur.

§. XVII. De cætero quoad veritatem rerum perceptarum, nihil referre videtur, sive omnia per sensus

con-

concupi afferas sive neges, ut hactenus diffensus ille sit innoxius, alterum interim altero est verisimilius.

§. XVIII. Cogitationes non aliter fieri posse, quam cum *sermone interno* seu *tacito*, censet *Dn. Thomae* in *introduc. ad philos. aulic. c. 3. §. 35.* in *der Einleit. zur Vernunft-Lehre/ c. 3. §. 22. seqq. c. 13. §. 7.* sed hoc dubium videtur, cum e. gr. differentiam odoris, quem rosæ & lilia spargunt, satis quidem percipiamus, simulac flores illos naribus admoveamus, conceptum tamen illum vel omnino non, vel non satis promte possimus eloqui. *conf. Id. d. 1. c. 12. §. 44.*

§. XIX. Quod igitur cogitantes regulariter secum loquantur, id non tam ex aliqua necessitate, quam potius ex illa consuetudine, qua conceptus verbis, ut hac ratione aliis innotescere possint, alligantur, provenire videtur, prout non male

CON-

conjicit Autor *art. cogit. in proem. pag. m. 4.*

§. XX. Interimetiam hic dissen-
sus summam rei non attingit, nam
sive cogitationem sine sermone fieri
posse neges, sive ajas, perceptioni
ipsi nihil inde vel decedit, vel acce-
dit. Infirmitas interim mentis hu-
manæ exinde elucet, dum operatio-
num propriarum indolem perspicue
satis explicare per omnia non pot-
est.

CAPUT III.

DE

COGITATIONUM HUMANARUM VE- RITATE.

§. I.

Veritas est *conformitas conceptus
seu ideæ cum re concepta.* Præ-
supponit igitur hæc veritas lo-
gica, *veritatem rerum ipsarum,* nam
hæ ex suis existunt principiis, pro-
pria-

metiam hic dissen-
non attingit, nam
n sine sermone fieri
e ajas, perceptioni
decedit, vel acce-
interim mentis hu-
cet, dum operatio-
indolem perspicue
er omnia non pot-

UT III.

DE

TIONUM
RUM VE-
ATE.

I.

formitas conceptus
re concepta. Præ-
tur hæc veritas lo-
rum ipsarum, nam
principiis, pro-
pria-

priaque gaudent naturâ, nemine li-
cet de iis cogitante, quod si autem
mens humana iis se applicet, eas-
demque, prout sunt, concipiat, tum
oritur veritas in intellectu, per quam
is suo modo certus redditur, rem ita
se habere, prout ipsi repræsentatur.

§. II. Id autem facillè liquet, ve-
ritatem hanc non posse esse fortui-
tam, possumus quidem veritatem
fortuito dicere, ut ejus mens non sit
conscia, sed sine mente veritatem
nequimus concipere, hætenus ta-
men fortuiti quid intercurre pot-
est, quatenus verum concipimus
& asserimus, quod cum propriis hy-
pothesibus non cohæret.

§. III. Est veritas vel *certa*, de qua
cum ratione amplius dubitare non
possumus, vel *probabilis*, circa quam
adhuc dubia supersunt. Sæpe tamen,
modestix causa, probabile dicimus
quod satis certum est, quæ adeo lo-
cutio certitudini non officit. Ad ve-

B

rita-

ritatem rerum, ista distinctio non pertinet, sed hæc una est.

§. IV. Certa veritas est iterum vel *indemonstrabilis*, quæ singulari perceptione apprehenditur, v. gr. *totum est majus sua parte, actio voluntaria potest imputari*; vel *demonstrabilis*, quæ per rationem priorem demonstratur, v. gr. *Imperanti est parendum*, quia scil: te creavit, vel tu ejus imperio ultro te subjecisti. Ab *objecto* est veritas vel *rerum*, vel *sententiarum verarum aut falsarum*, add. Dn. Thomas. in *Intr. ad Phil: aulic: c. 5.*

§. V. Uti autem Veritas, cogitationum humanarum scopus, meritò esse debet, ita ex rebus, & inde ortis disciplinis realib9, eadem actu hauritur, *modum* verò eandem circa quodvis objectum, humanitus cognoscibile, acquirendi, tradere debet Ars cogitandi.

§. VI. Possumus veritatem acquirere licet modum acquirendi, non intelli-

ista distinctio non
 una est.
 veritas est iterum vel
 quæ singulari per-
 tenditur, v. gr. totum
 actio voluntaria
 vel demonstrabilis,
 priorem demon-
 stranti est parendum,
 vel tu ejus impe-
 dicisti. Ab objecto
 tum, vel sententia-
 rum, add. Dn.
 ad Phil: aulic: c. 5.
 Veritas, cogitati-
 onis scopus, merito
 tribus, & inde ortis
 eadem actu hauri-
 endem circa quod-
 dam manus cogno-
 scere debet
 veritatem acqui-
 rendi, non in-
 telli-

telligamus, imò plerique mortalium,
 sine hujus cognitione, eum acqui-
 runt, præsupposita tamen modi il-
 lius cognitio, in quavis veritate per-
 cipienda utilis est.

§. VII. Interim dum modum il-
 lum Philosophi penitus explicare
 conati sunt, multi eorum cum mo-
 do quæsito, omnem propemodum
 veritatem amiserunt, alii eum ita
 tradiderunt, ut in cognoscenda ve-
 ritate parum inde proficias, imò ille
 mentem magis impediatur quam ju-
 vet, ut illa cognitione, præstet igno-
 rantia.

§. VIII. Ego Controversiarum,
 quæ heic agitantur, arbitrium mi-
 hi non sumo, arbitror tamen rem
 explicatu non adeò esse difficilem,
 si quis anxiam aliarum sententiarum
 inquisitione, quæ mentis aciem ve-
 lut obtundit, aut debitam attentio-
 nem impedit, posthabita, proprio
 Marte eam aggrediatur.

§. IX. Totum igitur indagandæ veritatis negotium duobus capitibus constare nobis videtur, (1) *an intellectus humanus veritatis capax sit.* Eo posito (2) *quomodo eam acquirat, quoque indicio certus reddatur, se eam acquisivisse?* quæ qua ratione explicanda, aut aliorum placita rectè ordinanda sint, breviter ostendemus, parum solliciti, an menti autorum tradita nostra penitus conveniant nec ne, id enim jam non agimus.

§. X. Capacitas verum acquirendi, menti humanæ omnino tribuenda est, impossibile tamen videtur, afferre rationem positivam, quâ illa à priori probetur, nam est etiam ex eorum numero, quæ singulari perceptione intelliguntur, hinc intellectus sibi ipsi hîc fidere quoque debet, quia capacitatem illam clarè & distinctè intelligit.

§. XI. Equidem excipiet Scepticus, *sæpe intellectum tam in percepti-*

Cogitationum

igitur indaganda
 m duobus capiti-
 s videtur, (1) an in-
 veritatis capax sit.
 modo eam acquirat,
 us reddatur, se eam
 qua ratione expli-
 m placita rectè or-
 viter ostendemus,
 an menti autorum
 enitus convenient
 am non agimus.
 verum acquiren-
 omnino tribuen-
 e tamen videtur,
 ositivam, quâ illa
 nam est etiam ex
 uâ singulari per-
 ntur, hinc intelle-
 re quoque debet,
 lam clarè & di-
 excipiet Scepti-
 tam in percepti-
 one

one immediata, quam mediata per
 sensus, falli, adeoque incertum esse,
 annon idem ita sit formatus, ut sem-
 per fallatur, quæ objectio tam ab-
 surda non est, ut quibusdam videtur,
 quasi scilicet à particulari ad univer-
 sale, vel à posse ad esse, inferat. vid:
 Thomaf. Ausübung der Vernunft-
 Lehre/ c. i. S. 37. sqq.

§. XII. Nam Scepticus supponit,
 quod intellectus sapiens fallatur, quod
 etiam satis experientia confirmat,
 præterea ille vel unicum exemplum,
 in quo idem non fallatur, se scire ne-
 gat, vel saltem dissimulat, ex quo il-
 latio, ad universalem intellectûs in-
 capacitatem, non incommodè fluit.

§. XIII. Ista objectio non rectius
 removebitur, quam si Sceptico e-
 xemplum veritatis, intellectu cogni-
 tæ, proponas, circa quod ille amplius
 cum ratione dubitare non possit.

§. XIV. Ea verò res tibi non pro-
 cedet, si hujus generis propositiones:

totum est majus sua parte: bis duo sunt quatuor: tu babes manus, pedes, ergo es: &c. afferas, nam licet illæ in se sint verissimæ, attamen cum saltem pertineant ad thesin, quam hic de capacitate percipiendi verum, supponis, illustrandam, rationem vero, qua Scepticus universalem, de laudata capacitate dubitationem, adstruxisse, videri vult, non attingant & removeant, hinc de omnibus illis exemplis, & hætenus quidem non sine ratione, idem dubitabit.

§. XV. Quare alio modo agendum erit, & ostendendum, quod eâ viâ, qua maximè elabi conatur Scepticus, in nostram sententiam prono cursu idem ruat, id autem fit, si eodem medio, quo intellectui aptitudinem, cognoscendi veritatem, ille abjudicare volebat, eandem probemus.

§. XVI. Dicamus igitur Sceptico, intellectus tuus certo percipit hanc veritatem: *dubitas, cogitas, ergo es, si*
rege-

sua parte: bis duo
 habes manus, pedes,
 feras, nam licet illæ
 næ, attamen cum
 ad thesin, quam
 percipiendi verum,
 andam, rationem ve-
 is universalem, de
 te dubitationem, ad-
 vult, non attingant
 hinc de omnibus illis
 actenus quidem non
 dubitabit.
 alio modo agendum
 dum, quod eâ viâ,
 conatur Scepticus,
 entiam prono cursu
 em fit, si eodem me-
 sui aptitudinem, co-
 em, ille abjudicare
 probemus.
 hus igitur Sceptico,
 erto percipit hanc
 s, cogitas, ergo es, si
 rege-

regerat, *dubito*, ergo *dubitas* replica-
 bimus. Hinc quamdiu etiam ille su-
 um *dubito* ingeminet, semper tamen
 & verbis & facto simul testabitur, se
 hanc veritatem, *quod dubitet*, certò
 intelligere.

§. XVII. Dicamus porro, *Tu dubi-
 tas de capacitate intellectus* ! ergo
 fateris, te certo percipere, quod de
 ea quæri & dubitari possit ! addamus
 tandem, *tu contendis in intellectu sa-
 pe falli*, ergo errores intellectus, in
 illis casibus commissos, intelligis !

§. XVIII. Dum itaque Scepticus
 propria cædit vineta, ac exempla cer-
 tissimarum veritatum ipse suppedi-
 tat, non potest amplius tergiversari,
 aut de capacitate mentis humanæ in
 cognoscenda veritate, cum ratione
 dubitare, nam sane, fateri quod du-
 bites, & tamen negare, quod hoc in-
 telligas, id est hominis cum ratione
 insanientis.

§. XIX. Quando ita ad liquidum

deductum est; quod intellectus non eo modo formatus sit, ut semper fallatur, deinde Scepticus facilè intelliget, unde sit, quod ille aliquando fallatur, nimirum non ab intrinseca & immutabili aliqua dispositione, sed vel ab operatione attente fatis non instituta, vel ejus infirmitate, objectique difficultate.

§. XX. Ex his apparet, exempla veritatum à *dubitatione* aut *cogitatione* desumptarum, ac in specie tralatum illud: *cogito, ergo sum*, non eò pertinere, ut *lumen naturale* seu *aptitudo cognoscendi verum*, per ea probetur, (hæc enim indemonstrabilis est) sed ut solum illustretur, ac contra objectiones Sceptici solidè defendatur.

§. XXI. Atque hoc respectu, cum laudata propositione: *cogito, ergo sum*, nulla alia v. gr. *ambulo, video, loquor, manus & pedes habeo, ergo sum*, conferri potest, illa enim continet veritatem

quod intellectus non
 certus sit, ut semper fal-
 scepticus facillè intelli-
 od ille aliquando fal-
 non ab intrinseca &
 ua dispositione, sed
 ne attente satis non
 is infirmitate, obje-
 te.

apparet, exempla
 itatione aut cogitati-
 o, ac in specie tralati-
 o, ergo sum, non eò
 men naturale seu a-
 di verum, per ea pro-
 m indemonstrabilis
 illustretur, ac con-
 Sceptici solidè de-

hoc respectu, cum
 one: cogito, ergo sum,
 mbulo, video, loquor,
 leo, ergo sum, con-
 im continet veri-
 tatem

tatem indemonstrabilem, omnium pri-
 mam & ad confodiendum scepticismum
 maxime idoneam ab ipsoque sceptico
 suggestam, hæ verò veritates indemon-
 strabiles quidem exhibent, sed non
 primas, nec ad constringendum scepti-
 cum aptas.

§. XXII. Asserta intellectui veri-
 tatem cognoscendi aptitudine, dein-
 ceptis dispiciendum, quomodo eam ac-
 quirat, quoque indicio certus reddatur,
 se eam acquisivisse, circa quod illud
 præmonendum, per principia mox
 explicanda, ipsam etiam intellectus
 aptitudinem cognosci quod, ex §. 10.
 jam colligi potest. Interim non in-
 congruum videtur, si præmissa illa
 aptitudine, deinde de objectis, quæ
 intellectui offeruntur, instituat
 disquisitio.

§. XXIII. Acquirit ergo intelle-
 ctus veritatem ac de acquisita certus
 redditur per principia cognoscendi,
 quæ sunt regula negotium veritatis,

circa singula objecta cognoscibilia, indaganda, continentia. Sunt illa ex mea quidem sententia, quadruplicia: Judicantia, preparantia sive promotiva, probantia & defendentia, quæ nisi accurate distinguantur, & singulorum habitudo seorsim explicetur, omnis de cognoscendi principiis tractatio dubia & confusa manet.

§. XXIV. *Principium Judicans* (licet sic dicere) est vulgatum illud: *Quicquid clarè & distinctè, sive immediate, citra adminiculum sensuum externorum, sive mediatè per sensus externos, intellectus percipit, illud est verum, i. e. de ejus veritate, per propriam cognitionem certo est persuasus.*

§. XXV. Quo illa magis intelligantur, lubet principii illius *sensum & habitum* paulo distinctius evolvere. Illum quod attinet, requirimus (1) *perceptionem claram & distinctam*, circa quam scilicet nulla amplius dubitandi ratio occurrat, v. gr.

totum

et cognoscibilia, in-
entes. Sunt illa ex
ntentia, quadruplicia:
parantia sive promo-
a & defendentia, quæ
tinguantur, & singu-
o seorsim explicetur,
scendi principiis tra-
onfusa maner.

incipium Judicans (si-
est vulgatum illud:
& distincte, sive imme-
niculum sensuum ex-
mediate per sensus
us percipit, illud est
is veritate, per pro-
certo est per suasus.
illa magis intelli-
ncipii illius sensum
distinctius evol-
d attinet, requiri-
rem claram & di-
am scil: nulla am-
o occurrat, v. gr.
totum

totum est majus sua parte, Deo compe-
tit in homines imperium, quia eos crea-
vit &c. nam his ita se habentibus, non
potest non intellectus sibi ipsi assen-
tiri, atque ita in eo certa veritas exi-
stere.

§. XXVI. Quod si igitur (2) *aliquid*
clare & distincte non percipiamus, il-
lud non est verum, nempe quoad nos
& veritate certa, ac ex propria cogni-
tione dependente. Interim pro ra-
tione cognitionis, veritas probabilis
adesse potest.

§. XXVII. Porro non existiman-
 dum (3) *omnem perceptionem esse cla-*
ram & distinctam, quam percipiens
pro tali habet, nam sicut homines a-
lias falluntur, ita etiam in æstimanda
perceptione sua falli possunt, quare
licet clara & distincta perceptio, ul-
timato proprio intellectus judicio
determinetur, attamen quodvis e-
jus judicium perfunctorium non de-
bet admitti, sed circa veritates ob-
scuras,

teuras, magna sollicitudine perceptio illa æstimanda est.

§. XXVIII. Hinc non tantum attentè meditationes sunt instituendæ, sed & per diversa temporum intervalla subinde repetendæ, aut cum aliis communicandæ, sic abusus evitabitur, quamvis, ut ille penitus cesset, effici non possit, quæ mentis humanæ infirmitas, incuria aut pertinacia est.

§. XXIX. Id nihil referre putavimus, si (4) *intellectus aliquid immediate, sive mediate per sensus externos percipiat*, nam duplicem istam percipiendi rationem occurrere, *cap. preced.* ostendimus.

§. XXX. Denique intelligimus (5) *veritatem quoad nos, & quæ ex propria cognitione dependeat*, hinc neutiquam principium nostrum pertinet ad *veritatem rerum*, eo sensu, quasi conceptus noster res producat aut iis existentiam & essentiam largiatur,

illicitudine perce-
a est.

c non tantum at-
sunt instituendæ,
temporum inter-
endæ, aut cum a-
e, sic abusus evi-
t ille penitus ces-
sit, quæ mentis
incuria aut per-

l referre putavi-
ctus aliquid im-
te per sensus ex-
duplicem istam
occurrere, cap.

intelligimus (§)
, & quæ ex pro-
deat, hinc neu-
nostrum perti-
um, eo sensu,
r res producat
essentiam lar-
giatur,

giatur, hoc sane existimare, stultissi-
mum fuerit.

§. XXXI. Conceptus non sunt
causa rerum, sed hæ, causa conce-
ptuum. Res non existunt, quia con-
cipiuntur, sed adsunt, nemine licet
cogitante, dum vero ex suis existen-
tes principiis intellectui humano of-
feruntur, easque ille ita clarè & di-
stincte percipit, ut nullam amplius
dubitandi causam habeat, tum illas
veras esse agnoscit, i. e. suo conce-
ptu iis existentiam non largitur, sed
ob claram illam repræsentationem
de illarum præsentia penitus est per-
suasus.

§. XXXII. Porro non pertinet
principium nostrum ad *veritatem*
creditam, ham enim propria cogni-
tione non intelligimus, sed, ob au-
toritatem alterius, admittimus, in-
terim circa examinandam autorita-
tem, principii nostri aliquis est usus,
ut postea dicemus.

§. XXXIII. *Habitus* Principii propositi quod concernit, est illud (1) *verum*, veritas autem est indemonstrabilis, & non nisi, ob irrefragabilem evidentiam, singulari perceptione agnoscitur.

§. XXXIV. Nam intellectus ultimato de percepta veritate certus redditur, non extrinseco aliquo adminiculo, sed proprio testimonio, si enim præsupposita verum cognoscendi capacitate, rem aliquam ita clare percipiat, ut nulla amplius dubitandi causa supersit, & tamen sibi ipsi fidem habere, ac cognitioni assensum præbere nolit, id fuerit animi voluntario delirantis, aut stuporem vel deliquium simulantis, aut inepte contumacis.

§. XXXV. Porro est (2) *universale*, pertinens ad omnes disciplinas, omnesque veritates propria cognitione acquirendas, quod ex inductione facile constat; nam quicquid pro ecr-

to

to per propriam cognitionem habemus, illud tandem ideò fit, quod de eo amplius dubitare nequeamus.

§. XXXVI. Ulterius est (3) *Primum & ultimum*, i. e. tale, ad quod omnia reliqua referantur, & quod ultimum omnis veritatis, propria cognitione acquirendæ, criterium contineat.

§. XXXVII. Nec tamen (4) cum *veritate percepta connexum*, principia probantia, peculiare veritates sunt, ex objecto aliquo resultantes, adeoq; cum veritate probanda connexæ, ut infra videbimus, sed hoc principium judicans, est saltem generalis aliqua regula, qua intellectus velut se ipsum admonet, quo sibi fidem habeat, quando nulla amplius dubitandi causa adest.

§. XXXVIII. Atque ex his non difficile fuerit, Principium hoc, ab objectionibus imperitorum, ac præjudiciis scholasticis occupatorum vindicare.

dicare. Ego subinde hujus generis rationes objici audivi.

§. XXXIX. Ergone inquit (1) *Deus est, quia ejus existentiam clare & distincte percipio?* Illi verò qui ita sciscunt, insaniunt, inquam ego! quam absurde enim in alium plane sensum, assertio detorquetur? quis dixit, quod conceptus sit causa rei? Deus est & erit, nemine licet cogitante.

§. XL. Quodsi autem sano sensu objectio explicetur, tum vera est, & tota conceditur, nempe *quia Dei existentiam clare & distincte percipio, ergo est*, i. e. non existit nunc demum ob meum conceptum, sed ego de ejus existentia, per propriam cognitionem planè sum persuasus.

§. XLI. Pergunt (2) *equum alatum, aureum montem clare & distincte percipio, ergo sunt!* sed falsum est, quod equi alati, montis aurei existentiam clare & distincte percipias, ergo

binde hujus generis
udivi.

ergone inquirunt (1)
*us existentiam clare
cipio? Illi verò qui
aniunt, inquam ego!
nim in alium plane
detorquetur? quis
ceptus sit causa rei?
, nemine licet co-*

*i autem sano sensu
ur, tum vera est, &
nempe quia Dei exi-
distincte percipio,
n existit nunc de-
conceptum, sede-
tia, per propriam
ne sum persuasus.*

*(2) equum alatum,
clare & distincte
! sed falsum est,
montis aurei exi-
distincte percipias,
ergo*

ergo etiam de veritate eorum, velut
extra intellectum tuum existentium,
non potes esse persuasus.

§. XLII. Tu fingis saltem illa, ac
postea cerebri tui figmenta intueris,
hinc amplius etiam nihil inferre po-
teris, quam te illa omnia, ut entia fi-
cta, clare concipere, sic neminem ha-
bebis contradicentem. Id addo, e-
tiam secundam hanc objectionem
redolere errorem in prima notatum,
quasi scilicet: sensus principii nostri sit,
quod quis suo conceptu res efficere
queat.

§. XLIII. Addunt (3) *juxta hoc prin-
cipium contradictoria simul vera futu-
ra*, experientia enim notum esse, &
vel ex controversia de fine seculi de-
cimi septimi & initio decimi octavi,
hactenus agitata, intelligi, quod,
quoties duo in aliqua re sibi contra-
dicant, ambo claram & distinctam
perceptionem jactent, hinc neces-
sario

fariò utramque sententiam veram futuram.

§. XLIV. Levis objectio ! non quicquid aliquis se clarè & distinctè percipere, jactat, illud statim verum est, sed quicquid revera clarè & distinctè percipit, si ergo quis in applicatione laudati principii labatur, id huic non est imputandum, nec ex isto abusu ejus bonitas neganda.

§. XLV. Sed ais, ita nos incidere in nodum indissolubilem, cum enim omne id, utrum revera clarè & distinctè percipiamus, an vero saltem ita nos percipere putemus, intellectu sit expediendum, hic vero omnibus hominibus sit communis, hinc nunquam ad liquidum deduci posse, veritate an opinione saltem, laudata clara & distincta perceptio nitatur, unoquoque ad internum intellectus sui testimonium provocante.

§. XLVI. Ast salva res est, demus, intellectum omnibus hominibus æqualiter

ue sententiam veram
 levis objectio! non
 is se clarè & distinctè
 tat, illud statim verum
 id revera clarè & di-
 , si ergo quis in appli-
 principii labatur, id
 putandum, nec ex isto
 tas neganda.

ais, ita nos incidere
 volubilem, cum enim
 n revera clarè & di-
 mus, an vero saltem
 putemus, intellectu
 , hic vero omnibus
 communis, hinc nun-
 m deduci posse, ve-
 ne saltem, laudata
 perceptio nitatur,
 ternum intellectus
 provocante.
 lvares est, demus,
 bus hominibus æ-
 qualiter

qualiter competere, (quamvis de hoc
 etiam dubitari queat) attamen intel-
 lectus non in eodem semper statu
 deprehenditur, hinc nec ejus in re-
 bus concipiendis semper eadem vis
 est, multum interest, an intellectus
 rerum aliarum cognitione jam sit
 imbutus, an rudis, utrum attente, si-
 ne præcipitantia ac pertinacia medi-
 detur, an vero his labore præjudi-
 ciis, an fervido impetu aliquid con-
 cipiat, an cogitata post aliquod tem-
 pus recolat, eademque magis ex-
 poliat, juxta quæ discrimen antea lau-
 datum facilè explicatur.

§. XLVII. Nimirum si intellectus
 ita rem percipiat, ut nulla amplius
 dubitandi causa, quam vel ipse, vel
 alius suppeditet, super sit, tum clare
 & distinctè percipit, si verò dubitan-
 di causa adhuc superet, tum clarè &
 distinctè se concipere saltem putat,
 illo casu adest principii usus legiti-
 mus, hic abusus.

§. XLVIII. V. gr. Equum esse quadrupedem, ita clarè percipis, ut nulla adsit dubitandi causa, ergo verum est, seu de illius rei veritate per propriam cognitionem merito es persuasus, sed annum 1700. esse primum seculi decimi octavi, id clarè & distinctè te concipere, saltem putas, quia suppetunt in contrarium rationes, non temere removendæ, nam qui ista dicunt, illi asserunt finem anni, antequam initium & medium ille habuerit, quod est absurdum.

§. XLIX. Ex his satis liquet, discrimen claræ & distinctæ perceptionis *veræ & putativæ*, quod animus tranquillus facile etiam agnoscat, nam pertinax, perinde ut insanus, id non capit, & aliud est, discrimen posse ostendere, aliud persuadere, prius factum est, posterius homini præstare non licet.

§. L. Interim fateor, omnem principii memorati abusum, quantam-

cun-

gr. Equum esse quare percipis, ut nulli
causa, ergo veritatem
rei veritate per
merito es
1700. esse pri
octavi, id clare
concipere, saltem pu
in contrarium ra
removenda, nam
asserunt finem an
& medium il
d est absurdum.
is satis liquet, disci
distincte perceptionis
quod animus tran
am agnoscat, nam
e ut infans, id non
discrimen posse o
ersuadere, prius fa
us homini prestare
ator, omnem prin
bulum, quantam
cun-

cunque etiam quis adhibuerit atten
tionem, non semper posse evitari,
quæ est humanæ mentis infirmitas,
hinc est, quod sæpe aliquid pro vero
habeatur, quod tamen falsum postea
apparet, sed ut abusus principii, ali
quando etiam ex imbecillitate hu
mana, intercurrat, ipsuntamen prin
cipium, sine ulla exceptione bonum
manet.

§. LI. Summa igitur eo redit:
Principium ipsum nunquam fallit,
sed ejus usus aut applicatio, aliquan
do ex præcipitancia, negligentia, per
tinacia vel infirmitate male se dabet.

§. LII. Sed inquis, quid mihi pro
dest principium, in cujus applicatio
ne toties falli possum? Verum quam
diu naturam ingeniumque humanū
mutare, ac infallibilia efficere non li
cet, tamdiu etiam principium illud
æquo animo ferendum est, licet ejus
applicatio subinde fallat.

§. LIII.

§. LIII. Denique hoc (4) quis objiceret, ex hoc principio secuturum esse, *quod ea, quæ clarè & distinctè vel non concipimus vel concipere non possumus, ac in specie mysteria, vera non sint.* Sed ad hoc jam respondimus §. 26. 32. non sunt vera, veritate ex propria cognitione dependente, seu non *scimus*, sed *credimus* illa vera, quæ veritas itidem certa erit, si de infallibili fide & autoritate dicentis, ex clara & distincta perceptione constet, de quo infra dicemus amplius.

§. LIV. Ridetur rusticus, qui equo insidens, eum quærebat, dubio procul autem ille magis ridendus erit, qui, cum ei insideat, se insidere serio neget. Huic verò plane similes sunt illi, qui principium laudatum rejiciunt.

§. LV. Nam dum illud improbant, eodem utuntur, nec enim ob aliam causam, illud falsum dicunt, quam
quia

inique hoc (4) quis ob-
c principio secuturum
*qua clarè & distincte
mus vel concipere non
specie mysteria, vera
ad hoc jam respondi-
on sunt vera, veritate
nitione dependente,
sed credimus illa ve-
ritidem certa erit, si
e & autoritate dicen-
distincta perceptione
infra dicemus am-*

ur rusticus, qui e-
n quærebat, dubio
e magis ridendus e-
ideat, se insidere se-
c verò plane similes
ipium laudatum re-

n illud improbant,
ec enim ob aliam
um dicunt, quam
quia

quia liquido se hoc percipere, arbi-
trantur, & licet forte verbis, quo
principium extulimus, abstineant,
ipsum tamen revera adhibent.

§. LVI. Falluntur tamen in ejus
applicatione, nunquam enim clarè
& distinctè quis percipiet, quod id,
quod clarè & distinctè percipio, non
sit verum. Interim abusus ille &
bonitatem principii ostendit, & au-
toribus, geminatum stuporem, quo
ea re, quam improbant, utuntur,
sed & malè utuntur, objicit.

§. LVII. Quo autem intellectus ad
claram & distinctam perceptionem
perveniat, observare debet principia
*preparantia seu promoventia, vid. §.
23. quorum duo sunt, (1) dubitandum
est de omnibus, qua propria cognitione
sunt percipienda.*

§. LVIII. Dico *dubitandum esse*,
nam si quis statim omnia, quæ intel-
lectui objiciuntur, admittenda esse
putet, is usum rationis velut ejurat,

ac solidæ cognitioni renunciat, quomodo enim de veritate rei poteris esse certus, si eam nondum cognitam statim admittas?

§. LIX. Dubitandum autem est, non ut perpetuo dubites, hoc enim est animi delirantis ac sortem humanam abjicientis, sed ut eo accuratius res objectas expendas, & solidam cognitionem, in quantum imbecillitas humna hoc admittit; consequaris.

§. LX. Addo, *dubitandum esse de omnibus*, adeoque etiam de se ipso, de lumine naturali, seu de aptitudine cognoscendi verum, de Deo, nam quod aliqui res quasdam à lege dubitandi excipiant, id rationem non habet, cum enim hætenus omnium eadem sit ratio, quod intellectu comprehendantur, par quoque omnium debet esse conditio quoad modum eas admittendi.

§. LXI.

§. LXI. Id tamen facile concedimus, dubitationem non ubique eodem modo esse necessariam, hinc ejus necessitas ex conditione objecti definienda est, imò si semel de veritate quadam certo persuasus sis, de ea amplius dubitandum non erit, hinc lumen naturale, semel agnitum, deinceps ut certum præsupponitur.

§. LXII. Illi in specie valde inepti sunt, qui dubitationem de Deo, eo nomine diffamant, quasi homines athei temporarii fieri jubeantur, nam qui dubitat, ille non negat, sed rem objectam, ut indifferentem, quæ negari & affirmari queat, hæcenus considerat, assensumque eo fine suspendit, quo eo solidius deinde alteram partem probare possit.

§. LXIII. Hinc hujus modi dubitantes, non dubitantibus longe meliores censei debent, nam hos tuto dixeris vel hypocritas, qui tanto

C

amore

amore Deum se prosequi, videri volunt, ut de eo vel leviter dubitare, grande nefas existiment, vel homines imperitos & superstitiosos, quibus Deus in labris solum hæreat, ad intellectum autem non penetraverit, vel superbos, qui res divinas, velut passim obvias, & de quibus nunc nimis serò dubitetur, ad minutissimos usque apices se callere ab aliis credi postulent.

§. LXIV. Denique contendo, de omnibus dubitandum esse, quæ *propria cognitione percipienda sunt*, hinc si fide & autoritate alterius aliquid verum credere velis, tum admissa semel ejus autoritate, frustra dein dubitabis de iis omnibus, quæ ab ejus assertione, revera dependent.

§. LXV. Nam quæ alter profert, distincte percipere vel non vis, vel forte etiam non potes, ea tamen pro veris, ob autoritatem dicentis, te esse

se prosequi, videri vo-
 vel leviter dubitare,
 existiment, vel homi-
 & supersticiosos, qui-
 bris solum hæreat, ad
 tem non penetrave-
 ps, quires divinas, ve-
 as, & de quibus nunc
 piteretur, ad minutiffi-
 ces se callere ab aliis

enique contendo, de
 andum esse, quæ pro-
 ercipienda sunt, hinc
 ate alterius aliquid
 velis, tum admiffa
 ritate, frustra dein
 omnibus, quæ ab ejus
 ra dependent.
 n quæ alter profert,
 re vel non vis, vel
 potes, ea tamen
 rritatem dicentis, te
 esse

esse habiturum, jam decrevisti, hinc
 tibi ipsi repugnares, si nunc dubitan-
 dum esse contenderes. Ipsa tamen
 alterius autoritas & fides, legem du-
 bitandi subire debet, de quo non ni-
 hil explicatius postea, adde, si lubet,
 Dn. Thomaf. in der Ausübung der
 Vernunft-Lehre/c.1. §.28. §.99.

§. LXVI. Postea principium pro-
 movens est (2) *attente esse meditan-*
dum. Hanc meditationem præci-
 pue impediunt inolita præjudicia vel
 præconceptæ opiniones, credulitas,
 nimia fiducia de se ipso, aliorum
 contemtus, præcipitantia, & si quæ
 ejus generis alia sunt, quæ adeo, vi
 hujus principii seponi debent.

§. LXVII. E contrario isti prin-
 cipio in primis satis fit, si meditatio-
 nes more ursino velut gignantur, ac
 lambendo magis magisque effor-
 mentur, hinc utile est, per tempo-
 rum intervalla easdem repetere, cum

notum sit, id, quod jam placuit, in curis secundis sæpe displicere, ac animum novitate rei objectæ distractum, tam accurate omnia contemplari nec posse nec solere, quam cum viribus recollectis, de novo eandem rem speculatur, ut dudum in proverbium abierit: *cogitationes posteriores prioribus esse meliores.*

§. LXVIII. Quando juxta has leges intellectus res objectas expendit, tum duplicis generis veritates deprehendit, (1) *inædemonstrabiles*, quæ per rationem aliquam à priori amplius demonstrari nequeunt, sed simplici visione, seu singulari perceptione apprehenduntur. vid. §. 4. Heic statim locum habet *Principium judicans* antea allatum, ac intellectus, ob perceptionis evidentiam, in assensum trahitur, deque veritate percepta certus redditur.

§. LXX.

§. LXIX. Vel (2) *demonstrabiles*, quæ à priori, data ratione demonstrari possunt & debent, vid. d. §. 4. Quoad has igitur locum inveniunt principia probantia, seu veritates aliæ, cum veritate demonstranda connexæ, sine quibus mens humana in assensum trahi ac locus principio judicanti fieri nequit.

§. LXX. De his ergo *Principiis probantibus* nunc tertio videndum, vid. §. 23. Posse eadem distingui in *vera & falsa*, hætenus quidem perspicuum est, sed hæc principiorum nomen non merentur, sed talia saltem aberrantibus existimantur, hinc de veris solum jam sermo esse debet.

§. LXXI. Hæc nihil aliud sunt, quam *veritates cum veritate demonstrabili connexæ*, de cætero sunt vel *certe vel probabiles*, hinc juxta hanc diversitatem, veritas demonstranda etiam diversa erit.

C 3

§. LXXII.

§. LXXII. In genere horum principiorum habitum quod attinet, sunt illa, (1) *varia & multiplicia*, nam unaquæque res propriam habet indolem, hinc peculiare veritates, eam demonstrantes, occurrunt. Potest etiam una veritas sæpe pluribus demonstrari rationibus, v. gr. *ego sum*, quia *cogito, ambulo, scribo &c.*

§. LXXIII. Ulterius (2) *sibi subordinari apta*, nam quoad res ipsas sæpe connexio occurrit, hinc veritates inde ortæ sibi invicem quoque subordinari possunt, ut eadem veritas, nunc principii, seu rei demonstrantis, nunc principiati, seu rei demonstratæ rationem habeat, v. gr. *promissis stare debes*, quia *in genere fides servanda*, hoc vero, quia *nemo ledendus*, & hoc iterum, quia *socialitas ex prescripto juris naturalis, colenda.*

§. LXXIV. Cavetamen, ne universalem subordinationem statuas,

ac

In genere horum principiorum quod attinet, varia & multiplicia, nam res propriam habet in se peculiare veritates, contingentes, occurrunt. Potest etiam veritas sæpe pluribus rationibus, v. gr. ego sum, habulo, scribo &c. Alterius (2) sibi suboritur quoad res ipsas sæpe occurrit, hinc veritates in vicem quoque suboritur, ut eadem veritas, seu rei demonstrandi, seu rei demonstrandi habeat, v. gr. promissio, quia in genere fides, vero, quia nemo laesus, quia socialitas, & naturalis, colenda. Cave tamen, ne universionem statuas, ac

ac primum aliquod principium probans, cui reliqua omnia subordinari possint ac debeant, asseras, nam mera fuerit ingenii carnificina, si quasvis veritates particulares ad tale principium probans revocare velis, & tamen res tandem non procedet.

§. LXXV. Nam res diversissimæ, & nullo modo inter se connexæ, occurrunt, quomodo igitur conceptus inde orti connecti poterunt? aut quomodo, v. gr. veritates circa metallorum explicationem occurrentes, cum veritatibus, moralia respicientibus connectes, aut illas uni principio probanti subjicies? insanum certe ac simul inanem laborem suscipies, si tale quid moliaris.

§. LXXVI. Denique (3) ultimo Principio, quod judicans diximus, subjecta, nam quando intellectus rei demonstrandæ & principii probantis connexionem, clare & distincte

percipit, tum ob illam perceptionem sibi ipsi assensum præbet, ac cognitionem pro vera habet.

§. LXXVII. Superest *Principium defendens*, ceu vocavimus d. §. 27. Nimirum veritas cognita duplici modo impugnari potest, si vel *simpliciter negetur*, vel *cum ea propositio contradictoria simul adstruatur*.

§. LXXVIII. Primo casu, ex principiis autea allatis defendi debet, dum vel rationis, vel singularis perceptionis evidentia urgetur, adeoque hætenus peculiare principium defendens non occurrit, sed secundo casu hoc locum inveniet: *Impossibile est idem esse & non esse*, quo adeo veritas contra rei contradictoriæ obtrusionem defenditur.

§. LXXIX. In universum de habitu vulgati illius dicterii ita sentimus, esse illud (I) *exemplum veritatis indemonstrabilis*, quæ scil. per aliam rationem

nem

nem connexam probari nequeat, (2) *principium defendens generale*, in quavis disciplina, & circa quamvis veritatem occurrens, ac *primo principio judicanti subordinatum*, nam impossibile esse, ut idem sit, & non sit, id verum tandem arbitramur, quia hoc clare & distincte percipimus.

§. LXXX. Id addo, si quis laudatum principium defendens plane omittere, aut è numero Principiorum expungere velit, eum non valde esse erraturum, nam ut verum fatear, sicut in primo casu, negatio adversarii ex principiis antea laudatis est evertenda, ita in secundo, vulgatum dicterium, *impossibile est idem esse & non esse*, nudam continet assertionem, qua adversario contradicimus, ejus autem veritas ex Principio Judicante agnoscitur, hinc non

C 5

tam

tam Principium, quam nuda contradictio est.

§. LXXXI. Atque ex istis principiis, quæ explicavimus, in quavis disciplina veritas cognoscitur, & quidem Principia *Judicantia* & *Promoventia* omnibus disciplinis sunt communia, sed *Probantia* cuivis propria.

§. LXXXII. Addemus unicum exemplum ex disciplina morali depromptum, quæritur an *Sempronius promissa solvere debeat?* præmissa *dubitatione* & instituta *attenta meditatione*, affirmativa his principiis *probantibus* adstruetur, quia *fides data est servanda*, cur hoc? quia *alias alter laderetur*, læsio vero repugnat *amori proximi*, hunc autem *generaliter* exigit *jus naturale*, quia *Deus in creatione hominum, conservationem generis humani, & consequenter mutuum amorem, velut finem, intendit, adeoque humanam naturam formavit*

socia-

socialem, quibus omnibus tandem ob *claram & distinctam perceptionem* assentimur.

§. LXXXIII. Ex hactenus dictis, aliorum quoque, de cognoscendi principiis sententiæ, haut difficulter illustrari, explicari vel refelli possent. *vid. Dn. Thomas. introd. ad philosoph. aul. c. 6. §. 18. seqq. J. F. D. l. 1. c. 3. §. 7. 18. 34. seqq. 72. seqq. Einleit. zur Bernunft-Lehre. c. 6. §. 20. seqq.* sed liceat illa nunc brevitatis studio omittere.

§. LXXXIV. Quæ hucusque differuimus, pertinent ad casum, quo quis, circa objectum præsens, propria cognitione veritatem vult acquirere. Quodsi autem fide & auctoritate aliorum, aliquid, quod vel omnino non, vel non satis intelligimus, verum credamus, tum manifestum est, quod principia ha-

Stenus tradita circa ipsam veritatem
occurrere nequeant.

§. LXXV. Interim rationi est con-
sentaneum, ut eadem, circa fidem &
autoritatem alterius examinandam,
adhibeamus, cum enim mens homi-
nibus eo fine à Deo data sit, ut per
eam varias res cognoscamus, ideo
non temere alterius autoritate ve-
ritas stare debet, quod si tamen eam
certis in casibus admittere velis aut
debeas, tum in antecessum de ea
dubitandum, aliisque cognoscendi
mediis illa probanda erit, nam alias
obtinebit illud vulgatum, *qui facile
credit, facile decipitur.*

§. LXXXVI. Imo licet autorita-
tem alterius semel admiseris, nun-
quam tamen facultas poenitendi ti-
bi adimitur, hinc si incredibilia ti-
bi proponat, aut alia ratione suspe-
ctus fiat, factam concessionem me-
ritò retractabis, ac de eius fide dubi-
tare

tare incipies, nam ex hypothefi ſemel admiſſæ autoritatis, de iis quæ ſequuntur, dubitare quidem non potes, ſed hypothefis illa non eſt immutabilis.

§. LXXXVII. In univerſum quædam credimus autoritate *divina* vel *humana*. Illa ſine dubio ſunt veriſſima, quia Deus nos fallere neque poteſt, neque vult. Sed an autoritas aliqua divina ſit nec ne, illud utique ratione, per cognofcendi principia antea laudata, expediendum eſt.

§. LXXXVIII. In examinanda autoritate humana, conſideranda erit tum *perſona referens*, tum *res relata*. De cætero pro ratione circumſtantiarum factique examinis, id, quod credimus, modo *certo*, modo *probabiliter verum*, modo *faſum* erit.

§. LXXXIX. Nam v. gr. Ruſſos à

Suecis prælio ad Narvam esse superato, pro *certa veritate* merito habetur, nam si rem consideres, ad prælium omnia spectarunt, & victoria quoque res possibilis est, si porro personas referentes respicias, toties id relatum est, ut credibile non sit, tot homines in mendacium conspirasse.

§. XC. Quod autem duo testes, non suspecti & jurati, asserunt, id saltem *probabiliter* verum est, quamvis in vita civili, pro *certa veritate* habendum sit, cum ab illo testimonio, ad alia progredi debeamus.

§. XCI. Idem dicendum de assertionem Medici, salubritatem medicamenti ægroto persuadentis, nam & inde probabilem saltem *veritatem* hic consequitur, maximè cum ut plurimum ipse Medicus, ex propria cognitione, de *certa veritate* gloriari nequeat.

§. XCII.

§. XCII. In universum autem, circa fidem aliis habendam, ita dicendum videtur: *Aliquando aliis credere, & quidem statim, debemus, si scil. vel periculum sit in mora, vel quis veritatem propria cognitione acquirere nequeat.*

§. XCIII. Sic ægroto diu dubitare non conceditur, de eo quod Medicus asserit, quod in aliis rebus, citò expediendis, quoque obtinet. Porro discentem credere oportere, jam in proverbium abiit.

§. XCIV. Ulterius, *aliquando aliis credendum quidem, sed non statim,* hoc fit in rebus præteritis, quæque amplius propriæ cognitioni nequeunt subjici, heic enim aliorum fide veritas stat, sed non aliter, quam prævio legitimo fidei alienæ examine.

§. XCV. Quoties autem *objectum præsens est, & nostra interest, de eo cer-*

certiores reddi, illique cognoscendo apti sumus, tum auctoritati aliene nihil tribui debet, hinc præjudicium auctoritatis in disciplinis esse valde noxium, cordati dudum admonuerunt. add. Autor. art. cogit. p. 4. c. 11. 12. 13. 14.

§. XCVI. Quod si mens humana ad cognoscendam rerum futurarum veritatem se applicet, tum principia antea proposita, illis rebus adhiberi debent, ex quibus futura concludere volumus, cum autem plerumque connexionem illam clarè & distinctè non percipiamus, hinc etiam veritas us plurimum saltem probabilis est, imo sæpissime erramus, interim illa in rebus agendis sufficit, *add. Autor. art. cogit. d. p. 4. c. 15.*

§. XCVII. Juxta hæc igitur principia in univèrsam, mentem humanam verum cognoscere putamus. Ipsa autem veritas ex rebus, ac inde
ortis

ortis disciplinis realibus acquiritur ac augetur, nam qua ratione quis de novo verum consequitur, eadem etiam alias veritates, jam inventis addit, ut in sanum sit, si quis, novas veritates sine rebus se invenire posse, existimet. *add. Thomas. Einleit. zur Vernunft-Lehre / c. 12.*

§. XCVIII. Ex istis porro disciplinis realibus, intelliget mens humana, tum *varietatem rerum. vid. Thomas. introd. ad philos. aulic. c. 7.* tum quid sibi *cognitum* aut *incognitum*, *vid. Thomas. Einleit. zur V. L. c. 9.* quid *certum* aut *probabile* sit, *Id. d. l. c. 10. 11.* Non minus exinde *disciplinarum diversitatem*, utra scilicet altera sit utilior, *vid. Thomas. in der Ausübung der Vernunft-Lehre / c. 1. §. 107. seqq.* agnoscat.

§. XCIX. De cætero rerum istarum omnium consideratio ad artem cogitandi non pertinet, adeo ut in
hac

hac, ne quidem generalem aliquam illarum delineationem faciendam esse existimem, nam ab objectis realibus illa abstrahit, ac nihil nisi mentis operationes, & modum cognoscendi res, explicat.

§. C. Denique disciplinæ reales menti humanæ materiam *meditandi* etiam suppeditabunt, de regulis autem meditandi vel primo meditationis objecto, *vid. Thomas. introd. ad philos. aulic. c. 11. §. 6. seqq.* parum laborandum erit, quando enim intellectus vel dexteritate docentis, vel propria diligentia variarum rerum cognitione imbutus, ac insuper principiis cognoscendi generalibus instructus est, tum proprio impulsu in meditationes sibi placentes feretur, ut non magis regulæ meditandi, quam edendi & bibendi, videantur necessariae.

CAP.

CAPUT IV.
DE
COGITATIONUM
HUMANARUM FALSITATE.

§. I.

Falsitas est *difformitas conceptus seu idea, & rei conceptæ.* Dicitur alias *error.* In rebus nulla est falsitas, sed omnis in intellectu humano existit.

§. II. Quando mens in rebus non *concupiendis, sed producendis* occupatur, errare illa non potest. V. gr. vox *niger* ex communi impositione notat illum colorem, cujus est corvus, quod si igitur quis existemet illam notare eum, cujus est cygnus vel nix, tum erraret, quia rem jam existentem aliter concipit, ac illa est.

§. III. Ast si quis pro suo arbitrio, voci illi, significatum alium sine aliorum

orum præjudicio, imponere velit, ut eadem non atrum, sed album colorem notare deberet, tum non erraret, quia rem non *conceperet*, sed de novo *produceret*.

§. IV. Idem est, si quis v. gr. *aureum montem*, cogitationibus suis efficeret, hætenus enim non erraret, ast si postmodum rem illam aliter conceperet, ac eam formaverat, tū error aliquis etiam in re ficta committeretur.

§. V. De cætero ejusmodi ingenii lusibus, cujus exemplum proximè dedimus, indulgere, magnam utique argueret ineptitudinem, declarandæ tamen *falsitatis* indoli, ejusmodi exempla non inepte adducuntur.

§. VI. Ex dictis etiam fluere videtur, quod nulla falsitas possit esse fortuita, possumus quidem falsum fortuito dicere, ut ejus quod dicimus
non

non simus conscii , ast falso conceptu, sine prævia contemplatione vel rei, vel personæ referentis, non possumus imbui.

§. VII. Ad exemplum Veritatis, de qua *c. præc. §. 31.* etiam falsitas dividitur. Est enim vel *probabilis*, quæ speciem veritatis habet , nec certis rationibus ostendi potest, vel *certa*, eaque vel *indemonstrabilis*, quæ simplici perceptione intelligitur, vel *demonstrabilis* , quæ per rationes demonstratur.

§. VIII. Ab *objecto* falsitas est vel *rerum*, quæ scil. ex harum consideratione male facta oritur, vel *sententiarum*, dum in cognoscendis aliorum sententiis veris aut falsis fallimur. *add. Thomaf. Einl. zur Vernunft-Lehre / c. 5.*

§. IX. Debebat autem falsitas à cogitationibus humanis merito abesse, & qua quidem ratione illa evitanda
fit

fit, id ex principiis cognoscendi *cap. præc.* expositis, intelligi potest. Interim adeo illa non evitatur, ut potius genus humanum erroribus velut obrutum sit, ac dudum in proverbium abierit : *mundum errare ac falsis regi opinionibus.*

§. X. Causas hujus rei strictim, prout illæ succurrent, exponam. Inter eas igitur (1) occurrit *universalis mentis humanæ imbecillitas*, ob quam in multarum rerum naturam penitus penetrare illa non potest, hinc varii errores non possunt non ei obrepere.

§. XI. Accedit (2) *peculiaris quorundam stupor seu animi hebetudo*, ob quam paria cum aliis facere non possunt, quantamcunque etiam adhibeant diligentiam, nam hac in parte diversa esse hominum ingenia, quæcunque etiam illius diversitatis causa sit, experientia satis testatur.

statur. Ejusmodi autem homines uti variis erroribus imbui possunt, ita ad eos quoque propagandos valde sunt apti.

§. XII. Præterea (3) *magna hominum est negligentia in cognoscenda veritate*, plerique ambitioni, avaritiæ ac voluptati sunt dediti, modo igitur intelligant ea, per quæ affectui satisfacere possint, reliqua omnia velut inepta ac inania negligunt, ex quo adeo magna imperitia exoritur, quæ data occasione, plures errores parere potest & solet.

§. XIII. Aliquando talis negligentia ex paupertate oritur, ea enim generis humani est miseria, ut maximæ ejus parti, per omnem vitam cum fame velut luctandum sit, hæc igitur nihil aliud ferè agit, quam ut de hac depellenda sit sollicita, cætera secure ignorat, aut in iis ab aliena
fide

fide pendet, adeoque sexcentis erroribus obruitur.

§. XIV. Non minima etiam errorum humanorum causa est, quod (4) *res plerumque considerentur non tam prout sunt, quam prout in disciplinis representantur*, nam si prima rei repræsentatio forte à veritate aberret, longa erroris successio pertinaxque defensio inde utique metuenda.

§. XV. Equidem non improbo disciplinas, nec jubeo homines, iis neglectis, res ipsas unice intueri, hoc enim possibile non est, cum singulos prius vita sit destitutura, quam ut illi res, rationi humanæ offerendas in aliquem ordinem redigant easque propiori speculationi aptas reddant.

§. XVI. Possumus sane aliorum inventis frui, imo primis autoribus eo nomine gratias debemus. Sed illud

illud absurdum est, quod disciplinæ, prout hic aut ille Philosophus aliusque Autor, eam pro suo captu formavit, mordicus in hæreamus, ab eoque vel in minimis discedere, aut ei aliquid addere vel demere, piaculum existimemus, hæc sane erubescenda est ignavia, ac propudiosa humanitatis velut ejuratio.

§. XVII. Interim ita sæpe fit, ex quo nova causa emergit, dum scil. (5) *publico stipendio aluntur homines, qui errores tueantur aliosque chimeris, i. e. opinionibus vanis, ac à rerum veritate abeuntibus imbuant,* nam ex hypothese disciplinæ, sine variatione retinendæ, aliter se res habere non potest.

§. XVIII. Præterea non tantum in constitutione disciplinarum, de qua hæctenus, sed & (6) *aliis in rebus specialibus, aliorum auctoritati plus justo tribuitur,* dum vel ea, quæ propria

D

pria

pria cognitione poteramus intelligere, malumus credere, vel in iis admittendis, quæ aliorum fide constant, nimis sumus faciles, eademque, non instituto fidei alienæ legitimo examine, admittimus. Istam vero de aliorum autoritate præconceptam opinionem, multorum errorum esse genitricem, dubio caret.

§. XIX. Magna etiam hominum (7) *in rebus considerandis solet esse præcipitancia*, dum oculo velut fugitivo objecta perlustrant, cogitationesque immaturas non tantum ipsi probant, sed & aliis palam exhibere non verentur. Illa præcipitancia veritati eo magis inimica censi debet, quo magis in consuetudinem degeneravit.

§. XX. Duo illa, *autoritatis & præcipitantiæ præjudicia* Dn. Thomasius in der Einl. zur Vernunft-Lehre/ c. 13.

c. 13. §. 41. amplius inter se comparat, præcipue ratione *originis*, *ætatis* & *durationis*, inter alia existimans, quod illud ex *irrationabili aliorum amore*, hoc ex *perversa philantia* oriatur.

§. XXI. Sed forte ex hac, utrumque ultimatò dependet, nam aliis, in defendendis eorum sententiis, non aliam ob causam adulari solemus, quam quod commodum aliquod inde speremus, aut rationes nostræ alienis ita sint implicatæ, ut citra existimationis, vel alius boni jacturam, sententiam ab aliis haustam, mutare nos non posse putemus. Sed non attinet de his valde contendere, quia effectum præjudiciorum illorum, quem in impedienda veritate habent, non attingunt.

§. XXII. Illud prætereundum non est, quod (8) *vis externa* in serendis, propagandis & conservandis erroribus

bus magnas habeat partes, dum vel media veritatis indagandæ subtrahit, vel etiam homines, quantum potest, falsis opinionibus imbuit.

§. XXIII. Nimirum dantur multa instituta vel divina vel humana, quæ ad utilitatem generis humani vel aliquam saltem hujus partem, & peculiarem societatem pertinent. Hæc vero malitia humana sæpe corrumpit, iisdemque ad utilitatem propriam, cum aliorum læsione abutitur.

§. XXIV. Quo igitur ausu ista facit, eodem quoque veritatem supprimit, ne homines corruptionem istam intelligant, & si amplius nihil efficere possit, eos in externa erroris professione retinere, vel saltem à dicenda veritate deterrere laborat.

§. XXV. Id etiam certum, quod (9) *error errorem pariat*, nam ubi
semel

femelâ via regiâ defeceris, ex aviis in devia deinde facilè prolaberis. Interim talis error cum suis pullis cò teneriori affectu fovetur, quo diutius quis in eodem fuit versatus, nam in senectute errores dediscere, nimis ignominiosum putatur.

§. XXVI. Inter causas errorum quoque referuntur (10) *præjudicia vel falsæ opiniones, quibus in pueritia homines vel prava informatione vel propria meditatione imbuuntur,* de quo pluribus disserit *Dn. Thomas. d. c. 13. §. 1. seqq.*

§. XXVII. Verum uti nolim omnem vim istis præjudiciis planè abjudicare, ita eadem, ad causas errorum, adultos infestantium, secundarias referenda esse crediderim, nam istas pueritiæ nubeculas nativa mentis adultæ bonitas, attentiorque meditatio facile discutiet, hinc si secus se res habeat, ejus rei causa non

tam illis, quam potius stupori aut incuriæ adultiorum tribui debet:
add. Autor. Art. Cogit. p. 3. c. 18.

§. XXVIII. Ex dictis liquido intelligi potest, *an & in quantum veritas, res odiosa sit?* Nimirum si quis locum velut vacuum occupet, ac veritatem hæctenus incognitam, multisque utilem & nemini damnosam detegat, is adeo odium non merebitur, ut potius eximio favore illum omnes sint profecuturi.

§. XXIX. Ergo illa veritas tantum est odiosa, quæ in aliorum erroribus detegendis occupatur, nam auctoribus, tacitè minimum, vel ignaviam vel stuporem exprobrat, quod eò molestius est, quo major eorum auctoritas vulgò habetur.

§. XXX. Odiosissima autem est illa veritas, quæ aliorum delicta, sub specie recti commissa, detegit, nam præcedens, stuporem vel ignaviam,
 hæc

hæc malitiam autoribus exprobrat, ac existimationi velut dicam scribit, hinc adeo invisa est, ut plerumque magni sceleris nomine diffametur.

§. XXXI. Ex quibus liquet, nulli odiosius veritatem dici, quam in rebus moralibus, politicis & religiosis, nam hæ in multis adeo depravatae sunt, ut de iis scribere, & tamen satyram non scribere, intelligentibus propemodum fit impossibile.

§. XXXII. Aliquando tamen veritas suo merito quoque invisa est. De eo non loquor, si quis sub hoc nomine, optima quæque falso perstringat, ea enim non veritas, sed injuria est, ingenuam illius faciem turpiter mentita, nec adeo ejus classe censenda.

§. XXXIII. Ipsa veritas odium meretur, si pravis stipata sit affectibus, superbia scil. aliorumque contemptu, idque eo magis, quo levior
D 4 alios

alios insultandi causa suberat, dum iis, velut primis autoribus, aut ob rei difficultatem similemque rationem, errores videbantur condonandi, aut veritas detectatanti non erat, ut in ea salus Græciæ sita existimari possit.

CAPUT V.

DE

COGITATIONUM HUMANARUM VARIE- TATE, AC IN SPECIE DE PRI- MA MENTIS OPERA- TIONE.

§. I.

Cogitationum Varietas duabus distinctionibus principalibus explicari posse videtur. Nam (I) à diversa ad objectum applicatione sunt vel fluctuantes, quæ modo objectum aggrediuntur, modo ab eodem

dem iterum velut recedunt, ac sibi ipsis diffidunt, quæque *Dubitatio- num* nomine veniunt, vel *consisten- tes*, quæ objecto constanter & cum fiducia inhærent.

§. II. Hæ sunt *veræ* aut *falsæ*, prout cum re concepta conveniunt vel ab ea aberrant; Illæ sunt vel *probabiles* vel *certæ*, eæque rursus vel *demon- strabiles* vel *indemonstrabiles*. Hæ itidem vel *probabiliter* vel *certò falsæ* sunt, harumque falsitas vel rationi- bus *demonstrari* potest, vel *simplici apprehensione* intelligitur, de quo *cap. 3. 4.* actum.

§. III. Veræ cogitationis propri- um est, ut sit *clara & distincta*, nam hæc duo prædicata coincidere existi- mem, nam in quantum quid clare percipio, in tantum etiam distincte intelligo, licet alii claritatem, ex *modo cognitionis*, distinctionem, ex *objecto* videantur æstimare.

§. IV. Vice versa falsam cogitationem semper comitatur *obscuritas* & *confusio*, quæ duo itidem nobis coincidunt, licet hîc etiam alii illam ad *modum*, hanc *objectum* cognitionis, referre malint.

§. V. Equidem errantes se clare & distinctè rem, circa quam errant, concipere existimant. Verum id ex eo est, quod quædam, in quibus non adeo errent, eo modo intelligant, ex quo illi se omnem rem clare concipere, perperam sibi imaginantur, cum circa eam partem, in qua errant, semper *obscuritas* vel etiam *ignorantia* occurrat.

§. VI. Nam si v. gr. *montem aureum* quis clarè se concipere putet, tum conceptus *montis* & *aurei* potest esse clarus, exinde præcipitantia asferit claritatem universalem, cum tamen *existentia* penitus non intelligatur,

ligatur, vel etiam de hac plane non cogitetur.

§. VII. Aliquando tamen etiam veritatem comitatur obscuritas & confusio, si scil. illa saltem sit probabilis, aliquando illa plane est incognita, si aliorum fide illam credamus *add. Thomaf. introd. ad philos. aulic. c. 3, §. 43. seqq. Autor. art. cogitand. p. 1. c. 8.*

§. VIII. Deinde Cogitationes (II.) à *diversa objecti consideratione* etiam distingui possunt, vel enim mens objecta simpliciter intuetur, vel eadem componit & separat, vel affirmationi & negationi addit rationem seu ideam tertiam, hinc oriuntur *tres mentis operationes*, vulgo etiam laudatæ, *Prima, Secunda & Tertia.*

§. IX. Vulgaris hæc doctrina nobis omnino verissima videtur, antequam tamen propius eam consideremus, tria præmittenda sunt, an
D 6 illa

illa sit *sufficiens*, *necessaria* ac *numero ternario precise concludenda*?

§. X. Sufficienciam eo argumeto negat *Dn. Thomaf. d. 1. §. 42.* quod *dubitatio* sit *omiffa*. Enimvero hæc non tam notat *peculiarem operationem*, quam potius *operationum memoratarum peculiarem statum*, nam tres mentis operationes, modo fluctuantes, modo consistentes esse possunt.

§. XI. *Necessitatem Idem in der Einl. zur Vernunft-Lehre* 1. c. 3. §. 70. elevat, dum doctrinam de mentis operationibus, non alium habere usum censet, quam ut vulgaris *Logicarum methodus* per eam defendatur.

§. XII. Sed non arbitrarer, doctrinam illam, ob methodum esse *excogitatam*, quin crederem potius, methodum artis cogitandi, exinde fluxisse, aut saltem fluere debere,

bere, ipsam vero doctrinam ideo necessariam putandam, quod Logicæ vel artis cogitandi sit, explicare cogitationes, adeoque illa diversas mentis operationes omittere nec possit, nec debeat.

§. XIII. Denique tribus operationibus, quartam non recte addi existimo, nam hoc nomine non *peculiaris operatio*, sed potius *precedentium repetitio* vel *conjunctio* intelligitur. In specie *methodus*, nomen quartæ mentis operationis non meretur, *vid. Weis. Logic. in præparat. p. 2.* nam illa nihil aliud innuit, quam variarum cogitationum *ordinem* aut *coherentiam*, adeoque peculiaris operatio non est.

§. 14. His præmissis, prima mentis operatio est *simplex rerum apprehensio*, imago inde orta dicitur *idea*, ut, si equum mentis tuæ oculis velut intuearis, ejus imago illi imprimatur.

mitur. Secunda est *duarum idearum compositio vel separatio*, v. gr. si ideam albi, de homine prædices, vel quadrupedis de eodem neges. Tertia est, quando *affirmatio vel negatio facta, per tertiam ideam probatur*, e. gr. si Petrum neges esse lapidem, quia est rationalis.

§. XV. Ulti autem de secunda & tertia mentis operatione non adeò dubitatur, in doles verò utriusque in sequentibus erit explicanda, ita primæ veritas & natura specialiq; paululum erit ostendenda, cū non desint, qui primam mentis operationem vulgarem (quam recte vel explicatam, vel suppositam omnino probo) ad Nonentia referant *vid. Thomaf. J. J. D. l. 1. c. 1. §. 46. introd. ad philos. aulic. c. 5. §. 9.*

§. XVI. Enimvero laudatæ operationis veritatem vel id solum ostendit, quod ea negata, reliquæ quoque

que operationes interire videantur, quomodo enim varias res inter se conferre, aut, unam de altera affirmare vel negare, idque vel sine vel cum adjuncta ratione poterit mens humana, nisi sigillatim illarum rerum sit conscia, aut per apprehensionem simplicem, singularum ideas antea sit consecuta?

§. XVII. Ita ergo comparatum est cum prima mentis operatione, quod ex simplici rerum intuitu, imagines velut in intellectu existunt, sine affirmatione & negatione, non aliter ac si quis, v. gr. picturam adspiciat, tum enim illa per oculos menti illabitur, adspiciensque eorum omnium, quæ videt, satis conscius est, nec tamen speciatim hoc aut illud affirmat vel negat.

§. XVIII. Videtur quidem id opponi posse, *quod omnes ideas per iudicium acquiramus*, nam si v. gr. equus

quus oculis & menti tuæ objiciatur, tacitè minimum affirmas, *id quod cerno, est equus*, ast tale judicium est secunda mentis operatio!

§. XIX. Sed responderem, quod, licet hac ratione idea acquiratur, tamen ea contemplatione peractâ, idea simplex velut nuda imago menti inhæreat, ab eaque amplius adspiciatur, sine ulteriori affirmatione & negatione.

§. XX. Imo dici potest, secundam mentis operationem, quæ hic subesse creditur, revera non adesse, nam idem de se ipso prædicare, id non est, res diversas componere, sed eandem rem simpliciter apprehendere. Tandem addere licet, judicium perperam in sola rerum collatione asseri, ceu etiam facit Autor *artis cogit. sub init.* cum illud in simplici apprehensione quoque esse queat.

§. XXI. Porro id opponi potest, in
idea

idea v. gr. equi multa occurrere, quæ componi vel sejungi queant, puta quod equus sit niger, quadrupes, oculatus, auritus &c. verum exinde prima mentis operatio non destruitur, cum satis sit, quod illas res mens inter se non conferat, sed simpliciter objectum intueatur.

§. XXII. Ex dictis etiam sequitur, quod in prima mentis operatione detur veritas & falsitas, de quo alias valde disputant, *vid. Aut. art. cogit. p. 2. c. 5. p. m. 132. Thomaf. in introd. ad philos. aulic. c. 5. §. 9.* cur enim ideam v. gr. equi quadrupedis, veram, & bipedis, falsam non existimem? imo si in ideis simplicibus veritas & falsitas non esset, neque illæ in reliquis mentis operationibus occurrerent.

§. XXIII. Dn. Thomafius *d. b. c. 3. §. 45.* putat, primam mentis operationem occupari circa *rerum existentiam*

tiam, add. Einleit. zur Vernunft-
 Lehre / c. 3. §. 70. 76. Enimvero quan-
 do mens v. gr. equum sibi objectum
 simpliciter intuetur, tum non ma-
 gis de eodem prædicat, quod existat,
 quam, quod sit quadrupes &c. licet
 horum omnium ex simplici adspe-
 ctu sit conscia, hinc non apparet,
 quare ad *existentiam* præcise pri-
 mam mentis operationem restrin-
 gere debeamus.

§. XXIV. Imo cum intellectus
 non solum de existentia aliquid af-
 firmare vel negare, sed & cætera,
 quæ in objecto reperiuntur, inter se
 conferre possit, necessum utique est,
 ut de iis omnibus, per simplicem ap-
 prehensionem, antea ideas sibi for-
 maverit.

§. XXV. De cætero ideæ pro ra-
 tione *objectorum* variæ sunt, sed ob-
 jecta illa non considerat Ars cogi-
 tandi: vid. Autor *art. cogit. p. 1. t. 23.*

Porro

Porro sunt illæ vel *singulares*, alicujus individui, vel *particulares*, v.gr. longitudinis in corpore, vel *universales*, generis & speciei, *vid. Id. d. l. c. 4. 5.*

§. XXVI. Id forte etiam admonendum, quod intuitu *Propositionum*, illæ quoque ideæ, simplices existimandæ, quæ principalis Subjecti aut Prædicati locum subeunt, ut ut per incidentem affirmationem & negationem magis determinentur, quorsum pertinent nonnullorum *termini complexi*, *vid. Aut. art. cogit. p. 1. c. 7. p. 2. c. 3. seqq.* & vulgarium libellorum logicorum *Termini Categorematici & Syncategorematici.*

§. XXVII. Vulgo quando primam mentis operationem & hinc ortas ideas simplices explicare volunt, ad considerationem *Vocum* fere delabuntur, aut minimum *conceptus & voces*

voces permiscet, quod cognitionem valde superficialiariam arguit, dum umbram præ corpore amplectuntur, aut eam cum hoc eodem loco habent.

§. XXVIII. Ut fidem dictis faciam, exempla proferam aliqua. Weisius in *Logic. in preparat. p. 1. §. 3.* contendit: *Primam mentis operationem cognoscere terminos seu voces simplices sine affirmatione & negatione*, quasi scilicet mens humana nihil nisi voces speculetur.

§. XXIX. Hinc ea, quæ §. 4. sequuntur, quod operationibus mentis *Logica rectitudinem introducat, ut sine metu erroris concipere, dividere, componere, disponere, argumentari ac differere possint*, cum præcedentibus non cohærent, si enim, ut hæc volebant, mentis operationes ad voces saltem pertinent, tam amplius finis, ipsam rerum veritatem respiciens,

ciens , illis deinceps assignari non potest.

§. XXX. Rursus : *terminus est vocabulum, in quod resolvitur propositio tanquam in subjectum & predicatum, vid. Jacob. Thomas. Logic. c. 2. seqq. terminus univocus est vox, quæ multis ita competit, ut non modo nomen, sed etiam significatio sit eadem, Weis. d. tr. p. 1. l. 3. c. 2. §. 1.*

§. XXXI. Enimvero, licet cogitationes vel conceptus sine verbis esse non soleant , attamen Logica non de his sed illis est sollicita, (verba enim eorumque significatus tradere , alius utique est disciplinæ) hinc nimis incongruum est, relicto nucleo, sectari corticem.

§. XXXII. Sed non in eam solum partem impingunt, verum mox etiam res & voces confundunt, nam ut modo dicebatur, *terminus est, in quem resolvitur propositio tanquam*
in

in subjectum & predicatum, add. Weis. p. 1. 13. c. 1. §. 1. ita vero terminus non nudum *vocabulum* est! quis enim sibi persuaderi patiatur, prædicata & subjecta, esse meras voces?

§. XXXIII. Id etiam falsos arguit conceptus, quod terminus ex eo æstimetur, *quod in illum resolvatur propositio*, nam idea (quam illi sub involucri termini intelligunt) per se velut subsistit, nec ex habitu illo, quem in propositionibus habet, ejus essentia æstimari debet. Fluunt illa ex falsa hypothesis, qua omnia ad Syllogismum ultimatò referenda esse, existimatur.

§. XXXIV. Gemina præcedentibus sunt, quando terminum ideò sic dici arbitrantur, *quod propositionis extremitatem utrinque statuatur, seu eandem ab utraque parte terminet*, Weis. d. P. 1. 1. 2. c. 1. §. 3. nam &
ita,

ita, ex sola ad Propositionem relatione, essentia ideæ æstimatur, præterea termini non tantum terminant propositionem, sed & ejus medium, atque ita eam totam, constituunt.

§.XXXV. Ex his adeò satis liquet, nomen *termini* in explicatione operationum mentis plane esse expungendum, confusam enim & proletariam cognitionem in docentibus arguit, ac talem etiam discentibus promittit.

§.XXXVI. De cætero cum cogitationes vel conceptus verbis soleant esse alligati, ideò, si quis distinctè cogitare, nec vel sibi ipsi, vel aliis imponere velit, opus est, ut verborum, quibus usus est, sensum probe intelligat, ne ambiguitas erroribus præbeat occasionem.

§.XXXVII. Multa hæc occasione de *vocum necessaria definitione seu sensu*

sensu earum accurate circumscribendo, differuit Autor art. cogit. p. 1. c. 9. § qq. & forte plura, quam res merebatur, cum quivis facile intelligat, se debere uti verbis perspicuis, siquidem vel sibi vel aliis errandi causam præbere nolit. Quando autem Idem d. l. c. 12. de diverso vocum significato multa profert, tum utique ea Logicæ attexuisse, censendus est, quæ ad eam non pertinent.

CAPUT VI.

DE

SECUNDA MENTIS
OPERATIONE SEU IDE-
ARUM DIVERSARUM
COLLATIONE.

§. I.

Quando mens varias ideas, quas de rebus, earumque modis, aut partibus, vel illarum occasione per ab-

abstractionem generaliter sibi formavit, inter se confert, unam de altera affirmando vel negando, illosque conceptus eloquitur, tum exoritur *Propositio* vel *Enunciatio*.

§. II. Harum Propositionum consideratio merito ad Logicam refertur. Vulgò etiam eam prolixè satis instituunt, hinc inde tamen quædam interpolari aut aliter proponi debent. Quamobrem quæ ab aliis jam rectè dicta nobis videntur, breviter indicabimus, ac proprias deinde observationes pro renata inspergemus.

§. III. *Propositio* est, *qua quid de alio affirmatur vel negatur*. Ejus partes sunt *subjectum*, de quo aliquid dicitur, *Predicatum*, quod de altero prædicatur, & *copula* in affirmativis, quæ utrumque conjungit, vel *copula negatio*, in negativis, quæ disconvenientiam utriusque exhibet,

§. IV.

§. IV. Quo ordine subjectum & Prædicatum exhibeatur, nihil refert, cum mens solers utrumque facile dijudicare possit, quocunque demum loco reperiatur, quemadmodum etiam nihil interest, utrum illa aut copula, vel ejus negatio, explicite an implicite ponantur, denique ad rem nihil facit quo locutionis genere conceptus proponantur, licet vulgo quodammodo dissentiant, *vid. Weis. Logic. P. 1. L. 1. c. 1. Autor art. cogit. P. 2. c. 1.*

§. V. Enunciationi opponunt, *orationem non enunciativam*, quæ nihil certi affirmando vel negando determinet, cujus generis sint *optativa, interrogativa, precativa & imperativa*, *Weis. d. l.*

§. VI. Sed videtur ellipsis in ejusmodi exemplis subesse, nam si v. gr. dicas, *utinam pax fieret, vel, ubi frater*

ter

ter habet pradium, sensus integer est, ego sum is qui pacem optat, vel de pradio querit, ut adeo saltem pars prædicati exprimatur.

§. VII. Quam varie Propositiones dividantur, id ex libellis logicis satis constat. Sed quædam divisiones *non sunt necessarise*, v. gr. quod propositio sit vel *binaria*, vel *ternaria*, vid. J. Thomas. *Logic. c. 25.* nam ista minutiarum consecratione res magis discerpitur quam dividitur, & si ab externo verborum cortice anxie divisiones sunt conquirendæ, tricarum istarum neque finis neque modus erit.

§. VIII. Quædam non adeo sunt eruditæ, quo pertinent Propositiones *modales & exponibiles*, nam in his & denominandis & explicandis externa magis, quam interna seu nativum earum habitum respiciunt, ut mox videbimus.

§. IX. Nobis, ita dicendum videtur: Propositiones sunt (I.) Veræ vel Falsæ, (II.) Affirmativæ vel Negativæ, (III.) Universales, Particulares, Indefinitæ & Singulares, (IV.) Simples, vel Compositæ.

§. X. Propositio vera est, quæ cum re convenit, Falsa, quæ ab ea discrepat, qua de re in genere actum c. 3. 4. quæ etiam huc pertinent, add. Weis. d. l. 1. c. 2.

§. XI. Propositio affirmans est, quæ subjectum & Prædicatum conjungit, Negans, quæ hoc ab illo separat, quæ separatio, si spectes externum verborum corticem, variam habet formam, de quo passim agunt, vid. Weis. d. l. c. 3.

§. XII. Aliquando affirmans propositio habet incidentem propositionem negativam, quæ vel prædicatum, vel subjectum, vel utrumque determinat, quæ vulgo solet dici *In-*
fini-

fnita, denominandi ratione non adeò congrua, cum inter affirmans & infinitum, nulla omnino sit convenientia, ac facile exinde error oriri queat, ac si præter affirmantem & negantem, tertia species detur.

§. XIII. Quare rectius appellatione planâ dicitur, *propositio affirmans negativi prædicati vel subjecti.* Quo loco notandum, tales negationes incidentes, si non semper, certe plerumque virtualiter quoque affirmare, adeoque habitu affirmativo facile posse indui.

§. XIV. Nam v. gr. *propositio: Quicumque non credit, non salvatur,* etiam sic proponi potest, *Quicumque absque fide Christiana est, is damnatur;* quia non credere &, non *salvari,* non tantum removet fidem & salutem, sed & simul ponit contraria.

§. XV. Sicut autem dantur propositi-

positiones affirmantes negativi prædicati & subjecti, ita vice versa occurrunt etiam *negantes incidente affirmatione stipatæ*, quæ non minus, quam illæ notari merentur, quamvis, quod sciam, vulgò id haut fiat.

§. XVI. E. gr. *Nullum animal, quod vivit, sustinere potest famem, quæ per longum tempus duret.* In hac propositione negante, & subjectum & prædicatum affirmatione incidente determinatur.

§. XVII. Quia tamen hæc virtualiter quoque negat, hinc negativè etiam determinatio fieri potest, hoc modo: *Nullum animal, quod non est mortuum, sustinere potest famem, quæ brevi tempore non sit circumscripta.*

§. XVIII. In genere quoad Propositiones affirmantes & negantes notari debet, quod circa incidentes aliquo modo tetigimus, nempe eas
ali-

aliquando simpliciter affirmare & negare, aliquando virtualiter quoque oppositum notare,

§. XIX. Ex qua diversitate sequitur, quod aliquando propositio negans per æquipollentem affirmativam, vel hæc per illam possit exprimi, aliquando autem non possit, quod per exempla declarabimus.

§. XX. Propositio: *omnis homo est animal*, simpliciter affirmat, hinc eam per æquipollentem negativam exprimi non posse putem. Vice versa *N. homo est lapis*, pure negat, nec adeo habitu affirmativo potest indui.

§. XXI. Credit quidem hoc etiam *Dn. Weisius d. l. 1. c. 3. §. 5.* dum exemplum propositionis infinitæ, quam vocant, hoc esse putat: *Homo est non Lapis*. Enimvero non sufficit ad propositiones affirmativas negativi prædicati efficiendas, negationem

prædicato addere, sed hoc præcipue attendi debet, an maneat sensus verborum, jam verò *Non lapis* in allata propositione nihil significat.

§. XXII. Illa verò propositio: *O. Cives peste possunt esse mortui*, virtualiter negat, hinc evadit propositio negativa æquipollens: *N. Civis post pestem potest vivere*, vel etiam affirmans negativi prædicati: *O. Cives post pestem possunt esse non viventes*, i. e. mortui.

§. XXIII. Eadem est ratio hujus propositionis: *N. miles potest vigilare*, quæ virtualiter affirmat, hinc vel ita reddi potest *O. miles potest dormire*, vel hoc modo: *O. miles potest esse non vigilans*, i. e. dormiens.

§. XXIV. Toties autem propositiones negativæ virtualiter affirmare, vel affirmativæ negare videntur, quoties prædicata affirmanda aut
ne-

neganda, habent *specialia opposita*, his deficientibus simpliciter negant aut affirmant.

§. XXV. Sic *vita & mors, vigilia & somnus*, sibi opponuntur hinc, uno affirmato aut negato, alterum tacite negatur vel affirmatur, ceu ex §. 22. & 23. intelligitur, ast *animal & lapis* in exemplis §. 20. datis, talia opposita non habent, adeoque simplex affirmatio & negatio in iis occurrit. Cæterum dicta eo sensu saltem sunt exaudienda, quod non quævis propositio habitu contrario queat indui, nam aliàs ex quavis propositione, contrarius sensus elici potest, *vid. cap. 7. §. 29. seqq.*

§. XXVI. Ex his liquet, errare eos, qui putant hanc propositionem: *possibile est nullum eivem vigilare*, non esse negantem, sed affirmantem & infinitam, cum ita resolvatur: O, Ci-

vis potest non vigilare, vid. Weis. l. 1. c. 2. § 6. n. 3.

§. XXVII. Nam illa resolutio saltem ostendit, quod sensus allatæ propositionis, etiam affirmatione, eaque vel infinita, juxta exemplum datum, vel pura; *O. Civis potest dormire*, possit exprimi; ipsam vero propositionem, negativam non esse, neutiquam probat, quare juxta principia & rationes antea allatas, potius dicendum, quod utroque modo, affirmativè scil. & negativè, propositio illa possit concipi.

§. XXVIII. Geminus error est illorum, qui negativas propositiones plane rejiciendas esse existimant, ideò quod in infinitas resolvi posse videantur, cujus meminit Weisius *l. 1. c. 3. §. 5. n. 4.* nam etiamsi talis resolutio esset possibilis, tamen ideò negativæ non penitus cessarent, sed id solum sequeretur, eas per affirmativam
 aequi-

æquipollentem quoque posse exprimi.

§.XXIX. Deinde falsum est, quod omnis negativa in affirmantem possit converti. In specie fallit exemplum jactatum: *Leo non est equus*, quod sic resolvitur: *Leo est id quod non est equus*, seu quod eodem recidit, (hinc adjicere illud liceat) *Leo est non equus*.

§.XXX. Nam prædicatum negativum: *id quod non est equus*, sive *Non equus*, nihil significat, hinc cum subjecto etiam componi nequit, nam equus non habet speciale oppositum, quod nomine *Non equi* possit exprimi, & cum Leone componi.

§.XXXI. Clarius: Non equus vel nihil notat, vel rem specialem equo oppositam, vel res omnes, quæ in hoc universo occurrunt, ac equo opponi possunt. *Juxta primum respectum*

nulla potest fieri compositio, juxta *secundum* non aliter, quam si illa res ejusque cum Leone convenientia in antecessum ostendatur, juxta *tertium*, compositio est penitus inepta.

§. XXXII. Quid enim: *Leo est id quod non est equus*, i. e. aut est homo, aut Sol, Luna, Stella &c. nam illa omnia non sunt equus! ex quo liquet, quam incongruum sit, externa saltem sectari, ac ex habitu verborum diverso, propositionum indolem æstmare.

§. XXXIII. Gravissima autem difficultas, quam insuper propositionum negativarum veritati obstare putat Weisius *d. §. 5. n. 8. quod scil. in illis nulla sit copula*, non valde gravis videtur, nam ad essentiam propositionum in genere, frustra *copula* requiritur, cum ea in affirmantibus saltem sit necessaria, negativæ autem

tem

tem ex defectu copula æstimari debeant.

§. XXXIV. Tertiò Propositiones sunt *Universales*, quæ subjectum habent universale, *Particulares*, quæ particulare, *Indefinitæ*, quæ sine signo quantitatis, nunc illud nunc hoc habent, & *singulares*, quæ singulare seu individuum continent.

§. XXXV. Solent hac occasione de *signis* quantitatum varia differere Logici, *vid. Weis. d. l. l. c. 4. J. Thomas. Log. c. 27.* vel etiam alias observationes quantitati dijudicandæ necessarias suppeditare, *vid. Autor Art. cogit. p. 2. c. 10.* verum si quis accuratè singulas propositiones expendat, & non tam verba, quam sensum intueatur, istis omnibus facilè carebit.

§. XXXVI. Licet autem Propositionum quantitas ex *Subjecto* æstimetur, attamen Prædicatum non

penitus negligendum videbatur, ceu vulgo in hac tractatione fieri solet, nam & hujus quantitatem observasse, utile est, & crediderim ex disquisitionis hujus neglectu varios errores tam in doctrina conversionis, quam Syllogistica esse exortos, quos suis locis videbimus.

XXXVII. Breviter itaque observandum, in Propositionibus affirmativis, licet universalibus, Prædicatum plerumque esse *particulare*, tribuique subjecto secundum totam quidem suam *comprehensionem*, non vero *extensionem*.

§. XXXVIII. Sic in hac propositione: *O. Homo est animal*, prædicatum particulare est, nam tribuitur quidem subjecto secundum totam comprehensionem, (i.e. nihil idea animalis comprehendit, quod non prædicetur de homine) at non totam extensionem suam, nam animal

mal non ad solum hominem restrin-
gitur, sed alia quoque subjecta ex-
tenditur.

§.XXXIX. E contrario in propo-
sitionibus negativis, licet particula-
ribus, plerumque Prædicatum est
Universale, ac tam secundum com-
prehensionem, quam extensionem
suam totam, à Subjecto remo-
vetur.

§. XL. E. gr. *Nullus homo est la-
pis*, aut *Q. Homo non est medicus*. In
utraque propositione prædicatum
est universale, nam quicquid idea
lapidis in se comprehendit, aut
quam late illa etiam se extendat, id
omne tamen ab Homine arcetur, si-
cut in altera propositione, omne il-
lud quod medicum facit, quodque
alias ad plura subjecta extenditur, de
quodam homine negatur.

§.XLI. Interim non putarem af-
firmationem vel negationem ipsam,
di-

diversam illam Prædicati quantitatem necessario postulare, sed crediderim potius, id omne à diverso rerum & idearum habitu oriri, affirmationi vero & negationi, Prædicati quantitatem esse velut indifferentem.

§. XLII, Nam plerumque Prædicata subjectis sunt latiora, quod si igitur illa cum his componas, non poterit non prædicatum particulare inde emergere, dum unice ad subjectum restringi nequit, sed ad alia quoque extendi aptum manet.

§. XLIII, Ast si prædicatum à subjecto removeas, universale illud erit, cum quicquid in ejus vel comprehensione vel extensione est, ab hoc sejungatur, nec imminuit universalitatem, quod idem ab aliis subjectis quoque removeatur, nam si prædicatum aliis etiam conveniat, tum quidem uni subjecto non potest dici

dici universaliter tributum, verum si de multis negetur, potest nihilominus de certo aliquo subjecto universaliter quoque negari,

§. XLIV. Quod si habitus attributi permittat, poterit aliquando propositio affirmativa, prædicatum universale, & negativa, particulare habere, nihil enim obstat, quo minus aliquando totum alteri jungere, vel partem ab eodem remove-
re queas,

§. XLV. Hæc itaque propositio: *O. Homo est risibilis*, habet prædicatū universale, si risibilitatem pro hominis Proprio habeas, sicut hæc: *Nullus Turca est homo*, scil. Christiano; vel *Q. medicus non est homo quidam*, prædicatum particulare continent, dum pars solum comprehensionis & extensionis removeretur.

§. XLVI. Denique Propositiones
sunt

sunt vel *Simplices*, quæ uno subjecto & Prædicato principali constant, vel *Compositæ*, quæ plura subjecta aut prædicata principalia habent.

§. XLVII. Illæ iterum sunt vel *pure*, in quibus subjectum & prædicatum simpliciter exhibentur, v. gr. *Q. homo est doctus*, vel *complexæ*, in quibus subjectum aut prædicatum vel utrumque propositione incidente determinatur, v. gr. *O. Homo, qui vivit Deo, est felix.*

§. XLVIII. De puris nihil amplius dicendum. Circa complexas verò notandum, quod propositio incidens vel *subjectum* vel *attributum* vel *utrumque* afficiat. Exempla facile formari possunt, pluribus etiam illa persequitur Autor *art. cogit. p. 2. c. 3. 4. 9.* quæ huc transcribere non attinet.

§. XLIX. Id nihil refert, sive propositio incidens sit affirmans sive negans

gans, *vid. §. 12. seqq.* sive vera sive falsa, nam hæc falsitas veritati propositionis principalis non obest, sic vera est assertio ratione intentionis primariæ: *Mahomeht, qui per aliquot annos Romæ Pontificatum tenuit, est magnus ille Turcarum Propheta, add. Autor art. cogit, d. p. 2. c. 5.*

§. L. Præterea persuasum est laudato Autori *d. l. c. 3. & 6.* dari etiam complexionem, quæ neque subiectum neque attributum, sed *ipsam formam, i. e. affirmationem aut negationem* afficiant, quod tamen non admiserim, cum allata exempla id haut probent.

§. LI. Nam in propositione: *sustineo terram esse rotundam*, frustra *sustineo* in affirmationem cadere existimatur, cum pertineat ad prædicatum, qui enim ita loquitur, & *de rei veritate & sua sententia* testari vult eo sensu: *terra est rotunda, & hanc sen-*

sententiam ego quoque sustineo.

§. LII. Eadem est ratio cæterorum exemplorum : *Astronomorum rationes nobis persuadent, solem multo majorem esse terrâ, item: omnes philosophi asserunt, gravia sua sponte deorsum cadere,* nam & in iis de sole & rebus gravibus veritas & Astronomorum Philosophorumque sententia, vel etiam hæc sola prædicatur.

§. LIII. Ad propositiones complexas, etiam pertinent illæ, quas vulgo *Modales & Exponibiles* vocant, in doctrina autem vulgari merito reprehendas, quod incongruè eas denominent, ac in iis explicandis, ad verba magis, eaque saltem latina, quam rem & sensum respiciant.

§. LIV. Denominationes sunt ambiguarum, superficialiarum verumque propositionum illarum habitum, non tantum non indicant, sed & eum
in-

involvunt, ab eoque propius cognoscendo, tirones abducunt.

§. LV. Ex mente utentium, appellationes illæ sunt speciales, sed in rei veritate sunt generales, omnis enim propositio, quæ determinationem habet adjunctam, potest vocari *modalis*, sicut etiam quævis enunciatio, *exponibilis*, seu exponi apta est, nec ulla suppetit ratio, cur certis saltem enunciationibus illa nomina vindicare debeamus. Denique aptitudo admittendi expositionem, propositionibus saltem accidentalibus est, à qua ad eò denominatio incongruè desumitur.

§. LVI. Deinde circa externa solum hærent; *Propositio modalis est, quæ antepositam habet aliquam particulam modalem.* Exponibilis in qua reperitur particula exponibilis, vid. J. Thomas. *Log. c. 29. 30.* Weis. *Logic. p. 1. 1. 1. c. 9.* Rursus, *modalis est vel composita,*

posita, quæ modum gerit in capite vel fine; necesse est hominem sentire, aut hominem sentire necessarium est, vel divisa, quæ modum gerit in medio: Homo necessario sentit, vid. Weis. d. l. §. 3. quæ omnia ad externum corticem spectant, sensum autem non attingunt.

§. LVII. Non est igitur, cur vulgarem illam denominandi & docendi rationem sectemur, Rectius propositiones illæ modales & exponibiles, generali *propositionum complexarum* nomine comprehenduntur, earumque natura inde æstimatur, quod gaudeant aliqua propositione incidente, quæ vel subjectum vel prædicatum determinet.

§. LVIII. Hoc sane per omnia exempla facile ostenditur. Modalium hæc esse solent (1) *Necesse est sentientem vivere*, i. e. *sentiens vivit*, idque necessario, (2) *contingit viventem a-*
gro-

*grotare, i. e. vivens agrotat, aliquanāo
vel nonnunquam, (3) impossibile est
mortuum agrotare, i. e. mortuus nec a-
grotat nec agrotare potest, (4) possibi-
le est agrotum convalescere, i. e. agro-
tus convalescit aliquando, vid. Weis.
d. l. 1. c. 9.*

§. LIX. Nihil ergo peculiare hic
est ! Porro veritas aut falsitas ejus-
modi propositionum ex consuetis
principiis judicanda est, & fieri ali-
quando potest, ut propositio inci-
dens saltem sit falsa, aliquando, ut
principalis quoque falsitate laboret.

§. LX. Hinc regula vulgaris: *veri-
tas & falsitas modalium judicatur ex
modo potius, quam ex dicto, vid. Weis.
d. l. §. 5. rectius rejicitur quam reti-
netur, nam perinde in dicto quam in
modo veritas & falsitas esse potest, v.
gr. Neesse est sentientem vivere, tam
ratione modi quam dicti, verum est,
sicut hæc propositio: Neesse est*
mor-

mortuum egrotare, utroque respectu est falsa.

§. LXI. Nec melior videtur altera regula: *qualitas itidem judicatur ex modo, non ex dicto, Weis. d. l. §. 6.* nam affirmatio & negatio ex copula, vel ejus defectu æstimari debet, *modus* autem est pars prædicati.

§. LXII. Nec obstat, quod *annexam affirmationem vel negationem habere censeatur*, nam hoc falsum est; In hac propositione: *sentiens necessario vivit*, copula non magis τὸν *necessario*, quam τὸν *vivit*, est annexa, subsistit illa per se, ac prædicatum cum suo modo, copulat subjecto, cæterorum eadem est ratio.

§. LXIII. Frustra igitur, *necesse, possibile, contingit*, promodis affirmantibus habentur, nam si copula accedat, fit affirmatio, si deficiat, negatio, adeoque ad utramque modi illi indifferenter se habent, quod nec
vulgo

vulgo diffiteri possunt, quando, *necesse non, contingit non*, pro modis negativis habent; modus *impossibile* negationem quoque adjunctam habet, adeoque non *modus*, sed adjuncta particula *non* negat.

§. LXIV. Id etiam otiosum, quando *negationem non ad universum dictum, sed modum pertinere*, admoneatur, nam utut aliquando ita se res habeat, attamen accidentale id solum est, nec desunt exempla ubi ad dictum quoque negatio pertinet, v. gr. *impossibile est mortuum egrotare*. quare sine præconceptis opinionibus, ex specialibus exemplis, omnis res dijudicanda.

§. LXV. Id rectius dicitur, quod *modus quantitatem non mutet*, Weis. d. l. §. 7. nam quantitas ex subjecto principali æstimatur, adeoque modus, quem vocant, in propositionem

F

uni-

universalem, particularem & singularem incidere potest.

§. LXVI. Exponibilia propositionum quatuor species plerumque constituntur. Sunt enim *Exclusiva*, ut: Solus homo est Consul; *Exceptiva* O. Europæ Reges, præter Turcam sunt Christiani; *Restrictiva*, Leopoldus, quatenus Imperator, gerit Aquilam, & *Comparativa*; Plato est antiquior Cicerone, *vid.* Weis. d. l. 1. c. 10.

§. LXVII. Sed cum manifestum sit, quod nihil aliud hic fiat, quam quod subjectum aut prædicatum propositione incidente determinetur, non est, cur exponibiles classi propositionum complexarum eximere, easque seorsim referre debeamus.

§. LXVIII. Præcedentibus addunt nonnulli *inceptivas*, qui se convertit ad Deum, peccati gravitatem sentire
in-

incipit, & *desitivas*, qui est justificatus, non est amplius sub dominio peccati, *vid.* Autor *art. cogit. p. 2. c. 8.* sed operæ pretium non est, oblevia ejusmodi discrimina novas species novaque comminisci nomina.

§. LXIX. Super sunt Propositiones *compositæ*, *vid.* §. 46. In hunc censum referunt (1) *Hypotheticas*, quando uni subjecto duplex prædicatum, & alterum quidem sub alterius conditione, tribuitur: *Si asinus volat, habet pennas.* Veritas & falsitas non æstimatur ex *convenientia* & *inconvenientia prædicatorum* & *subjecti*, sed ex *illorum inter se connexionem necessaria vel non necessaria.*

§. LXX. Porro (2) *disjunctivas*, quando uni subjecto alternativè diversa prædicata tribuuntur; *aut dies est, aut nox est,* quæ si veræ esse debent, tertium prædicatum haut adsit; oportet.

§.LXXI. Denique (3) *Copulativas*, quando uni prædicato conjunctim plura prædicata tribuuntur: *Aristoteles & Mathematicus, fuit, & Politicus.* Possunt etiam plures species occurrere, *vid. Autor. art. cogit. p. 2. c. 7.* aut priores conjungi, de quibus multa dicere non attinet. *vid. Weis, d.l.1.c.5. J. Thomas, Log. c. 31. Ulman, Synops. Log. l. 2. c. 7.*

CAPUT VII.

DE

PROPOSITIONUM AFFECTIONIBUS.

§. I.

HOc nomine vulgo veniunt *Conversio, Subalternatio, Equipollentia & Oppositio*, quas etiam breviter considerabimus, cum vulgaris doctrina hinc inde emendationem mereri videatur, de quo adeo sen-
ten-

rentiam dicere , non incongruum fuerit.

§. II. *Conversio* est, quando prædicatum in subiecti, & hoc in illius locum transponitur salva veritate. Fit autem transpositio talis eo fine, quo habitum & quantitatem subiecti & prædicati eò rectius intelligamus, adeoque tale convertendi exercitium, inutile censi non debet.

§. III. Nihil autem aliud agit *Conversio*, quam ut simpliciter prædicatum & subiectum transponat, hinc nec qualitatem nec quantitatem iis largitur, aut eas mutat, sed prout reperit, ita convertit. Ex quo necessario sequitur, conversionem esse uniformem, ac omnes propositiones eodem plane modo converti.

§. IV. Per exempla hoc illustrabimus; (1) *N. homo est lapis* (universaliter) *E. N. lapis est homo.* (2) *Q. ho-*

me non est medicus (omnis) E. O. medicus non est homo quidam, seu N. medicus est homo quidam, i. e. omnem id, quod medicum facit, à quodam homine, v. gr. Rustico, futore, sartore, quà tali, removetur. (3) Hic Petrus non est doctus, (omnis) E. omnis doctus non est hic Petrus.

§. V. Ulterius (4) *O. homo est animal (quoddam) E. Q. animal est homo. (5) Q. homo currit (particulariter) E. Q. currens est homo. (6) Hic Paulus est doctus (quidam) E. Q. doctus est hic Paulus.*

§. VI. In omnibus his exemplis subjectum cum sua quantitate in locum prædicati, & hoc, eodem modo in illius sedem transponitur, ut nulla penitus ratio solida appareat, quare conversionem in diversas species divellere debeamus.

§. VII. Vulgo tamen aliter sentiunt, quando triplicem conversionem,

nem, nempe *simplicem*, qua propositio universalis negans, & particularis affirmans, *per accidens*, qua universalis affirmans, ac *per contrapositionem*, qua itidem universalis affirmans & particularis negans convertatur, adstruunt, juxta vulgare carmen : *fEcI simpliciter convertitur, nVA per accid. AsiO per contrap. sic fit conversio tota. vid. Thomas. Logic. c. 35. Ulman. Sjnops. Log. l. 2. c. 6.*

§. VIII. Enimvero conversio *per accidens* & *per contrapositionem* gratis asseritur, nam conversio propositionis affirmantis universalis, perinde simplex est, ac ea, qua universalis negans convertitur, licet post eam, subjectum sit particulare, conversionis enim hic nulla culpa est, quæ quantitatem, quæ non adest, largiri nec potest, nec debet.

§. IX. Sive Gigantes inter se sedes permutent, sive Gigas & Pygma-

us, permutatio utrobique eadem est, par ratio est, sive subjectum & prædicatum universale transponatur, sive subjectum universale & prædicatum particulare.

§.X. Imo aliquando in propositionibus universalibus affirmativis, prædicatum etiam est universale, v. gr. *O. homo est rationalis*, hinc prorsus, ut in negativis, etiam post conversionem, subjectum universale adest: *O. rationale est homo*, cur ergo hæc conversio non perinde simplex sit, ac illa, quæ negativam universalem convertit?

§.XI. Ajunt, *illa conversio fit beneficio materiæ, non formæ, adeoque attendi non debet, vid. Jac. Thomaf. c.35. §.25.* sed utique attendenda est, cum omnis propositionum conversarum quantitas sit à materia. Etiam in negativis universalibus à materia est, quod post conversionem, sub.

subjectum sit universale, vertetur & centies vertetur terminos, forma ipsa conversionis quantitatem non mutabit.

§ XII. Quod autem Autor *art. cogit. p. 2. c. 14. in fin.* putet, conversionis præcedentis exemplum & similia, cum tantum vera sint, in casibus particularibus, pro veris conversionibus non haberi, quæ certæ & infallibiles esse debeant, per solam terminorum constructionem, id vulgare redolet principium & valde ineptum est.

§. XIII. Nam quantitas subjecti & prædicati, conversioni est indifferens, hinc si utrumque sit universale, vel plerumque, vel aliquando, tum quantitati convenienter etiam convertitur, si alterum universale, alterum particulare sit, tum conversio hinc etiam quantitati est attemperanda, ubique autem est certa &

infallibilis, licet terminorum quantitas sit diversa.

§. XIV. Error vulgaris doctrinae, nisi fallor, inde est, quod existimaverint, ad conversionem simplicem requiri, ut *prædicatum assumat signum & quantitatem subjecti*, quod exempla propositionis universalis negantis, & particularis affirmantis, obiter expensa, persuadere poterant, utpote eodem signo, quo ante conversionem gaudebant, etiam post illam superbientia.

§. XV. Cum verò in propositionibus affirmantibus universalibus, prædicatum, in subjecti sedem transponendum, signum universale regulariter ferre, adeoque, ut vulgo quidem arbitrantur, signum subjecti assumere nequeat, hinc crediderunt forte, deficere necessarium conversionis simplicis requisitum, adeoque novam speciem, *conversionem per accidens*

cidens, scil. necessario esse statuen-
dam.

§. XVI. Eniverò si ita ratiocinati sunt (quod quidem certò non dixerim, nec tamen aliam doctrinæ vulgaris causam temerè reperiatis) tum stuporem vel oscitantiam eo ipso satis adprobant, nam falsum utique est, quod prædicatum assumat quantitatem subjecti, gaudet potius illud propria quantitate, quam etiam secum in subjecti sedem transfert, hoc autem cum in omnibus exemplis fiat, meritò uniformis conversio asseritur.

§. XVII. Dn. Weisius *in Log. P. 1. l. 1. c. 8.* in vulgari carmine, loco *ub A*, utitur *Ant E*, adeoque propositiones universales negativas, etiam per accidens posse converti arbitratur, h. m. N. *Superbia est virtus E. Q. virtus non est superbia.*

§. XVIII. Sed hoc meritò erro-
neum

neum dixeris, nam ultima propositio *vera* quidem est, sed non *conversa*, nam in prima propositione, prædicatum *Virtus* sumitur universaliter, ergo hanc quantitatem, juxta leges genuinæ conversionis, in secunda propositione debet retinere.

§. XIX. Conversionem per contrapositionem quod attinet, facile ostendi potest, (1) exempla heic jactari solita, posse converti simpliciter; (2) conversionem per contrapositionem, revera non esse conversionem; interim (3) putativam istam conversionem non in universali affirmante, & particulari negante solum, ut vulgo creditur, sed in omnibus potius propositionibus locum habere posse, ut in omnem partem misera illa conversio impingere videatur.

§. XX. Primum jam probavi §. 4. n. 2. §. 5. n. 4. nec poterit dari exemplum

plum in contrarium. Ipse J. Thomas. d. c. 35. §. 18. fateri cogitur, hanc propositionem: *Q. animal non est quadrupes*, posse simplicissimè ita converti *E. Q. quadrupes non est animal*, addit tamen, *evenire hoc per accidens. Et beneficio materia non vero benefi. formæ, cum sexcenta possint dari exempla, in quibus ista convertendi ratio fallat.*

§. XXI. Enimvero uti confessione de possibilitate conversionis simplicis acceptam, ita *celebris hic Peripateticus*, tam in *exempla allata conversionis*, quam *ejus ratione reddenda* fallitur.

§. XXII. Nam *prædicatum datæ propositionis convertendæ, est universale*, hinc *conversio ita debebat fieri, E. nullum quadrupes est animal quoddam*, i. e. *tota quadrupedis idea, sive illa in sella occurrat* (quod exemplum *Thomasius* suppeditat) sive

in aliquo animali, removetur à quodam animali, v. g. Gallo.

§. XXIII. Deinde errat, quando conversionem simplicem (a se quidem non recte factam, sub falso tamen conceptu generaliter erroris postulata) *accidentalem, fortuitam, & fallacem* arbitratur, sane nullum exemplum, si modo quantitas prædicati observetur, quod vulgo negligunt, dari poterit, quin simplex conversio optime se habeat.

§. XXIV. Sane unicum illud exemplum, quod ex sexcentis, quæ sibi suppeterere existimabat, protulit *Thomasius*, absurditatem laudatæ conversionis simplicis non evincit. Putat in hoc exemplo: *Quoddam animal non est Equus. E. Quidam equus non est animal*, posteriorem propositionem esse falsam.

§. XXV. Sed dummodo circa prædicatum, *animal*, quantitas observetur,

tur,

tur, nulla falsitas adest; interim circa quantitatem subjecti etiam est erratum, hinc ita potius conversio facienda erat. *E. nullus equus est animal quoddam*, i. e. tota idea equi à quodam animali, v. gr. gallina, lepore &c. removetur, quid verius?

§. XXVI. Eandem cum Peripateticis inflat tibiam Autor *art. cogit. p. 2. c. 16.* quando hanc propositionem : *quidam homo non est medicus*, simpliciter converti posse negat, quia scilicet arbitratur, in propositione negativa, prædicatum semper universaliter esse removendum, juxta quem sensum propositio *conversa* (seu *convertens*, ut Peripatetici loqui jubent) utique foret falsa.

§. XXVII. Verum illud præsuppositum nulla ratione probavit, hinc conversio recte sic fiet, *E. nullus medicus est homo quidam*, i. e. tota medici
idea

idea ab homine quodam removetur.

Vid. §. 4. n. 2.

§. XXVIII. Idem fallitur, quando aliquando per accidens, conversionem simplicem bene se habere existimat, v. gr. *quidam sapientes non sunt pii, & : quidam pii non sunt sapientes*, nam uti conversio hic non est recte facta, cum dicendum sit : *Nulli pii sunt sapientes quidam*, ita eam rite institutam & intellectam, semper bene se habere, certum est.

§. XXIX. Postea probandum, quod conversio per contrapositionem, plane non sit conversio; sic incedunt : *O. virtus est laudanda E. quicquid non est laudandum (quoddam) non est virtus*, *vid. Weis. p. 1. l. 1. c. 8. §. 5.* Sed ita non convertitur data propositio, verum virtualis negatio, quæ in affirmatione latebat, exprimitur.

§. XXX, Nam ita est; quicumque
ideam

ideam virtutis & rei laudandæ componit, is tacitè contendit, quod omne id, à quo idea laudandi removeatur, virtus non sit.

§. XXXI. Interim expressio ejus, quod tacite fiebat, non est conversio, & qui foret, cum alia omnino & quantitas & qualitas adsit? nam propositio convertenda est affirmativâ & prædicati particularis, sed hæc putativa convertens, habet subjectum universale, & negat! hinc vera conversio non alia quam hæc est: *E. quoddam laudandum est omnis virtus.*

§. XXXII. Porro propositionem particularem negantem sic convertunt: *quoddam animal non est equus* E. *quoddam quod non est equus, est animal, vid. Thomaf. d. c. 35. §. 20. vel: quædam virtus non honoratur* E. *quoddam, quod non honoratur, est virtus, vid. Weif. d. c. 8. §. 5.*

§. XXXIII.

§. XXXIII. Nullam hic esse conversionem, sed affirmationis, quæ negationem consequitur, expressi-
onem, manifestum est, interim ne
hæc quidem recte facta est, nam sic
potius dicendum erat: *E. quicquid
est equus, est id, quod non est animal
quoddam, vel: quicquid honoratur, est
id, quod non est virtus quædam.*

§. XXXIV. Qui enim negat, quod-
dam animal esse equum, aut, quandam
virtutem honorari, ille per conse-
quentiam ait, omnem equi vel ho-
norati ideam, à quodam animali vel
virtute removeri.

§. XXXV. Denique probandum,
quod etiam reliquæ propositiones,
conversione per contrapositionem,
quam vocant, converti queant, v. gr.
*N. homo est lapis, E. quisquid est lapis,
est id quod non est homo.*

§. XXXVI. Porro: *quidam homo
est doctus, E. quicquid non est quoddam
doctum*

doctum, non est homo quidam, dum enim idea cujusdam hominis & docti combinatur, exinde utique consequitur, quod id, quod ideam docti non admittit, nec hominis cujusdam admittere queat,

§. XXXVII. Sic satis demonstrata videntur ea, de quibus §. 19. diximus. Quod si tamen quis omnino conversionem per contrapositionem, pro vera conversione habere velit, tum id minimum ex dictis liquet, quod illa conversioni simplici, velut species peculiaris, nequeat opponi, sed quod potius cum hac semper concurrat, v. gr. *Omnis homo est animal, E. quoddam animal est homo omnis, & consequenter quicquid non est animal quoddam, non est homo, & sic in cæteris.*

§. XXXVIII. Illud recte vulgo observatur, cavendum esse in conversione, ne terminorum acceptio mutetur,

tetur, aut prædicatum mutilum convertatur, de quo facile judicaverit, qui judicio pollet ac linguæ gnarus est.

§. XXXIX. *Subalternationem* vocant, quando propositioni universali, particularis, ejusdem generis subjicitur, vid. Thomas. Log. c. 32. Weis. l. 1. c. 6. cæterum cum adeo manifestum sit, minus in majori contineri, ut statim in oculos velut incurrat, hinc istud subalternandi exercitium, nullius videtur esse utilitatis.

§. XL. Quæ autem de veritate & falsitate *subalternantis & subalternatae*, ac de *hujus ad illam* illatione dicunt, vel vice versa, illa ex propriis principiis dependent, ac sine subalternatione intelliguntur.

§. XLI. *Æquipollentia* est propositionum verbis diversarum, in sensu convenientia. Ad eum dijudicandam sermonis, quo quid profertur, quem-

quemque Logica non docet , sed præsupponit, peritia, ac iudicii bonitas requiritur, quæ duo si adsint, facile quis intelliget, an propositiones quædam inter se sensu convenient, nec ne.

§. XLII. Quæ vulgo traduntur, ea, uti ad solam linguam latinam pertinent , ita particularia etiam sunt, dum de solis *signis* fatagunt , vid. Weis. l. 1. c. 7. Thomas. c. 34. Ulman. *Synops. Log. l. 2. c. 15.* cum tamen alio etiam respectu æquipollentia possit occurrere.

§. XLIII. *Oppositio est propositionum inter se pugnantium collatio.* Etiam vulgo faciunt triplicem: *Subcontrariam, Contrariam & Contradictoriam.* In hac doctrinâ incongrua est *denominatio Oppositionis subcontrariae*, cœu jam admonuit Weisius l. 1. c. 6. §. 8. præterea *contraria* non recte supponi videtur.

§. XLIV.

§. XLIV. Quare sic potius dicendum : Oppositio est vel *apparens*, quoties scil. non eodem sensu & respectu propositiones sibi contradicunt, vel *vera*, quando eodem sensu negatio & affirmatio, idque vel expresse vel tacite, concipitur.

§. XLV. Ad apparentem omnino etiam pertinet *vulgaris subcontraria*, quoties scil. diversus respectus in propositionibus oppositis occurrit, v. gr. *quidam homo est doctus; quidam homo non est doctus*, nam sive idem prædicatum duobus distinctis subjectis, sive eidem subjecto, sed juxta diversum respectum, tribuas, utrobique est apparens contradictio, certe ratio solida dari non poterit; quare hæc tantum (ceu communis præcipi sententia) non etiam illa, pro tali contradictione haberi debeat.

§. XLVI. Vera est vel *contradictoria*,

ria, quando eandem rem altera propositio affirmat, altera negat, vel *contraria*, quando rei assertæ vel negatæ contraria opponitur, adeoque implicite contradicitur.

§. XLVII. Contradictoria in omnis generis propositionibus locum habet; (1) in *universalibus*: *O homo est animal. N. homo est animal*, Equidem vulgo id haut admittunt, sed sine ratione.

§. XLVIII. Nam adest hic *primò* generale contradictionis requisitum, dum eadem res affirmatur & negatur, *deinde* cum contradictionem agnoscant inter universalem affirmantem & particularem negantem, vel vice versa, quo jure inter duas universales contradictionem negabunt, fortius enim contradicit, qui totum, quam qui partem negat?

§. XLIX. *Denique* admittunt nonnulli

nulli contradictionem inter duas indefinitas: *Homo est melior bestia, Homo non est melior bestia*, vid. Weis. d.1.1.c.6. §.11. atqui hæc sæpe universalibus æquipollent, imò in exemplo allata revera sunt universales!

§. L. Nec obest, si quis objiciat: *contradictorias propositiones nec simul veras, nec simul falsas esse posse*, vid. J. Thomaf. c.33. §.46. cum tamen duæ propositiones universales simul falsæ esse queant.

§. LI. Nam responderem, dici illud juxta vulgarem hypothesein, ea vero rejecta, de consecutario quoque non immerito dubitari. Deinde sufficit, quod sæpe ex duabus propositionibus universalibus, altera vera, altera falsa sit, hinc licet illis in casibus, ubi utraque falsa est, contradictio vera forsitan asserti nequeat, ideo tamen generaliter contradictio inter universales, negari non potest.

§. LII.

§. LII. Sed nec videtur veræ contradictioni obesse, si utraque etiam propositio falsa sit, nam contradictio ex eo æstimatur, si eodem respectu alter affirmet, alter neget, veræ an falsæ sint propositiones, nihil hæcenus referre videtur.

§. LIII. Hinc si quis dicat: *omnes heterodoxos damnari*, alter *nullum damnari contendat*, contradictio vera adesse videtur, licet utraque propositio falsa forte sit. Interim ultimam hanc responsionem præfracte non defendam, nam esto, quod contradictio saltem sit apparens, si utraque propositio falsa sit, exinde nihil aliud sequitur, quam quod non semper inter universales vera sit contradictio, non, quod nunquam, ceu modo dixi, §. 51.

§. LIV. Porro contradictoria oppositio locum invenit (2) in *universali affirmante ac particulari negante,*
G
&c

& vice versa, (3) in *propositionibus singularibus*, quod vulgo etiam docent (4) in *indefinitis*, quod admittit Weisius *d.c.6. §.11.* (5) in *particularibus*, si eodem respectu negent & affirmant, quod itidem Weisius *d.1. §.8.* diffiteri non potuit.

§. LV. Nec infrequens est hæc contradictio, si Theologus dicat: *quidam* (intelligens v. gr. Reformatos aut Pontificios) *sic statuunt*, huic recte quis, ex horum ordine, contradiceret: *quidam* (i.e. illi ipsi quos tu intelligis) *ita non statuunt*.

§. LVI. In genere autem ad contradictionem veram requiritur, ut maneant iidem termini, illique eodem respectu & sensu accipiantur, quod vulgo amplius declarant, ut tamen ad illas solum propositiones, quas ex vulgari hypothesis, pro contradictoriis habent, respiciant, *vid.*
Weis.

Weis. d. l. §. 13. 14. 15. Thomas. d. c. 33.
§. 9. seqq.

§. LVII. *Contraria* oppositio in omnis generis propositionibus locum quoque habet, (1) in *universalibus*, v. gr. *Omnis ethiops est niger*, *Omnis ethiops est albus*, aut: *nullus lapis est mollis*, *nullus lapis est durus*.

§. LVIII. Ulterius (2) in *indefinitis*: v. gr. *Germani sunt Christiani*, *Germani sunt Mahumedani*, (3) in *particularibus*: *quidam cives vigilant*, *quidam* (scil. illi ipsi de quibus modo dictum) *cives dormiunt*. (4) In *singularibus*: *Petrus est doctus*. *Petrus discit elementa literarum*.

§. LIX. Sic omnino oppositionem contrariam, supponendam esse arbitramur, nam aliàs nulla solida eam, & contradictoriam, distinguendi est ratio, præterea vulgò *oppositionem contrariam terminorum simplicium*, eodem modo supponunt, *vid. Weis.*

P. 1. 1. 3. c. 13. §. 5. Thomaf. c. 18. §. 15. hinc nulla apparet ratio, quare oppositionem propositionum aliter supponere debeamus.

§. LX. In contraria autem oppositione latere quoque contradictionem, manifestum est, hinc & in illa observandum est, an eodem respectu & sensu fiat, nam alias legitima non erit. De cætero oppositionis contrariæ, perinde frequens est usus, ac contradictoriæ, sæpe enim rei contrariæ objectione alteri contradicimus.

CAPUT VIII.

DE

DEFINITIONE ET DIVISIONE.

§. I.

INter propositiones eminent illæ, quibus natura alicujus rei dextrè

cx-

exhibetur, aut totum aliquod in suas partes accurate resolvitur, quæ nomine *Definitionũ & Divisionum* veniunt, de quibus ut aliqua tradamus, contextus postulat, ubi quidem præter ea, quæ vulgo traduntur, proprias observationes hinc inde etiam inspergemus.

§. II. Definitio est vel *nominis* vel *rei strictè dictæ*. Illa (quæ etiam *rei*, suo modo, est, cum vox vel nomen, utique res sit) est vel *communis*, quando alicujus vocis natura per etymologiam, synonymam & homonymiam evolvitur, aut alias ejus sensus explicatur, vel *Propria*, quando quis prolubitu suo, sine tamen aliorum præjudicio, voci cuidam peculiarem significatum tribuit.

§. III. Hæc est arbitraria, nulli contradictioni subjecta, ac quandoque utilis & necessaria, ad conceptus suos eo melius exprimendos, præcaven-

G ;

dos-

dosque errores & vitilitigia, dum sæpe homines non de rebus, sed vocibus disputant, qua de re pluribus differuit Autor *art. cog. p. 1. c. 10. 11.*

§. IV. *Definitio realis, est propositio, rei alicujus naturam explicans: solet illa dispeſci in definitionem proprie sic dictam, qua accurate in dolo rei exponitur, ac descriptionem, qua utcunque illa exprimitur. Sæpe palliandis pravis definitionibus, cum meliores dari possent, descriptionis nomen adhibetur.*

§. V. Rem accuratè definire, non usquequaque expeditum est, plura enim ignoramus, eorum vero, quæ scimus vel scire possumus, non semper recordamur, hinc non infrequentes definitionum solent esse lapsus, quibus præcavendis nihil rectius adhibetur, quam attenta rei definiendæ consideratio, nec tamen eo medio mentis humanæ imbecillitatem

tem penitus tollere licet.

§. VI. Constat quævis definitio, ad aliarum propositionum exemplum, Subjecto, quod *Definitum* dicitur, & Prædicato, quod *definitio stricte dicta* audit, per quam illius indoles exhiberi debet.

§. VII. Cum autem unaquæque res gaudeat *materia*, aut si mavis, *substantia & forma*, hinc manifestum est, quod definitio stricte dicta, utramque sistere debeat, si quidem numeros bonæ definitionis implere velit.

§. VIII. Cæterum illud ipsum, quod rem aliquam definiendam constituit, sive *materia*, sive *forma* sit, si cum aliis rebus conferatur, vel iis est *commune*, vel rei definiendæ *proprium*, hinc etiam dici solet, quod definitio exhibere debeat *Genus & Differentiam Specificam*, quæ adeo *Substantiæ & formæ* neutiquam op-
 G 4 poni

poni debent , ceu jam admonuit Weisius *P.2.l.I.c.1. §.5.*

§. IX. Quænam verò sint illa, quæ singulas res constituent, vel circa illas, loco Generis & differentiaæ specificæ, habenda sint, id Ars cogitandi non explicat, sed ista cognitio ex accurata singularum rerum, in disciplinis propriis occurrentium, consideratione advenit.

§. X. Interim generales quædam regulæ, quæ in concipiendis definitionibus observandæ sint, præscribi solent, v. gr. *in definitione substantiæ, differentiam specificam esse sumendam à forma substantiali, accidentium, à causis,* vid. J. Thomaf. *Log.c.51. §.7.8.* sed hac observatione non valde forsitan quis profecerit, cum discrimen Substantiæ & Accidentis nondum sit ad liquidum deductum.

§. XI. Si vera differentia specifica
nos

nos lateat, tum ejus loco aliquod proprium reciprocabile, vel complexus accidentium reciprocabilis assumi jubetur, Thom. d. l. §. 9. quæ observatio præcedente melior, ac, ob imbecillitatem mentis humanæ, admittenda videtur,

§. XII. Aliter etiam differentias specificas in *moralibus* & *artefactis* eruendas esse censet Weisius d. l. §. 6. sed videtur in omnibus rebus eadem ratio observari, restamen morales & artefactæ penitus ab hominibus intelliguntur, quam physicæ, hinc etiam certius definiri possunt.

§. XIII. In genere igitur vix aliud admonendum haberem, quam, res definiendas accuratè esse considerandas, in quantum imbecillitas humana permittit, ac ex illa cognitione definitiones formandas, nec turpe censerì debere, si semel placita quandoque emendentur.

G 5

§. XIV.

§. XIV. Quo loco id etiam observandum, quod aliquando quid certo respectu sit accidens, quod tamen alio, pro essentiali habendum. Ut unus imperet, hoc quidem civitati in genere accidentale est, pertinet tamen ad essentiam Monarchiæ, successio masculorum, ad accidentia feudi spectat, aut feudo proprio illa est essentialis. Ex qua observatione hoc intelligitur, sæpe definitionem ab accidentibus desumptam, censeri posse, quæ tamen essentiam rei optime exprimat.

§. XV. Requisita bonæ definitionis sunt, ut (1) definito sit notior, (2) eidem propria, (3) verbis significantibus & propriis constet, ac, (4) cum definito queat reciprocari seu eodem nec latior nec angustior sit, *vid. Weis. d. l. §. 16. seqq. Thomas. d. c. 51. §. 13. seqq. Ulman. Synopsis. Log. l. 2. c. 8. Autor. art. cog. p. 2. c. 12.*

§. XVI.

§.XVI. Non tantum igitur *falsa & aliena*, sed & *nimis generalia*, à definitione abesse debent, hinc absurdum est, si ea, quæ ad definitionem *Generis* pertinent, in singulis *speciebus* repetas, cum potius in his definiendis, præsuppositis generalibus, specialia addi debeant.

§. XVII. Sic si legem definias, quod sit *decretum Imperantis*, quo sibi *subjectos obliget*, quo ad ipsius *præscriptum actiones componant*, illa omnia in definitione legis *divinæ & humanæ* incongruè repetentur, cum potius dicendum sit, legem *divinam esse, quæ Deum*, *humanam, quæ homines habeat autores*.

§.XVIII. Ita definitionem status imperii, quod scil. sit *persona jure territoriali ac hinc orto jure sessionis & voti in Comitibus gaudens, ac Cesari totiq; Imperio nexu fere sociali vel systematico obstricta*, male utique in

singulis statibus repetes.

§. XIX. Cum satius sit dixisse: Dux e. gr. est *Status*, qui regimine Monarchico simili, ex legibus fundamentalibus, alicui territorio præest, ac dignitate Regali proxima gaudet, qua de re, ad instantiam *Vitriarii*, plura dixi in *Vind. Vitriar. Castigat.* annot. 142. p. 214. quæ ad Disciplinam propriam, si operæ pretium videatur, referri possunt.

§. XX. Divisio, est *propositio*, qua totum aliquod, solidæ cognitionis causa, in partes suas dispescitur, seu, qua *varietas rerum*, qua totum aliquod constituunt, recte exhibetur.

§. XXI. Subjectum in propositione dividente vocatur *Divisum*, Prædicatum vero sunt *membra dividenda*, Thomas. *Log.* c. 52. §. 6. 7. De cætero omnis divisio ad solidam cognitionem acquirendam referri debet, ad hunc igitur finem quæ collimat,

mat, *bona*, quæ eum turbat, *mala*, quæ ab eo abit, *otiosa* censeri debet.

§. XXII. Vulgo triplex Totum, circa quod divisio occupetur, commemorari solet. *Essentiale, Integrale & universale*. Ad integrale nonnulli referunt Totum *Potestativum*, sicut sub Universali comprehendunt divisionem *subjecti per accidentia, accidentis per subjecta, & accidentis per accidentia*, vid. Thom. d. c. 52. §. 8. seqq. Weis. Log. P. 2. l. 1. c. 2. §. 2. seqq. Ulman. *Synops. log.* l. 2. c. 8.

XXIII. Paulo aliter incedit Auctor *art. cogit. p. 2. c. 11.* qui duplex Totum saltem constituit, *Integrale*, cujus resolutionem proprie *Partitionem* dici vult, & *Universale*, cujus discretio nomen *divisionis* merito retineat.

§. XXIV. Hujus porro quatuor species facit, vel enim Genus dividitur in suas (1) species, vel (2) dif-

ferentias, vel subjectum commune, (3) ratione accidentium oppositorum, vel (4) accidens ratione diversorum subjectorum.

§. XXV. Sed ista philosophandi ratio fortè certo respectu excedit, alio verò deficit, aut aliàs incongrua est, nam omne Totum, si rationem formalem spectes, est uniforme, *complexus scil. plurium rerum vel partium*, & hactenus ejus divisio videtur esse superflua, si vero ejus variam materiam consideres, tum forsitan adductæ species id non exhauriunt, aut saltem ad eam non satis quadrant.

§. XXVI. Videamus distinctius: Totum *essentiale* dicunt, quando res aliqua *in materiam & formam*, seu *Genus & speciem dividitur*. Ergo Totum hic est complexus duarum partium. Idem obtinet in Toto *integrali*, quando subjectum aliquod

in

in suas partes vel homogeneas vel heterogeneas discernitur.

§. XXVII. Totum *potestativum* volunt esse *animam rationalem, quatenus ex diversis facultatibus constat, vel Majestatem civilem, quae diversis juribus gaudet.* Ergo prius exemplum exhibet Totum ex facultatibus quibusdam velut compositum, posterius verò, complexum rerum moralium.

§. XXVIII. Tandem Totum *universale* est, quando *quid in suas partes subjectas, v. gr. animal in hominem & brutum, distinguitur.* Enimvero vel illud intelligitur de *conceptibus* vel *de rebus ipsis*, utroque respectu iterum Totum, est complexus suarum partium.

§. XXIX. Quodsi autem à *varietate materie dividenda*, istas species exortas esse contendas, tum videntur esse *inadaequatae*, neque enim, ut

id

id solum admoneam , de *divisione* *propriorum*, aliquid illæ continent, præterea respectu materiæ, non videntur esse conceptæ.

§. XXX. Equidem Totum essentialiale sic denominatum videtur , quia à partibus suis essentialibus dividitur. Denominatio quoque Totius *potestativi*, eodem respectu concepta videri potest, sed Totum *integrale & universale* , satis aperte ad formam pertinet, nam omne Totum ex suis partibus constat , earumque ratione, universale est.

§. XXXI. Ex his igitur satis liquet, vulgarem doctrinam de Toto, non satis accuratam esse. Quo loco id quoque prætereundum non est, quod nonnulli eandem rem sibi ipsi opponant. Sic Weisius *d.c. 2. §. 7.* ad Totum universale refert, *divisionem accidentis per accidentia* , mox tamen §. 8. velut peculiarem speciem

em laudat eam divisionem, qua partes per diversos respectus separantur.

§.XXXII. E.gr. Si pactum ratione objecti & finis, in *publicum & privatum*, formæ, *nudum & vestitum*, causæ efficientis, *expressum & tacitum* &c. distinguatur, sed hoc nihil aliud est, quam accidens, scil. pactum, per accidentia, modo memorata, distinguere.

§.XXXIII. Malim igitur sic dicere: Omne totum ratione formæ suæ spectatum, est uniforme, notatque *complexum plurium rerum*, ex quibus constat, aut ratione materiae, idem varium est, in genere tamen *triplex* statui posse videtur, vel enim notat *complexum plurium rerum per se subsistentium*, v. gr. plurium specierum & individuorum, vel secundò rerū, quæ uni subjecto ut partes essentialis vel accidentales aut propriae inesse solent, vel tertio ejusmodi rerū, quæ

qua per plura subjecta dispersa sunt.

§. XXXIV. Requisita bonæ divisionis sunt ut sit (1) *Toti adæquata*, adeoque membra dividenda neque deficient neque excedant, aut plane totum evertant, (2) ut *membra dividenda juxta fundamenta sua, ritè discreta sint.*

§. XXXV. Ex posteriori varia fluunt (1) ut *membra sint opposita nec unum sub altero contineatur*, de hoc tamen ex intentione factæ partitionis amplius judicandum, nam si genus in species velis dividere, utique speciebus expressis male adjungetur inferior sub altera contenta, sic inepta erit divisio, si animal in *irrationalè, rationale & fœminam* divides.

§. XXXVI. Quod si autem duæ res æquales censeriqueant, tum rectè sibi opponentur, licet una aliàs in altera contineatur: sic cum in Republica æque certa pars Procerum, ac omnes

omnes convenire queant, Comititia in *universalia & particularia* recte distinxeris, quamvis hæc in illis materialiter comprehendantur, *vid. l. 38. §. 5. ff. de pœn. add. Weis. d. P. 2. l. 1. c. 2. §. 11. Aut. art. cog. p. 2. c. H.*

§. XXXVII. Ex quo liquet, præcedentem regulam (quam alii etiam ita eloquuntur, quod *membra dividentia se mutuo excludere seu à se invicem dissentire debeant*) clarius proponi, si dicamus: *subordinata non eâdem classe debere censeri vel sibi invicem opponi.*

§. XXXVIII. Porro exinde (2) fluit, quod *partes divisionis quam paucissima esse debeant*, prolixa enim enarratio ostendit, quod partes obiter saltem sint consideratæ, nec fundamenta, juxta quæ vel conveniant, vel discrepent, rite expensa, neque tamen divisiones semper bimembres esse debent, quam ineptam super-

perstitutionem alii jam recte exploserrunt, *vid. Weis. d. l. §. 12. 13. Aut. art. cogit. d. c. 11.*

§. XXXIX. Non minus etiam (3) abstinendum est à nimia divisionum multitudine, qua res non distinguuntur, sed discerpantur, ac cogitationes dissipantur, *vid. Aut. art. cogit. d. l. in fin.*

§. XL. Danda etiam est opera, ut (4) membra dividendi positive determinentur, hinc termini contradictorii in divisionibus haut sunt tollerandi. Sic inepta est divisio, si homines in aliqua Republica viventes ita distinguas, quod vel futores, vel non futores sint, aut cum Triboniano, incomparabili illo Jurisprudentiæ statore, contendas, homines sui juris esse vel in tutela, vel in cura, vel neutro jure teneri.

§. XLI. Nam in ejusmodi divisionibus hoc saltem dicitur, quod illud, quod

quod sub altero membro continetur, non sit id, quod alterum membrum continet, quid verò sit, id positive non exprimitur, atque ita dividendis imperitia satis ostenditur.

§. XLII. Quo loco tamen observandū, non omnes terminos negativos esse improbandos, nam sæpe ita comparati sunt, ut non tantum oppositum removeant, sed & positivi quid notent, hinc divisiones animalis in *rationale & irrationale*, vel corporis, in *sensibile & insensibile* non rejiciendæ sunt, *vid. Weis.d. l. §. 15. Aut. art. cog. d. c. 11.*

§. XLIII. Denique ex requisito allato (5) sequitur, quod inter *membra dividendia aliqua esse debeat æqualitas vel proportio*, si enim alterum membrum nimis sit exiguum, alterum nimis magnum, tum satis apparet, quod dividens fundamenta rerum dividendarum malè cogn-

gnoverit, aut parum artis & diligentiae circa divisionem adhibuerit.

§. XLIV. Ex hoc fundamento merito improbantur vulgares illae juris Romani divisiones, quando homines dicuntur esse vel *alieni*, vel *subjuris*, & de his rursus asseritur, quod vel *in tutela*, vel *in cura sint*, vel *neutro jure teneatur*, licet illae ita sint inolitae, ut jurisprudentiam esse interituram, propemodum credant Leguleji, nisi semper conserventur.

§. XLV. Quis enim, rem penitus paululum considerans, rusticam illam ferat inaequalitatem, qua filii familias & servi *unum*, reliqui homines omnes, *alterum membrum* constituunt, aut qua, in subdivisione, pupillis & minoribus peculiaris locus assignatur, caeteris vero omnibus, cujuscunque etiam sint conditionis & status, in turba consistendum est?

§. XLVI.

§. XLVI. Ejusdem notæ divisio est, quæ ad imitationem præcedentium videtur exorta, quando *modi amittendi feudum*, distinguuntur: quod vel *culpa* vel *sine culpa* feudum amittatur, nam & in ea unus modus *unum*, & reliqui omnes, *alterum membrum* occupant, hinc eadem subtilitate dici potest, feudum amitti vel *prescriptione*, vel *sine prescriptione*, aut *rei interitu*, vel *sine rei interitu*, & ita porro, quæ absurditatem illius divisionis liquido satis ostendunt.

CAPUT IX.

DE

TERTIA MENTIS
OPERATIONE SEU
SYLLOGISMO.

§. I.

Quando prædicatum de subjecto
affe-

asseritur vel negatur, adhibita in probationem tertia ideâ, tum adest tertia mentis operatio, v.gr. *subditus jussa Imperantis facere debet*, quia se ejus imperio submisit.

§. II. Si inter prædicatum & subiectum, ac ideam tertiam sit certâ connexio, tum exoritur *demonstratio*, si illa non adeo certa sit, *probabilitas*, idea autem tertia nomen *principii* gerit, de cujus habitu c. 3, §. 69. sq. pluribus differui.

§. III. Id hoc loco paucis admonemus, in demonstratione non consistere apicem scientiæ humanæ, cum utique veritas indemonstrabilis demonstrabili præstet. Præterea notandum, quod principia demonstrandi Ars cogitandi non tradat, sed illa potius ex disciplinis realibus innotescere debeant.

§. IV. Quod vulgo dicunt, *in principis non dari progressum in infinitum,*

tum, vid. Weis. Log. p. 2. l. 1. c. 3. §. 11. id eo sensu admitto, quod subsistendum sit, si per diversorum principiorum subordinationem, eò res redacta sit, ut singulari perceptione eadem nunc intelligatur, vid. Supr. d. c. 3. §. 68. 69. 81. 82.

§. V. Consistit autem vis omnis demonstrationis, sive certæ sive probabilis, in *unione vel pugnantiâ subjecti & Prædicati, cum idea tertiâ*, illa unio vel pugnantiâ, si per distinctam idearum collationem ostendatur, tum oritur *Syllogismus*.

§. VI. Hujus consideratio in primis ad Artem Cogitandi pertinet, nam uti omnes homines, etiam indoctissimi, quoties diversas ideas inter se conferunt, convenientiam & pugnantiâ illam re ipsa adstruunt aut præsupponunt, ita penitior ejus evolutio ad cogitationum certitudinem multum confert.

H

§. VII.

§. VII. Equidem doctrina Syllogismorum nimis vulgaris & protrita multis hodie videtur, quin non paucis eadem sordet ac indigna creditur, cui ingenium impendas. Sed nobis operæ pretium omnino videtur, diligenter eam persequi, inprimis cum ea, quæ nonnulli docent, nimis superficialia sæpe sint.

§. VIII. Est Syllogismus vel *Simplex*, vel *Compositus*. De hoc deinde videbimus. Ille est *rationatio*, qua certa alicujus propositionis *subjectum* & *predicatum*, cum *idea* seu *termino tertio*, *distinctis* propositionibus confertur, ac ex utriusque cum hoc *convenientia* vel *pugnantia*, illorum *veritas*, seu *convenientia* aut *inconvenientia* ostenditur.

§. IX. Aristoteles dixit Syllogismum *argumentationem*, in qua quibusdam positis, *diversum* quid à positis sequitur ex *necessitate*, eo quod illa *posita*

sita sint. vid. Thomas. *Log. c. 37.* Ullman. *Synops. Logic. l. 3. c. 1.* quæ fere ejusdem furfuris est, ac si Elegiam diceret *Scripturam, in qua post lineam longam, semper sequatur brevior;* adeo illa solum externa sectatur.

§. X. Est autem Syllogismus semper ut *instrumentum scientiæ, vel veritatis acquirendæ, spectandus;* hinc si eum recte cognoscere velimus, *propositionem, quæ per Syllogismum demonstranda sit, præsupponere, ab eaque in hujus cognitionem provehi debemus.*

§. XI. Hac via *materia* Syllogismi recte intelligi ac denominari potest. Nimirum datur *Propositio, Subjecto & Prædicato constans, de cujus veritate dubitatur, hæc ut probeatur, assumitur tertia idea, seu terminus,* atque ita *materia* Syllogismi existit.

§. XII. Prædicatum datæ propositionis

tionis vocatur *Terminus Major*, subjectum, *Minor*, quia illud plerumque hoc latius patet, idea tertia, *Medius Terminus* audit, quia eo mediante veritas oblatae propositionis ostenditur.

§. XIII. Inde propositiones, suas quoque accipiunt denominationes, nam si terminus Major cum medio jungatur, tum existit *Propositio major*, si minor & medius, *Minor*, quæ simul sumtæ nomen *Premissarum* gerunt. Ex illis sequitur data propositio, quæ nunc *Conclusio* dicitur, cum ante demonstrationem, *questionis* nomine veniret, *add. Aut. art. cogit. p. 3. c. 1.*

§. XIV. Quo ordine Propositiones illæ adducantur, nihil refert, plerumque tamen Major *primo*, Minor *secundo*, & Conclusio *tertio loco* solet poni, hinc etiam pueri & imperiti, ex ordine fere propositiones illas dijudicant.

§. XV.

§. XV. Licet autem hæc non adeò difficilia sint, Peri patetici tamen & in illis imperitiam ostendunt, dum in terminis & propositionibus explicandis, frigido, jejuno ac indolem rei haut penetrante definiendi genere utuntur.

§. XVI. Si quæras, cur terminus dicitur *major* & *minor*? quia *reperitur in propositione majore & minore*, respondebunt, si testes, quid verò est *Propositio major & minor*? habebis responsum, *quæ continet terminum majorem & minorem cum medio*, vid. Thomas. *Log. c. 38. §. 8. 9. 12. 13.* Ulman. *Synops. Log. l. 3. c. 1. in fin.* quid verò isto circulo proficimus?

§. XVII. Ejusdem notæ est, quando dicitur, Syllogismus est *argumentatio, quæ constat tribus propositionibus*, quarum *prima vocatur Major, secunda Minor & tertia Conclusio*, Thomas. *d. tr. c. 37. §. 1.* quasi verò ex

ordine scripturæ vel sermonis, propositiones, puerorum more, judicare debeamus.

§. XVIII. Illud porrò perversam ratiocinationem arguit, quando termini *major & minor* in Conclusionem asseruntur, antequam *subjectum & Prædicatum* observatum fuerit, imo illi per hæc explicentur, *vid. Thomaf. d. c. 38. §. 5. 6. 7.* nam res potius inverti, ac ex *subjecto & prædicato*, minor & major terminus deduci aut efformari debet.

§. XIX. Nec illud facile probes, quando medius terminus dicitur, *qui bis ante conclusionem occurrit nec tamen eam ingreditur*, nam & hoc philosophiam puerilem sapit, quamvis heic forte aliquid condonandum sit, cum hanc inconcinnitatem meliore definitione pensare soleant, *vid. Thomaf. d. c. 38. §. 10. 11. Weis. Log. P. 1. l. 2. c. 1. §. 4.*

§. XX.

§. XX. *Causa philosophiæ illius proletariæ non alia est, quam quod Syllogismum, non ut instrumentum scientiæ considerent, sed potius eum pro pupulo habeant, cum quo ludere, ac illum in varias formas effingere possint.*

§. XXI. *Dum adeo à vero scopo aberrant, ac Logicam pro arte conficiendi orationem, tribus lineis constantem, habent, necessario ignorare debent, ubi in Syllogismi explicacione incipiendum aut desinendum sit, hinc circuli, descriptiones ineptæ, ab externo ordine hausta iudicia, nec non assertiones præposteræ, non potuerunt non oriri.*

§. XXII. *Postea Forma Syllogismi, seu intima illa terminorum unio, aut pugnantia, per quam intellectus convincatur, quod data propositio ex præmissis fluat, seu per has probeatur, debet explicari, quod ut recte*

fiat, præsupponendum est, quod in universum duplicis generis propositiones occurrant, *Negative & Affirmative.*

§.XXIII. Si negativa fuerit Propositio, veritas ejus per ideam tertiam, seu medium terminum, ita ostenditur, si alterum illius terminum cum hoc convenire, alterum pugnare doceas, nam hoc posito non potest non intellectus agnoscere, quod termini datæ propositionis, inter se etiam pugnent.

§.XXIV. Propositio probanda est: *Petrus non est lapis, idea tertia potest esse, quia est homo.* Hic ostendo, quod Propositionis Prædicatum universaliter pugnet cum idea tertia, scil. hominis

Nullus homo est lapis,
Deinde monstro convenientiam
subjecti cum idea hominis,
Petrus est homo,

quia

quia igitur idea Lapidis & Petri ratione tertiæ ideæ, scil. hominis, non conveniunt, ideo inter se quoque necessario pugnant

E. Petrus non est lapis.

§. XXV. Si enim lapis non admittit ideam hominis, hæc verò cum Petro congruit, necessario inde sequitur, quod idea Petri & lapidis inter se non conveniant. Hæc illatio adeò clara est, ut à priori amplius demonstrari nequeat, sed simplici & immediata perceptione intelligatur.

§. XXVI. Ex quo etiam liquet, quod, si quis heic contradicere velit, non *illationem*, sed *laudatam subjecti & prædicati, cum medio termino convenientiam aut pugnantiam* negare debeat, hinc in vulgus notum est, quod *concessis præmissis ridiculè negetur Conclusio.*

§. XXVII. Fundamentum igitur

H5

Syl-

Syllogismorum negativorum hoc est: *Quaecumque pugnant incerto aliquo tertio, illa juxta mensuram illius disconvenientia, etiam inter se pugnant, ceu ex dato exemplo intelligi potest.*

§. XXVIII. Si affirmativa propositio offeratur, tum ejus veritas per ideam tertiam ita ostenditur, si utrumque illius terminum, cum hac, eodem respectu convenire demonstrares, nam ex hac convenientia, utriusque termini convenientia inter se, meritò asseritur.

§. XXIX. Propositio probanda est: *Petrus est doctus, idea tertia, quia literas diligenter tractat.* Hic ostenditur, quod prædicatum, cum hoc medio termino conveniat:

Quicumque diligenter tractat literas, est doctus,

Postea subjecti cum eodem, convenientia asseritur,

Pe-

Petrus diligenter tractat literas,
hinc convenientia subjecti & prædicati in data propositione necessario sequitur ,

E. Petrus est doctus.

§. XXX. Quæ etiam amplius ex §.25.26. mutatis mutandis , confirmari illustrarique possunt, ut fundamentum Syllogismorum affirmativorum hoc sit: *Quæcunque conveniunt in uno tertio, illa etiam, juxta mensuram illius convenientiæ, inter se conveniunt.*

§.XXXI. Circa ideam tertiam seu medium terminum observandum est, quod in eo *absoluta universalitas* non sit necessaria, sed sufficiat, si ejus ille sit capacitatis, ut convenientia vel disconvenientia subjecti & prædicati, in eodem ostendi possit, hinc ex idea , certo respectu particulari, recte etiam concluditur.

§.XXXII. Peripateticorum *dictum*

de omni & nullo, eò collimat, ut fundamentum Syllogismorum affirmativorum & negativorum exhibeat, nam ita sane est, si idea animalis omni homini convenit, sine dubio etiam convenit omnibus individuis humanis, sicut è contrario, si idea lapidis in genere cum homine pugnat, nulli individuo eadem convenire potest.

§. XXXIII. Interim cum denominatio illa longius petita sit, nec formalem concludendi rationem penitus exponat, hinc non est, quare illâ doctrinâ valde debeamus delectari, cum longe planiq; rem omnem exponere liceat.

§. XXXIV. Ex hætenus dictis etiam regulæ generales, quibus vulgo concludendi rationem circumscribunt, explicari possunt, (1) *Ex puris negativis nihil sequitur*, nam ut pugna subjecti & prædicati possit osten-

stendi, necessariò alterum cum medio termino convenire, alterum cum eodem pugnare debet, hinc una ex præmissis necessariò debet esse affirmativa.

§.XXXV. Ex eo verò, quod v. gr. *Turca non sit Christianus*, & *Gallus non sit Turca*, non potest sequi, quod *Gallus non sit Christianus*, nam harum idearum pugna non fuit in præmissis ostensa, sed id solum demonstratum, quod idea Turcæ cum Christiano, & idea Galli cum Turca pugnet, ex quo nulla pugnantia Galli & Christiani sequi potest.

§.XXXVI. Pro negativis tamen Syllogismis non debent haberi, qui incidentem habent negationem, qualis est, ut alios nunc taceam, ille, quo aliquando amici, inter pocula, in Causidicum jocabantur de ejusq; bonitate dubitabant:

Quicumq; non habet conscientiam,
H7
ille

ille non potest peccare contra conscientiam,

Hic caufidicus non habet conscientiam

E. non potest peccare contra conscientiam,

nam hic formaliter bonus est, & meritis constat propositionibus affirmativis, *add. cap. feqv. §. 24. feqq.*

§. XXXVII. Porro (2) *in Syllogismo non debent esse plures termini quam tres*, nam alias subjectum & prædicatum conclusionis, in certo tercio non confertur, sed potius alterum cum hoc, alterum cum alio termino componitur, ex quo nulla utriusque convenientia vel disconvenientia afferri potest.

§. XXXVIII. Quam variè autem quatuor termini occurrant, id vulgò exponitur, ubi tamen quædam falsam sapiunt hypothefin, quam §. 20. 21. indicavimus, qualia sunt, quæ ex
con-

conclusionem quoque quatuor terminos eruunt, *vid. Thomaf. Log. c. 40. §. 13. 14. 15. feqq.*

§. XXXIX. Nam illa otiose inculcantur, si, prout par est, de Syllogismo non antea sis sollicitus, quam data prius propositione. In genere notandum, quod quatuor termini facile inveniantur, si semper ad conclusionem, deinde ad medium terminum respiciamus.

§. XL. Cum præcedenti regula coincidunt illæ: (3) *Ex puris particularibus nihil sequitur*, vel (4) *medium bis particulariter sumi nequit*, si enim hoc fiat, tum revera adsunt quatuor termini. Quod si autem medium terminum particularem eodem respectu cum subjecto & prædicato Conclusionis jungas, tum ratio concludendi quidem bona est, sed nisi ille tantæ sit capacitatis, ut utrique conveniat, tum Syllogis-

logismus quoad materiam erit falsus.

§. XLI. E. gr. si ita concludas :

Q. animal est lepus,

Q. homo est animal, (nempe illud ipsum, quod cum lepore erat unitum,)

E. Q. homo est lepus,

tum ratio concludendi formaliter bona est, sed minorem falsam esse, ex addita explicatione liquet.

§. XLII. Verum si ita arguas :

Q. homines (omnes scil. Europæi) sunt albi,

Germani sunt homines (nempe ex eorum numero de quibus loquebatur propositio præcedens,)

E. sunt albi,

tum Syllogismus & materialiter & formaliter bonus est, nam medius terminus ratione conclusionis est universalis, ac cum ejus prædicato & subjecto, eodem respectu confertur.

§. XLIII.

§. XLIII. Illæ autem regulæ, (5) *Conclusio sequitur partem debiliorem*, nec non (6) *medius terminus conclusionem ingredi non debet*, pro non necessariis merito habentur, fluunt enim ex hypothesi, §. 20. 21. notata, juxta quam sine prævia conclusione Syllogismi conficiuntur.

§. XLIV. Nam juxta hanc hypothesin Tirones, qui struem Syllogismorum fortuitorum concinnare jubentur, utique admonendi sunt, quo in formanda conclusione, quam hætenus ignorant partem debiliorem sequantur, nec ei medium terminum inferciant. Ast si Syllogismum pro instrumento veritatis inquirendæ habeas, nec de eo formando prius sis sollicitus quam propositio probanda sit oblata, tum illa monita sunt otiosa.

§. XLV. Aliquando Conclusio vera est, sed ex præmissis non sequitur, quod

quod uti vulgo recte admonent, ita circa applicationem, ob regulas Syllogismorum speciales, quas fovent, quasque falsas esse deinceps ostendemus, subinde falluntur. Ego toties conclusionem ex præmissis non sequi arbitror, quoties prædicatum & subjectum illius, in his cum medio termino non recte est collatum, quod in exemplis, adhibita debita attentione, facile intelligitur.

CAPUT X.

DE

FIGURIS ET MODIS
SYLLOGISMORUM.

§. I.

Sic igitur omnium Syllogismorum formalis ratio in genuina medii termini & prædicati ac subjecti Conclusionis collatione consistit, eam si dicere

dicere velis *formam essentialem* aut *figuram generalem*, vel *communem*, non valde reluctabor.

§. II. Præter eam verò Peripatetici *Figuras*, ex *peculiari mediæ termini situ* adstruunt, ea ratione ut *primam* figuram dicant, in qua mediæ terminus in *Majore* est *subjectum*, in *Minore* *Prædicatum*, *Secundam*, ubi idem bis prædicati, & *Tertiam*, ubi *subjecti* locum bis subit. *Galenus* adjecit *Quartam* primæ contrariam, in qua mediæ terminus in *majore* est *prædicatum*, in *minore* *subjectum*, quam pluribus etiam exposuit, *Autor art. cog. p. 3. c. 8.*

§. III. Cæterum illæ figuræ tantum sunt *accidentales* ab iisque vis *concludendi* non dependet. Quod si tamen quis *diversum mediæ termini situm* attendendū esse putet, tū nec *Quarta* figura *negligenda* esse videtur, licet eam *Peripatetici* nonnulli
haut

haut curandam existiment, *vid.* Ulman. *Synops. Log. l. 3. c. 2. p. 164.*

§. IV. Interim *Prima* cæteris magis naturalis ex eo videri potest, quod subjectum & Prædicatum Conclusionis, in Præmissis suam retineat qualitatem, cum in *secunda* & *tertia*, alterum qualitatem suam exuere, in *quarta* verò utrumque eam deponere debeat.

§. V. Postea in unaquaque figura pro ratione quantitatis & qualitatis propositionum, peculiare *Modi* adstruuntur, ita quidem ut *Primæ* figuræ *Quatuor*, *totidem* *Secundæ*, *Tertiæ* *sex* attribuantur, ex quibus etiam debitè variatis *Quarta* *quinque* accipiat, prout illa passim cum vocabulis memorialibus recenseri solent, ut illa quidem huc transcribere opus non sit, *vid.* Autor. *art. cogit. p. 3. c. 5. 6. 7. 8.*

§. VI. Non opus esse istis figuris & modis

modis ad dijudicandam Syllogismorum bonitatem, ex monito § 3. jam intelligi potest. Quomodo tamen sine iis, bonitas laudata intelligi queat, id forte non adeo liquidum est. Voluit hac de re monita nonnulla suggerere, *Aut. art. cog. p. 3. c. 11. 12.* sed quæ nobis longius petita & obscuriora videntur, quam ut animum dubium valde instruere queant.

§. VII. Non diu hic quærenda sunt remedia: Observetur forma essentialis seu figura communis, ac de veritate Syllogismi recte judicabitur. Applicatio autem hujus moniti non est difficilis, nam primo respiciendum ad conclusionem, deinde ad medium terminum, quo facto etiam judicari potest, an ejus & terminorum conclusionis collatio in præmissis recte sit instituta nec ne.

§. VIII. Imo satius est, Tirones ablegare

legare ad formam essentialem, quam figuram accidentalem in eaque contentos modos, nam illo respectu ultimam rationem cur Syllogismus verus aut falsus sit, simul addiscunt, cum hoc posteriori, causam nullam audiant, ut facile liqueat, vulgares illas figuras & modos ad superficiariam doctrinam pertinere.

§. IX. De cætero uti anxie jam non inquiram, an omnis bene concludendi ratio *numero modorum denario* circumscribatur, quod quidem juxta *ἀνεξιβία* mathematicam demonstrasse videri vult *Aut. art. cog. p. 3. c. 4.* ita id haut admiserim, quod illi *modi*, quos vulgo laudant, Primæ, Secundæ aut tertiæ figuræ præcise sint assignandi, licet hoc itidem acumine mathematico se demonstrasse putet dictus Autor, *d. l. c. 5 seqq.*

§. X. Cum enim quævis propositio possit converti, modo quantitas
præ-

prædicati probe observetur, hinc necessario sequitur, quod quivis Syllogismus, adhibita propositionum conversione, in quavis figura possit proponi, ex quo non potest non æqualis modorum numerus in unaquaque figura oriri, licet illi non ejusdem semper sint quantitatis.

§. XI. Operæ pretium non est prolixè per omnia Syllogismorum, singulis figuris adscriptorum, exemplare, sufficiat uno assertionem illustrasse, v. gr. in prima figura, modo *Barbara* hic occurrit Syllogismus apud *d. Aut. c. 5.*

O. Sapiens subjicitur voluntati Dei,

O. Honestus est sapiens,

E. O. honestus subjicitur voluntati Dei.

§. XII. Hunc in secunda figura ita proponere licet:

Quidam, qui subjicitur voluntati

Dei, est omnis sapiens,

Omnis

*Omnis honestus est sapiens,
E. Omnis honestus subjicitur volun-
tati Dei,*

ratio concludendi manet eadem, *sapiens* enim & *is qui subjicitur voluntati Dei*, uniuntur in *Majore*, dein *sapiens* & *Honestus* in *Minore*, ergo in conclusione *idea sapientis & Ejus, qui voluntati Dei subjicitur*, quoque conveniunt.

§. XIII. In tertia figura ita se habebit :

*O, Sapiens subjicitur voluntati
Dei,*

*Q. Sapiens est omnis honestus,
E. O. honestus subjicitur voluntati
Dei,*

nec in hac concludendi ratione aliquid desiderari potest, nam *medius terminus universaliter unitur cum conclusionis prædicato*, deinde, quantum sufficit, *conjungitur cum ejusdem subjecto, seu omni honesto,*
ergo

ergo subjectum & prædicatum se quoque mutuo admittent.

§.XIV. Cæterorum eadem est ratio, quod facile ostendi posset, nisi tricas illas vel scribere vel legere, tædiosum foret. Ex his autem sequitur, quod *omnes regulae speciales, quæ modis vulgaribus attemperate, vulgò circumferuntur, falsæ sint*, quod speciatim ostendere liceat.

§.XV. In universum triplici modo impingitur, vel enim *conclusio creditur absurda, quæ talis non est*, vel *vitium est in materia, ac altera præmissarum falsa*, vel *adsunt quatuor termini*, adeoque absurditas conclusionis, si aliqua subest, nunquam ab ea causa dependet, quam referunt regulæ.

§.XVI. Sed videamus distinctius, (1) *major in prima figura semper sit universalis* atqui hoc argumentum optime concludit:

I

Pe-

Petrus est doctus,

Q. homo est Petrus,

E. quidam homo est doctus,

nec valebit exceptio, *singularia æquipollere universalibus*, nam Peripatetici in tertia figura singularia sub particularibus semper comprehendunt, ergo illo jure etiam hic utantur!

§. XVII. Inflectam huc exemplum minus controversum, quod Autor *art. cog. p. 3. c. 7.* in modo *Disamis*, tertiæ figuræ, proponit:

Quidam impii in honore habentur in mundo,

quidam vituperandi sunt omnes impii,

E. quidam vituperandi in honore habentur in mundo.

§. XVIII. Hic habes primam figuram cum majore particulari, optimè iterum concludentem, nam licet medius terminus particulariter sumatur

matur in majore, ejus tamen ille est capacitatis, ut in eodem convenientia prædicati & subjecti ostendi queat, & nisi hoc esset, nec in tertia figurarite concluderetur.

§.XIX. Nec valde obsunt, quæ vulgo illustrandæ regulæ adducuntur. Ex sententia Weis. in Log. p. 1. lib. 2. c. 12.

§. 4. male ita concluditur:

Q. animal volat,

O. Leo est animal,

E. Q. Leo volat.

Verum si animal sumitur in minore sicut in majore, tum illa falsa est, si verò alio sensu, tum existunt quatuor termini, his ergo causis, non particularitati Majoris, vitiosa conclusio tribuenda.

§.XX. Nam aliàs ita bene concluditur:

Q. animal volat,

O. avis est animal, (illud quoddam,)

I a

E. Q.

E. O. avis volat,
 nam licet medius terminus particularis sit, tantæ tamen est latitudinis, ut cum utroque Conclusionis termino possit uniri.

§. XXI. Porro (2) *Minor semper sit affirmans.* Sed quid desiderari potest in hoc Syllogismo:

O. Homo est animal rationale,

Leo non est homo,

E. non est animal rationale?

& nonne illa ratio concludendi manifeste bona est, quæ subjectum & prædicatum, quæ in certo tertio non conveniunt, inter se quoque pugnare contendit?

§. XXII. Sed ais, mutemus paululum Syllogismum & absurditas conclusionis erit manifesta:

O. Homo est animal,

Leo non est homo,

E. Leo non est animal!

Verum si terminus animalis, in Conclu-

clusione perinde sumitur, sicut suppositus fuit in majore, nempe *particulariter*, tum conclusio est verissima, si autem aliter accipiatur, tum evadunt quatuor termini, quibus adeo, non negationi Minoris, absurditas conclusionis est imputanda, quæ observatio in omnibus exemplis, quæ hic objici possunt & solent, locum habet.

§. XXIII. In specie pertinet ad vulgatum illud sophisma, quod vocant, *vid. Aut. art. cog. p. 3. c. 12. in fin.*

Tu non es illud, quod ego sum,

Ego sum homo,

E. Tu non es homo,

nam si terminus hominis ubique eodem modo sumatur, argumentum est verissimum, si autem diverso, tum emergunt iterum quatuor termini.

§. XXIV. De Syllogismis propositionum infinitarum nulla lis est,

nam illos bonos esse, & vulgo concedunt, & ego quoque adstruo. Interim sæpe non liquet, utrum propositio affirmativa sit negantis prædicati vel subjecti, an verò negativa, v.gr. in hoc argumento :

*Scriptura est, adhibenda fides,
 Traditio non est Scriptura,
 E. traditioni non est adhibenda fides.*

Autor *art. cog. p. 3. c. 10. exempl. 2.* putat minorem esse negativam, id quod etiam nimis evidens esse videtur.

§.XXV. Attamen illa revera est affirmativa negantis prædicati, nam plene ita se habet Syllogismus :

Quicquid non est Scriptura, ei in negotio religionis fides non adhibenda.

Traditio est id, quod non est scriptura,

E. ei in negotio religionis non est adhibenda fides.

§.XXVI.

§. XXVI. Dijudicatio igitur propositionis Negantis, & Affirmantis infiniti prædicati aut subjecti, inde unicè dependet, ut attendamus, *an principale subjectum & prædicatum separetur, an vero negatio saltem incidat, alterumque comitetur,* illo enim casu, vera negatio, hoc affirmatio subest.

§. XXVII. Jam licet in exemplo allato prius videatur: *Traditio non est Scriptura,* ubi sane veræ negationis requisita, adesse credas, allamen si ad Majorem plene conceptam attendamus, contrarium inde apparet, nam in ea *τὸ Quicquid,* est simul *signum, & subjectum principale,* sed *τὸ non est Scriptura,* est saltem propositio incidens, quæ subjectum determinat, hanc igitur naturam, etiam in Minore retinet, licet sub habitu veræ negationis proferatur, quæ observatio in omnibus simili-

I 4

bus

bus casibus utilis est, *add. Utm. Synops. Log. l. 3. c. 3. sect. 3. in fin.*

§. XXVIII: Sed revertamur ad regulas vulgares! Nimirum (3) *in secunda figura major sit universalis.* Verum cur non ita liceat concludere:

Quidam dives est Saxo,

Quidam Germanus est omnis Saxo,

E. Quidam Germanus est dives?

quod argumentum Weis. l. 2. c. 4. §. 2. intuitu tertiæ figuræ proponit.

§. XXIX. Argumenta, quæ fallere videntur, v. gr. quod Weisius l. 2. c. 3. §. 3. profert:

Quidam homo est sapiens,

Nullus stultus est sapiens,

E. Nullus stultus est homo,

& similia, responsione §. 22. data eliduntur, nimirum conclusio vel non est absurda, si recte intelligatur, vel adsunt quatuor termini, quibus a-
deo,

deo, non particularitati majoris, vitium est imputandum.

§.XXX. Amplius (4) *Ex puris affirmativis in secunda figura nihil concluditur*, sed mirum foret, si illa concludendi ratio falleret, quæ fundamentum omnium Syllogismorum affirmativorum tam evidenter præ se fert! Hoc argumentum utique formaliter bonum est:

Omnis sapiens sua sorte est contentus,

Paulus sua sorte est contentus,

E. Paulus est sapiens.

§.XXXI. Sed fallunt multa argumenta, v.gr. *Weisio d.c.3. §3. ad ductum*:

Omnis lepus vivit,

Tu vivis,

E. Tu es lepus,

verum non fallunt ob affirmationem præmissarum, sed quia vel minor falsa est, si scil. prædicatum acci-

I 5

piatur

piatur eodem sensu, quo in Majore sumtum est, vel quia adsunt quatuor termini, si prædicatum Minoris, particulariter & alio sensu accipiatur.

§.XXXII. Non possunt etiam vulgo diffiteri, quin ex puris affirmativis aliquando quid sequatur, verum id non vi *formæ* sed *materia* fieri causantur, *vid. Ulman. Log. 1.3.3. sect. 4.* Hæc vero est petitio principii, nam quæ conveniunt in uno tertio, illa etiam inter se convenire debent, idque non fortuito, sed virtute unionis laudatæ, seu beneficio formæ.

§.XXXIII. Quod autem quævis materia istam concludendi rationem haut admittat, id ejus bonitati haut obest, nam falsæ conclusiones, qualis est, quæ in allato argumento occurrit, nullo concludendi medio probari possunt.

§.XXXIV. In tertia figura (5) Mi-

207

nor semper sit affirmans. Ego tamen sic recte concludi posse arbitror:

*Quoddam laudandum est omnis
virtus,*

*Nullum laudandum est quadam
magnificentia,*

*E. quadam magnificentia non est
virtus.*

§. XXXV. Nec valde urgent exempla opposita. Weisius *d.l.2.c.4. §.2.* hoc affert:

Omnis homo ambulat,

Nullus homo est porcus,

E. quidam porcus non ambulat,

nam recurrit responsio §. 22. data, quæ vel conclusionem falsam non esse, vel causam falsitatis à quatuor terminis dependere ostendit, quæ etiam locum haberet, licet conclusionem universalem, *Nullus porcus ambulat*, assumas.

§. XXXVI. Tandem (6) in tertia figura conclusio semper sit particularis.

ris. Verum Syllogismum cum conclusionem universali, jam exhibui §. 13. in Exemplis autem quæ vulgo afferuntur, v.gr.

Omnis senator est honoratus,
Omnis senator est homo, (quidam
scil.)

E. omnis homo est honoratus,
 vid. Weis, d. 1. 2. c. 4. §. 3. occurrunt quatuor termini, (nam homo, in minore particulariter, in conclusione universaliter sumitur) qui adeò veram absurdæ conclusionis causam, ac simul regulæ vulgaris falsitatem ostendunt.

§. XXXVII. Illa autem omnia, quæ contra vulgares regulas hactenus disputavimus, non eo pertinent, quasi rationem concludendi, rejiciendis regulis hinc inde confectam, commendemus, ita ut in demonstrationibus eadem uti, aut valde delectari debeamus. Quin omnia potius

tius eo spectant, ut Peripateticos, qui formam Syllogismorum essentialem vel omnino non, vel nimis frigide exponunt, in explicandis etiam eorum figuris accidentalibus, falli probarem.

§.XXXVIII. De cætero certum est, quod modo maxime naturali & plano semper concludendum sit, circa quod etiam omnes, quibus veritas magis, quam ineptæ sophistications ac tricæ cordi sunt, consensus esse, arbitramur.

§.XXXIX. Atque ex hætenus dictis etiam intelligi potest, quæ nostra de *Reductione* sit sententia. Nimirum ex nostris hypothesibus illa nihil aliud est, quam *Syllogismorum per omnes quatuor figuras accidentales, salvâ semper conclusione, facta variatio.*

§.XL. Pertinet igitur illa tantum ad *Premissas*, Syllogismus enim semper

per ut instrumentum veritatis inquirendæ considerari, adeoque quæstio probanda, quæ semper immobilis sit, nec, prout visum est, varietur, præsupponi debet.

§. XLI. Reductionis unica *Lex* est, ut simpliciter, juxta figuræ indolem, propositiones convertamus, quod sine ulla difficultate procedit, dummodo quantitatem subjecti & prædicati debite consideremus, ceu ex iis, quæ de Conversione diximus, satis liquet.

§. XLII. *Finis* est, ut per ejusmodi variationem, terminorum unionem vel separationem, eò accuratius intelligamus, hinc omnis *utilitas* reductioni non est abjudicanda, si enim recte instituatur, ingenium quantitati propositionum observandæ magis magisque assvescit, ac inde etiam in penitiorem formæ essentialis intelligentiam provehitur.

§. XLIII.

§. XLIII. In *vulgari Reductione*, quæ in libellis logicis passim exponitur, *vid. Aut. art. cog. p. 3. c. 9.* quædam exempla reprehendi non debent, quando v. g. *Cesare* ad *Celarent* reducitur, nam ibi simplici conversione alicujus propositionis defunguntur, juxta legem, quam §. 41. reductioni dedimus.

§. XLIV. Sed si ab illis exemplis abeas, parum vel nihil est, quod in Eadem laudari debeat, dum ferè ex falsis hypothesis omnis reductio oritur, nam *conversio per contrapositionem* præsupponitur, quam tamen valde dubiam esse, supra ostendimus, præterea *peculiares modi* in singulis figuris adstruuntur, ac omnis reductio ad *primam figuram* facienda esse existimatur, cum tamen idem Syllogismus per omnes figuras variari queat.

§. XLV. Ipsa vero reductio nullis
le-

legibus adstricta est , convertitur Conclusio, transponuntur Præmissæ, propositiones negativæ mutantur in affirmativas, atque ita quidvis tentatur, modo figura intenta obtineatur. Quo ipso puerilis error, quo Logica, pro arte concinnandi tres lineas, easque in varias formas mutandi habetur, satis elucet, inepta scientia est , quæ in verbis disponendis, circumagendis aut torquendis unice occupatur.

§. XLVI. Juxta hæc igitur, vulgari modo reducere, maximam partem nihil aliud est, quam errorem errore tegere, ingenia discipulorum torquere, ac magno conatu magnas nugas agere, inscitiamque professa opera ostendere,

CAPUT XI.

DE

VARIETATE SYL-
LOGISMORUM SIM-
PLICIUM.

§. I.

Liceat hanc breviter persequi. De
veritate & falsitate nihil dicemus,
quia hæc ad Compositos etiam per-
tinet, adeoque alibi considerabitur.
Est ergo Syllogismus simplex (1) vel
Incomplexus, vel *complexus* aut, si
mavis *perspicuus* vel *obscurus*, vid.
Aut. art. cog. p. 3. c. 2.

§. II. Prior est, qui gaudet terminis
simplicibus, quorum comparatio est
perspicua. Posterior verò, in quo re-
periuntur propositiones incidentes,
quæ varia ratione obscuritatem pare-
re possunt, quod nonnullis exemplis
ex Autore art. cog. p. 3. c. 10. declara-
bimus.

§. III.

§. III. Si quis ita argumentetur :

Sol est res sensu destituta,

Persæ adorant solem,

E. Persæ adorant rem sensu desti-
tutam,

dubium esse potest an argumentum recte se habeat , quia prædicatum Conclusiones integre in majore non proponitur, nec cum medio termino aperte connectitur , sed dubium facile tollitur, si majorem ita concipias: *Quicumque adorant solem , illi adorant rem ratione destitutam.*

§. IV. Ad eundem modum, ita argumentum aliud concipitur :

Jus civile & canonicum multa

vana & impia continet,

Legulei venerantur jus civile &

Canonicum,

E. Legulei venerantur multa vana

& impia.

§. V. Aliud exemplum laudatus antea Autor suppeditat:

Lex

Lex divina precipit honorare Reges
Ludovicus XIV. est Rex,
E. lex divina precipit honorare
Ludovicum XIV.

nam hic dubium oriri potest, quia termini sunt disjecti in majore & conclusione, ac insuper major plene non concepta.

§. VI. Sed difficultas cessabit, si ita argumentum concipias:

Omnes Reges ex lege divina sunt
honorandi
Ludovicus XIV. est Rex,
E. Ludovicus XIV. ex lege divina est
honorandus.

§. VII. Geminum exemplum est, quod *d.p.3.c.12.* profertur:

Officium Christiani est, non laudare
eos, qui sunt magnorum
criminum rei,
Duellatores magnorum criminum
sunt rei,

E. offi-

E. officium Christiani est, non laudare duellatores,
 hic iterum in majore & conclusione subjectum & prædicatum consueto ordine non comparent.

§. VIII. Ad hunc sensum etiam pertinent Syllogismi *modales* & *Exponibiles*, quorum plures recenset Weisius *p. 1. l. 1. c. 9.* addita paraphrasi, quæ tamen subinde rem magis involvit, quam explicat.

§. IX. Non magna difficultas est, si debite attendas, tales Syllogismos resolvere, quod uno & altero exemplo ostendemus:

Necesse est hominem esse animal,
Necesse est Petrum esse hominem,
E. necesse est Petrum esse animal,
 hunc breviter ita explicabis:

Omnis homo necessario est animal,
Petrus necessario est homo,
E. Petrus necessario est animal.

§.X.

§. X. Aliud exemplum suggerit
Weisius d. l.

*Necesse est incredulum damnari,
Necesse est incredulum esse homi-
nem,*

*E. Necesse est, quendam hominem
damnari,*

quod itidem sic planissime expli-
cabis :

*Omnis incredulus necessario da-
mnatur,*

*Omnis incredulus necessario est
homo,*

*E. quidam homo necessario da-
mnatur.*

§. XI. Addit Idem Autor tertium :

*Necesse est scribentem movere ma-
num,*

Possibile est Notarium scribere,

*E. necesse est, Notarium movere
manum,*

hujus hæc erit perspicua resolutio :

Omnis

*Omnis scribens necessario movet
manum,*

Notarius potest actu Scribere,

*E. Notarius necessario movet ma-
num,*

**quodsi in minore saltem dicas: No-
tarius potest scribere, ut actum exclu-
das, tum erunt quatuor termini.**

**§. XII. Subjungam adhuc unum
ex eodem Autore:**

Impossibile est impium salvari,

Contingit Christianum esse impium,

*E. impossibile est aliquem Christia-
num salvari,*

quod ita resolvendum est:

Nullus impius potest salvari,

*quidam Christianus aliquando est
impius,*

*E. quidam Christianus non potest
salvati,*

**sic non opus habebimus prolixitate
Weisii, quia in hoc & cæteris exem-
plis, successu parum felici, utitur.**

§. XIII.

§.XIII. Aliquando etiam Syllogismi modales seducunt & transversos agunt Scriptores, quo pertinet sequens exemplum:

Possibile est omne currens esse leporem,

possibile est omne currens esse hominem,

E. possibile est hominem esse leporem,

quod Weisius *d.c.9. § 1.2. c.7. §.2.* sic resolvi jubet:

O. cursus aliquando potest prestari à lepore,

O. cursus aliquando potest prestari ab homine,

E. quoddam, quod aliquando potest prestari ab homine, aliquando prestari potest à lepore.

§.XIV. Enimvero hæc non paraphrasis accuratio, ut censet *Weisius*, sed vera immutatio est, quis enim credat conclusionem posteriorem
cum

cum priori coincidere ? manifestum potius est, quod per eundem medium terminum duplex diversa conclusio afferatur.

§. XV. Mirum est, quod homines eruditi non intelligant, utramque propositionem esse falsissimam, quis enim concedat, *omne currens posse esse leporem aut hominem: vel omnem cursum ab illo aut hoc posse prestari ?*

Verum est, quod cursus quoad totam suam comprehensionem possit tribui homini aut lepori, sed non quoad totam suam extensionem, quod tamen ad universalitatem requiritur, nam præter hominem & leporem mille subjecta currentia esse possunt, hinc impossibile est, ut omne currens, seu quicquid currit, aliquando sit homo vel lepus.

§. XVI. Idem Autor d. c. 9. profert etiam hoc exemplum:

Contingit omnem hominem mori,

Con-

Contingit omne currens esse hominem,

E. contingit omne currens moveri,
hic cum conclusio videatur absurda, cum non contingens, sed necessarium sit, currens moveri, hinc vitium in eo subesse putat laudatus Autor, quod contingens hic sumatur in sensu *exclusiva s. negativo*, pro eo, quod non sit necessarium, adeoque Syllogismus resolutus. ita sonet:

*Nullum, quod necessario est homo,
moveretur necessario,*

Nullum currens necessario est homo,

E. nullum currens moveretur necessario.

§.XVII. Sed mira est illa analysis, postquam vix mica prioris sensus amplius comparet, quod ex collatione facile liquet. Cur non malim ita dicere:

Omnis homo aliquando moveretur,

K

Omne

*Omne currens (curribile) aliquan-
do est homo,*

*E. omne currens (curribile) ali-
quando movetur.*

§.XVIII. Sic manet sensus, & con-
clusio non simpliciter pro falsa habe-
ri debet. Sive autem vera, sive fal-
sa sit, id amplius liquet, minorem es-
se falsam, nam falsissimum est, quod
*vel currens vel curribile omne, sit ali-
quando homo,* cum præter hunc mil-
le subjecta currentia vel curribilia
occurrant, quod si adeo ex falsis præ-
missis falsa sequatur conclusio, hoc
nemini intelligenti mirum videri
potest.

§.XIX. Circa Syllogismos Expo-
nibiles etiam non magna aderit dif-
ficultas, modo debitè attendas. In-
terim vulgò falsas regulas Syllogisti-
cas circa illos quoque adhibent, e.gr.

*Omnis Imperator est homo (qui-
dam,)*

Solus

Solus Leopoldus est Imperator,
E. solus Leopoldus est homo (qui-
dam,)

hunc Syllogismum vitiosum cre-
dunt, quod minor in prima figura
sit negativa, *vid. Weis. l. 1. c. 10. §. 4.*
sed addita à nobis parenthesis osten-
dit, eum esse vel bonum, vel vitium,
si quod subest, à quatuor terminis
dependere.

§. XX. Idem dicendum de simili
exemplo, quod *Id. l. 2. c. 7. §. 4.*
profert:

Quicumque scripsit apocalypsin, ha-
buit manus,

Solus Johannes scripsit apocalypsin,

E. solus Johannes habuit manus,

nam hoc argumentum neutiquam
ob minorem negativam improban-
dum est, sed vel pro bono debet ha-
beri, si scil. prædicatum conclusionis
accipiatur particulariter, sicut in
Majore, vel, si in suppositione va-

K₂

rietur,

rictur, ejus vitium quatuor terminis tribui.

§.XXI. Præter Syllogismos exponibiles, vulgo etiam habent *Expositorios*, quando in tertia figura, medius terminus generalis, per singularem illustratur, atque ita conclusio per illum probanda, amplius confirmatur, *vid. Thomas. Log. cap. 42.*

§.XXII. Quæ docendi ratio merito pro ambigua & non necessaria, habetur, nam sane medius terminus generalis, ejusdem est efficaciam, cujus singularis, hinc ille non amplius per hunc probatur aut illustratur, sed potius eadem conclusio, per duos diversos medios terminos, adstruitur, quemvis tamen suo sensu heic abundare, facile patior.

§.XXIII. In genere autem circa Syllogismos obscuros observandum, quod eos intelligere debeamus, non quo iis utamur sine necessi-

cessitate, sed quo hominum ineptorum, nugas suas his involucris sæpe involventium, conatus retundere queamus, ceu etiam submonuit, *Dn. Weisius l.2.c.7. in fin.*

§. XXIV. Pono (II.) Syllogismus est *perfectus*, in quo tres propositiones naturali ordine exhibentur, & *imperfectus*, ubi propositio aliqua est omissa, quorsum refertur *Enthymema*, *Exemplum* & *Inductio*, vid. *Weis. d. l. 2. c. 8.* circa quæ posteriora observandum, quod in iis aliquando medius terminus, aliquando ejus probatio afferatur.

§. XXV. Ulterius (III.) *Remotus* vel *propinquus*. Has denominationes Syllogismus non absolute, sed saltem intuitu contradictionis, aut demonstrationis, quam quis molitur, accipit, nam tum sæpe fieri solet, ut remote saltem quis contradicat vel demonstret, ac postea per varios

profyllogismos, thesin oppugnandam propius feriat vel assertionem confirmet.

§.XXVI. De cætero homines cordatos & doctos Syllogismi ejusmodi remoti, quas magna Pro- & Hypofyllogismorum strues sequi debeat, non decent, sed ab imperitis & vaniloquis plerumque illi adhibentur, quo eruditionem, quam non habent, inani strepitu apud incautos mentiantur.

§.XXVII. Denique (IV.) est *Directus & Indirectus*. Hæ quoque denominationes in casu contradictionis saltem Syllogismum afficiunt. Nam si aperte falsitatis thesin propositam arguam, tum Syllogismus audit directus, si vero ex thesi falsum quid eliciam, tum indirectus vocatur.

§. XXVIII. Directa argumentatio iterum variè se habet, nam aliquando

quando antithesis thesi oppugnanda nudè attemperatur, proprioque medio termino ostenditur, v.gr. thesis oppugnanda sit: *Nullus indoctus honoratur*, tum ita eadem directè impugnatur:

*Quicumque Regi sunt familiares,
illi honorantur,
Multi indocti Regi sunt familiares,
E. multi indocti honorantur.*

§. XXIX. Aliquando tota antithesis in locum subjecti assumitur, de eaque veritas prædicatur, h. m.

*Quicquid argumento familiaritatis Regie probari potest, illud est verum,
Multos indoctos honorari, argumento Regie familiaritatis probari potest,
E. multos indoctos honorari, verum est.*

§. XXX. Denique aliquando the-
 sin oppugnandam, ad conditionem
 subjecti redigimus, addito falsitatis
 prædicato, v. gr.

*Quicquid amicitia Regia refellit,
 illud est falsum,*

*Nullum indoctum honorari, ami-
 citia Regia refellit,*

*E. Nullum indoctum honorari, fal-
 sum est.*

De cætero ex tribus illis concluden-
 di rationibus, prima reliquis præstat,
 iisque magis videtur erudita.

§. XXXI. Indirecta argumentatio
 ex thesi oppugnanda, majorem aut
 minorem propositionem facit, ac
 inde conclusionem absurdam elicit,
 v. gr.

*Nullus indoctus honoratur (est the-
 sis oppugnanda,)*

Multi Regis amici sunt indocti,

*E. multi Regis amici non honoran-
 tur,*

Con-

Conclusio est absurda , ergo etiam alterutra præmissarum , non minor, sed major, seu thesis oppugnanda.

§.XXXII. Ista argumentandi ratio meritò indirecta vocatur, nam cum aliàs per medium terminum proprium, thesin datam oppugnem, hic rem inverteo, & thesin propositam pro medio termino assumo, & ex eo contradictoriam mei medii termini, quam falsam & absurdam iudicio, velut conclusionem, elicio.

§. XXXIII. Hinc in argumentis indirectis Respondens etiam vel alteram propositionem, quæ ipsius non est, vel conclusionis falsitatem negat, quod nemini absurdum videri debet, nam eo ipso, quis conclusionis contradictoriam, quæ opponentis est medius terminus, improbat, quod in omni legitima disputatione fieri solet.

K 5

§.XXXIV.

§. XXXIV. Quod si quis ita argumentetur:

*Ex quacunque sententia sequitur,
amicos Regis non esse hono-
randos, illa est falsa,*

*Ex proposita sententia hoc sequi-
tur,*

E. est falsa,

id argumentum non indirectum, sed directum esset, licet generalius paulò ac remotum.

§. XXXV. Nam ad indirectum requiritur, ut thesis proposita actu in locum præmissarum assumatur, ac inde conclusio falsa eliciatur, sed in exemplo proposito, thesis allata manet, eidemque conclusio contraria, licet non valde artificiosa, *Ergo sententia: Nullum scil. indoctum honorari, falsa est; opponitur, ac proprio medio termino, quod falsum aliquod ex thesi oppugnanda sequatur, confirmatur.*

CAP.

CAPUT XII.

DE

SYLLOGISMO COM-
POSITO.

§. I.

Juxta indicium c. 9. §. 8. de hoc
nunc agendum erit. Ex mea sen-
tentia duplex est, vel enim *eundem*
Syllogismum, sed imperfectè, bis exhibet,
quo pertinet *Copulativus, Dis-*
junctivus, sub quo continetur Di-
lemma, & Conditionalis, vel plures
Syllogismos simplices, occultat à unâ
& alterâ propositione, continet, qualis
est *Sorites.*

§. II. Syllogismus Copulativus est
Entbymema sine majore propositione,
oratione copulante & positiva bis pro-
positum, v. gr. thesis esto:

Carolus non est subditus, ratio, quia
est Rex.

K 6

§. III.

§.III, Exinde ita arguitur:

Carolus non est Rex est est Subditus,

hic proponitur minor & conclusio, sed quodammodo dubitanter ac timide, ac quasi quærat, nonne verum est, Rex & subditus in Carolo simul stare non possunt? postea positive res repetitur:

Carolus est Rex E.

non est subditus,

nam & hæc, & propositio præcedens præsupponunt hanc majorem:

Quicumque est Rex non est subditus.

§.IV. Videtur etiam affirmativè res procedere, v.gr.

Petrus est libros tractat est doctus est,

i.e. nonne verum est, quod hæc duo cohæreant? dein repeto:

sed Petrus libros tractat,

E. doctus est,

nam

nam & hic utrobique hæc major præsupponitur:

Quicumque libros tractat, est doctus.

§. V. Falsitas igitur & veritas horum Syllogismorum, ex communibus principiis judicari debet, nam si medius terminus aliàs nullius sit momenti, nec hic valebit, v. gr. in hoc exemplo:

*Prodigales non sunt & idololatrae
argenti, & servi Dei,
sed non sunt argenti idololatrae,
E, sunt servi Dei,*

vid. Autor. art. cog. p. 3. c. 14. in fin. conclusio hæc est falsa, quia medius terminus nullius est momenti, quod ex suppleta Majore apparet:

Quicumque non est idololatra argenti, est servus Dei,

§. VI. De cætero Syllogismi illi copulativi in seriis disputationibus merito exulare debent, est enim ra-

tio proponendi in iis, non adeo naturalis, *vid. Weis. p.1.l.2.c.5. §.6. Jac. Thomaf.c.46. §.23.* imò crediderim, eos vel à Sophistis esse introductos, vel ex vulgari hypothefi, qua sine prævia conclusione Syllogismos formare solent, habere originem, nam juxta hanc facile existimatum fuit, novam adesse speciem, modo tres lineæ paululum immutatæ extarent.

§. VII. Syllogismus disjunctivus est itidem *Enthymema sine majore, bis, orationè disjunctiva, & positiva propositum*, nam primo dubitanter, & aliorum sententias quasi exploraturus, minorem & conclusionem disjunctive propono, postea animosus, uno remoto, alterum pono.

§. VIII. Exemplum præbet illud Ciceronis, *vid Aut. art. cog. p.3.c.14.*

Qui Casarem occiderunt, vel sunt parricide, vel defensores libertatis,

i.e.

i.e. nonne verum est, ista duo prædicata idem subjectum afficere non posse? hoc si dandum mihi esse existimem, dein positive dicta repeto:

At non sunt parricida,

E. sunt defensores libertatis,

nam ubique præsupponitur hæc major:

Quicumque non sunt parricida, illi sunt defensores libertatis.

§. IX. An igitur bene vel male conclusum sit, statim apparet, si majorem omissam præmittas, & solet duplici modo heic peccari, vel dum termini, qui sibi contrarii non sunt, velut contrarii opponuntur, vel dum contenditur, subjectum necessario unum ex prædicatis adductis admittere debere, cum nullum tamen ei conveniat, utrumque vitium statim apparet, si observata conclusione & medio termino, majorem, ceu diximus, præmittas.

§. X.

§. X. E. gr. Si thesis sit: *hoc simulacrum est durum, cur? quia non est lapideum*, statim vides, medium terminum esse nullius momenti, in primis si etiam majorem inde construas, hinc non poterit falsus Syllogismus disjunctivus inde oriri, *vid. Thomas. c. 48. §. 10.*

§. XI. Velfi dicas: *Paulus non est Germanus, cur? quia non est Gallus*, tum medii termini imbecillitas itidem illicò apparet, hinc vel conclusio erit falsa, vel, si vera, ex præmissis tamen non sequetur, quod in primis patet præmissa majore, *vid. Weisius l. 2. c. 5. §. 5.*

§. XII. De dilemmate nihil valde notandum est, nam perinde, sicut in Syllogismo disjunctivo, minor & conclusio bis proponitur, id saltem discriminis intercedit, quod in dilemmate prædicatum conclusionis in prima propositione non exprimitur,

tur, sed saltem subintelligatur.

§. XIII. E.gr.

*Aut peregrinus Princeps eligi debet,
aut indigena,*

(aut nullus, quod ex præcedentibus
necessario sequitur adeoque subin-
telligitur,)

Sed nec peregrinus nec indigena,

E. nullus Princeps eligi debet,

vid. Weis. l. 2. c. 5. §. 8. nam hic etiam
prior propositio interrogativè velut
proponitur, posterior vero positive,
utraque autem præsupponit hanc
majorem :

*Quicumque neque ut peregrinus, ne-
que ut indigena eligendus est,
ille plane eligi non debet.*

§. XIV. Eodem igitur modo, in
dilemmate potest impingi, sicut in
Syllogismo disjunctivo, vitium ve-
rò statim deprehenditur si observa-
ta conclusione, medium terminum
consideres, ac majoris evidentia
causa

causa, majorem præmittas, de vitiis in forma, nulla est quæstio, quia argumentum imperfectum bis saltem proponitur.

§. XV. Ut exemplo rem illustremus, vitium in hoc dilemmate statim apparet :

Aut deformis uxor ducenda est, aut formosa,

Sed nec deformis, nec formosa,

E. nulla ducenda est,

nam medius terminus adeo infirmus est, ut, argumento in regularem formam redacto, & major & minor possit negari.

§. XVI Aliquando dilemmati probationes inferuntur, *vid.* Thomasius c. 48. §. 14. Autor *art. cogit.* p. 3. c. 13. quæ tamen ad illud non pertinent, adeoque, ad vim ejus rectè intelligendam, accurate à cæteris separari debent.

§. XVII. Syllogismus conditionalis

lis seu Hypotheticus itidem nihil aliud est, quam *Enthymema vel sine majore, vel minore bis, prima scil. vice, conditionaliter, secunda, pure propositum*, quod ex exemplis fiet manifestius.

§. XVIII. E. gr.

Si credens salvatur, & Petrus salvatur,

Sed credens salvatur,

E. & Petrus salvatur,

hic major & conclusio bis, cum conditione scil. & pure adducitur, minor autem, quod *Petrus credat*, velut nota aut concessa præsupponitur.

§. XIX. Quodsi de Petro saltem sermo sit, v. gr.

Si Petrus credit, salvatur &c.

tum minor & Conclusio bis compareret, majore velut concessa, præsupposita. Possunt etiam omnes propositiones conditionatè proponi

ni ac pure deinde, repeti, v. gr.

Si omnis credens salvatur & Petrus credit, sequitur quod & Petrus salvetur, sed &c.

verum illud rarius fieri solet, nam si omnes propositiones ita in promptu sunt, tum sub habitu categorico argumentatio facilè proponetur.

§.XX. Ex nostra hypothese sequitur, nullum peculiare concludendi fundamentum vel formam circa Syllogismos conditionales occurrere, nam argumentationes imperfectas, adeoque materiam Syllogismorum regularium, illi continent. Hinc porro sequitur, quemvis Syllogismum conditionalem categorice posse proponi.

§.XXI. Equidem Jac. Thomas. in *process. disp.* §. 74. joculari hunc Syllogismum :

Si non sunt planetae plures, quam septem, sequitur hominem non esse

*esse animal rationale,
Sed verum est prius, ergo & poste-
rius,*

in formam categoricam *agerrime* redactum iri censeret.

§. XXII. Licet autem hoc admit-
tendum esset, attamen nostra asser-
tio nondum vacillaret, cum de Syl-
logismis, veris ac ad veritatem com-
parandam pertinentibus accipienda
foret. Verum & jocularis ille Syll-
ogismus habitu categorico donari
potest, h. m,

*Quicquid determinat numerum
planetarum, illud etiam o-
stendit, hominem non esse ani-
mal rationale,*

*Numerus septenarius determinat
numerum planetarum,*

*E. ostendit etiam, hominem non esse
animal rationale,*

§. XXIII. Similia exempla non,
difficulter fingi possunt, v. gr.

Si

Si Turca non est Christianus, sequitur, quod Papa sit fœmina, Verum est prius, E. & posterius, hoc ita categoricè proponere poteris :

Quicquid ostendit, Turcam non esse Christianum, illud etiam monstrat, Papam esse fœminam, Religio Christiana ostendit, Turcam non esse Christianum, E. monstrat etiam, Papam esse fœminam.

§.XXIV. Difficultas igitur, quæ in his Syllogismis, ad formam categoricam reducendis, subesse creditur, in eo posita est, quod, cum medius terminus manifeste ineptus sit, eumque thesis probanda semper velut aspernetur ac à se repellat, ejus cum hac collatio adæquata, non adeo in promptu sit, cum è contrario conditionaliter illa facilè eloqui liceat, quia ita ratio simpliciter saltem cum

con-

conclusionem refertur, adæquata vero terminorum comparatio non instituitur.

§.XXV. Vulgo Syllogismos copulativos, disjunctivos & hypotheticos definiunt; quod sint *ii, quorum major sit copulativa, disjunctiva & hypothetica, vid. Thomas. Log. c. 46. §. 21. c. 47. §. 2. c. 48. §. 1. Ulman. Synops. Log. l. 3. c. 8. sect. 2. 3. Weis. p. 1. l. 2. c. 5.* quæ nimis jejuna, ac ab externo cortice hausta est definitio, cum idem per idem explicet, nec vim rei attingat, hinc etiam amplius falsum est, quod Syllogismi illi, ad modum regularium Syllogismorum, tribus propositionibus constare existimantur, quod judicium non aliunde est, quam quod ex tribus lineis Syllogismos æstimare soleant.

§.XXVI. In specie falsum quoque arbitror, quod Syllogismi conditionales duas habeant figuras, quæ his
mu-

muniantur regulis, (1) *posito antecedente, ponitur consequens, non vero, remoto antecedente, remodetur consequens, (2) remoto consequente remodetur antecedens, non autem, posito consequente ponitur antecedens*, *vid. cit. Autor d. l. add. Autor art. cog. c. 14.*

§. XXVII. Nam figuræ nullæ hîc sunt, quia argumentationes imperfectæ saltem occurrunt, quæ ad regulares figuras queant redigi, regulæ verò allatæ fluunt ex falsis regulis Syllogisticis, quas *c. 10.* prolixè refutavimus, hinc hæc consecraria merito etiam reprobantur, nam in exemplis, quæ jactant, vel nulla est absurditas, vel illa à quatuor terminis, non à lubricis illis regulis dependet.

§. XXVIII. Videamus specialius; contra primam regulam sic peccatur:

*Si Chineses sunt Mahumetani,
sunt infideles,*

At

At non sunt Mahometani,

Ergo non sunt infideles,

nam conclusio hic est absurda! Verum si prædicatum conclusionis sumatur particulariter, nulla est absurditas, si autem generaliter, tum evadunt quatuor Termini.

§.XXIX. Eodem exemplo secunda regula etiam illustratur, sed assumemus aliud ex Weisio, d.l.

Similes est doctus, novit libros,
(nempe sicut eruditi solent,)

Sed novit libros (scil. ut alii homines etiam indocti nosse solent,)

E. miles est doctus,

Hæc conclusio itidem pro falsa habetur! Sed jam indicavimus in addita parenthesi veram causam, nempe quatuor terminos, quod si autem medius terminus eodem sensu accipiatur, ac, in Syllogismo formaliter proposito queat minor probari, tum

L

con-

conclusio erit verissima, idque virtute præmissarum.

§.XXX. Omnis igitur error exinde habet originem, quod quantitatem prædicati vel non intelligant, vel non observent, si igitur hunc lapsum evites, objecta exempla omnia, qualia etiam Weisius *d.l.* commemorat, facile dilues.

§.XXXI. Nec opus etiam erit, limitatione, quod circa *terminos convertibiles* regulæ allatæ locum non habeant, *vid. Ulman. d.l. 3. c. 7. sect. 2.* nam omnes termini convertibiles sunt, si modo unionem debite attendas, ut nimis imperitum sit tum domum illos asserere, si forte fortunâ, prædicatum secundum totam suam extensionem, subjecto tribuatur.

§.XXXII. Ad ineptias Syllogismorum disjunctivorum merito referuntur hujus generis argumenta:

Aut Doctores, aut non, es,

sed

sed es Doctor,
E. es Doctor,

quæ non aliunde habent originem, quam quod Syllogismi fortuiti, sine præsupposita conclusione & medio termino, effundi soleant, nam si ut instrumentum scientiæ Syllogismus semper supponeretur, hujus furfuris argumenta non prodirent.

§. XXXIII. Idem videtur dicendum, si de rebus privative contrariis, formetur argumentum:

Aut dies est, aut nox est,
sed dies est,
E. nox non est,

nam hic etiam circulus subesse, ac idem per idem probari videtur, nam qui negat, noctem non esse, ille etiam non fatebitur, quod sit dies, adeoque ista ratione non constringetur.

§. XXXIV. De usu Syllogismorum disjunctivorum & conditiona-

lium idem dicendum esse, forsitan quis existimabit, quod de copulativis diximus §. 6. Verum ei non accederem, nam in illis ratio proponendi longe magis naturalis est, quam in his, præterea cum altera propositio aliquando vel non statim in promptu, vel etiam ita certa sit, ut de ea dubitare non liceat, hinc vitio nemini vertendum videtur, si disjunctivè vel conditionaliter rationem suam proponet.

§. XXXV. Quoad illos, qui in arte contradicendi non satis sunt exercitati, peculiaris adhuc occurrit ratio, quare Syllogismis conditionalibus potius, quam categoricis utantur. Nimirum iis, circa dandas probationes, plerumque aqua hæere solet, hinc malunt amplecti argumentationem hypotheticam, quo propositionem omissam, probationis loco deinde addere queant, quod

ipsis

ipsis non liceret, si argumentatio categorica omnem apparatus statim absumeret.

§. XXXVI. Nam si, v. gr. ita arguas :

Si Cajus est Pater, potest nomine filii actionem injuriarum movere,

Sed est Pater, E.

potest nomine filii actionem injuriarum movere,

tum, si forte consequentia negetur, omissa proposito major, quod omnis Pater actionem illam movere queat, probationis locum subire potest. Idem est, si minor sit omissa, nam & eam, ne plane taceas, in vicem qualis qualis probationis, deinde protrudere licet.

§. XXXVII. Inter Syllogismos compositos etiam referri solent *Assumptivi*, qui majore per relationem aut similitudinem composita, constare

stare dicuntur, v. gr.

qualis Rex talis Grex,

sed Rex est bonus E.

Et grex est bonus,

vid. Thomaf. c. 46. Ulman. Synops.

Logic. l. 3. c. 8. sect. 1. Weis. l. 2. c. 5. §. 9,

§. XXXVIII. Sed hi meritò reji-
ciuntur, nec enim aliunde habent
originem, quam ex sæpius notata
incongrua hypothefi, qua sine præ-
fupposita conclusione & medio ter-
mino, Syllogismi effunduntur, ac
ex numero linearum æstimantur.

§. XXXIX. Nam aliàs si penitus
rem consideremus, facile liquet, in
exemplis jactatis esse enthymema,
ita quidem, ut loco omiffæ proposi-
tionis, ejus probatio fit allata, quæ
illam apud incautos mentiatur, ceu
ex adæquata resolutione facile in-
telligitur. •

§. XL. Datum exemplum ita re-
solvitur:

Ubi

Ubi Rex est bonus , ibi & grex est bonus,

Hic Rex est bonus,

E. & grex est bonus,

ratio Majoris est, *qualis Rex , talis grex,* quæ in vulgari schemate locum omissæ majoris supplebat.

§. XLI. Eadem est ratio aliorum exemplorum, v. gr.

Sicut se nauta habet ad navem,
ita Princeps ad Rempublicam.

sed nauta navem gubernat,

E. & Princeps gubernat rempublicam,

cujus hæc erit explicatio :

Quicumque est instar nauta, ille gubernat rempublicam,

Princeps est instar nauta,

E. gubernat rempublicam,

ratio Majoris est, *quia sicut se habet nauta ad navem, ita Princeps ad Rempublicam.*

L 4

§. XLII.

§. XLII. Liceat adhuc aliud exemplum addere:

*Quod in corpore est sanguis, illud in
Republica est pecunia,
sed de tanto sanguine flaccescit cor-
pus,*

*E. de tanta pecunia flaccescit Res-
publica,*

quod in hunc modum rectè ordi-
nabis :

*Quicquid est instar sanguinis, sine
eo flaccescit respublica,*

Pecunia est instar sanguinis,

*E. sine pecunia flaccescit respublica,
ratio Majoris est, quia quod in corpe-
re est sanguis, illud in republica est
pecunia.*

§. XLIII. Addi adhuc meretur se-
quens exemplum.:

*sicut se habet rete piscatorium, ita
& Ecclesia,
sed in reti piscatoris dantur boni &
mali pisces,*

E. &

*E. & in Ecclesia boni & mali Christi-
stiani,*

quod hac ratione explicabitur:

*Quicquid est instar retis piscato-
rii, in eo dantur boni & mali
Christiani,*

*Ecclesia est instar retis piscatorii,
E. in ea dantur boni & mali Chri-
stiani,*

ratio majoris est, quia *sicut se habet
rete piscatorium, ita & Ecclesia.*

§. XLIV. Illud adhuc observan-
dum, quod probatio non tantum
locum propositionis omisſæ supple-
at, sed & aliquando ejus pars circa
propositionem adductam occur-
rat, quod ex exemplis §. 41. 42. 43.
allatis intelligi potest, nam in ulti-
mo tota probatio hæc est: *sicut se
habet rete piscatorium, ita & Ecclesia,
in illo autem dantur boni & mali pis-
ces.* Reliquorum eadem est ratio,
quod prolixè ostendere non attinet.

L 5

§. XLV.

§. XLV. Atque ex his non tantum accuratè intelligitur concludendi ratio, sed & vis adhibiti medi termini, seu quam bene aut male concludatur. De cætero è re omninò est, vulgares ejusmodi formas non admittere, per eas enim non tantum Tirones à solida cognitione abducuntur, sed & iis efficitur, ut illi intimam ratiocinandi formam plane non intelligant.

§. XLVI. Ad Syllogismos assumptivos etiam referendum putat Weisus *d. l. 2. c. 5. §. 9.* hoc exemplum:

*Quod Darius est, id non est Xerxes,
Darius est Rex Persarum,*

E. Xerxes non est Rex Persarum,
sed minus recte, quemadmodum etiam difficultas, quæ in ejus explicatione subesse creditur, non nisi ex falsis regulis Syllogisticis, ac ex vulgari hypothesi, qua conclusio negligitur, existit.

§. XLVII.

§.XLVII. Nam aliàs si conclusio-
nem attendas, apparet præmissas esse
transpositas, ac minorem, occupasse
locum majoris, & vice versa, præter-
ea si observes quantitatem prædi-
cati conclusionis, illudque, ceu par
est, eodem modo ubique supponas,
tum Syllogismus maxime naturalis,
simplex & verissimus inde emergit:

Darius est Rex Persarum (qui-
dam,)

Xerxes non est Darius,

E. Xerxes non est Rex Persarum
(quidam.)

§.XLVIII. Pergimus ad alterum
Syllogismorum compositorum ge-
nus, nempe *Soritem*, vid. §.i. qui est
complexus duorum vel plurium Sylla-
gismorum, unâ vel alterâ propositione
carentium. Sic evidentias ejus in-
doles exprimi videtur, quam si cum
Peripateticis, soritem *pro complexa*
variarum propositionum tantum ha-

bemaus, *vid.* Thomas. c. 49. §. 16. Ullman. *Synops. log. l. 3. c. 9. sect. 5.*

§. XLIX. In resolvendo ergò sorte primo respiciendum est ad conclusionem, deinde ejus medium terminum, ex quo ultimus seu principalis existit Syllogismus. Postea videndum, quomodo proximus ille medius terminus amplius probetur, ex quo nova emerget argumentatio, sive Profyllogismus, quem plures sequi possunt, si medius terminus ulterius probandus existimetur.

§. L. Exemplo uno & altero rem declarabimus:

O. Avarus est idololatra,

O. idololatra mortaliter peccat,

O. mortaliter peccans, damnatur,

E. O. Avarus damnatur.

§. LI. Hic si, juxta præcepta data, attendas conclusionem & proximum medium terminum, tum enascitur Syllogismus principalis:

O. mor-

O. mortaliter peccans damnatur,

O. avarus mortaliter peccat,

E. O. avarus damnatur,

quo facto liquet, in Sorite duas ultimas propositiones continere Syllogismum principalem, & minorem esse subintellectam.

§. LII. Cum autem minor dubia sit, hinc assumpto novo medio termino, prosyllogismus prodit:

O. idololatra mortaliter peccat,

O. avarus est idololatra,

E. O. avarus mortaliter peccat,

quæ erat minor præcedentis argumenti. In Sorite autem hunc prosyllogismum exhibent duæ priores propositiones, ita quidem ut conclusio sit omissa & major secundo loco posita.

§. LIII. Quodsi in Sorite Propositiones augeantur, tum pro ratione singularum, novus existit Syllogismus:

L7

O. ra-

O. rationale est docile,
O. Docile potest seduci,
O. quod potest seduci, potest errare,
O. quod potest errare, potest Deo displicere,
E. O. rationale potest Deo displicere.

§. LIV. Nam inde tres existunt Syllogismi, primo principalis, qui ultimo loco comparet:

Quicquid potest errare, potest Deo displicere,

O. rationale potest errare, E.

O. rationale potest Deo displicere.

§. LV. Minor probatur per Pro-syllogismum:

Quicquid potest seduci, potest errare,

O. rationale potest seduci, E.

O. rationale potest errare,

Hujus argumenti minor novo firmatur Hyposyllogismo:

Quicquid est docile, potest seduci,

O. ra-

O. rationale est docile, E.

O rationale potest seduci,

vid. Weis. l. 2. c. 8. §. 6.

§. LVI. Quod si igitur calculum recte subducamus, in sorte tantum afferuntur *Propositiones Majores*, ac ex singulis *peculiaris exoritur Syllogismus*, quia tamen subjectum *Conclusionis Principalis* statim est exprimendum, ideo sub initium occurrit etiam *Propositio Minor*, sicut etiam *Conclusio ipsa* tandem necessario subjicienda, atque hinc est, quod quoad primum & ultimum Syllogismum, duæ propositiones adsint, intermedii autem omnes, quotquot etiam fuerint, ex una nascantur.

§. LVII. Hac ratione si in resolvendo sorte procedas, tum non tantum intelliges, vim mediorum terminorum, & an adeò, bene vel male concludatur, sed & simul solide percipies causam numeri Syllogismorum,

morum, tum quare prima propositio transponenda sit.

§. LVIII. Vulgò circa soritem recordantur suæ hypotheseos, qua sine præsupposita conclusione, syllogismos concinnare solent, hinc quando sorites resolvendus est, à primis propositionibus incipiunt, atque ita demum ad conclusionem deveniunt, quo autem res rectè procedat, hanc procedendi rationem nonnulli inculcant.

§. LIX. Sumatur Enunciatio secunda, loco Majoris, prima vero loco Minoris, tum jungatur subjectum Primæ, cum prædicato secundæ, sic aderit primus Syllogismus. Deinde sumatur enunciatio Penultima loco majoris, & jungatur subjectum Conclusionis & penultima enunciationis, ita ut hoc prædicetur, inde inferitur ultima Conclusio. *vid. Ullman. Synops. Log. P. comm. l. 3. c. 9. sect. 5.*

§. LX.

§.LX. Præsupponit illa regula sortem ex quatuor Propositionibus constantem, & ubi adeo quoad singulos Syllogismos, inde conficiendos, duæ adsunt propositiones. Quodsi autem sortes quinque, sex, septem aut adhuc pluribus constet propositionibus, adeoque quoad intermedios Syllogismos, una saltem propositio adsit, tum regula illa locum non habebit, sed interpolanda & augenda erit.

§.LXI. De cætero licet illa resolvendi ratio à veritate non abeat, est tamen illa merè fortuita, & nisi fallor, ex Syllogismis fortuito effusis, illa est enata, hinc non magis per eam, quam per ipsos Syllogismos, sine fundamento confectos proficimus.

§.LXII. Ejusdem notæ doctrina est, quando *sortes in tot Syllogismos resolvi posse dicitur, quot sunt præmissæ,*

sa, demtâ unâ, Ulman. d. l. aut quando prima propositio ideò transponenda esse putatur, ne emergat figura quarta, Weis. d. c. 8. §. 6. nam illa omnia cognitionem superficialiariam vel potius nullam arguunt, hinc Tirones ista docendi ratione non possunt non à vera cognitione abduci, ac verbis nihil significantibus repleti.

§. LXIII. Sorites rectius omittitur, ubi serio veritatem inquirere animus est, nec enim mens humana vim rationum, earumque cum re probanda cohærentiam tam exacte perspicit, ubi plures rationes cumulantur, ac quædam propositiones omittuntur, quam ubi singula momenta plene exhibentur, obruitur potius illa rerum considerandarum multitudine.

§. LXIV. Hinc videtur sorites esse introductus à Sophistis, quo fallaciis suis

fuis eo magis colorem allinerent, unde etiam Ulpianus in l. 177. de V. S. Soritem dixit *cabillationem* cuius natura hæc sit, *ut ab evidenter veris, per brevissimas mutationes, disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducatur, ex quo abusus satis liquet: add. Autor art. cogit. part. 3. c. 1. in fin.*

CAPUT XIII.

DE

SYLLOGISMO VERO
ET FALSO.

§. I.

Postquam tum forma Syllogismorum essentialis, tum accidentalis explanata est, deinde de veritate & falsitate eorum in genere quædam addenda sunt.

§. II. Pertinet huc Syllogismus *Demonstrativus, Topicus & Sophisticus*, quam divisionem vulgò à *materia*

ria dependere contendunt, *vid.* Thomaf. c. 50. §. 3. Weif. Log. p. 1. l. 2. c. 9. §. 1. Ulman. *Synops. Log. part. propr. l. 1. c. 1.* sed cum tam verbis quam facto doceant, vitium Syllogismi tam ex parte materiæ, quam formæ oriri, à sola materia utique divisio illa non potest esse desumpta.

§. III. Malim igitur sic incedere: Syllogismus est vel *Verus* vel *Falsus*, Uterque ita dicitur tam ratione *formæ*, quam *materiæ*.

§. IV. Syllogismus *Verus* ratione *formæ* est, in quo legitima Terminorum collatio est facta, secundum ea, quæ in præcedentibus diximus, ratione *materiæ* autem, qui cum re conspirat, de quo in genere actum c. 3. Ille dici potest *Bonus*, hic, *verus in specie*.

§. V. *Falsus* itidem vel intuitu *formæ* vel *materiæ* sic audit, ille est, in quo vel nulla vel non legitima Ter-
mi-

minorum collatio est facta, quod ex antedictis intelligi debet, hic vero, qui à re dissentit, de quo generatim egimus *c. 4.* Ille potest dici *Vitiosus*, hic *falsus in specie*.

§. VI. Tam *Verus* autem quam *Falsus* est vel *certus*, in quo veritas aut falsitas ita evidens est, ut de ea amplius dubitare non liceat, vel *Probabilis*, in quo illa aut hæc asserti quidem potest, sed cum metu oppositi.

§. VII. Uti autem veritas sive certa, sive probabilis, ex disciplinis reallibus advenit, ita modum acquirendi eam, supra *c. 3.* generaliter explicavimus, ut de Syllogismo Vero, hic quidem nihil amplius dicendum videatur.

§. VIII. Vulgo tamen aliter jubent, quando de Syllogismo Demonstrativo & Topico prolixè satis agunt, sed illa vel vana vel ἀπορροδιόνυσα arbitramur, quod paucis liceat ostendere.

§. IX.

§.IX. Nam primò, quoad modum sciendi, existimant, *quod omnis scientia sit ex demonstratione*, vid. Thomas. c. 50. & *Errorem. Log. pro supplem. addit. c. 1.* Ulman. *log. p. prop. l. 1. c. 1.* cum tamen certissima scientia singulari perceptione intelligatur, ac sit indemonstrabilis.

§. X. Hac occasione multa differunt *de causis earumque varietate*, vid. Ulman. *d. l.* quæ ad Logicam non pertinent, causas enim exponere, est res in genere considerare, ab hac vero consideratione Logicam abire, eamque nihil, nisi cogitationes humanas considerare debere, *c. 1.* ostendimus.

§.XI. Uti autem perversè omnem scientiam ex demonstratione repetunt, ita quoad hanc frustra requiritur, ut *subjectum*, de quo aliquid demonstrandum, sit *res necessaria & perpetua*, vid. Ulman. *d. l. c. 2.* cum
 enim

enim quævis res , licet contingens sit, suam habeat veritatem, ideo ad scientiam demonstrabilem sufficit, si affectio de subjecto ita demonstratur, ut dubitationi amplius nullus sit locus, qualiscunque etiam subjecti sit conditio.

§. XII. Sic licet actio humana à liberrimo hominis beneplacito dependeat, attamen postquam suscepta est , ejus moralitas ex lege satis demonstrari potest. De aliis idem esto judicium, certe *necessitas & perpetuitas* subjecti, non aliud habet fundamentum, quam cerebrum Aristotelis & Peripateticorum malè purgatum.

§. XIII. Ejusdem notæ sunt, quæ de causa , per quam aliquid demonstratur, quod *efficiens & finalis*, illaque vel *activa* vel *emanativa* esse debeat, notant, aut de *immedietate rationum probantium* , vel de *gradibus*
ne-

necessitatis, & quod alia propositio sit κατὰ παντός, alia καθ' αὐτό, alia καθύλη πρῶτον, vel de demonstratione, τῷ διότι & τῷ ὅτι, nec non de discrimine Syllogismi demonstrativi & Didascalici commentantur.

§. XIV. Sunt tricæ otiosæ, quæ modum sciendi non instruunt, sed vitilitigiis solum ansam præbent, imo bonæ mentis aciem obtundunt, aut Saltem debitam in rebus contemplandis attentionem vel extinguunt vel impediunt.

§. XV. Non male huc applices, quod Autor *art.cog.p.3.c.15.* de vulgaribus locis topicis pronunciat : *Nihil magis suffocat bonum semen, quam Zizania multitudo, nulla re magis mens impeditur in producendis & fovendis utilibus & solidis cogitationibus, quam hac perversa vulgarium cogitationum fertilitate.*

§. XVI. Ocasione Syllogismi Topici,

pici, totum locorum Topicorum apparatus afferunt, sed uti nonnulla in ipsa doctrinâ desiderari solent, ita omnis illa tractatio ad Artem cogitandi non pertinet, de quo infra, *c. penult.* aliqua dicemus.

§. XVII. De Syllogismo Falso aliter paululum dicendum, cum enim ille in varias formas se componere soleat, maximè in disputationibus vel contradictionibus, ideo eas non nihil specialius persequi nihil vetat.

§. XVIII. Id vulgò rectè observant, Syllogismum falsum seu Sophisticum esse triplicem, vel enim peccatur in *forma*, vel in *materia*, vel in *utraque*, *vid. Thomas. c. 54. Ullman. Part. prop. l. 3. c. 1.*

§. XIX. Sed isto ordine, qui sane optimus est & maximè naturalis, fallacias non recensent, quin potius, cum piaculum ducant, ab Aristotelis doctrina vel latum unguem disce-

M dere,

dere, cum Magistro suo, eas distinguunt, quod vel *intra*, vel *extra dictionem* reperiantur, atque juxta hujus distinctionis ductum illas deinde persequuntur.

§. XXX. Sed in limine impingit illa philosophia, nam ista duo nec possunt nec debent sibi opponi, cum enim per verba conceptus nostros proponamus, hinc manifestum est, quod omnis fallacia, quæ subest, tam in verbis, quam in conceptibus occurrat.

§. XXI. Veritas hujus asserti ex inductione patet, si quis æquivocatione ludat, adeoque fallaciâ intra dictionem, quam vocant, utatur, ille utique diversas quoque res affert, quæ fallaciam contineant, sicut vice versa, si quis, v. gr. rei cuidam tribuat, quod ex accidente saltem ab illa dependet, adeoque fallaciam extra dictionem, stilo vulgari, committat,

ver-

verbis etiam fraudem vel errorem profert; Reliquorum eadem est ratio.

§. XXII. Quare potius id discriminis fallacias intercedit, quod illæ, quæ *intra dictionem* esse perhibentur, si non omnes, certæ pleræque ita manifestæ sint, ut statim deprehendantur, imo se ipsas ultro velut prodant, cæteræ vero, quæ *extra dictionem* collocantur, speciem aliquam habeant, nec fucum ipsæ eloquantur.

§. XXIII. Misso igitur lubrico discrimine Aristotelico, fallacias juxta partitionem §. 18. considerabimus. Est igitur Syllogismus aliquando fallax ob *formam*, quod ex iis, quæ c. 9. 10. 11. 12. diximus, intelligi debet. Ex quibus etiam patet, multos Syllogismos nobis non esse vitiosos, qui vulgo tamen pro talibus habentur.

§. XXIV. Potissimum autem Syllogismi

M 2

logismi

logismi sunt fallaces ob *quatuor terminos*, quorum pertinet fallacia *equivocationis, amphiboliae & accentus*, *vid.* Supplem. ad Thomam. *Log. c. 3.* Ulman. *d. l. c. 2.* sed cum illae fallaciae seipsas prodant, hinc homines cordatos puerilia illa sectari non decet, nisi forte animi relaxandi gratia, nugari placeat.

XXV. Illud etiam observandum, multis fallaciis locum non esse futurum, si certa aliqua thesis, cui sit contradicendum, supponatur. Jam, postquam artis esse existimatur, inanes fundere posse Syllogismos, Sophistae quoque in concinnandis sophismatibus ingenium ostendere solent. Interim operae pretium, non est, in resolvendis ejusmodi quisquiliis, ex trivio haustis, tempus terere.

§. XXVI. Ob *materiam*, Syllogismi varia ratione, vitium contrahere posse

posse videntur. • Summatim forte, ita dici potest: Vel (1) à thesi impugnanda aberrant, vel (2) id de quo quæritur, supponunt, vel (3) simpliciter, vel denique, (4) certo respectu falsi sint.

§. XXVII. Ad primam classem pertinet (1) *ignoratio elenchi* seu *ejus de quo quæritur*, qua laborasse sæpe Aristotelem, Autor *art. cogit. p. 3. c. 17. n. 1.* ostendit (2) *callida status controversiæ mutatio*, hæc fallacia inter literatos est frequentissima, eoque sine adhibetur, ut vel angustias, ad quas mala causa nos redegit, evadamus, vel adversarium, cujus sententiæ aliàs eramus impares, hoc stratagemate eludamus.

§. XXVIII. Potest etiam huc referri, (3) *fallacia plurium questionum*, veteribus Sophistis præcipuè usitata, nam & illa eò collimat, ut hoc artificio thesin aliquam adversario im-

pingamus, quam ille admissam deinceps nolit, & juxta quam ei illudere postea liceat. De cætero hæ fallaciæ ita differunt, quod prior ex imprudentia, duæ posteriores ex malitia plerumque oriantur.

§.XXIX. Alterum fallaciarum genus nomine *Circuli*, vel *petitionis principii* venire solet. Solet autem id de quo quæritur, vel aperte supponi, vel oblique, dum obscurum, per æque obscurum, vel incertum per æque incertum demonstratur.

§.XXX. Obrepat autem nobis ille error, vel ex *nimio amore*, quo nostra proficere solemus, nam sæpe ea, quæ defendere non possumus, tamen supponimus, vel ex *infirmitate*, dum illa, quæ explicare nequimus, explicasse videri volumus ac eo fine, suppositione ejus de quo quæritur, aperta vel aliqua defungimur. De cætero Aristotelem hujus fallaciæ reum

reum denuo facit, Autor *art. cogit.*
d. l. n. 2.

§. XXXI. Improbatus vero est
 Circulus in veritatibus demonstra-
 bilibus, nam hæc vel ritè demonst-
 randa sunt, vel ignorantia ingenuè a-
 gnoscenda. Circa Indemonstrabi-
 les vero, quæ singulari perceptione,
 intelliguntur, circulum facere licet,
 v. gr. *totum est majus sua parte*, quia
est majus. Nihilominus tamen &
 hic satius est, indemonstrabilitatem
 palam asserere, quam ista elocutione
 ineptitudinis incurrere suspicio-
 nem.

§. XXXII. Ad tertium & quar-
 tum fallaciarum genus (liceat enim
 hæc duo conjunctim declarare) cæ-
 teræ omnes referri possunt. Pertinet
 adeo huc (I) *fallacia figure dictionis*,
 quam vocant, quando similitudine
 vocis vel materiali vel formali fucus
 fit.

§.XXXIII. Si v.gr.contendas, *quia Cato in genitivo habet Catonis, ergo etiam Caro Caronis*, nam hoc simpliciter falsum, quæ etiam fallacia satis puerilis & inepta censeri debet, vel si dicas, *quicquid emisti, comedisti, Carnem crudam emisti, Ergo carnem crudam comedisti*, aut, *homo est species, Socrates est homo, Ergo Socrates est species*, vid. Supplem. Log. Thom. c.3. §.6. seqq. nam in primo major, in secundo minor, ex parte falsa est.

§.XXXIV. Deinde huc trahi potest (2) *fallacia consequentis*, quando ex aliquo antecedente infertur consequens, quod ex eo non sequitur, v. gr. *bos est animal, E. est homo*, vid. d. Supplem. c.3. §.71. nam & hoc simpliciter falsum, quare cum nullum habeat & hæc fallacia colorem, idè vix seorsim nominari meretur.

§.XXXV. Amplius huc spectat,

(3)

(3) *Fallacia Compositionis & Divisionis*, quando id quod in sensu diviso verum, in composito fallendi causa asseritur, vel vice versa, *vid. d. Supplem. c.3. §.29. seqq. Autor art. cogit. d. c.17. n.5.* nam hic quoque id, quod profertur, certo respectu falsum est.

§. XXXVI. De cætero denominatio hujus fallaciæ, non satis liquida videtur, hinc etiam quæ de *sensu composito & diviso*, amovendæ fallaciæ dici solent, subinde ambigua sunt, ut facilius fallacia retundi posse videatur, si verbis popularibus utamur quam si sententiam nostram, istis terminis technicis involvamus.

§. XXXVII. Si quis ita arguat,
Unum, duo & tria sunt sex,
tria ista ova sunt unum, duo & tria,
E. tria ista ova, sunt ova sex,
 tum facilius fallaciam eludes, si ita majorem limites, *Unum, duo & tria* (præter illa unum & duo supponenda)

da) *sunt sex*, ac postea neges minorem, quam si multa de *sensu diviso & composito* dicas, quæ quam ambigua sint, ex *Supplem. Thomas. d. c. 3. §. 30. 35.* satis patet.

§. XXXVIII. In hunc censum referenda, (4) *fallacia accidentis*, quando rei alicui adscribitur, quod ejus occasione, ex aliis causis dependet, ut si religioni tribuatur, quod ejus intuitu homines maleferiati committere solent, *vid. Supplem. Thomas. d. c. 3. §. 61. Autor. art. cogit. d. c. 17. n. 4.*

§. XXXIX. Ulterius, (5) *fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter*, seu ubi à particulari ad universale, aut ex vitiosa inductione, universalis conclusio infertur, nam hæc vel coincidunt, vel minimum magnam habent convenientiam, *vid. Autor art. cog. d. l. n. 6. 8.*

§. XL. Similem fallaciam nonnulli

li

li committi putant, si à dicto simpliciter, addictum secundum quid inferatur, v. gr. arma sunt reddenda domino postulanti. Ergo etiam domino furioso, vid. Supplem. Thomae. d. c. 3. n. 66. 67. Verum adhuc à particulari infertur, nam primam propositionem non esse simpliciter & sine limitatione veram, ex regulis socialitatis facile patet.

§. XLI. Denique huc retuleris (6) fallaciam non causæ ut causæ, quando thesi per se veræ falsa adjicitur causa, v. gr. res sacra non sunt alienanda, quia in nullius sunt dominio, hæc inter homines est frequentissima ob magnam eorum ignorantiam vel inolita præjudicia, add. Autor art. cog. d. l. n. 3.

§. XLII. Hæ sunt ferè fallaciæ famosiores propriisque nominibus insignitæ, de similibus, si quæ occurrant, facile quoque judicari poterit.

Quemadmodum etiam ex hactenus dictis constabit, quando Syllogismus tam ratione *formæ* quam *materiæ* sit falsus, *vid. §. 18.* ut de hoc quidem nihil amplius dicendum sit.

§. XLIII. Quomodo autem Syllogismis falsis sit occurrendum, breviter quoque indicari debet. Nimirum si in *forma* ille peccet, vitium hoc ante omnia indicandum, de quo tamen, si cum cordatis res sit, non valde laborandum erit, cum homines, solidâ doctrinâ vacui, fallaciis illis saltem uti soleant.

§. XLIV. Si autem, quoad *materiam*, à thesi impugnanda aberret Syllogismus, tum vel imprudentia, quâ illam se non capere ostendit Adversarius, vel calliditas, qua statum controversiæ mutat, ostendenda, ipseque ad justam contradictionem adigendus est.

XLV. Si vero supponat id, de quo

quæ-

quæritur, vel incertum per æque incertum probet, tum & hujus instituti ineptitudo ostendi, ac contradictio genuina postulari debet.

§. XLVI. Denique si Syllogismus sit simpliciter falsus, tum sola negatio sufficit, licet, ostendendæ ejus imbecillitati, instantias nonnullas addere, non in subidum sit, imo si nimis aperta sit falsitas, inversio argumenti recte adhibebitur.

§. XLVII. Quod si tandem certo respectu, à veritate abeant argumenta, tum opus est *distinctione & limitatione*, quæ quidem diversa ratione applicari potest.

§. XLVIII. Si enim utrumque distinctionis membrum applies, tum evadunt quatuor termini, si vero alterum, & quidem illud, cujus intuitu, objectio tibi vera videatur, tum conceditur totum argumentum, si autem id, secundum quod objectio-

●

M 7

nem

nem falsam putes, tum altera præmissarum negari debet. *vid. infr. c. 16. §. 64. seqq. add. Thomaf. Log. c. 55. §. 32. seqq.*

CAPUT XIV.

DE

COGITATIONUM
HUMANARUM ORDINE S. METHODO.

§. I.

Quæ hucusque à *cap. 5.* disseruimus, illa omnia ad *varietatem* cogitationum explicandam pertinent, nunc ex monito *c. 1. §. fin.* earum *ordo* etiam expendi debet.

§. II. in univèrsum autem duo respectus hîc distinguendi sunt, vel enim *soli agimus*, vel *amica contradictione cum aliis super veritate litigamus*, hinc duplex ordo existit, quorum prior, *Methodus*, posterior, *Processus disputandi*, dici solet.

§. III.

§. III. De utroque ab aliis quidem jam actum est, sed non ex nostra plane sententia, hinc quid mihi videatur, breviter nunc addere liceat. Methodus est rerum cognitarum, juxta naturalem earum connexionem, promovenda aliorum cognitionis gratia, facta representatio.

§. IV. Ab objecto recte vulgo distinguitur in *universalem*, qua integra aliqua disciplina, & *Particularem*, qua aliqua disciplinæ pars, vel ceterum aliquod thema exhibetur.

§. V. Omnis autem methodus ex objecto suo oriri, adeoque hoc, posterior esse debet, nam sicut conceptus ex rei consideratione existunt, ita illorum ordo ex hujus quoque connexionem oriri debet, quod si autem citra objecti considerationem, methodum aliquam fingas, eique deinceps objectum & hinc ortas meditationes attemperes, non potest non

non talis ordo in quandam rei tractandæ torturam degenerare, ceu jam admonui in *Prefat. Specim. jur. publ.*

§. VI. Summa igitur methodi lex est, *objectum tractandum diligenter expendere*, & quo accuratius quis illud cognoverit, eo concinniori ordine id quoque repræsentabit, sicut è contrario omnis confusionis ac *ἀμυδότητας* causa est ignorantia objecti.

§. VII. Ex his sequitur, rerum incognitarum nullam esse methodum, nam sicut illarum nullos habemus conceptus, ita horum, cum non sint, nulla potest esse connexio. Quod si igitur res incognitas meditemur, sine methodo hoc facimus & prout fortuna tulerit, nunc huic nunc illi rei objectæ meditationes impendimus, donec confusam aliquam notitiam acquiramus, quam curis secundis

dis magis magisque expolire, ac in ordinem digerere deinceps liceat.

§. VIII. Quæ igitur de methodo dicuntur, non pertinent ad meditationes solitarias rerum ignotarum, sed ad doctrinas, quas vel in usum proprium consignamus, vel aliis ore aut scriptis communicamus.

§. IX. Qui iter ignotum instituit, is compendiose & ordinate incedere non potest, sed errabundus potius incerta per vias incognitas ponit vestigia, donec gressibus errantibus sæpe relectis, totoque itinere aliquoties confecto, viarum compendia intelligat, eademque alios docere possit.

§. X. Porro ex dictis sequitur, imperito non posse methodum præscribi, minus tamen exercitato peritior ex sua, quam de objecto tractando habet, cognitione, summa capita delineare, atque ita ulterius

CO-

cogitandi ansam suppeditare potest.

§. XI. Sed ut paulo specialius de Methodo agamus, bonum ordinem tribus constare requisitis arbitramur, Scilicet ut (1) *contineat necessaria*, (2) *naturali ordine*, ac (3) *sit perceptu facilis*.

§. XII. Primo *necessaria continere debet*, i. e. ea de quibus agere quis sibi proposuerat, vel etiam vi objecti debebat, nam legem, quam quis sibi ipsi dixerat, merito servare debet, quæ autem objecti conditio necessariò postulat, ea mutare plane non licet.

§. XIII. Vi hujus requisiti *communia* omitti debent, inprimis si sint nimis trita, & multoties jam explicata. Sic nimis incongruum est, quando definitio nominalis, etiam quoad tritissima & passim obvia vocabula, aliquot absumat paginas.

§. XIV. Quæ res inprimis etiam
Juris-

Jurisprudentiam invasit, ut crederem aliquot millia disputationum, juridicarum repertum iri, quæ præter necessitatem his verbis : *potior quidem rerum, prior tamen verborum cura est*, inchoatæ, per etymologiam, homonymiam & Synonymiam notissimorum vocabulorum, *juris, rei* similiumque, prolixè deinceps volutentur.

§.XV. Multo magis *aliena* abesse debent, hinc valde improbandum est, quando, e. gr. Scriptores juris publici, isti disciplinæ, placita juris privati, artis heraldicæ & Studii Genealogici plus justo miscent, de quo in *Prefatione Specim. jur. publ.* plura dixi.

§.XVI. Sicut autem *aliena* omitti, ita vice versa necessaria adduci debent, nam æquale vitium est, si methodus excedat vel deficiat, hoc nomine vulgaris disciplinarum moralium

lium ordo merito reprehenditur, nam ille omnia, quæ ad laudatas disciplinas pertinent, non sistit, de quo *cap. seq.* aliqua dicam.

§. XVII. Quo igitur primo illi requisito satisfiat, in elaboratione præcipue thematum specialium, scopus eorum proprius est attendendus, ac inde materiæ tractandæ necessitas definienda, quod unico exemplo illustrabimus.

§. XVIII. Prostat disputatio de *Rhedis meritoriis*, in cujus thematis elaboratione, uti nonnulla sunt, quæ ad Scopum proprium pertinent adeoque recte allata fuerunt, ita pleraque sunt generalia ac cuiusvis themati alii facile applicanda.

§. XIX. Sic quando de personis, Rhedas meritorias exercentibus, dissertatio instituitur, generalissima de personis, contrahere impeditis aut prohibitis, chartam implent, in-
primis

primis vero jus, quod circa vehicula meritoria competat, incongrue ex iis, quæ de jure in re, & ad rem in Institutis Justinianeis traduntur, declaratur.

§. XX. Primo igitur dominium Rhedarum meritoriarum asseritur, quod modis naturalibus, occupatione, puta, accessione, specificatione, & traditione acquiratur, qua occasione tritissima de illis modis commemorantur.

§. XXI. Inde pergit Autor ad servitutes reales & personales, easque ad vehicula meritoria applicat, hinc progreditur ad modos, quos vocant, civiles, docetque quomodo memorata vehicula donatione, usucapione, successione testamentaria & legitima nec non legato acquirantur.

§. XXII. Postea Jus ad rem Rhedis meritoriis applicatur, ubi iterum tritissimæ divisiones contractuum & de-

delictorum recensentur, ac pleraque obtorto velut collo ad thema propositum trahuntur.

§.XXII. Esse autem istam tractandi rationem absurdam, facile quivis, qui modo paululum attendere velit, intelligit, nam sunt generalia illa, sexcentis aliis thematibus communia, hinc si quis, v. gr. de ædificio, horto, equis, suibus & nescio de qua re, disserere velit, illa omnia, levi saltem mutatione hinc inde adhibita, sua facere posset, ejusdem tamen absurditatis, qua memorata tractatio laborat, reus ille fieret.

§.XXIV. Rectius ejus generis thema repræsentari potest, si ad scopum proprium attendas, nimirum aurigæ vel rhedarum meritoriarum exercitores *itinerâ respiciunt*, hinc aptè decurret tractatio, si præmissis nonnullis, de aurigarum nomine, varietate, indole, Societate ac statu, quem

quem in vita civili habent, eos deinceps *ante iter, in itinere & post iter* consideres.

§.XXV. Primo respectu explicandi sunt Contractus, qui intuitu perfectionis vel rerum transvehendarum cum aurigis iniri solent, ubi etiam de rebus transportari prohibitis agendum est.

§.XXVI. In itinere si sint constituti aurigæ, generale ipsorum officium est, iter rite conficere, ac ea, quæ alias hominibus incumbunt, facere. Specialius igitur explicari potest, quid ipsis faciendum sit erga alios, quibus in via angusta vel loco minus commodo occurrunt, aut num orto incendio eo loco, in quem diverterunt, operas auxiliatrices præstare debeant.

§.XXVII. In primis autem à læsione abstinere debent, hinc disquiri potest, quid aurigas facere oporteat, si via-

si viatores vel eorum res lædant cunctando, imperitia, negligentia vel malitia iis damnum inferendo, cum cauponibus in præjudicium Viatorum, vel quod gravius est, cum furibus & latronibus colludendo, aut furta immediatè committendo.

§.XXVIII. Non minus etiam erga alios injurii esse possunt aurigæ, scil. erga *republicam*, dum vectigal haut exsolvunt in *eos*, per quorum agròs, declinandæ molestioris viæ causa, transeunt; in *Deum*, dum blasphemias equos ad opus faciendum incitare solent, quid itaque his casibus iis faciendum sit, amplius exponi potest.

§.XXIX. Itinere ad finem perducto, præstationes tam ab aurigis faciendæ, quam ipsis exhibendæ facillè quoque intelligi possunt. Ex omni autem tractatione constabit, quibus actionibus in foro uti queant aurigæ,

rigæ, & quibus remediis ipsi in ordinem redigendi ac ad officium faciendum compellendi sint. Prout Non nemini, qui *de eo quod justum est circa aurigas*, Erfordiæ 1699. pro Licentia disputavit, istam methodum suppeditavi, ex qua tractatione nihil aliàs mihi vindico.

§. XXX. Alterum bonæ methodi requisitum est, ut *res naturali ordine exhibeat*, vid. §. 11. hoc autem omne ex accurata rei cognitione fluit, hinc nihil aliud hic præcipi potest, quam ut quis objectum tractandum sedulo, diligenter ac attente consideret.

§. XXXI. Posset quis existimare, bonam ergo methodum necessario esse *unam*, vel *uniformem*. Sed non opus est ut eò deveniamus, nam ex eo, quod res naturali ordine exhibendæ sint, uniformitas illa non sequitur, cum sæpius ita res comparatæ sint, ut sive hoc, sive alio modo eas

N repræ-

repræsentantes , attamen illæ semper nativo habitu exhibitæ censerî queant,

§. XXXII. Si quis conclave picturis exornare velit , is non valde peccabit, si aliquam picturam, dextrum, vel sinistrum latus occupare jubeat, hinc nec lapsus in ordine erit, si v. gr. in explicando contractu, prius agas de materia , quam de consensu aut personis, vel vice versa.

§. XXXIII. In primis vgrò libertate majori gaudent, qui materiam tractandam proprio arbitrio colligunt, mensuramque faciendæ tractationis sibi ipsis constituunt, ut Rhetores & Concionatores, hinc Concionem, in eundem textum habendam , vel centies ab artificibus variari posse, notum est.

§. XXXIV. Interim in materia necessaria , sæpe una methodus alterâ magis est naturalis, hinc in serie, quæ
fatis

fatis accurata primâ vice videbatur, cogitationes posteriores sæpe multa emendanda reperiunt, quemadmodum rei pictoriæ gnari, errores in collocandis picturis commissos, leviores aliisque non observatos intelligunt.

§.XXXV. Denique bona methodus, *perceptus facilis esse debet*, quo nomine hoc requirimus, ut sine tædio, juxta eam evolvi ac allegari queat. Nimis igitur incongruum est, quando Scriptores quidam, partibus, sectionibus, capitibus, punctis, articulis, paragraphis & numeris abundant, quæ summam in evolvendo & allegando pariunt molestiam.

§.XXXVI. Id verò haut exigimus, ut quævis methodi pars peculiari oratione indicetur, quin ineptissimos arbitramur illos flosculos: *Visa causa efficiente, progredimur ad formam.*

considerationem subjecti excipit obiectum, & similes. Idem omnino dicendum de *Syllogismis*, quibus nonnulli in Scriptis abundant, nam & hos flosculis pedanteriæ rectè accenset *Dn. Thomas. Introd. ad Philosoph. culic. c. 12. §. 18.*

§. XXXVII. Horum omnium primaria causa, est ignorantia, dum enim pauperibus ejusmodi scribillatoribus aqua ubique hæret, chartam, quam rebus seriis implere non possunt, sordibus illis conspurcare, quam vacuam relinquere malunt, interim ejusmodi ineptiæ auribus solidiori doctrinæ adsuetis valde graves sunt.

§. XXXVIII. Multo minus ad methodi evidentiam requiritur, ut omnia asserta stilo metaphysico involvamus, ac nihil nisi *causam efficientem, formalem, subjectum actuum & passivum* crepemus, prout scabiem illam pseudophilosophicam Juris-

risprudentiæ quoque affricare, multis solenne est, arguunt potius illa non levem imprudentiam, ac insignem ineptiendi pruritum, multò ornatus utique fuit oratio, sine strigine illa Scholastica.

§. XXXIX. Juxta hæc *integras Disciplinas & omnis generis themata particularia* elaboranda esse putamus, quod nonnullis exemplis, à me alibi excultis, illustrasse, forte non incongruum fuerit.

§. XL. Quibus limitibus *Jus publicum Romano-germanicum* circumscribendum, quoque ordine tradendum sit, in *specimine Juris publici Romano-germanici*, re ipsa ostendi, hîc methodum breviter delineatam, in exempli vicem producam.

§. XLI. Nimirum dubio procul Jurisprudentia publica circa *leges publicas* occupatur, harum autem in universum duplex est consideratio,

vel enim earum *indoles* vel *tenor* sive *argumentum* consideratur.

§. XLII. Hoc posito per modum tractationis præliminaris, *indoles* Jurisprudentiæ ipsius, & legum publicarum, tam in genere, quam in specie explicatur, cui tamen tractationi si quis brevem historiam de origine variaque mutatione imperii Germanici præmittere velit, is haut errabit, licet hætenus in memorato Specimine illud non observaverim.

§. XLIII. Postea sequitur tractatio principalis, quæ tenorem legum persequitur, hic autem omnino juxta conditionem objecti, seu Reipublicæ Germanicæ exhiberi debet, cum vero hæc sit complexus plurium civitatum, nexu sociali ferè coherentium, ideò tractatio isti statui merito attemperatur.

§. XLIV. Præmissis itaque generali-

ralibus de origine, denominatione & finibus Reipublicæ Germanicæ, deinde Status imperii cum suis Territoriis & juribus, juxta objecta sua rite distributis, ita exhibendi sunt, ut inde liqueat, Territoria eorum esse fere libera, ac peculiare efficere civitates.

§. XLV. Postea Cæsar, velut Caput totius corporis Systematici, cum his juribus adducendus est, eidemque Rex Romanorum, nec non Vicarii Imperatores jungendi.

§. XLVI. Quibus peractis, unio totius corporis socialis explicanda, in quem locum circulatorum, Comitiorum & Judiciorum germanicorum expositio, quoque referri debet.

§. XLVII. Postquam habitus Reipublicæ germanicæ ex legibus fundamentalibus delineatus est, deinde juxta regulas politicas seu Jurisprudentiæ Universalis, de Forma E-

ius, nec non indole superioritatis Territorialis, ac conditione Statuum imperii civili, disquiri potest, quibus omnibus per modum appendicis, dissertatio de Ratione status germanici, recte additur.

§. XLVIII. Circa Jurisprudentiam Feudalem, apte digerendam, minor subest difficultas, ac in plerisque, rectè satis illa disposita est ab iis, qui in jus feudale commentati sunt. Quid mihi hic videatur, in *Jure feudali, germanice hanc ita pridem conscripto*, ostendi.

§. XLIX. Præmissa feudorum & consequenter legum ac Jurisprudentiæ feudalis origine, natura Artis, primo utique explicanda videtur, postea ad considerationem legum feudalium deveniendum.

§. L. Circa has *natura & varietas*, tractatione adhuc præliminari, traditur, deinde ad *tenorem* explicandum

dum proceditur. In genere autem leges feudales vel *jura varia introducunt*, vel *modum illa obtinendi*, i.e. *processum definiunt*, hinc partis principalis duo sunt capita generalia.

§. LI. In primo capite generali, explicata feudi indole & varietate, agitur de personis feuda dantibus & acquirentibus, offerentibus & acceptantibus, amplius, de juribus ac rebus, quæ in feudum dantur, quam tractationem excipit feudi constitutio.

§. LII. Hæc fit vel in re *allodiali*, idque tam intuitu Vasalli, quam aliorum, tam consensu, quam lege, hinc de constitutione in specie, de simultanea investitura & præscriptione agitur, vel *feudali*, quo pertinet concessio expectantiæ feudalis.

§. LIII. Inde disquisitio instituitur de jure Domini directi & Vasalli circa feudum, quam tractatio de ali-

enatione feudi , alienati revocatione, debitis feudalibus, pignore feudali tacito, prærogativa debitorum, feudalium, non male sequitur.

§. LIV. Iis explicatis , successio feudalis legitima & testamentaria, nec non tutela feudalis intelligi potest. Tum succedit feudi renovatio & amissio, quæ omnia alterum caput generale, de actionibus, iudicio & processu feudalibus, velut ob-
signat.

§. LV. De Jurisprudencia Ecclesiastica, in usum Protestantium apte concinnanda, res non adeò liquida videtur, vel enim Scriptores plane silent, vel hypotheses non ferendas fovent, ut neque ordo, neque elaboratio ubique satis sana sint. Quid mihi placeat, nuperrime in *Specimine Juris Ecclesiastici, germanicè conscripto* docui, ex quo methodus in-
exempli vicem hinc delineanda est.

§. LVI.

§. LVI. Primo loco *natura Jurisprudentiæ, legumque Ecclesiasticarum*, in Germania usitatarum, exponitur. *Argumentum* vero earum, ad *Ecclesiam visibilem* pertinet, ea quidem ratione, ut duo generalia capita hic quoque constituentur, quorum prius, *jus legibus ecclesiasticis constitutum*, posterius *modum jura obtinendi*, seu *processum* exhibeat.

§. LVII. Primum Caput valde amplum est, in eoque ritè digerendo præcipua occurrit difficultas. Mihi sic placuit: Primo indoles Ecclesiæ in genere delineanda, ejusdemque fulcra simul addenda fuerunt, hinc de regimine Ecclesiastico, de Conciliis, Consistoriis & Jure Patronatus actum est.

§. LVIII. Postea Constitutio Ecclesiæ visibilis explicari debet, in quem locum pertinet tractatio de

templis aliisque rebus Ecclesiasticis, de Parochianis, subfelliis templorum, constitutione, juribus & obligationibus Ministrorum Ecclesiæ, de Superintendente, aliisque hujus generis materiis.

§. LIX. Ecclesiæ constitutæ Operatio deinde sequitur, hinc de Liturgia in genere, de baptismo, sacra, Coena, confessione auriculari, de delictis religionem concernentibus, de disciplina Ecclesiastica, Excommunicatione & Pœnitentia publica, nec non reparatione Templorum & Visitatione ecclesiastica, instituta fuit disquisitio.

§. LX. Quia vero cum cultu divino aliquam connexionem vulgo habere censentur negotia in se aliàs mere politica, nuptiæ scil. educatio Juventutis, cura pauperum & sepultura mortuorum, ideo & horum explicatio fuit suscepta.

§. LXI.

§. LXI. Atque ita Ecclesia, ut Societas religiosa considerata fuit. Dum autem ita religionis causa consociatur, simul habitum politicum, induit, ac ad exemplum aliorum collegiorum, velut persona aliqua moralis composita, in Republica occurrit, hæc itaque facies Ecclesiæ politica deinceps quoque repræsentari debuit.

§. LXII. His ad finem perductis, sequitur alterum Caput generale, Processum continens, in quo adeo consistorialis processus in genere, nec non præcipuæ ejus species, ut matrimonialis & desertionis, exponuntur.

§. LXIII. Eodem ferè modo Jurisprudencia *Civilis*, vel in genere *Privata*, quatenus ex civili, feudali & Ecclesiastica componitur, disponi posset, sed cum methodum illam, nondum re ipsa præstiterim, inanem

ejus delineationem hic moliri, jam non libet.

§. LXIV. In exemplum disciplinæ methodice excultæ, hæc ipsa, quæ sub manibus est, Ars cogitandi etiam produci potest, nam quid ad eam non pertineat, nec non quomodo materia propria ordinatè proponenda sit, id ex objecto diligenter considerato, intelligitur, ceu *cap. 7.* ostensum.

§. LXV. Eadem est ratio thematicum particularium, quorum ordo unice ex Objecto quoque oriri debet. Anno 1691. habita est sub meo, quod vocant, Præsidio, Disputatio de *Putativo contractu literali*, quam sic disponere visum est.

§. LXVI. Adducto casu, quo chirographum datur, duplex quæstio inde formata, (1) quale negotium datione chirographi sit celebratum, (2) quid circa illud justum.

§. LXVII.

§ LXVII. In primo capite rationes vulgaris sententiæ, peculiarem contractum literalem asserentis, sunt relatae & refutatae, ac ulterius ostensum, quod datio chirographi unice ad probationem pertineat.

§.LXVIII. In secundo capite, exceptio non numeratae pecuniæ, contra confessionem in chirographo factam, ex æquitate naturali admittitur quidem est, sed sub conditione probandi, quod igitur excipiens intra biennium à probationis onere sit immunus. Illud ex lege civili est, cuius moralitatem, sensum & usum amplius excussimus, subijuncta, de habitu illius dispositionis civilis, epicrisi.

§.LXIX. Disputatio de *Jure metallorum*, sub meo præsidio 1695 habita, hoc Ordine decurrit. Præmissis iis, quæ ad naturam metallorum pertinent, deinde circa *utile & justum*

justum occupatur tractatio.

§. LXX. Prior præliminaris est ac paucis absolvitur, posterior vero principalis. In ea disquiritur primo de dominio metallorum originario, quod Civitatibus, tam in thesi, quam in hypothesi asseritur.

§. LXXI. Hoc posito, civitas sæpe dominium metallorum, sub conditione effodiendi, in subditos devenire patitur, ut tamen tam ex pristino dominio aliquid sibi retineat, quam imperio omnem rem metallariam dirigat.

§. LXXII. Juxta hunc ergo rei metallicæ statum de his, fere agendum est, nempe de Officialibus, operariis metallicis, juribus eorum, qui fodinas colunt, obligatione reliquorum subditorum, processu metallico, obligatione Imperantis, ac tandem de iis quæ rem metallicam destruant.

§. LXXIII.

§. LXXIII. Eodem anno, ex Jurisprudencia universalis, in Cathedra Juridica, sub meo moderamine, habita est disputatio de *Officio Sermocinantium*, in qua primò sermonis *natura*, deinde *moralitas* fuit explicata.

§. LXXIV. In prima parte de signis eorumque varietate ac speciatim de sermone fuit actum, cujus natura, vis significandi, origo, progressus, affectiones, contraria, affinia & utilitas sunt exposita. In secunda parte moralitas juxta universam legem naturalem fuit ostensa.

§. LXXV. Plura addere opus non videtur, cum ex his intentio nostra satis intelligatur, quod si allata exempla ob singularitatem suam (cum omnia ex disciplina Juris depromta sint) alicui non placeant, is sicco pede eadem præterire poterit.

§. LXXVI. De cætero *boni ordinis*
ne-

necessitas, non alio argumento probatur, quam quo *veritatis inquisitio*, necessaria esse ostenditur, ordinem enim exigere, nihil aliud est, quam accuratam rei requirere notitiam, nam ex hac omnis ordo profluit.

§.LXXVII. Eorum igitur sententiam morari haut par est, qui omnem, quæ bono ordini impenditur, curam, inanem fortassis sunt existimaturi, quasi sufficiat, res ipsas cognovisse, nihil autem interfit, quo ordine, aut in qua disciplina illas cognoscas.

§.LXXVIII. Est enim objectio hominum confuse doctorum, cui certe nihil tribuendum, nam qui rem sine ordine concipit, is eam non recte concipit, cum utique habitudo illa, qua res rei connectitur, sit ejus pars, si quis caput hominis, velut partem pedibus cohærentem conciperet, ejus conceptus minimum ali-

aliquo respectu, à vero aberaret, imò totum objectum præpostere exhiberet.

§. LXXIX. Finge hominem omnibus iis, quæ ad ornatum & elegantiam opinio humana pertinere existimat, exquisite instructum, sed ordinata eorum applicatione destitutum, quæ caput ornare debebant, circa pedes volitant, calcei in capite superbiunt, tibialia humeros amiciunt, & quicquid thoraci destinatum erat, partem corporis inferiorem circumdat, nemo certe vel vestimenta in illo statu spectata elegantia dixerit, vel hominem ipsum eleganter vestitum existimaverit.

§. LXXX. Eadem est ratio rerum confuse conceptarum, nam confusio non tantum veram singularum rerum naturam abscondit, sed & totum conceptuum contextum reddit ineptum, ut satis certum videatur, erro-

errorem in ordine commissum, non simplicem esse, sed ipsas etiam res afficere, quæ licet jam admonuerim, in *Prefat. Specimin. Jur. Publ.* ea tamen ad disciplinam propriam retulisse, forte non inopportunum est.

CAPUT XV.

DE

INEPTIIS METHO- DICIS.

§. I.

Quid circa methodum mihi ineptum videatur, id ex tractatione præcedenti potest intelligi, in quo plerosque consensuros putem. Hic vero ineptiarum nomine comprehendo, quæ à multis, fundamenta omnis ordinatæ ratiocinationis, si Diis placet, ferè esse creduntur.

§. II. In hunc censum pertinet distinctio

stinctio *methodi & ordinis*, ista enim minutiarum consecratio nullam prorsus habet utilitatem, sed vitilitigiis saltem occasionem præbet ut facile liqueat, esse eam inventum hominum ineptorum, qui, cum solidâ doctrinâ destituantur, in nãniis ejusmodi vel inveniendis vel enucleandis tempus & otium consumunt.

§. III. Non minus expendendum rerum ignaris relinquo, annon huc referenda vulgaris regula, *quod à notis, ad ignota sit procedendum*. Nam in ignotis nullam esse methodum, pecinde sicut in via incognitâ nullum certum incessum, cap. præc. §. 7. 8. 9. satis ostensum.

§. VI. Imo si in incognitis methodum admitteres, quid quæso tibi monitum, quod vel rusticus daret, ut *à notis ad ignota procedas*, prodesset? An unquam quis ab incognitis ad nota est progressus? aut num,
viam

viam incognitam intelligis, si quis te sciscitantem, semper à notis ad ignota pergere jubeat ? quocunque igitur te vertas, semper hoc monitum otiosum, sterile ac ridiculum deprehendes.

§. V. Ejusdem forte census deprehendentur, *notiora natura, & notiora nobis*, ac reliqua omnia, quæ istam distinctionem sequuntur, id quod operose probandum non est, cum doctrinæ illius Patroni bonis rationibus ejus utilitatem ostendere nequeant.

§. VI. Parum abest, quin multa, quæ de μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος vulgò differunt, ad hanc classem etiam referamus, nam licet utique certum sit, in quavis disciplina vel themate particulari elaborando, nihil nisi materiam propriam tractandam esse, attamen ut id observetur, vulgaribus

ribus illis tricis haut quicquam opus est.

§. VII. Nam cui bono tot ambagibus inculcatur, *μετάβασις* committi vel ratione subjecti, vel prædicati, vei medii termini, aut prædicati & medii termini tantum? nam qui objectum tractandum intelligit, is facilè quoque judicabit, quæ ad illud pertineant nec ne, ut ista quidem sollicitudine, rem magis involvente quam explicante, haut sit opus. Sed de hoc non valde contendam.

§. VIII. Dubio procul autem ad ineptias methodicas pertinet methodus *Synthetica & Analytica*. Nam primò nomina cum re ipsa haut consentiunt, quia nulla compositio vel resolutio in iis occurrit, ex mente enim Aristotelis *Analysis est regressus à conclusionibus ad principia*, *Synthesis verò à principis ad*
con-

conclusiones progressus, vid. Thomas. Philos. aulic. c. 10. §. 14.

§. IX. Peripatetici verò, intuitu integrarum disciplinarum, utramque sic explicant, quod Synthetica sit, *quando à principis ad principia, vel à cognitione generis ad notitiam specierum, Analytica vero, quâ à subjecto ad finem & media proceditur, vid. Weis. Log. p. 2. l. 2. c. 2.*

§. X. In thematibus vero particularibus Synthesin adesse putant, *si à causis ad definitionem procedatur, si vero definitio primo loco compareat eamque cause excipiant, tum Analysin adstruunt, vid. Weis. d. l. 2. c. 4.*

§. XI. Hic suavis utique nulloque fundamento subnixa est persuasio, quando in ista partitione analysin vel synthesin sibi immaginantur. A conclusionibus ad principia regredi, hoc non est resolvere, sed potius componere, aut saltem eodem jure

jure hoc dici potest, quo illud asseritur, sicut etiam si à principiis ad conclusiones progrediaris, magis resolves, quam componis, vel minimum, pari iterum jure utrumque dicere licet.

§. XII. Porro satis manifestum est, in methodo Peripateticorum, integris disciplinis applicata, nullam, vel levem, compositionis aut resolutionis speciem apparere, imo posse denominationes sine ulla violentia inverti, minimum Autores illi prægnantes pro sua sententia rationes non facile afferent.

§. XIII. Denique circa themata particularia, nulla est denominationis necessitas, si enim à causis ad definitionem procedas, posses quoque analysin asserere, contendendo scilicet totum, quod supponitur, in suas causas resolvi, ac definitionem, per modum corollarii vel recapitulationis

O

nis

nis, subjici. Sicut vice versa si à definitione ad causas progrediaris, Synthefin eo modo exsculpere inde liceret, si dicamus præmissa generali delineatione, adduci partes, ex quibus totum componatur.

§. XIV. Sed ista leviora sunt! esto quod methodus Synthetica & Analytica nomen suum tueri queant, illa tamen gravis & nunquam condonanda ineptitudo est, qua sine consideratione materiæ, duplex methodus in abstracto effingitur, illique quodvis objectum attemperari præcipitur.

§. XV. Si Sutor duas calceorum formas confici curaret, ac juxta eas quosvis calceos affabrè se efficere posse arbitraretur, tum procul dubio quivis illum rideret. Sed isti pedantismo sutorio, planè similis est pedantismus Scholasticus, qui duplici methodo, omnes cogitationes at-

tem-

temperari jubet, quo minus igitur, perinde ut ille, rideatur, nihil plane obstat.

§. XVI. Maximum autem incommodum ex illo duplicis methodi præjudicio oritur, dum à regia via, cognitioni rerum deditos abducit, nam si quis præconcepta illa opinione laboret, is, thema aliquod elaboraturus, idolum methodi analyticae & Syntheticae, velut adorat, ab eoque ordinem rogat, sed irrito conatu, cum, si objectum tractandum diligenter & libera mente considerasset, eundem facilius certiusque invenisset.

§. XVII. Porro ubi ad applicationem ventum est, vanitas præconceptæ methodi satis apparet. Recenset *Dn. Weisius in Log. p. 2. l. 2. c. 4. 5. 6.* plura themata particularia, quæ si non omnia, certe pleraque, synthetice vel analytice delineata credi vult.

O 2

§. XVIII.

§.XVIII. Nolim illa reprehendere, verum hoc contendo, ad delineationem illam nihil omnino contulisse præconceptam methodum analyticam & syntheticam, sed eam esse ortam ex consideratione objecti tractandi, quod autem hinc inde mentio duplicis illius methodi injiciatur, ex eo non sequitur, eam esse necessariam, aut quid auxilii hinc præstiffisse, sed potius, hausti semel præjudicii magnam esse pertinaciam, ut verba idem otiosa extundat ac ubique eminere velit.

§.XIX. Ulterius contendunt, disciplinas theoreticas methodo synthetica, practicas analytica esse tradendas, quod etiam exemplis illustrat Weisius *d. l. 2. c. 2.* Verum ea est præjudicialis quæstio, an disciplinae, prout juxta præconceptos illos ordines repræsentantur, recte se habeant? de quo valde dubito.

§.XX.

§. XX. Laborant potius maximis defectibus, adducta verò fundamentalibus scitent erroribus, ut non tam disciplinæ legitimæ, quam disciplinarum monstra vel abortus dici debeant. Licet igitur disciplinæ, nævis variis deformes, methodo Synthetica vel analytica tradi queant, inde tamen non sequitur, quod etiam rite instructæ vel instruendæ illo ordine proponi possint.

§. XXI. Non dubito, quin solide docti fidem dictis adstruere queant per omnia disciplinarum, prout vulgo prædictâ duplici methodo representari solent, exempla, mihi satis erit, exemplo disciplinarum moralium, veritatem dictorum aliquo modo probasse.

§. XXII Defectus vulgaris Ethicæ & Politicæ multi jam accusarunt, sed de iis ex professo nunc agere

nostri non est instituti. In genere saltem dicimus, totam legem naturalem in iis esse omissam, cum nulli ei natura explicetur, multo minus argumentum adæquatè adducatur ac institutis humanis applicetur, cum tamen si naturaliter philosophis, eadem sit unica virtutum vitiorumque humanorum norma.

§. XXIII. Juxta hæc igitur palam est, maximis defectibus illas disciplinas laborare, imò perinde ridiculas esse ac nuptias, in quibus nullus sponsus aut sponsa adest. Si calculum recte subducimus, solum aliquot capita doctrinæ moralis, vulgaris Ethicæ & Politicæ exhibet, eaque variis tricis repleta, de quo tamen nunc agere non attinet.

§. XXIV. Jam esto, quod methodus analytica Ethicæ & Politicæ vulgari conveniat, id tamen ejus bonitati probandæ non sufficit. Si autem
illæ

illæ juxta seriem legum divinarum debite instruantur, tum angusta methodi illius mensura eas perinde non capiet, ac pigmæi vestes Giganti non conveniunt.

§. XXV. Id ineptitudinem methodi analyticæ speciatim quoque ostendere videtur, quod in ejus, ad Ethicam & Politicam applicatione, ipsi Peripatetici variant, dum eam nonnulli in Ethica & Politica seorsim, alii in utraque conjunctim quarunt, disceptatione vanissima penitusque insulsa, v. Weis, *Log. d. P. 2. l. 4. c. 2. §. 5.* Thom. *Philos. Pract. Tab. 1. 2. 32.*

§. XXVI. Interim duplicis methodi fabula late diffusa est. In specie Jurisprudentia quoque per eam affligitur. Sic nonnulli interpretes juris Romani, compilatores Pandectarum à tractatione Justitiæ ideo incepisse putant, quod discipli-

nas practicas methodo analytica, tradi conveniat, *vid. Ekholt. ad ff. de justit. & jur.*

§. XXVII. Quam putidum autem hoc sit, paululum attendentibus, ac præjudicio futili vacuis, facile constat, nam & in Pandectis nullus ordo, sed mera rhapsodia est, &, si ordinatè Jurisprudencia tradenda esset, à consideratione Justitiæ non esse incipiendum, certis rationibus ostendi potest, de quibus alibi.

§. XXVIII. Hujus ineptitudinis consecrarium est, quando peculiaris methodus analytica ex ordine Triboniani, quo jura juxta *personas, res & actiones* tradi posse, ille existimavit, exsculptur. Nam quam pravo judicio Tribonianus in illo ordine *personas & res* sibi opposuerit, pejori autem, ad alias Jurisprudenciæ partes, v. gr. Publicam & Ecclesiasticam, eundem Scriptores nonnulli tra-

trahant, id prolixius in *prefationibus* Specimini meo Juris Publici & Ecclesiastici *premissis* exposui, ampliusque in *Vindiciis Vitriarii castigatis* confirmavi, quæ huc transcribere non attinet.

§. XXIX. Autor artis cogitandi *p. 4. c. 1.* methodum analyticam, *inventionis*, Syntheticam, *doctrinæ methodum* dicit, illam viæ, è valle in montem, hanc, è monte in vallem ducenti, vel, illam ascensui in tabella Genealogica à liberis ad stipitem communem, hanc descensui à stipite ad liberos facto comparat.

§. XXX. Quod si tu rem invertas tantum rationis pro te habebis, quantum ille pro sua sententia se habere putat, i. e. uterque nullam habet rationem, sunt enim suaves imaginationes, ac assertiones precariæ nullo fundamento subnixæ.

§. XXXI. Quando etiam Autor il-

le methodum prolixè satis deinceps declarat, à scopo penitus aberrare videtur, dum *methodum & demonstrationem seu modum acquirendi veritatem de quo c. 3. nostram proposuimus sententiam, confundit, nam manifestum est, quod tota tractatio non explicet ordinem integrarum, disciplinarum vel thematum singularium, sed potius id demonstrare conetur, quando intellectus circa veritatem acquisitam, sibi fidere debeat.*

§. XXXII. Illud quoque circa rem methodicam incongruum est, si quis in rebus moralibus & artificialibus, quæstioni *quid sit*, quæstionem *an sit*, postponendam existimare velit nam illa hanc virtualiter includit, hinc illa absoluta, hoc otiose movetur.

§. XXXIII. Sic si v. gr. doceas, quid sit lex naturalis, ostendendo quod à Deo

Deo sit lata, ac naturæ humanæ at-
temperata, eo ipso quoque simul
docuisti, quod lex naturalis revera
detur, hinc nimis sero & incongrue
nunc movebis quæstionem, an sit.

§. XXXIV. Quod si autem, istis
propositis, ad præcepta legis natura-
lis progrediaris, tum neutiquam,
quæstio *an sit*, tractatur, sed potius
post explicatam *existentiam & essen-
tiam*, ejus *argumentum* recensetur,
nam hæc tria circa quamvis legem
summatim occurrunt.

§. XXXV. Ad ineptias methodicas
non refero *methodum causalem*, nam
illa sane in quibusdam thematibus
bene se habet, actus enim humani,
ut contractus, testamenta, delicta,
commodissime utique explicantur,
si allata definitione & divisione,
consensum, personas, materiam,
effectum ejusque generis alia consi-
deres.

§.XXXVI. Methodi tamen illius *abusus*, ineptiis memoratis merito accensetur. Hic autem summatim consistit (1) in stribliginis Scholasticæ usu, nec non (2) pedantica illa clarigatione, qua singularum causarum adventus intimatur, (3) causarum nimis remotarum adductione, (4) contorta earum expositione, & (5) methodi causalis ad quævis themata applicatione.

§. XXXVII. De duobus prioribus jam diximus *cap. præc. §. 36. 37. 38.* Tertius inprimis circa causam *efficientem & finalem* evenire solet, dum ultima causa, à nullo in dubium vocata, ac omnibus rebus fere communis, in quavis re speciali adduci solet.

§.XXXVIII. Quartus autem circa formam accidere solet, quæ miras sæpe formas assumere cogitur, inprimis in Jurisprudencia. Sic forma
in-

interna impunitatis conatus in delictis, nonnullis in *concurso actus impunitatem concedentis cum conatu delinquendi*, consistere creditur, externa autem esse censetur, quoad actus punibiles, v. gr. *mors rei, præscriptio, remissio pœna, pœnitentia delinquere conantis*, &c. quæ omnia nimis contorta & inaccurata esse, penitus attendentibus facilè liquebit.

§.XXXIX. Quintum abusum sæpe etiam deprehendere licet. Sic si quis de *obligatione ex testamento imperfecto* acturus, per omnia causarum genera obligationem illam volutaret, tum nimis languida, elumbis ac à scopo principali abludens futura esset dissertatio, cum ad existentiam illius obligationis tractatio referri debeat, utpote de qua præcipua est quæstio.

§.XL. Aptius igitur elaboratio decurret, si præmissis illis, quæ ad notitiam

tiam quæstionis necessaria videntur, deinde de existentia laudatæ obligationis disputatio instituatur, adductis rationibus, quæ in utramque sententiam afferri solent.

§. XLI. Disputationis recordor de *impunitate conatus in delictis*, quod thema Autor methodo causali tradere voluit, sed dum duo diversa subjecta, nempe *impunitatem* & *conatum*, semper junxit, non potuit non multum inconcinnitatis intercurrere.

§. XLII. Sic prima laudatur divisio *impunitatis conatus in committendo vel omittendo consistentis*, secunda *impunitatis conatus in mediatum* & *immediatū*, tertia *in voluntarium* & *involuntarium*, quarta quædam *alia impunitas constituitur per se*, *alia per accidens*. Verum tres priores pertinent ad conatum, sed non ad impunitatem, quarta autem ad hanc, non illam.

§. XLIII.

§. XLIII. Pono quæ de *origine*, quod scil. impunitas ob æquitatem, utilitatem publicam ac imbecillitatem humanam concedatur, nec non *causa efficiente*, lege nimirum & legislatore dicuntur, illa ad ipsam *impunitatem* pertinent. Sed quæ de *subjecto activo*, homine scil. voluntate & facultate delinquendi prædico, ut & *passivo*, iis nempe omnibus, in quæ delinquendi conatus ferri potest, afferuntur, illa saltem quadrant *ad conatum*.

§. XLIV. Objectum *impunitatis conatus in delinquendo*, perhibentur esse *conatus in delictis*, hæc si de impunitate intelligantur, recte se habent, si vero de conatu tantum, vel de conatu & impunitate simul, tum manifeste incongrua sunt, quia eadem res foret objectum sui ipsius.

§. XLV. In concinnitates circa *Formam commissas* jam indicavi §.

38. quando ad *Finem* tractatio deducitur, tum iterum sola impunitas spectatur, *effectus essentialis* esse perhibetur *exemptio ab omni pœna civili*, quæ ad impunitatem relata, recte se habent, sed *accidentalis effectus* esse creditur *infamia facti*, verum hæc non sequitur ob concessam impunitatem, sed ipsum conatum seu delictum inceptum.

§. XLVI. Non respuit thema allatum, methodum causalem, sed in eo aberratum est, quod subjectam totius tractationis certo non sit determinatum, sed tractatio per *impunitatem & conatum delinquendi*, vage-
tur. Quod si igitur, ut par est, illam subjecti loco, constituamus, tum methodus causalis non malè adhibebitur, nam, *quis impunitatem concedat, cui, in quibus delictis, quomodo, ob quam causam, quo fine & effectu* illa concedatur, ordine expli-
cari

cari potest, præmissis etiam definitione & divisionibus necessariis.

§. XLVII. Illud quoque admonendum est, nonnullos methodum causalem verbis rejicere, sed re ipsa sectari, quales sunt illi, qui *regulas, positiones, axiomata* ejusque generis alia substituere malunt, nam illa pertinent ad externum proponendi modum, adeoque methodo causali hæc contrariantur.

§. XLVIII. Summatim de ineptiis methodicis ita pronuntiandum videtur, quod *toties ineptitudo adsit, quoties sine ulla vel insufficiente materia consideratione, methodus effingitur*, nam sicut per ærem navigare, aut flumen, ponte & navigiis deficientibus, sicco pede transire non licet, ita etiam sine materia Ordinem moliri, insanum est.

CAPUT XVI.
DE
PROCESSU DISPU-
TANDI,

§. I.

Nunc de *Ordine Cogitationum sibi contradicentium*, ex monito c. 14. §. 2. quoque agendum est, sicut autem omnis contradictionis legitimæ, præcipuus scopus est, *veritatis confirmatio errorumq; destructio*, ita quibus *mediis* utrumque obtinendum sit, supra §. 3. ostendere conatus sum, quæ hic præsupponuntur.

§. II. In specie ex d. c. 3. §. 73. 74. 75. in memoriam revocandum, quod veritates aliquando sibi subordinari queant, aliquando non, quod idem etiam de erroribus dicendum, hinc contradictio nonnunquam versatur circa *veritatem ac errorem singularem*, aliquando circa *generalem* sub quo

quo plura lateant, & inde deduci possint, vel etiam actu deducta sint.

§. III. Ultimo casu rationi est consentaneum, ut circa principium, ex quo cætera profluunt, contradictio instituat, nam eo sublato vel firmato, conclusiones quoque vel ruunt vel subsistunt. Nihil tamen prohibet, quo minus illa disquisitione peracta, conclusiones deinde figillatim amplius vel evertantur vel confirmentur. Qui verò unice circa conclusiones hæret, neglecto principio, is stuporem vel imperitiam eo ipso ostendit.

§. IV. Porro circa veritates subordinatas iisque oppositos errores, duplex contradicendi ratio est, καὶ ἄλλήθειας, quando vel ipsum principium, vel inde deductas conclusiones, rationibus, quas veras credimus, impugnamus, & καὶ ἀθνεωπων, quan-

quando ex propriis adversarii principiis, conclusiones ejus evertere conamur.

§. V. Super *quare* autem contradictio vel disputatio instituenda sit, ejus dijudicatio dependet ex genuinis de vera & falsa eruditione principiis, quæ hic præsupponuntur. Porro *quando* aut *quo loco* disputandum sit, id ex circumstantiis æstimandum, in ea vero æstimatione facienda plus valet nativa judicii bonitas, quam proluxa doctrina, omne autem illud extra sphaeram Artis cogitandi est, adeoque hic præsupponitur, *conf. Thomasius introd. ad phil. aulic. c. 15. §. 4. seqq. Ausübung der Vernunft = Lehre / c. 5. §. 38. seqq.*

§. VI. Disputatur autem vel *viva voce*, vel *in Scriptis*, uterque modus quoad negotium principale iisdem nititur regulis, eademque ratione per-

peragitur, ceu ex dicendis apparebit. De cætero prior modus posteriori est difficilior, quia majorem animi præsentiam requirit, coràm enim, si agitur, tela adversarii statim repellenda sunt, cum, si in scriptis ceteretur, longius meditandi spatium concedatur.

§. VII. Porro prior modus altero est expeditior ac ad inveniendam, vel confirmandam, veritatem aptior, si modo inter duos veritatis amantes res agatur, nam uti viva vox Scripturæ longe est celerior, ita præsens collocutio multa tollere solet, quæ scriptis disputationibus prolixam, sed sæpe haut necessariam, præbent materiam.

§. VIII. E contrario posterior priori est tutior, imprimis quoad inexercitatos, sicut etiam certior, si talis obtigerit adversarius, qui vel ex imperitia fluctuare, vel malitia tergi-

ver-

versari soleat, tum enim litera scripta optime constringitur.

§. IX. Nos modum disputationis, viva voce peragenda, explicabimus, ac quomodo dicta, ad scriptam contradictionem referenda sint, brevi applicatione ostendemus. Varii quidem de hac re jam egerunt, ex recentioribus in primis *Jacobus Thomastius & Weisius*, liceat tamen nobis totius rei seriem, inspersis hinc inde observationibus propriis, breviter recensere.

§. X. Disputatio vivâ voce peragenda, est *amica duarum sententiarum contrariarum collatio*, à duobus, ingenii exercendi ac veritatis confirmanda causa, legitime instituta.

§. XI. Est *collatio amica*, cum enim ex præscripto legis naturalis, regulariter homines in statu pacifico existere debeant, ideo amicitia illa natu-

tu-

turalis in actu disputandi quoque adesse debet, cum nulla abruptæ vel abrumpendæ socialitatis ratio hic subsit.

§. XII. Sed de hoc alia Disciplina agit. Ars cogitandi ex solo Disputationum scopo necessitatem amicæ collationis deducit, animus enim hostilitate plenus & incompositis affectibus turgidus, ad veritatem erudendam vel confirmandam ineptus est, qui igitur animo hostili disputationes instituunt, ex præcepto disciplinæ moralis, *injusti*, Artis cogitandi vero, *absurdi*, sunt.

§. XIII. Porro disputatio confert *duas sententias*, nam si vel maxime plures aliquando occurrant, non nisi duæ tamen successivè conferri possunt & solent; *contrarias*, quo nomine omne complectimur, quicquid ulla ratione ab alio diffidet.

§. XIV. Instituitur insuper ista
col-

collatio à duobus, nam licet ex more Academiarum, Respondenti Præses, quem vocant, plerumque accedat, pro una tamen persona, morali æstimatione illi habentur, ac utriusque eadem sunt officia principalia.

§. XV. Nec id etiam nostræ assertioni oberit, quod aliquando duobus aut pluribus vel simul, vel, quod frequentius fit, successive opponentibus, respondendum sit, nam adhuc inter duos res agitur, vel enim plures opponentes unius personæ vice funguntur, vel Respondens pro numero Opponentium, plures velut induit personas.

§. XVI. Imo ipsa res dualem personarum numerum necessario postulat, cum enim inter verum & falsum non detur tertium (probabile enim nunc illi, nunc huic annumeratur, si autem omnes sententiæ sint

fint falsæ, quarum numerus binariû excedere potest, una tamen interim pro vera habetur illique cæteræ omnes apponuntur) ideo in casu contradictionis , quot etiam personæ fuerint , ad duas classes illæ redigendæ erunt, sed de hoc satis.

§. XVII. Excludimus igitur hic meditationes solitarias unius hominis, qui investigaturus veritatem, sententias diversas inter se confert, quamvis & illa soliloquia, proprio sensu disputationes dicere , nil vetet.

§. XVIII. De cætero in personis disputaturis requiritur tum *cognitio materiae disputanda*, tum *recte cogitandi principia*, quo circa theses propositas rite versari , easque vel oppugnare, vel defendere queant, illa ex Disciplinis propriis , hæc ex iis, quæ supra diximus, præsupponuntur.

P

§.XIX.

§. XIX. Instituitur Disputatio ob duplicem finem, alterum *Secundarium*, alterum *primarium* dicere liceat, prior est *exercitatio ingenii*, posterior *veritatis confirmatio*.

§. XX. Primus finis quoad Tirones intenditur, sæpe enim exercitia disputatoria eò fine instituuntur, ut quid in thesi aliqua vel impugnanda vel defendenda valeant vires, exploretur, deinde ut, quod deest, emendetur, habitusque rationes, intuitu certæ quæstionis, accurate conferendi, magis magisque acquiratur, quo, ubi serio res agitur, ad resistendum vel oppugnandum eò sint validiores, non secus ac milites umbraticis velitationibus ad prælia præparantur, nam hæcenus à bello simile desumere licebit.

§. XXI. In istis exercitiis, primarius finis meritò simul intenditur, ut Tirones eadem opera, & in arte dispu-

spu-

sputandi, & veritatis alicujus cognitione proficiant, quod si tamen aliquando infra primarium finem, exercitia illa subsistant, id non penitus reprehendendum est, cum alter finis iisdem obtineri aliquo modo possit.

§. XXII. Primarius autem Scopus est *veritatis confirmatio*, nam hæc potius nominanda, quam *oppugnatio errorum*, in hæc enim non acquiescendum, sed expugnato errore, veritas substituenda, quemadmodum in refectione ædium, non tam ruderum sordiumque ejectionem, quam potius rerum meliorum substitutionem intendimus, *conf. Thom. Ausubung der Bern. Lehre/ c. 5. §. 5. 17.*

§. XXIII. An autem leges divinæ veritatem jubeant, ac falsum prohibeant, ejus disquisitio alio pertinet, si tamen, vel verbo res attingenda,

utrumque regulariter merito asseritur, præterea certum, quod homines, qui humanitatem non deposuerunt, instinctu naturali eoque factis vehementi, in veritatis inquisitionem ferantur, denique vel communi hominum suffragio veritas necessaria esse existimatur, hinc non tantum libero beneplacito laudatus finis disputationibus præstituitur, sed & ex sublimioribus principiis idem necessarius est.

§. XXIV. Perverse igitur disputant, qui, si feriores agatur, errores defendunt, aut gloriam, quatenus eum veritatis defensione non cohæret, aucupantur. Interim si praxin spectemus, hoc plerumque videtur fieri, cum inolita sit persuasio, Respondentem, sive vera sive falsa tueatur, victoriam reportare debere.

§. XXV. Causa hujus rei est, quod theses ad disputandum propositæ,
non

non ut *dubia*, sed *certe* adducantur, & quas Respondens suo calculo jam ex asse probaverat, reliquorum votis nondum auditis, tum igitur ambitioni humanæ durum est, sententiam semel probatam mutare, ac errorem publice agnoscere, quin potius omnia congerenda sunt, ne errasse videaris.

§.XXVI. Forte tamen in excusationem vulgati illius moris, hoc afferri potest, quod disputationes publicæ non tam veritatis, quam explorandarum virium causa instituantur, hunc autem finem obtineri posse, licet quis subinde falsum pro vero defendat, nam vel errore ejusque defensione ingenium ac eruditio ostendi potest, quod hæctenus sufficit.

§.XXVII. Quod si quis istam excusationem admittere nolit, id tamen certum videtur, abusum illum solum

lam abutentium ostendere ineptitudinem, ipsi autem veritati non obesse, neque enim ex compromisso super hac certatum fuit, ita quidem, ut sententia Respondentis immutabili decreto deinceps pro vera sit habenda, hinc licet ille victoriam sibi tribuat, attamen uti Auditoribus liberum fuit aliter decernere, ita cuivis sententiam illam postea refellere licitum est, quod etiam sæpe fieri, experientia docet.

§. XXVIII. Denique non quævis sententiarum collatio, sed *legitime instituta*, titulum disputationis meretur. Hoc vero aliter fieri nequit, quam si quis certam aliquam thesin tueatur, alter vero oppugnet, quæ igitur Respondentis & Opponentis sint officia, id explicandum restat, nam horum legitima functione, universus disputandi processus absolvitur.

§. XXIX.

§.XXIX. De *officiis* autem *justitiæ* hic non sumus solliciti, nam quod disputantes ab injuriis & contumeliis abstinere debeant, id communia socialitatis præcepta exigunt, quæ jam præsupponimus. De eo itaque saltem videndum, quid disputantes ex hypothesis finis præstituti, facere oporteat, nam imprudens est, qui fini proprio obluetur, hæc si quis velit dicere *officia prudentiæ*, non valde refragabor.

§.XXX. Cum vero disputantium scopus sit, *cum thesi aliqua rationes conferre, ut ingenium exerceatur, ac veritas eruatur*, hinc juxta hanc normam unice eorum officia judicari debent, quorum adeo summa est, *propositum semper tenendum, ac rationes allatas cum thesi proposita ita connectendas esse, ut ab ea illæ neutiquam aberrent.*

§. XXXI. Sed quo explicatius hac

P 4

de

de re constet, observandum est, quod juxta morem in Academiis receptum, totus actus disputatorius partibus *accessoriis & principalibus* constet.

§. XXXII. *Ille vel antecedunt* principales, nempe invitatio ad opponendum, eique reposita responsio, vel *comitantur*, quo pertinet omnis elocutio, personis differentibus attemperata, vel *consequuntur*, mutua scil. gratiarum actio. *Hæ* vero ipsam sententiarum diversarum collationem exhibent.

§. XXXIII. Quoad actus accessorios in genere observandum, quod *sermo prolixus ac nimium affectatus omitti debeat*, alias enim quis plus vacasse videtur rei accessoriae, quam principali, quod est contra finem, adeoque imprudens.

§. XXXIV. Exempla autem formularum, in actibus disputatoriis
 usu-

usitatarum, adducere, nostri non est instituti, illa enim Logica non docet, sed præsupponit, *vid. Weis. Log. p. 2. l. 4. c. 5.* Quis porro curialia illa peragere debeat, *Præses an. Respondens*, id non à norma antea laudata, sed consuetudine dependet, cui prudens se merito attemperat.

§. XXXV. Ut officiâ specialia, circa actum principalem observanda, intelligantur, prænotandum (1) posse disputationes institui vel per *Syllogismos*, vel per *questiones & responsiones*, seu mutuas propositiones simplices, uterque modus ad inquirendam veritatem est satis aptus, licet utroque etiam abuti possint vitiligatores & Sophistæ.

§. XXXVI. Hodie disputatio per Syllogismos est usitata, quamvis nec illud infrequens sit, ut conflictus Syllogismo inceptus, soluto discursu

su deinceps continuetur, insperlis etiam pro re nata quaestionibus & responsionibus, & licet recepto huic modo non adeo faveat *Dn. Thom.* in der Ausübung der Vernunft-Lehre/c.5. §.24. eum tamen locum suum tueri posse, existimem.

§.XXXVII. Deinde notandum (2) quod officia vel sint *communia*, vel alteri *propria*, ac (3) utraque, alia erga *illum*, qui officium suum quoque *observat*, & *eum*, qui illud *negligit*.

§.XXXVIII. His positis, videbimus, quæ sint officia tam *communia* quam *propria* erga *officium observantem*, deinde *negligentem*, & utrumque quidem intuitu modi hactenus usitati, quo per Syllogismos disputatio institui solet.

§. XXXIX. Regulæ communes, tam Respondenti quam OppONENTI observandæ, hæ fere sunt (1) *thesin disputandam uterque habeat perspetam*

Etiam & cognitam, nam sine ista cognitione, nihil rite agi posse, manifestum est.

§. XL. Porro (2) *sermone sufficiente, neque nimis prolixo, neque brevi, rationes proponantur*, nimia enim prolixitas vim rationum dissipat, brevitatis vero obscuritatem introducit, adeoque utraque veritatis inquisitionem impedit, (3) *uno loquente alter sileat*, simultaneo enim clamore veritas non eruitur sed opprimitur.

§. XLI. Denique (4) *qui suam sententiam protulit, is alterum quoque equo animo audiat*, disputatio enim habetur, non oratio, quæ ad unum omnem loquendi facultatem transfert, (5) *ad thesin in conflictus continuatione, disputantes semper respiciant*, hoc neglecto, disputatio legitime licet incepta, à scopo facile aberrabit.

§. XLII. Regulæ speciales quo recte intelligantur, B. Thomas, *in Processu disputandi Logica adjuncto* §. 27. tres conflictus distinguit; (1) objectio ab Opponente proponitur, quam assumit Respondens, petita in simul propositionis alterutrius, vel utriusque probatione, (2) sequitur probatio Opponentis cum responsione Respondentis, hanc (3) Opponens nova exceptione elidere conatur, sed Respondens datam responsionem amplius confirmare nititur.

§. XLIII. Addit laudatus Autor §. 29. super eodem argumento à peritis sæpe quidem diversis instantiis certari, revera tamen omnem disputationem ad tres istas concertationes posse redigi, adeoque non tam augeri quam repeti conflictus. Posita ista distinctione deinceps juxta ejus mensuram, officia tam Respondentis quam opponentis adducit.

§. XLIV.

§. XLIV. Forſitan non incongrue ad duo capita , univerſa diſputatio redigi poteſt , vel enim diſputantes *aciem velut inſtruunt, vel actu conſiſtunt*, nam quoad rem diſſident, adeoque hæc tenſ diſputatio bello comparari poteſt.

§. XLV. Ad primum caput pertinet *Objectionis propoſitio, ejus aſſumptio ac probationis petito, probatio, hujusque repetitio.* Cum enim Reſpondens ad *aciem inſtruendam*, aliquam theſin proferat eamque ſæpius diverſis rationibus muniat, vel, hoc non factò, pro veritatis poſſeſſore tamen interim habeatur , hinc quo res ad æqualitatem redigatur, opus eſt, ut Opponens etiam ſuam antitheſin producat rationibusque confirmet, quo velut legitimus adverſarius à Reſpondente agnoſcatur, quo fine omnes actus memorati requiruntur.

§. XLVI. Postea sequitur alterum caput, seu *ipse conflictus*, postquam enim Respondens probationem datam repetiit, primum quasi ictum, sua responsione Opponenti infligit, quem Opponens declinare, ac efficacius adversarium adoriri solet, atque ista concertatio mutuis responsionibus vel replicationibus deinceps tam diu continuatur, quam diu visum fuerit, vel etiam tempus ac vires permittunt.

§. XLVII. Sed summa rei in actus disputatorii partitione non consistit, hinc hactenus quivis suo sensu abundet! Nos interim juxta datam divisionem regulas speciales partiemur: ab *Opponente* autem incipiendum est, ceu ex dictis constat.

§ XLVIII. Hic quo debite aciem instruat, has observet regulas, (I) *certa thesis eligenda*, est autem thesis vel *expressa* vel *occulta*; porro ubi
com-

complexus variarum thesium exhibetur, licebit vel *verba*, vel *rem*, vel *methodum* impugnare, quod latius declarat B.Thom. *d.l.!*.§.38.*seqq.*

§. XLIX. Quod autem idem, verba & methodum non adeo recte oppugnari existimet, id non indistincte admittendum videtur, cum enim & in his peculiaris veritas lateat, de hac etiam disputari potest, præterea cum error in methodo commissus, errorem circa materiam quoque arguat, ut *c.14.*§.76.*seqq.* ostendimus, hinc vel ideo oppugnatio methodi admittenda erit, taceo, quod sæpe materia ab aliis mutuo sumpta, verba autem & methodus, Respondentis propria sint, adeoque majori jure hæc, quam illa impugnari posse videantur.

§. L. Electa thesi (2) *status controversiæ circa illam recte formandus*, quod fit, dum vel simpliciter senten-

tentia Respondentis adducitur, addita futuræ contradictionis mentione, vel dum ex thesi quæstio formatur, ac ex duabus sententiis contrariis, altera Respondenti tribuitur, altera ab Opponente assumitur.

§. LI. Exerit autem se hoc officium, magis aut minus, pro ratione, materiæ, nam uti in re plana, operose statum controversiæ formare, putidum est, ita obscuritas hoc officium postulat, maxime si adversarii calliditas & tergiversandi studium simul metuatur, iudicio igitur, sicut alias, ita in explendo etiam hoc officio, opus est.

§. LII. Formato controversiæ statu, (3) *legitime est contradicendum*, quod hactenus opponens vel promisit, vel minatus est. Fit autem contradictio vel *directe*, dum aperte thesis negatur, vel *indirecte*, dum per adductionem absurdi, quod ex

ea

ea fluat, ejus falsitas ostenditur. Prior est magis naturalis & regulariter observanda est, posterior tamen subinde non male adhibetur, *add.* Thom. d.l. §. 23. 66.

§. LIII. Est autem (4) *contradictio instituenda per Syllogismum* (ob consuetudinem) *perspicuum*, (obscuritas enim à scopo abducere potest) *formaliter bonum*, Thom. d.l. §. 62, & *proxime thesin ferientem*, Id. d.l. §. 68. (qui enim multa inania argumenta decantat, ille vanitatem vel imperitiam potius ostendit, quam accurati Opponentis munere fungitur) nec non *ex materia propria desumptum*, *vid.* Thom. d.l. §. 86.

§. LIV. An autem quis categorice vel hypotheticè, in hac aut illa figura concludere velit, hactenus quidem perinde est, interim modus concludendi maxime naturalis & perspicuus, obscurioribus minusque na-

naturalibus semper præferri debet,
d. l. §. 72. seqq.

§. LV. Cæterum magna sæpe Opposituros incessit sollicitudo inveniendi & continuandi oppositiones; sed hic nulla pharmaca profunt, loca topica aliaque inventa frustra inculcantur, si animus rudis ac rerum necessariarum cognitione vacuus sit, quam ob rem unicum oppositionum afferendarum fundamentum est solida materiæ disputandæ cognitio, hac qui destituitur, palæstram disputatoriam vel deserat, vel minimum, quod valde nocere non possit, fateatur. *conf. Weis. Log. p. 2. l. 4. c. 3.*

§. LVI. Quando Opponens suo officio, juxta hactenus dicta defunctus est, tum Respondentis officium his fere regulis continetur, (1) *status controversiæ repetatur*, pro indole materiæ, prolixè aut breviter, (2)

ar-

argumentum propositum assumatur, & iisdem quidem verbis, si satis commoda fuerunt, add. Thomas. d. l. §. 83. 84.

§. LVII. Postea (3) *probatio ejus, quod dubium videtur, peti debet, quod monitum latius declarat, ejusque utilitatem inculcat, Thomas. d. l. §. 86. seqq.* quod si tamen adeo evidens fit objectio, ut nulla propositio, prout jacet, commode negari queat, sed limitatione aliqua circumscribenda sit, tum recte faciet Respondens, si, hac addita, probationem deinceps postulet:

§. LVIII. His peractis, Opponens hæc monita observare debet, (1) *desiderio Respondentis breviter repetito, probandum est, utile esse, ut opponens non statim addat probationem, sed petitionem Respondentis expectet, ostendit Thomas. d. l. §. 101. seqq.* in re tamen maxime evidenti

denti, petitionem antevertere licet.

§.LIX. Deinde (2) *distincta probationes distincte sunt proferenda*, confusione enim vis earum perit, ac Respondens facile obruitur, ne ad singulas respondeat, nec tamen, (3) *nimis multe debent cumulari*, nam & hoc Respondentis memoriæ grave est, ac otiosas causatur repetitiones.

§. LX. Id quoque (4) cavendum, *ne loco probationis aliud quid afferatur*, v. gr. novus medius terminus vel ratio, quando enim ita vagatur Opponens, solida controversiæ discussio expectari nequit. Interim probationis & novæ rationis confusio frequens esse nec animadverti solet, imprimis cum interveniens realitas vitium commissum abscondat.

§.LXI. Amplius (5) *id, quod exigit*

git Respondens, probandum, licet enim in probationis exactione erraverit, ejus tamen desiderio annuendum est, quamvis necessaria probatio, licet non petita, merito addatur. Quod si forte propositio, cujus probatio petita, sit indemonstrabilis, loco probationis, conditio propositionis explicari debet. In omnem igitur eventum Opponens preparatus esse debet.

§. LXII. De cætero (6) *pro indole materia, nunc discursu soluto, nunc Syllogismo, probatio institui potest, uti putidum est, semper Syllogismos errepere, ita aliquando ad energiam rationis ostendendam, iis recte utimur, add. Thom. d. 1. §. 106. seqq.*

§. LXIII. *Posthæc Respondens probationem recte factam repetere debet, ista enim repetitio sua non destituitur utilitate, facit enim Respondentem de mente Opponentis*

certiorem, instruit Auditorii iudicium, ac præparat digeritque eo melius materiam, cui responsio deinceps aptanda, *add. Thomafius d. l. §. 125. 126.*

§. LXIV. Sic acies instructa est, tum succedit conflictus. Post factam igitur probationis repetitionem, Respondentis est, *distincte ad id quod objectum est, respondere*, uti autem hoc vel ratione *argumenti principalis, vel date probationis* fieri potest, ita ad regulam eo melius intelligendam, diversa respondendi ratio notari debet.

§. LXV. Summatim respondemus vel *concedendo*, dum id quod opponens adduxit, velut innocuum, admittimus, quæ respondendi ratio, illo officium suum rite observante, locum non invenit, vel *negando*, quæ negatio vel *absoluta* est, quæ simpliciter, vel *limitata*, quæ cum restrictione negat.

§. LXVI.

§. LXVI. Absoluta est vel *nuda*, quæ nullam rationem habet adjunctam, quousque illa à Respondente hic adhiberi queat, mox ostendemus, §. 83. neque enim illam simpliciter rejicimus cum Thomasio *d. Proc. disp. §. 133.* vel *non nuda* seu prægnans, quæ aliqua ratione stipatur.

§. LXVII. Hæc iterum est vel *indirecta*, dum per *instantiam*, objectionis universalitatem infringimus, aut per *inversionem* eam evertimus, utroque, in primis autem ultimo, modo uti solemus, quando objectionis infirmitas oppido evidens est, vel *directa*, quando negationem aperta ratione confirmamus.

§. LXVIII. Hoc autem fit, si vel objectionem directo profligemus, vel ejus contradictoriam veram esse ostendamus, solet de cætero responsio directa vel statim dari, vel responsioni per instantiam aut inversionem, subjici.

§. LXIX.

§. LXIX. Limitata negatio præsupponit *distinctionem*, per quam ostenditur, quod in sententia opponentis aliquid admitti & negari queat. *Facultas distinguendi ex cognitione materia* profluit, hanc igitur si quis probe intelligat, ei distinctiones conficere & eloqui non fuerit difficile.

§. LXX. Solent *distinctionum formulae* componi, *vid. Weis. log. p. 1. 13. c. 14.* quæ si eo fine comparentur, ut quis cogitata sua, mediantibus iis, eo promptius proferre queat, tum earum usus bene se habet. Ast si Tironibus eo sensu ediscendæ exhibeantur, quasi in earum notitia, omnis respondendi facultas consistat, tum perniciosæ existimari debent, nam rude ingenium iis imbutum, segnius rem ipsam meditari, ac non verba conceptui attemperare, sed hunc juxta formulam præconceptam torquere,

quere, aut verba sensu destituta recitare incipiet, ex quo non possunt inepti vanique disputatores existere, *add. Thomasius Proc. disp. §. 150. seqq.*

§. LXXI. His positis, ad officium Respondentis ulterius pertinet, *responsionem datam objectioni recte applicare*, quod late patet, adeoque distinctius paululum declarari meretur.

§. LXXII. Quod si igitur Opponens per *deductionem ad absurdum* thesin oppugnaverit *vid. §. 52.* tum triplex respondendi ratio locum habere potest, vel enim *negatur ex premissis illa qua Opponentis est propria*, vel *negatur conclusionis absurditas*, vel *conceditur totum argumentum*.

§. LXXIII. Primus modus obtinet, quoties in argumento indirecto, propositio Opponentis propria, fal-

Q

fal-

falsa nobis videtur, v. gr. si thesis hæc
Majestas non est immediate à DEO,
 argumento indirecto oppugnetur
 hoc modo:

*Quicquid non est immediate à Deo,
 ei subditi licite resistunt,*

Majestas non est immediate à Deo,

E. Majestati licite subditi resistunt,

tum major, opponentis propria, re-
 cte negabitur.

§. LXXIV. Secundus modus vi-
 detur esse paradoxus, cum alias satis
 notum sit, Respondentem non con-
 clusionem, sed præmissas aggredi de-
 bere, sed hoc ad argumenta directa
 pertinet, in indirectis aliter se rem-
 habere, jam c. 11. §. 31. seqq. admoni-
 tum, & hic amplius inculcandum
 est.

§. LXXV. Nimirum in argumen-
 to indirecto Conclusio est contra-
 dictoria mediæ termini, quo Oppo-
 nens uteretur in argumentatione

di-

directa, sicut igitur hoc casu, medium terminum directe adhibitum, ac in Præmissis occurrentem, negare liceret, ita quando per obliquum ex thesi oppugnanda conclusionem, sui medii termini contradictoriam, elicit opponens, eamque pro absurda venditat, recte hanc absurditatem negamus, cum sit Ejus medii termini, a nobis si aperte in conspectum prodiret, improbandi vel negandi, confectarium.

§.LXXVI. Exemplo rem illustrabimus, thesis hæc esto: *Subditi majestatem Imperanti pacto concedunt, hanc quis impugnat argumento indirecto:*

Quicquid subditi Imperanti concedunt, illud ante habent,

Majestatem subditi Imperanti pacto concedunt,

E. eam ante habent,

conclusio est absurda, ergo alterutra

Q₂

præ-

præmissarum, non *major*, ergo *minor*, seu thesis disputantium.

§. LXXVII. Hic recte negatur à Respondente conclusionis absurditas, nam ejus contradictoria, est medius terminus, quo opponens in argumentatione directa uteretur, quique adeo locum minoris subiret, v.gr.

*Quicquid subditi non habent, illud
dare non possunt,
Majestatem non habent,
E. dare non possunt.*

§. LXXVIII. Si ita prodiret argumentum, tum minor negaretur, ergo merito amplius negatur, quod illius contradictoria, quæ in argumentatione præcedenti indirecta, locum conclusionis occupabat, sit falsa & absurda, breviter: *in contradictione directa negatur medius terminus, in indirecta, ejus consecrarium, quod circa conclusionem asseritur.*

§. LXXIX.

§. LXXIX. Liquet autem ex allato exemplo, quod negatio, quæ circa Syllogismorum indirectorum conclusionem occurrit, possit esse *limitata*, nam conclusio, *subditi Majestatem ante habent*, absurda esse negatur non simpliciter, sed certo modo, nam materialiter utique ante pactum cum Imperante initum, Majestas in subditis fuit, & sic hoc sensu, propositio absurda esse negatur.

§. LXXX. Tertius modus argumentum concedit, si scil. Opponens thesin nostram alio sensu acceperit, nec adeo illa nostra sit, v. gr. si quis doceat, *emtionem mutuo dissensu posse dissolvi*, quia *mutuo consensu sit contracta*, ac aliquis hanc rationem hoc argumento indirecto aggrediatur :

*Quicquid mutuo consensu constat,
illud mutuo dissensu potest solvi,
Atqui matrimonium &c. E.*

Q 3

con-

conclusio est absurda, ergo alter utraque præmissarum, non *minor*, ergo *major*, seu ratio disputantium.

§. LXXXI. Tum recte totum argumentum conceditur, nam major non est respondentis, hic enim non universaliter asseruit, quod id, quod mutuo consensu constat, dissensu mutuo possit solvi, sed solum de regula locutus est, exceptionibus non negatis, vel quod eodem recidit, respondens rationem datam *particulariter* supposuit, sed opponens eam *universaliter* accepit.

§. LXXXII. Quod si opponens directa argumentatione compareat, tum pro ratione diversæ responsionis, diversa est applicatio. Si argumentum Respondens *concedat*, tum ratio hujus rei erit reddenda, supponimus enim opponentem peritum, & officii sui observantem, hinc talis concessio regulariter locum non
in-

invenit , sed objectio semper speciem veræ contradictionis habet, quæ adeo, concessione nihilominus interveniente , explicatione dilui debet.

§. LXXXIII. Si vero Respondens probationem datam à scopo aberrare, adeoque *concedendam* esse arbitretur, tum, hoc facto, in argumento principali, propositionem antea negatam, adhuc negat, quo casu nuda negatio sufficit, cum perinde sit ac si opponens nullam adhuc probationem attulisset, *vid. §. 66.*

§. LXXXIV. Quod si Respondens *absoluta negatione* defungi velit, tum illa non debet esse nuda, nam aliàs in infinitum omnes rationes allatas negare posset, sed potius ratione munita, qua vel objecta propositio directo refellatur, vel contrariæ veritas ostendatur.

§. LXXXV. Deinde notandum,

Q 4

pos-

posse vel refelli probationem solam, sive syllogistice sive soluto discursu prolatam, (per hujus enim latus, negata argumenti propositio quoque tangitur) vel utrumque & propositionem & probationem, *vid. Thom. d. l. §. 126. seqq.*

§. LXXXVI. Utrum vero facere velit Respondens, semper certæ propositioni responsionem debet opponere, hoc enim ansam præbet opponenti recte excipiendi, & Auditorio dexteritatem Respondentis imprimis adprobat. Præterea si per instantiam vel inversionem veluti præluserit, responsionem directam merito addit.

§. LXXXVII. Si tandem *limitate* negare velit, tum primo *distinguat*, secundo *distinctionem explicet*, tertio eam ad *argumentum applicet*, quæ applicatio, *limitationis* nomine venit. Cæterum illa anxie non semper sunt

sunt observanda, nam si distinctio satis sit nota, nimis fuerit putidum, eam prolixè referre & explicare, rectius tum limitatione statim defungimur.

§. LXXXVIII. Quam varie autem distinctiones datæ argumento applicari queant, docuit Thom. *d.l.* §. 160. *seqq.* quorum summa, nisi fallor eo redit: fit applicatio vel *indeterminate* ad totam propositionem, vel *determinate* ad certum terminum.

§. LXXXIX. Utraque applicandi ratio ulterius fit vel *difformiter*, dum alterum distinctionis membrum majori, alterum minori aptatur; quo ipso quatuor termini vitium in forma ostendunt, vel *uniformiter*, quo facto, vel vitium in materia deprehenditur, vel totum argumentum, innocuum esse incipit.

§. XC. Peragitur autem illa uniformis applicatio duplici modo, vel

Q 5

enim

enim utrumque distinctionis membrum simul & majori & minori applicatur, quo casu minor quoad alterum membrum, deinde negatur, ac probatio data, ad alterum membrum non negatum, pertinere ostenditur, vel unum saltem distinctionis membrum, idque iterum triplici modo.

§. XCI. Vel enim illud membrum applicatur (1) ad solas premissas, quo casu semper una concessa, altera negatur, vel (2) ad unam ex premissis & conclusionem, quo casu aliquando totum argumentum conceditur, aliquando limitata propositio negatur. Utroque autem casu, quoties premissa limitata negatur, toties probationem Opponentis, ad alterum distinctionis membrum non applicatum, pertinere dicendum est.

§. XCII. Vel denique (3) ad premissas & conclusionem, quo casu totum

tum

tum concedi solet, v. gr. argumen-
tum §. 77. propositum sic limitari
potest:

*Quisquid subditi non habent (for-
maliter) illud non possunt dare
(formaliter i. e. tanquam rem
ante pactum formaliter exi-
stentem,)*

*Atqui Majestatem non habent,
(formaliter,)*

E. non possunt dare, (formaliter.)

§. XCIII. Atque ita conceditur
argumentum salva thesi, hæc enim
non dicit, subditos Imperanti Maje-
statem dare, velut rem penes ipsos
ante pactum formaliter existentem,
sed potius, eos ipso pacto Maje-
statem formare, aut saltem ejus for-
mandæ mensuram legi naturali ex-
hibere, atque ita Imperanti eam
concedere.

§. XCIV. Cæterum circa illam
doctrinam breviter exhibitam, duo

Q 6

no-

notanda, (1) omnem limitationem fieri *determinate ad certum terminum*, secus ac putabat *Thomafius*, nam exemplum contrarium, *Quicquid statuit Majerus, illud est verum*, (limito, si scil. ipse sequitur opinionem communem,) *Atqui omne animal esse brutum statuit Majerus. E. est verum*, (si scil. sequitur communem opinionem,) nihil probat.

§. XCV. Nam limitatio non pertinet ad totam propositionem, quod vult *Thomafius*, nec ad *terminum majorem*, quod alios putare posse, *Idem* censet, sed ad *medium*, nam licet in *Conclusionem* limitatio occurrat, attamen non ex *eius situ*, quem *inscitia* applicantis fecit, sed *interna habitudine* judicandum, quorsum illa pertineat, quod & ipsi *Thomasio* suboluit *d.l. §. 162. in fin.*

§. XCVI. Postea (2) notandum, quod totum limitandi mysterium

ex

ex fundamentis suis plenius solidiusque ita possit erui: Nimirum duo summam spectari debent, *qui*, & *quid* applicandum sit.

§. XCVII. Quoad primum ita habendum, vel propositi argumenti terminus *major*, vel *minor*, vel *medius* limitatione circumscribi potest, hinc calculo recte subducto, in univsum septuplex limitandi ratio hoc respectu, occurrere vel saltem supponi potest.

§. XCVIII. Vel enim limitatur (1) subjectum s. terminus minor, vel (2) prædicatum s. major, vel (3) terminus medius, vel (4) major & minor, vel (5) major & medius, vel (6) minor & medius, vel (7) major, minor & medius.

§. XCIX. Supponi posse totuplicem limitandi rationem, in confesso est, sed uti eadem in quibusvis syllogismis occurrere non potest, ita, et-

Q7

iam si

iam si materia eos admittat, attamen illos omnes necessario esse adhibendos vel utiliter adhiberi, nolim dicere. Interim quo fidem dictis adstruamus, omnes illas limitandi rationes exemplo illustrabimus, quæ si alicui nimis scholastica & tædiofa videantur, is sine conscientie scrupulo eadem prætereire potest.

§. C. Thesis esto: *Rex non moritur*, hanc si quis ea ratione, *quod nascatur*, oppugnare velit, tum manifestum est, quod omnes tres termini, *minor, major & medius*, sint limitabiles, hinc omnes modi antea allati locum habere possunt.

§. CI. Opponit aliquis: *Quicumq; nascitur, ille etiam moritur. Rex* (limite individualiter seu concretive suppositus) *nascitur. E, Rex* (ita suppositus) *moritur. Ita limitatur* subjectum seu terminus minor, & videtur illa limitatio non incongrue ad-

adhiberi posse, cum juxta eam totum argumentum concedi queat.

§. CII. Porro : *Quicumque nascitur, ille etiam moritur*, (limito, naturaliter,) *Rex nascitur*, E. *etiam moritur*, (naturaliter,) sic limitatur prædicatum seu terminus major, & potest etiam totum argumentum hoc sensu concedi.

§. CIII. *Quicumque nascitur* (limito, nativitate una non successiva) *ille etiam moritur*. *Rex nascitur*, (nativitate una, non successiva,) E. *moritur*. Ita medius terminus limitatur, nec videtur limitatio incongrua, cum ita constrictus non noccat, adeoque totum argumentum concedi queat.

• §. CIV. Ita sigillatim termini sunt limitati, ex quibus non difficulter reliqui quatuor limitandi modi complexi, explicari poterunt. Nimirum: *Quicumque nascitur, ille etiam*

iam moritur, (limito, naturaliter,) *Rex* (individualiter suppositus) *nascitur*. E. *Rex* (individualiter suppositus) *moritur*, (naturaliter,) sic major & minor limitantur.

§. CV. Nec incongrua est limitatio, licet enim Majoris circumscriptio sufficere possit, attamē si minor quoque coerceatur, sensus theses oppugnatae, & quod argumentum objectum nuncque limitatum, ab illa plane abeat, adeoque eo citius totum concedi possit, magis apparet.

§. CVI. Ulterius: *Quicumque nascitur* (nativitate una) *ille etiam moritur*, (naturaliter,) *Rex nascitur*, (nativitate una,) E. *etiam moritur*, (naturaliter,) ita major & medius limitantur, nec videtur limitatio improbanda, cum geminata restrictio eò magis ad liquidum deducatur, quod thesis oppugnata, & argumentum ita restrictum, sensu plane dif-

fe-

ferant, adeoque hoc, illa salva, locum quoque habere queat.

§. CVII. Amplius : *Quicumque nascitur, (nativitate una) ille etiam moritur, Rex (individualiter suppositus) nascitur, (nativitate una,) E. Rex (individualiter suppositus) moritur.* Sic minor & medius circumscripti sunt & adhuc conceditur argumentum, utpote à sensu thesios propositæ, posita hac limitatione, plane diversum.

§. CVIII. Ex quo liquet, hanc limitandi rationem, etiam bonam, imò ex hypothesi majoris termini non limitandi, necessariam esse, nam limitatio medii nondum sufficiebat, cum ea stante nec argumentum concedi, nec propositio aliqua negari satis tuto posset, sed circumscripto etiam termino minore apparet, argumentum concedi posse.

§. CIX. Denique : *Quicumque*

na-

fcitur, (nativitate una) ille etiam moritur, (naturaliter,) Rex (individualiter suppositus) nascitur, (nativitate una vel simplici,) E. Rex (individualiter suppositus) etiam moritur, (naturaliter.) Hic omnes termini, major, minor & medius sunt limitati, & licet hac prolixitate opus non sit, attamen in exemplo allato hac etiam limitandi ratio non male adhibetur.

§. CX. Nam per sollicitam illam omnium terminorum circumscriptionem eo redigitur argumentum, ut liquidissime appareat, id à sensu propositæ thesæ esse penitus diversum, adeoque totum concedi posse.

§. CXI. Sensus enim argumenti eo redigitur: *Rex nativitate simplici ortus, adeoque individualiter suppositus, moritur naturaliter.* Sed thesæ oppugnatæ hic est sensus:

Rex

Rex natiuitate successiva natus, adeoque in abstracto suppositus, non moritur civiliter, i. e. diadema Regium à diversis subjectis, aliquando etiam tota Republica, semper sustinetur.

§. CXII. Id addimus, prolixam limitandi rationem, in scriptis disputationibus, non incongrue quandoque adhiberi, si forte adversarius adeo enormiter à sententia nostra aberraret, ut omnes terminos alio sensu accipiat. In disputationibus vero viva voce habendis prolixitas illa memoriæ nimis esset gravis, hinc sufficit, unius aut alterius termini ostensa dissimilitudine, adversarii ictum elusisse.

§. CXIII. Ex his satis intelligitur limitationum diversitas, quæ ex diversitate *rei limitande*, seu terminorum, qui circumscribuntur, resultat. De aliis exemplis facile iudicari poterit, nam si omnes termini sint

sint limitabiles , diversa limitandi ratio hactenus exposita, locum invenire potest.

§. CXIV. Posthæc etiam spectari debet diversitas, quæ ex diversitate rei applicanda oritur, vid. §. 96. nimirum membra distinctionis datæ vel *difformiter*, vel *uniformiter* applicantur, ceu jam §. 89. indicatum est.

§. CXV. Primo casu si unus terminus difformiter limitetur, *quatuor*, si, duo *quinque* si omnes tres, *sex termini* aderunt. Ego ultimum solum declarabo, ex quo duo priora simul intelligentur: *Quicumque nascitur* (nativitate una) *ille moritur*, (naturaliter,) *Rex* (individualiter suppositus) *nascitur*, (nativitate successiva,) *E. Rex* (in abstracto spectatus) *moritur*, (civiliter.)

§. CXVI. Secundo casu applicatio uniformis dupliciter fieri potest,
vel

vel ut *omnia distinctionis membra*, terminis limitandis adhibeantur, vel unum saltem iis applicetur, ceu itidem jam §. 90. diximus.

§. CXVII. Pöterit autem applicatio utriusque membri, vel uni termino, vel pluribus vel, omnibus adhiberi, & pro diversa applicatione diversimode deinceps negandum erit. Si medius terminus utroque membro limitetur, modo minor, quod admonitum est §. 90. modo major, quoad alterum membrum, negabitur.

§. CXVIII. Prioris exemplum est: *Quicquid subditi non habent* (neque formaliter neque materialiter) *illud dare non possunt*, sic negatur deinde minor quoad posterius membrum. Posterioris vero hoc: *Quicumque nascitur* (sive nativitate una sive successiva) *ille etiam moritur*, sic negatur majoris connexio quoad

ad

ad secundum membrum.

§. CXIX. Si majori utrumque membrum applicetur, v. gr. *Quicumque nascitur, ille etiam moritur*, (tam naturaliter quam civiliter) tum negatur majoris connexio quoad membrum posterius. Si minori termino, v. gr. *Atqui subditi* (sive seorsim, sive in actu paciscendi conjunctim spectati) *majestatem non habent*, tum minor quoad secundum membrum negatur.

§. CXX. Quod si autem vel duo vel omnes termini utroque membro coerceantur, tum major & minor propositio certo respectu negabitur, quod unico exemplo (nam quatuor aliàs dari posse, ex §. 104. 106. 107. 109. colligitur) declarabo.

§. CXXI. *Quicumque nascitur*, (tam nativitate una quam successiva) *ille etiam moritur*, (tam naturaliter quam civiliter,) hic connexio poterit

rit

rit negari quoad duo membra utriusque limitationis posteriora. *Atqui Rex* (tam individualiter quam abstractivè suppositus) *nascitur*, (tam nativitate una qua successiva,) *Ergo* &c. hic posterius membrum primæ, & prius secundæ limitationis pugnant.

§. CXXII. Si autem unum distinctionis membrum applicetur, (qui est alter limitationis uniformis modus, *vid. §. 116.*) tum, si illud adjiciatur, quod nobis non obest, conceditur totum argumentum, & hoc quidem, sive unus sive omnes termini limitentur, ceu ex omnibus exemplis, quæ §. 101. usque ad §. 109. attulimus, liquet.

§. CXXIII. Si vero alterum, quod nobis adversatur, applicetur, & quidem *medio termino*, tum aliquando propositio major, aliquando minor, erit neganda, ceu ex exemplo, §. 118. alla-

allato, mutatis mutandis, intelligi potest, si autem *majori* aut *minori*, tum major aut minor propositio negabitur, quo facit exemplum, §. 119. si denique *pluribus terminis* aptetur, tum major & minor simul negari poterunt, quod ex exemplo, §. 121. huc inflexo, potest constare.

§. CXXIV. Summa igitur limitationum faciendarum hæc est: vel limitatur terminus major, vel minor, vel medius, & plerumque quidem sigillatim, aliquando etiam conjunctim. Deinde vel difformiter membra distinctionis applicantur, vel uniformiter, dum vel utrumque, vel alterum membrum termino limitando aptatur, *conf. Weis. Log. P. 2. l. 4. c. 2.*

§. CXXV. Cæterum hæcenus dicta non aliò pertinent, quam ut Tirones in aliquo exemplo varietatem limitandi cognoscere, in eaque, prout

prout visum fuerit, amplius se exercere queant. Nam si ad contradictionem seriam deveniatur, uti quævis materia omnes limitandi modos non admittit, ita circa terminos limitabiles, toto illo limitationum apparatu, semper velle uti, insanum fuerit.

§. CXXVI. Quod si data responsio OppONENTI satisfaciat, tum contradictio quoad istam controversiam cessat ac ad alia proceditur. Verum plerumque suppetunt Ei nonnulla, quæ regerere velit, tum igitur hæc observet, (1) *datam responsionem breviter repete*, eadem enim hic est ratio, quæ in §. 63. ac (2) *contra eam rite excipe*, quod in genere fit, si semper Respondenti sit contrarius.

§. CXXVII. Quare in objectione indirecta, debet ostendere negatam conclusionis absurditatem, vel veritatem suæ præmissæ, vel quod ar-

R

gu-

gumentum totum non possit concedi, in quorum uno, Respondens auxilium quærebat, juxta ea quæ §. 72. usque ad 81. diximus.

§. CXXVIII. In oppositione directa, si Respondens *concedat*, juxta §. 82. 83. hoc fieri haut potuisse ostendendum est: si *negaverit* per *instantiam*, vel conclusionis absurditas, vel propositionis, Respondenti propria, veritas negari debet, si per *inversionem*, & hanc immerito esse factam, probandum est, si denique per *rationem directam*, juxta §. 84. 85. 86. eam quoque impugnare debet.

§. CXXIX. Denique si *distinxerit* & *limitaverit*, juxta doctrinam §. 87. seqq. tum Opponens vel *ipsam distinctionem oppugnabit*, ostendendo ejus falsitatem, vel *illius applicationem*, dum vel argumentum, facta limitatione, concedi, vel limitari potuisse negat, vel admissa licet limitatione,
pro-

propositionem à Respondente, facta restrictione, negatam, adhuc veram esse contendit.

§. CXXX. Potest etiam utrumque agere Opponens, nempe & ipsam distinctionem impugnare, ac in super vitium applicationis ostendere, in genere autem sive neget sive asserat quid in hoc conflictu, rationem addere debet, *conf. Thom. d. l. §. 176. seq.*

§. CXXXI. Præterea Opponens (3) *otiosas ejusdem rei repetitiones debet omittere*, ad finem enim disputationum illæ nihil faciunt, sed pertinaciam aut ambitionem repetentis saltem arguunt, simultamen ejus ignorantiam non leviter produnt.

§. CXXXII. Porro (4) *veteribus nova haut permiscenda*, ista enim confusio vim rationum opprimit & inquisitioni veritatis obstat, si tamen (5) *antiqua amplius urgere aut sola proferre non placeat*, tum novæ

R 2

ratio-

rationes precedentibus rite sunt conjungenda.

§. CXXXIII. Fit autem illud (manente scil. eadem thesi) si vel *novam probationem*, vel ex objectione generali, *novum membrum*, vel *novum plane medium terminum*, afferamus, de cætero opponens non semper prædicit, se novum quid nunc esse allaturum, artis potius esse existimatur, dissimulasse artem, & veteribus nova ita junxisse, ut idem discursus adhuc videatur.

§. CXXXIV. Novum istum conatum retundere debet Respondens per legitimam contradictionem, & tum redeunt officia Ejus antea exposita §. 64. *seqq.* quibus hoc accedit, quod *novam rationem à veteri rite secernere debeat*, licet enim opponens hoc dissimulet, à Respondente tamen id observandum ac indicandum est, quo appareat, primæ
ob-

objectioni esse satisfactum.

§. CXXXV. Ad hæc iterum excipere poterit Opponens; quas exceptiones denuo diluit Respondens, quæ quidem reciproca concertatio tamdiu continuari potest, quamdiu voluntas & vires id permittunt, officii hætenus expositis utrinque obtinentibus; *conf. Weis. Log. p. 2. l. 4. c. 4.*

CAPUT XVII.

DE

FALLACIIS AC ERRORIBUS DISPUTATORIIS EORUMQUE PRÆCAUTIONE.

§. I.

HÆc præsentis Capiti reservanda sunt, ne præcedens nimium excrescat. Diximus hætenus quid Respondenti & OppONENTI faciendum sit, erga *adversarium*, officii sui me-

morem, nunc ex monito cap. præc. §. 38. dispiciendum est de Officio utriusque erga eum, qui officium negligit.

§. II. Neglectum officii B. Thom. d. l. §. 13. 197. vocat *Licentiam*, quæ tamen appellatio non per omnia satis congrua videtur, nam si quis ex *ignorantia officium negligat*, tum huic errato *Licentiæ* nomen vix rectè tribueris, cum neglectus ille non tam voluntarius, quam involuntarius sit, *licentia* autem omnis, si non præretica, attamen voluntariæ esse debere videatur.

§. III. Si quis autem ex *pertinacia, ambitione aut alio pravo affectu* officium non observet, tum neglectus ille vitium morale est, quod eo pertinet, ut veritate oppressa, erroribus patrocinemur, aut aliis insultemus, hoc ergo *Licentiæ* nomine non rectè veniet.

§. IV. Videtur igitur ordinarii officii

ficii neglectus tum demum Licentia nomen mereri, si *ex joco, vel animo alterum amice tentandi, aut ejus insolentiam coercendi*, quis à consuetis regulis abeat, hoc enim non improbandum, sed laudandum est.

§. V. Sed quicquid sit de nomine Licentia, vel etiam fallaciarum disputatoriarum moralitate, illud certum est, quod sæpe illæ aliaque errata in disputationibus occurrant. Quæ autem illa sint, tum quomodo iis possit occurri, & quæ recte disputantium heic sint officia, illud omne ex tractatione præcedenti intelligitur, ut breviter saltem illa indicanda sint.

§. VI. Recte disputantibus hoc generaliter incumbit, ut officium negligentem admoneant, quo eodem recte fungatur, vel etiam ipsi defectum suppleant, hoc uti aliquando

civilius, ita etiam difficilius, nec semper necessarium est, *vid. Thom. d. 1. §. 199. seqq.*

§. VII. Ex istis specialia fluunt, quorum nonnulla retulit Thom. *d. 6. §. 204. seqq.* Nos juxta ordinem antea dictorum, eadem considerabimus. Quod si quis in *curialibus* impingat, de quibus *cap. præc. §. 31. 32. 33. 34.* non solet errans admoneri, sed lapsus ille patienter potius est tolerandus.

§. VIII. Si monita generalia, de quibus *d. c. §. 39. 40. 41.* negligent disputantes, eorum observantia inculcari debet, hinc si *thesis disputanda cognitio cesset*, major sollicitudo injungenda, ne inanis fiat concertatio, si peccet adversarius *nimia prolixitate*, urgendus est, quo vim totius discursus breviter, quandoque etiam syllogistice, exhibeat.

§. IX. Si *nimia brevitate*, quale
 ◉ exem-

exemplum exhibet Weisius in *Log.P.* 2. l. 4. c. 2. §. 5. explicatio uberior petenda, si *nimis loquax & fervidus sit*, tum admonendus est, quo & nobis spatium loquendi concedat ac ab interpellatione desistat.

§. X. Quod in specie opponentem attinet, de ejus fallaciis jam quidem actum est c. 13. §. 17. *seqq.* sed uti ea, quæ de *falsitate objectionum quoad materiam* ibidem diximus, non adeo huc, sed potius ad caput præcedens pertinent (nisi forte falsitas nimis sit evidens, ac adeo imperitiam Opponentis palam ostendat) ita hoc loco, paulo plenius, intuitu totius actus disputatorii, tam de fallaciis, quam erratis agendum erit.

§. XI. Si itaque opponens *certam thesin haut eligat*, contra monitum *cap. præc. §. 48.* interpellandus est, quo eam certo designet. Si *statum controversiæ ex imperitia haut recte*

R 5

for-

formet, de quo §. 50. 51. *juvandus est*, si *ex calliditate mutet ac alio abducere adversarium conetur*, acriori etiam censura merito in ordinem redigitur.

§. XII. Si idem *legitime non contradicat*, de quo *c. prec. §. 52.* actum, exemplum autem ineptæ contradictionis exhibet Weisius *in Log. p. 2. l. 4. c. 3. §. 3.* tum ineptitudo illa ostendenda, si non contradicat per *Syllogismum*, de quo *c. prec. §. 53.* consuetudo recepta urgeri, vel etiam hic defectus à Respondente suppleri statim debet.

§. XIII. Quod si Syllogismus non sit *perspicuus*, obscuritas tollenda erit, si non *formaliter bonus*, vitium ostendi debet, si *thesin proxime non feriat*, vid. Weis. *d. l. 4. c. 3. §. 3.* rogandus erit opponens, quo omissis argumentis inanibus, efficax argumentum statim proponat, si *denique*
ex

ex doctrina propria idem non sit desumptus, ad cathedram propriam ille erit ablegandus, quamvis, præmissa velut veniæ rogatione, responsio etiam addi queat, add. Thom. philos. antic. c. 15. §. 22. seqq.

§. XIV. Ita opponens in formanda objectione impingere potest, non minus Respondens in eadem assumenda, responsioneque præparanda offendere solet. Quod si adeo *statum controversiæ non recte repetat, ac argumentum assumat*, secus ac admonitum est *c. præc. §. 56.* tum Opponens eum adjuvare debet, si ex imperitia officium non observet, si vero ex calliditate & tergiversandi studio, arctius merito constringitur, quo debite objectionem excipiat.

§. XV. Si in *exigenda probatione, erret*, contra regulam §. 57. non opus videtur, ut hunc errorem castiget Opponens, quia ultro ipsam depre-

hendet Respondens, si, data probatione, aquam adhuc sibi hærere, intelligat, *add. B. Thom. in Proc. disput. §. 229. 230.*

§. XVI. Postea peccare potest opponens *probationem recusando* contra monitum *c. pr. §. 58.* tunc igitur urgendus est, quo officio satisfaciat, solent tamen tres casus allegari, quibus Opponens ad probationem non teneatur.

§. XVII. Nimirum (1) si in deductione ad absurdum, attulerit thesin aliquam respondentis, hujus enim probationem postulari nequit Opponens, (2) si propositio sit indemonstrabilis, hic tamen loco probationis, declaratio locum habet, (3) si sit negativa, *add. Thom. in Process. disp. §. 235.*

§. XVIII. De ultimo latius disquirat Weisius *in Log. p. 2. l. 4. c. 3. §. 12. seqq.* cujus sententia eo redit, negationem

nempuram, non esse probandam, bene vero eam, quæ simul tacite affirmet, vel positivas innuat circumstantias, quæ sententia regulis recte ratiocinandi satis etiam est consentanea.

§.XIX. Est tamen amplius observandum, an Opponens in genere neget, an vero *ratione negativa speciali utatur*, illo casu, v. gr. si dicat: *tua thesis nullis nititur rationibus*, non puto Respondentem ad probationem teneri, nec enim is docet, sed disputat, i.e. objectiones repellit, ubi adeo nihil omnino affertur, nihil etiam ipsi agendum est.

§.XX. Sed hoc casu, non incongrue probatio à Respondente postulatur, v. gr. si quis ita argumentetur: *quicquid neque jure divino neque humano prohibitum est, illud licite suscipitur*, Atqui Polygamia &c. nam hic recte exigitur à Respondente, ut

indicet loca illa, in quibus Polygamiam prohibitam existimet.

§. XXI. Idem obtinet in aliis exemplis, v. gr. si quis præcepti divini universalitatem ita impugnet: *Quodcumque præceptum omnibus hominibus non est datum, illud non est universale*, Atqui præceptum, v. gr. *de adulterio capitaliter puniendo, omnibus hominibus non est datum*, E. nam hic etiam Respondens factam omnibus hominibus promulgationem, merito probare debet.

§. XXII. Est tamen notandum, quod ut plurimum OppONENTI rationes, per quas res negata, v. gr. *prohibitio & universalitas*, probari solet, sint notæ, hinc & ipse eas producere ac refellere, atque ita negationem suam confirmare potest. Quod si vero rationes incognitæ, vel plures sint, tum imprimis Respondenti eas indicare incumbit.

§. XXIII.

§. XXIII. Poterat quidem hic à necessitate probandi semper immunis videri, quod Opponens sibi imputare debeat, quod talem assumserit rationem, quam probare nequeat. Verum cum finis disputationum sit inquisitio veritatis, & sæpe Opponens, in primis in rebus moralibus, non aliter, quam negando fundamenta adversæ sententiæ, incedere queat, hinc merito ex hypothesi finis præstituti, Respondentem ad suscipiendam probationem obstrictum pronunciamus.

§. XXIV. Nec obest, si quis rege-
rat, *veritatem esse inquirendam per
disputationem, non informationem,
cui adeo medio se conformem debeat
gerere Opponens, alioquin nihil affe-
rentem vel probantem, merito negligi.*
Nam qui negando fundamenta ad-
versæ sententiæ sollicitat, is quoque
regulis disputandi se attemperasse
cen-

cenfendus eft, hinc Respondens pugnam declinare nequit.

• §. XXV. Porro nec id obefl, quod veritas perinde obtineatur, five Respondens probet, five non, cum thefif eius non tantum vera cenferi debeat, fi rationem Opponentis refutet, fed & fi hic nihil contra eam afferre queat. Nam hæc levis & exigua præfumptione fuffulta veritas eft, in qua adeo non eft acquiefcendum, fed ferente occasione, ulterius procedendum.

§. XXVI. Sed pergamus in adducendis Opponentis erratis vel fallaciis; fi igitur contra regulas c. pr. §. 59. 60. 61. 62. datas, varia congerat ac mifceat, urgendus erit, quo hæc in brevem summam, vel etiam Syllogifmum colligat, fi plura quam par erat, adducat, orandus erit, ne fua liberalitate nos obruat.

§. XXVII. Amplius fi loco probationis aliud afferat, inconcinnitas hujus

jus

jus ausus ostendenda est, monendus-
que Opponens, quo vel novam ra-
tionem differat, vel priorem dimit-
tat, *si aliud probet*, nostro petito sa-
tisfacere rogandus est, *si soluto di-
scursu utatur*, cum rectius per Syllo-
gismum res expediri queat, hunc vel
exigat Respondens vel ipse conficiat.

§. XXVIII. His peractis, si Re-
spondens, contra regulam c. pr. §.
63. *probationem non recte repetat*, suc-
currere ei debet Opponens, & qui-
dem eo modo, quem neglectus iste
meruerit. Si peccet *non responden-
do*, vid. §. 64. d. c. tum quidem ab op-
ponente juvari nequit, sed discat
imposterum respondere.

§. XXIX. Si *non afferat responsio-
nem, sed probationem suæ thesæos, si-
ve ea à ratione desumpta sit, sive ab au-
toritate*, quale exemplum exhibet
Weisius in Log. p. 2. l. 4. c. 2. §. 25. tum
iterum urgendus est, quo officium
dispu-

disputatoris observet, *vid. Thomas. in philos. aulic. c. 15. §. 14. 20.* Quod si denique *vago aut obscuro discursu ad objectionem respondeat*, tum juxta ea quæ diximus *c. pr. §. 65. seqq.* responsionis explicatio & applicatio petenda est.

§. XXX. Debet etiam Respondens in hoc conflictu cavere fallaciam opponentis, hic enim sæpe plures medios terminos, diversæ omnino indolis & efficaciam, ita ut unius intuitu, propositio major, alterius vero, minor negari queat, conjungit. Huic igitur non aliter occurrere poterit, quam si medios terminos separet, ac ad singulos sigillatim respondeat.

§. XXXI. Post datam responsionem, Opponens impingere solet, *illam non rite repetendo, vel non recte contra eam excipiendo*, de quo *c. pr. §. 126. seqq.* dictum, tum igitur ad debitos

tos limites revocandus est, maxime si appareat, eum efficacia rationum, constrictum, effugia sophisticè quæ-
rere.

§. XXXII. Si autem otiose dicta re-
petat Opponens, contra §. 131. d. c.
ostendendum ei, quod iis jam sit sa-
tisfactum, si veteribus nova permi-
scent, contra regulam §. 132. c. pr. da-
tam, confusio illa detegenda, si deni-
que ad nova transeat, facta novitatis
dissimulatione, hæc a Respondente
indicanda, ceu jam admonitum c. pr.
§. 132. 133. 134.

§. XXXIII. In continuatione a-
ctus disputatorii, ubi longius à pri-
ma thesi discessum est, tam Respon-
dens quam Opponens, duplicis erro-
ris vel fallaciæ reus fieri potest, vel
si à scopo revera discedant, tum igitur
aberrans in viam revocandus est, vel
si sese à scopo dilabi, ex imprudentia
vel calliditate, causentur, tum con-
nexio

nexio ultimi discursus cum thesi principali ostendi debet, *add. Thom. philos. aul. c. 15. §. 18. 19.*

§. XXXIV. Has igitur cautelas si disputantes observent, is qui officium negligit, facile in ordinem redigi, ac disputatio dextre continuari potest, ubi vero uterque officium negligit, tum existunt vanæ Andabatarum concertationes, quæ, in primis si neglectui illi, materiæ disputandæ ignorantia accedat, cordatis Auditoribus molestissimæ, imo intolerabiles sunt, si scilicet ab iis instituantur, qui non Tirones, sed artifices esse volunt.

§. XXXV. Cæterum quo præcepta hætenus exposita vel similia, effectum habeant, frequens exercitatio, quam exemplis disputationum tam perperam quam legitime habitatarum, illustravit Weisius *in Log. P. 2. l. 4. c. 6. 7.* accedere, atqui ita habitus
ac-

acquiri debet, nativa tamen mentis bonitas, ut alibi, ita hic etiam, præsupponitur, nam sine hac labor irritus est, sicut è contrario vivax iudicium sibi ipsi fere sufficit, ac doctrinæ defectum facile supplet.

§. XXXVI. Magnam autem disputationum, viva voce instituendarum, esse utilitatem, prolixè fortassis probandum non est, nam disputantes eadem opera & thesin, & ejus defensionem & oppugnationem cogitare, adeoque animo præsentè, cauto, omniaque circumspiciente esse debent. Hinc cogitationibus attentis ac ordinatis (in quibus cognitionis humanæ summa consistit) excitandis nihil actu disputatorio, legitime instituto, videtur aptius.

§. XXXVII. Superest, ut juxta iudicium *cap. præc. §. 9.* hætenus dicta ad disputationes scriptas breviter applicemus. Nimirum illa omnia, quæ

quæ de legitima contradictione e-
jusque continuatione nec non de
fallaciis & erratis disputatoriis, eo-
rumque præcautione diximus, in
scriptis etiam disputationibus lo-
cum inveniunt.

§. XXXVIII. Porro licet per Syl-
logismos, scriptæ concertationes
non inchoentur vel continuentur,
sed soluto potius discursu omnia pe-
ragi soleant, attamen nec Syllogismi,
nec interrogationes & responsiones
penitus exulant, sed pro re nata, o-
stendendæ rationum emphasi, recte
adhibentur.

§. XXXIX. Curialia autem illa,
quæ disputationes coram habitas,
comitari solent, à scriptis abesse, pa-
lam est, sicut etiam argumentorum
assumptio, probationis exactio, datio,
repetitio, similiaque in his non adeo
obtinent, cum integram sententiam
concertantes ut plurimum propo-
sue-

fuerint. Interim Curialium loco alia afferri solent, quæ, prout visum est, de susceptæ concertationis necessitate vel fœditate testantur, ceu quotidiana experientia hæc satis confirmat.

§. XL. An vero quis scriptam disputationem inire, vel hoc facto, scriptis scripta addere possit, quod movere voluit *Dn. Thomas. in der Ausübung der Vernunft-Lehre/ c. 5. §. 48. seqq.* ea non logica, sed moralis vel decori quæstio est, quæ perpetua definitione decidi nequit, hinc prout quis sua vel publici interesse existimaverit, ita nunc calammum expediet, nunc tacebit, nec temere, prout in ejusmodi quæstionibus lubricis fieri solet, deerunt rationes, quibus, sive scribere sive silere velit, factum suum tueatur.

CAP.

CAPUT XVIII.

DE

HIS QUÆ VULGO
AD LOGICAM REFE-
RUNTUR, NEC TAMEN
EO PERTINENT.

§. I.

Absolvimus ita Artem cogitandi, prout eadem instruenda esse nobis videtur. In dictorum illustrationem & confirmationem adde- mus duo capita, *c. i. §. fin.* promissa, & primo adeo recensetimus ea, quæ haut recte ad artem cogitandi syste- maticè suppositam (prout sane eam supponunt illi, qui aliena eidem in- farciunt) referri arbitramur.

§. II. Generalis definitio est, *ca omnia quæ mentis humane operatio- nes non concernunt, extra spheram artis cogitandi constituta esse, adeoque perperam illi immisceri.* Hoc uti
hinc

hinc inde jam tetigi, ita nunc exemplis, quæ succurrent, plenius paululum declarabo, ex quibus de aliis, quæ adhuc forte occurrunt, facile judicari poterit.

§. III. In hunc censum ergo (1) referimus *Prædicabilia, Antepredicamenta, Prædicamenta & Postpredicamenta*, prout nonnulli histerminis utuntur, *conf. Thom. Philos. aulic. c. 7.* nam illa omnia extra Logicam esse, eo argumento probatur, quod doctrina illa *res ipsas* consideret, dum scil. generales earum respectus explicat.

§. IV. Nec valebit exceptio, in *Logica agi de terminis simplicibus, horum autem convenientiam vel repugnantiam in allata doctrina tradi, nec adeo eam à Logica esse alienam, vid. Weis. Log. p. 1. l. 3. c. 1. §. 7. seqq.*

§. V. Nam uti difficulter probabitur, doctrinam illam intra limites

S

ter-

terminorum simplicium seu primæ mentis operationis consistere, ita, hoc licet posito, nihil tamen inde vulgaris sententia lucratur, nam ipsæ solum mentis operationes, arbitrariis exemplis declaratæ, ad Logicam pertinent, minime vero res, quibus illæ applicantur.

§. VI. Uti autem doctrina illa ab Arte cogitandi est aliena, ita, si in se spectetur, variis quoque defectibus eadem laborare videtur, de quibus nonnulla commemorabimus, non tam ut certum quid heic definiamus, sed potius aliis ulterius cogitandi ausam suppeditemus.

§. VII. Illud adeo in genere nimis incongruum censeretur debet, quod *scopus* doctrinæ modo indicatæ, non exprimat, hinc Tirones sine iudicio illa ediscunt, non intelligentes cui bono illa memoriæ mandent, ego sane de me asserere possum, me
nun-

nunquam in scholis intellexisse, quid sibi velit doctrina de prædicabilibus & prædicamentis, utut, perinde ac cæteri, omnia recitare noverim, nec dubito, quin omnium condiscipulorum meorum eadem fuerit sententia.

§. VIII. Merito igitur sub initium inculcandum est, quod animi discentium generalibus rerum conceptibus ideo imbuantur, quod illi in singulis fere disciplinis specialibus occurrant, materiæque propriæ aptentur, adeoque generalior cognitio suo usu non destituatur.

§. IX. Postea id etiam cognitionem confusam, disciplinarumque defectum arguit, quod generales illæ rerum considerationes per Logicam & Metaphysicam distrahantur, nam illas una serie debere proponi, res ipsa loquitur, nec diffiteri potuit Jacob. Thomasius *in præfat.*

Metaphys. in fin. & c. 25. qui tamen, cum velut sectarius affectus sequatur, de emendatione haut fuit sollicitus,

§. X. Denique id merito reprehenditur, quod generales illæ considerationes apte satis non connectantur, sed potius ita omnis doctrina instruat, ac si nova plane objecta sistantur, cum tamen semper eadem res, alio saltem considerandi modo occurrant, hoc ergo dum perspicue non ostenditur, animi discipulorum vel falsis, vanisque conceptibus inquinantur, vel saltem à vera penitiorique cognitione abducuntur.

§. XI. In specie in doctrina *Predicabilium* aliquid deficere & abundare videtur, cum enim omnes res quæ intellectui offeruntur, vel ut *principales* aut per se subsistentes, vel ut *accessoria*, quæ ad alias constituendas

tuendas concurrunt, se sistant, hinc liquet, universales conceptus qui inde formantur, esse duplicis generis.

§. XII. Vel enim concipimus res principales, quæ universalia, nomen *Generis & speciei* gerere possunt, quamvis, ne quid diffiteamur, appellatio illa non tam *universalitatem*, quam *subordinationem*, quæ inter universalia occurrit, notet.

§. XIII. Vel concipimus res accessorias, quæ universalia, nomine *Essentia & Accidentis* exprimere licebit, nam quævis res, quæ rationi humanæ patet, duobus illis constat, hinc omnes conceptus universales, qui circa aliquam rem formantur, ad illa duo capita redigi possunt.

§. XIV. Harum divisionum omissionem, defectui annumeramus. E contrario inter Prædicabilia abundat *Proprium & differentia*, nam il-

lud est Accidens, ex eo vero, quod certæ rei sit proprium, prædicabile perinde non est asserendum, atque ex eo, quod pluribus subjectis sæpe idem conveniat, *commune* non asseritur. Interim non repugno, quominus varia Accidentis habitudo, ac in specie, quod illud proprium vel commune sit, recte explicetur.

§. XV. *Differentia* porro peculiare quid non notat, sed potius *essentia & accidens*, in relatione ad alia subjecta, id nominis sortiuntur, dum enim per essentialia & accidentalia certum aliquod subjectum constituitur, eadem opera, illud per hæc ab aliis discernitur, unde *differentia* nomen existit.

§. XVI. In doctrina *Antepredicamentorum*, sive de *Univocis, equivocis & Paronymis* tricas etiam deprehendere licet. Nam *illa & ista* ad Universalia seu Prædicabilia merito erant

rant referenda, quia diversus prædicandi modus in univocis & æquivocis amplius ostenditur; *Hæc* vero ad singularia seu Individua ulterius explicanda pertinent.

§. XVII. Nam circa hæc, *concretum & abstractum* considerari possunt. Porro quid *denominativum*, quid *forma denominans*, quid *denominatum* sit, eodem respectu inculcari potest, quamvis, ut verum fatear, in ultima illa minutiarum consecratione, nulla eruditio consistat, sed ad pueros exercendos eadem pertineat.

§. XVIII. In genere autem in tota hac doctrina, pro insigni haberi debet ineptitudine, quod *res & verba* permisceant; Logica ex vulgari quidem hypothesis, de rebus tantum debebat esse sollicita, sed vulgo ita vagantur, ut nunc de rebus nunc de verbis agant.

§. XIX. Nam fere nihil nisi *voces* loquuntur: Concretum est *vox* &c. abstractum est *vox* &c. univocum est *vocabulum*, & ita porro, *vid. Jacob. Thomas. Log. c. 3.* atqui de rebus ipsis earumque generali consideratione erat quæstio, voces vero Grammaticæ erant relinquendæ!

§. XX. Sed illa exempla, utut voces saltem loquantur, de rebus tamen etiam possunt intelligi, at quæ de *equivocis casu factis* dicuntur, illa, si non semper, certe sæpe ad voces tantum pertinent, nam, v. gr. inter *legem* & *offam*, nihil, nisi nomen *juris*, commune videtur.

§. XXI. Circa doctrinam *Prædicamentorum* nonnulla admonuit Auctor *art. cogit. p. 1. c. 3.* quæ aliorum iudicio relinquimus. Nobis duæ considerationes heic videntur esse confusæ, vel saltem, non satis, prout par erat, distinctæ, quod adeo inter de-

desiderata merito primo loco retuleris.

§. XXII. Nimirum Prædicamenta possunt spectari, (1) ut classes rerum singularium, quæ intellectui humano se sistunt, (2) ut subordinaciones rerum singularium, & conceptuum universalium, inde juxta diversos gradus factorum. Utroque respectu errata nonnulla occurrere videntur.

§. XXIII. Nam primo respectu Prædicamenta rebus omnibus non sufficiunt, quod vulgo etiam agnoscunt, quando *terminos transcendentales* loquuntur, cur ergo hic defectus consulto retinetur? an magis Aristotelis, quam veritatis est habenda ratio?

§. XXIV. Classes igitur generales sic potius constitui possunt, si dicamus Res omnes esse vel *Deum*, vel *res factas*, has vero iterum esse *naturales, artificiales & morales*, quarum

uberior explicatio ex disciplinis propriis peti debet.

§. XXV. Gravius erratum eodem respectu commissum videtur, quando res illas singulares, *substantias & Accidentia* dixerunt eo sensu, quasi certæ res perpetuo illud, aliæ vero hoc nomen gererent, nam hoc admissio, nondum ostendi potuit aliqua substantia, *vid. Weis. Log. p. 1. l. 3. c. 5. Thomas. Philof. aulic. c. 7. §. 18. seqq.*

§. XXVI. Dicendum igitur potius, denominationes illas esse ambulatorias, ac afficere res saltem ex certa suppositione, adeoque omnes res (Deo excepto, nam de hoc semper seorsim agendum est) pro diverso respectu esse vel *substantias* vel *accidentia*, seu, ut alii philosophari malunt, repræsentari nobis aut menti nostræ, vel tanquam *res*, vel tanquam *rei modos*, vel tanquam *res modificatas*, *v. Aut. art. cog. p. 1. c. 2.* §. XXVII.

§. XXVII. Sic homo dici poterit *substantia*, ratione v. gr. valetudinis vel etiam vestium, quibus induitur, sed si ipsum dicas *accidens* ratione totius macrocosmi, non, puto, errabis. Sic vestimentum, substantiæ titulum tueri potest intuitu eorum, quæ ornatus gratia ei adjiciuntur. Contractus ratione hominis, est accidens, sed intuitu Scripturæ, quæ probationis gratia conficitur, pro substantia recte habebitur, & sic in cæteris.

§. XXVIII. Ex quo etiam liquet, nobis haut obesse, si quis in re, quam substantiam dicimus, v. gr. in homine, varia accidentia docere velit, nam ea non negamus, at sufficit, quod ab illo respectu abstrahamus, & totum hominem, inclusis etiam objectis illis accidentibus, juxta respectum suppositum, pro substantia habere possimus.

§. XXIX. Est adeo substantiæ & Accidentis, fere eadem explicatio, quæ v. gr. Totius & Partis, nam sicut hæc pro diversa suppositione diversimode accipiuntur, & v. gr. manus pro parte habetur ratione totius hominis, pro *Tota* autem, ratione digitorum, ita etiam illa, ex hypothesi significant, ceu ex hæcenus dictis constat.

§. XXX. An vulgaris Accidentium numerus sufficiat (quæ consideratio ad primum respectum v. §. 22. adhuc pertinet) eorumque specialior explicatio recte se habeat, id aliis indagandum relinquimus, nam illa, aliaque in hac tractatione occurrentia, nunc persequi nec libet nec licet.

§. XXXI. Juxta secundum respectum, vid. §. 22. id recte se habere non videtur, quod subordinatio individuorum, specierum & Generum,

rum, à tractatu de Prædicabilibus s. Universalibus, fuerit sejuncta, cum tamen evidentissime cum eodem cohæreat.

§. XXXII. Nam circa Universalia, quæ ex singularibus, mediante comparatione & abstractione, ab intellectu formantur, spectari potest diversa *prædicandi ratio*, quo referenda doctrina de univocis & æquivocis, deinde *singularium & Universalium subordinatio*, quod in Prædicamentis vulgo faciunt, sed ista distractione discentium animos à priori cognitione abducunt.

§. XXXIII. Id addo, accuratam & adæquatam subordinationem in Disciplina aliqua generali vix fieri posse, cum accuratam rerum singularium notitiam requirat, adeoque rectius eam specialibus Disciplinis relinquere, ut scil. Hæ in materia propria eam faciant, prout utile & ne-

cessarium id fuerit visum. Hinc etiam vulgares scalæ Prædicamentales, de rebus physicis confectæ, plerumque recentioribus Physicis vapulant, de moralibus vero aliisque pluribus rebus nullæ conficiuntur, & si hoc fieret, dubio procul in multis, ludibrium peritioribus essent debituræ.

§. XXXIV. Circa *postprædicamentaria*, genuina, à penitiori rerum cognitione desumpta, connexio, cum reliqua doctrina merito desideratur, alioquin vel solum Postprædicamentorum nomen Tirones inepto aliquo præjudicio inficere potest. Numerus igitur quinarium postprædicamentorum, *vid. Ulman. Loc. l. i. c. ii.* merito etiam exploditur, cum connexionem impediatur.

§. XXXV. Forte etiam nonnulla falsa intercurrunt, v. gr. quæ de sex *modis* speciebus dicantur, de quibus
Phy-

Physici distinctius judicent, nec tri-
cæ inutiles plane exulare videntur,
nam cui bono in hac doctrina eti-
am τὸ *Habere* inculcetur, id sane non
liquet.

§.XXXVI. De doctrina igitur vul-
gari prædicabilium & Prædicamen-
torum cum connexis, ita generali-
ter pronunciari posse videtur, (1) ad
Logicam illa non pertinet, (2) sæpe
fallit vel tricus laborat, (3) modus
docendi à penitiori cognitione ab-
ducit.

§.XXXVII. Interim cum genera-
lis illa rerum consideratio usu suo
non careat, ceu jam §. 8. indicatum,
ideo si quis eam in Disciplina pro-
pria, cujus indolem capite sequenti
delineabimus, velit exequi, magis
ordinate & adæquate id omnino fa-
ciendum fuerit, id quod ex dictis a-
liquo modo colligi potest.

§.XXXVIII. Nimirum de rebus
in

in genere earumque classibus generalibus primo philosophari liceret juxta ea quæ dixi §. 24. rejectis classibus Aristotelicis, nam præjudicium ex his haustum, veritati vim infert. Postea ostendi posset, quomodo ex singularibus, conceptus universales formentur, adductis iis, quæ ad utrumque explicationem amplius pertinent, secundum indicium, §. 11. seq. §. 31. 32. 33.

§. XXXIX. Deinde ambulatorii illi respectus, juxta quos eadem res modo substantia modo accidens est, tractandi forent, cui tractationi addendum, quicquid vel in Postprædicamentis, vel in tota Metaphysica vulgari habetur, resectis tamen tricis otiosis. Sed illam curam aliis relinquimus. Qui judicium & attentionem afferet, ac veritatem magis, quam Aristotelem & Sectam, amabit, is in adornanda hac tractatione recte versabitur. §. XL.

§. XL. De utilitate autem ejusmodi laboris non videtur dubitandum, nam nulla Disciplina specialis est, in qua non de *substantia & accidente, causa & effectu, principio ac principiato*, & ita porro, agatur, hinc generalis horum cognitio merito prærequiritur.

§. XLI. Ad obtinendam tamen illam utilitatem minime requiritur, ut speciali tractatione generalis illa doctrina, ad materiam cuius Disciplinae propriam, applicetur, & si Diis placet, *Philosophia Theologica, Juridica* aut *Medica* concinnetur, nam qui in genere novit, quid v. gr. causa & effectus sit, is ad materiam suæ Disciplinae, illa ultro & sine difficultate applicare poterit.

§. XLII. Hinc labor nimis puerilis fuerit, applicationem illam speciali opere docere, perinde sicut ineptum est, ei, qui pedibus suis generaliter

ter uti novit, ostendere velle, qua ratione in hac aut illa platea incedere debeat. Interim similes habent labra lactucas, & multi, inter imperitos, cum istis quisquiliis, magni sibi videntur Philosophi.

§. XLIII. Sed ut ad propositum revertamur, ad Logicam (II) male nobis referri videntur quæ *de nomine & Verbo, de vocum suppositione, de Oratione* à nonnullis traduntur, *vid. Ulman. Log. l. 2. c. 1. 2. 3.* ob rationem solennem, quod illa mentis operationes, earumque indolem explicandam non respiciant.

§. XLIV. Nec obstat, quod *Logica agat de enunciationibus, hæc vero ex nomine & verbo consistant*, nam Logica non corticem, sed rem ipsam sectatur, hinc in enunciationibus, combinationem vel separationem idearum expendit, verborum autem, quibus ista exprimuntur, cognitionem præsupponit. §. LXV.

§. XLV. Sermo igitur, quatenus de ejus genuino usu, ad *Grammaticam*, quatenus de venustate, ad *Rhetoricam*, quatenus de moralitate, quæritur, ad *doctrinam moralem* pertinet, regulas autem interpretandi, quibus ejus sensus investigatur, vel unaquæque *Disciplina realis* tradit, vel ex *generali aliqua* præsupponit, de quo mox iterum.

§. XLVI. Porro in Logica haut tollerandas putem (III) *Distinctiones*, quibus ad animi sensa eo commodius exprimenda uti solemus, qualis congeffit Weisius in *Log. p. 1. l. 3. c. 14.* nam & illæ, res concernunt, quia tamen in unaquaque *Disciplina speciali* aliquem usum præbere possunt, ideo earum explicationem in *Disciplina aliqua generali*, cujus indolem *cap. seqq.* delineabo, instituendam esse putem.

§. XLVII. Non minus expunge-
rem

rem (IV.) *Locos Topicos*, cum ab aliis, tum imprimis à Weisio *P. 2. l. 1. c. 4. seq.* prolixè expositos, nam & illi generalem rerum considerationem spectant, dum per eos ostenditur, quarum circumstantiarum, in singularum rerum consideratione, imprimis autem in conficiendis orationibus, recordari debeamus

§. XLVIII. Nec admitterem, (V) *Interpretationem*, quam Recentiores ad Logicam traxerunt, non sine multorum, factum hoc laudantium, applausu, *vid. Thomas. introd. ad philos. aulic. c. 13. Ausübung der Vernunft-Lehre. c. 3. §. 19. seqq.* Nam & hæc pro objecto habet certam rem, *voluntatem scil. dicentis vel scribentis*, adeoque dubio procul, cum hoc suo objecto, ad aliquam disciplinam realem pertinet.

§. XLIX. Nec difficile est, sedem propriam indicasse, nam v. gr. quæ
Wei-

Weisius P. 2. l. 3. c. 1. 2. 3. 6. de *Ordine rerum interpretandarum* differit, illa ad Grammaticam & Rhetoricam pertinent, si pauca illa, quæ d. c. 2. de *subjecto & predicato, in propositionibus obscurioribus eruendo*, dicuntur, excipias, hæc enim logica sunt, ac in tractatu de Propositionibus, locum suum habent.

§. L. Porro quæ de *sensu per interpretationem eruendo, d. l. c. 4.* docet, illa ad Philologiam, Theologiam & Jurisprudentiam spectant, possent etiam regulæ interpretandi generales in Disciplina generali, cujus jam aliquoties mentionem feci, proponi, quas deinde speciales Disciplinae, pro ratione Objecti sui auferent.

§. LI. Quæ tandem de *veritate per interpretationem eruenda* commentatur, Id. d. l. c. 5. illa ad omnes Disciplinas pro ratione veritatis in illis

illis occurrentis, spectant. Sic in Jurisprudencia descriptorum juridicorum, in Medicina, de medicorum, in Rhetorica, de Orationum veritate (quale exemplum Weisius affert) agitur & ita in cæteris.

§.LII. Non obstat nostræ sententiæ si quis dicat, *interpretationem esse ratiocinationem, banc vero ad Logicam pertinere, nam est ratiocinatio, sed certo objecto applicata, quæ ad Logicam non spectat, in hac solum ratiocinationis, aliarumque mentis operationum indoles, sine certo & peculiari objecto, explicatur. Alioquin, si prior ratio valeret, in Logica etiam docendum esset, quomodo, e. gr. Medicus pillulas præscribere, vel Advocatus libellos conficere debeat, nam & hæc ratiocinatione expediuntur.*

§.LIII. Ex his etiam solvi possunt, quæ opposuit *Dn. Thom. in phil. aul.*

c.13. §.1. ad Logicam omnino pertinere, rationes & modos, quibus quis verum sensum orationis obscura, absentis aut mortui, investigare, & à falso discernere possit ac debeat, præscribere, nam & hoc fieri ratiocinatione, at Logicam modos ratiocinandi suppeditare debere.

§.LIV. Nam Logica in genere, & sine peculiari objecto, ratiocinationem exponit, hæc vero & voluntatem obscuram, & alia objecta nanciscitur ac pro ratione eorum, regulas & notiones sibi format, quo respectu ratiocinatio ad Logicam referri non potest, nisi velis omnes res & disciplinas in eam transfundere.

§.LV. Porro: Logicam esse instrumentum instrumentorum, doctrinam vero de interpretatione, usum suum, diffundere in omnes partes Philosophia, & Facultates superiores, maxime in

in Jurisprudentiam & Theologiam, d. l. §. 2. Nam exinde saltem sequitur, quod generalia interpretandi principia non incommode, in aliqua disciplina generali tradantur, non autem, quod illa explicatio in Logica fieri debeat, hæc enim, ut aliquoties dictum, ab Objectis realibus abstrahit, ac solam rationis indolem explicat.

§. LVI. Juxta hæc adeo Peripatetici nullam merentur censuram, quod materiam interpretationis in Logica omiserint, sive ex reverentia erga Aristotelem, sive ob aliam causam id factum sit, sed Recentiores potius Scriptores, qui eam Logicæ affricarunt, alicujus confusionis videntur esse rei.

§. LVII. In Logica etiam (VI) doceri non debet *cogitationum moralitas*, seu Justitia & Utilitas, *vid. Thom. Philos. aulic. c. 4. §. 26. 27. 28. c. 11.*

§. 24.

§. 24. seqq. nam norma moralitatis hic eadem est, quæ quoad alias actiones humanas occurrit, quæque in disciplinis moralibus ostenditur, certe, ostendi debet, Logica autem sine hoc respectu, cogitationes in se spectatas, explicat.

§. LVIII. Amplius pŕtem, in Logica (VII) non esse agendum de *Eruditione*, vid. Thom. *introd. ad Log. c. 1.* nam sicut eruditio ex variarum rerum contemplatione oritur, ita ejusdem indolem exponere, dubio procul est, circa peculiare objectum, à cogitationibus humanis diversum, occupari, sed meditationes ejusmodi omnes à Logica alienas arbitramur.

§. LIX. Ulterius (VIII) de *homine & mente humana*, vid. Thom. *Philos. schol. c. 3. introd. ad Log. c. 3.* non agit Logica sed Physica, in quo etiam *Dn. Thom. Aquinas* consentit, qui ideo

T

sal-

saltem tractationem illam Logicæ se inseruisse fatetur in *Philos. aulic. c. 10.*
 § 3031. quod aliorum philosophia sibi hac in parte non satisfaciât, nec tamen in tractatu proprio, sententiam suam exequi, sibi hætenus licuerit.

§. LX. Nobis etiam sufficiens ratio adesse non videtur, quæ (IX) de *Prudentia meditando* seorsim in *Logica* agi, vid. *Thomas. Philos. aulic. c. 11. & Logic. c. 1.* jubeat, nam quæ de veritate meditationum dici possunt, illa cogitationibus omnibus sunt communia, & habent locum proprium, vid. *supr. c. 3. A.* si quis autem in re cognita, vel ab aliis proposita meditari velit, tum sequitur ordinem seu methodum consuetam, quæ itidem omnibus cogitationibus communis est, vid. *supr. c. 14.* si vero rem incognitam meditationibus aggrediatur, tum nulla adest
 me-

methodus & frustra etiam hic praescribuntur praecepta, vid. *supr. c. 3. §. fin. c. 14. §. 7.*

§. LXI. Idem dicendum (X) de *Prudentia proponendi cogitata*, vid. *Thomas Philof. scol. 5. 12. Logica. vel Ausübung der Vernunft-Lehre c. 2.* nam & in hunc locum conjunguntur, quae alio pertinent. Vel enim de *methodo* agitur, sed haec habet generalem Sedem in Logica, vel *questionis justae*, de officio Docentis & Discipulis, vel *prudenter*, de informatione prudenter facienda, proponuntur, quae omnes ad doctrinam civilem, seu ad Jurisprudentiam, & Prudentiam presse dictam pertinent.

§. LXII. Quo loco obiter admodum licet, quod, sicut Prudentia in genere, est habitus maxime intellectus, ita etiam circa Prudentiam docendi vel informandi, non magnam

T 1

de-

deprehendere liceat certitudinem. Hinc plus in informatione dextre peragenda valere videtur Docentis iudicium quam magna regularum moles, in primis cum plerumque ea, quæ nobis placent, aliis velut præcepta summe necessaria obtrudere soleamus.

§. LXIII. Denique nec (XI) *Prudentiam de aliorum sententiis & scriptis iudicandi*, vid. *Thomas. Philos. aulic. c. 14. Log. c. 4.* ad Logicam retulerim. Nam quousque leges hic progredi permittant, id ex doctrina morali intelligendum, quomodo duteffi veritas sit eruenda, id ex tractatu generali quem de hoc Logica suppeditat, patet. Ipsa vero dijudicatio, si accurata esse debeat, in propria quavis disciplina suscipienda est, superficialiam autem Historia literaria tradere solet.

§. LXIV. In defensionem eorum, qua

quæ hactenus expunximus, forte quis generaliter afferet distinctionem Logicæ *Docentis & Utentis*, quam, alio tamen fine, proposuit Weisius in *Logic. Conclus. §. 3. p. 576*. Verum ea nihil lucrabitur. Nam *Logica Docens*, saltem systematicè excolitur, & cum hæc mentis operationes tantum proponat, hinc materiæ antea notatæ & similes, ab eadem merito exulare debent.

§. LXV. *Logica vero Utens* tam late patet, quam ipsa ratio, hæc enim, si habitum illum, quo suas operationes eadem intelligit, acquisierit, eundem ad omnes disciplinas speciales secum adducit. Sed hæc *Logica systematicè non proponitur*, ergo ad eam materiæ antea relatæ referri non possunt, quod si autem illa in systema redigenda esset, tum omnes omnino *Disciplinæ*, in eam forent transfundendæ.

§. LXVI. Ex hac autem confusione uti mirum Chaos futurum esset, ita, eo admisso, non tantum materiae modo nominatae, sed & aliae omnes ad Logicam referri deberent. Ex quo adeo liquidum est, utro modo Logica supponatur, nullam adesse rationem, cur ejectas antea materias eidem reddere debeamus.

§. LXVII. Si in causam factae confusions inquiramus, videtur illa ab aliarum Disciplinarum defectibus dependere, cum enim multa notata digna deprehensa sint, nec tamen illa in Disciplinis Propriis fuerint reperta, hinc existimatum forte fuit, ad Logicam eandem recte referri.

CAR.

CAPUT. XIX.

DE

HABITU DISCIPLI-
NÆ GENERALIS, PRÆTER
LOGICAM, AD EXCOLENDAS
DISCIPLINAS SPECIALES,
NECESSARIÆ.

§. I.

DE defectibus omnium Disciplina-
narum differere, animus non est,
de generali Disciplina saltem non-
nulla commemorabo, cum enim,
multa ex Logica expunxerim, quo-
rum tamen cognitio utilis est, nec
ad specialem Disciplinam illa com-
mode referri possunt, ideo, præter
Logicam, omnino aliqua Disciplina
generalis, ad excolendas speciales,
necessaria videtur, cujus habitum,
adeo, in præcedentium confirmatio-
nem, breviter delineabo.

§. II. Dixerit aliquis, rem eodem

T 4

reci-

recidere, *sive ea, quæ hæctenus sunt exclusa, Logica reliquantur, sive ex iis Disciplina generalis conficiatur, adedque inutiles ejusmodi controversias posse omitti.* Verum satius esse, disciplinas ita excolere, ut secum ipsis, & cum scopo proposito consentiant, quam ut sibi repugnent, nemo, qui veritatem amat, negaverit.

§. III. Ad scopum Disciplinæ generalis collimat *Metaphysicæ, prout hodie tradi solet, & gloriantur Peripatetici, quod eadem, licet præter mentum Aristotelis, industria Scholasticorum in justæ scientiæ similitudinem fuerit elaborata, & ejus quidem a deo comitæ, ut, famula quæ esset, satere pro ipsa Regina poterit hæctenus, a deo utilis, ut absque illa sperari vix possit, solida in ullo genere illustrum disciplinarum eruditio, vid.* J. Thomas. in *Histor. Metaphysicæ* 39.

§. IV. Enimvero uti fortassis *Me-*
taphy-

taphysica vulgaris, mensuram justæ scientiæ, si rigidius examinetur, ne quidem in sua materia, implet, secus ac persuasum est Peripateticis, ita eam scopum Disciplinæ Generalis, non attigisse, sed hanc aliis adhuc capitibus constare debere, si in specialibus Disciplinis usum præbere debeat, plane existimo.

§. V. Mensuram Ejus recte constituemus, si dicamus, *omne illud, quod ad res pertinet, nec tamen in aliqua disciplina speciali commode proponi potest, ad eam esse referendum, quod specialius paululum declarabimus.*

§. VI. Primo igitur in Disciplina generali agendum esset de *Eruditione*, cum enim hanc ex omnibus Disciplinis specialibus acquirere intendamus, ejus cognitio merito prærequiritur. Interim rem ipsam ex-

equi non libet, nonnulla tamen de eadem delibabimus.

§. VII. Ex sententia Dn. Thomae in introd. ad Logic. c. 1. §. 1. Eruditio est cognitio, qua homo aptus redditur, ut verum à falso, bonum à malo recte discernere, suique iudicii rationes certas vel probabiles reddere possit, ad propriam aliorumque hominum salutem temporariam & aeternam, in vita sibi promovendam.

§. VIII. Circa quam definitionem hæc observamus, (1) eam esse specialem, nec cuius eruditioni, prout illa in vita communi supponi solet, posse accommodari, (2) cognitionem esse passive accipiendam pro notitia, nam si active capiatur, tum est actus mentis, & eruditio ex cognitione oritur.

§. IX. Porro (3) quoad aptitudinem, à qua eruditio describitur, notandum, quod aptitudo verum cogn-

gnoscenti, sit vel *naturalis*, quæ à nativa intellectus bonitate dependet, vel *adscititia*, quæ ab eruditione oritur.

§.X. Nam si mens proprias actiones probe intelligat, easdemque, juxta hanc cognitionem exerceat, (quæ ars ratiocinandi est) vel etiam aliarum rerum notitiam sibi acquirat, tum ad verum & falsum discernendum, in ea utique oritur proclivitas seu aptitudo.

§.XI. Ex quo liquet, ob eruditionem, homines intelligendæ veritati non tam fieri *aptos*, nam hoc à natura est, sed potius *aptiores*, quod etiam definitio velle videtur, quando *aptitudinem recte discernendi*, loquebatur.

§.XII. Denique (4) observandum, per *aptitudinem discernendi* & *rationes reddendi*, non indicari eruditionis *finem*, sed *formam*, nam tum de-

num eruditio adest, si quis verum a falso discernere ac rationes (in re scilicet demonstrabili) reddere queat.

§. XIII. A Scopo igitur ablueret objectio, si quis contendere, eruditionem adesse, *sicut quis a nova veritatis inquisitione, aut ab actuali rationum redditione absteat*, neque enim in hoc essentia eruditionis collocatur.

§. XIV. Caterum si variam Eruditionis suppositionem, quæ in vita communi occurrit, respiciamus, videretur ejus indoles commodissime explicari posse, si eam duplici sensu definiamus. Nempe in significatiori est *variarum rerum notitia*.

§. XV. At in strictiori magisque proprio, est *variarum veritatum complexus, eo fine acquisitus, ut Deum recte colere, ac amorem propriam aliorumque debite exercere, atque salutem humanam promoveret & obtinere queamus.*

§. XVI.

§. XVI. Oritur adeo Eruditio regulariter ex variarum rerum contemplatione, Medium vero, quò eam acquirimus, sustinemus & conservamus, est *Mens* sive *Ratio*, per hanc enim uti homines brutis præstant, ita eam ductoris instar à Deo illis datam esse, merito existimatur.

§. XVII. Colligit vero eruditionem mens humana vel ex *natura* & *isque* qua inde amplius dependendo, vel ex *speciali revelatione divina* *scriptura*. Illo respectu valde libera est, formatque sibi ex rebus oblati ideas, prout illæ eas exigere videntur. Hoc vero in multis quidem illa non exulat. At vim naturam ad *mysteriorum sphaeram* seu *neutrquam* exporrigere, prorsus agnoscere tenetur.

§. XVIII. Quo loco notandum, quod duo illa principia, *natura* & *revelatio* male confundantur, vel

T 7

etiam

etiam illa neglecta, ex hac unice omnino cognitio ubique repetatur, nam uti ista procedendi ratio plane absurda est, si erga illos suscipiatur, qui revelationem non admittunt, ita ne quidem quoad illos, qui eam venerantur, ita simpliciter excusari potest.

§.XIX. Nam admissa illa confusione vel neglectu, alterum principium plane opprimitur, quæ insignis erga Creatorem est ingratitude, qui profecto rationem homini non frustra concessit, nec opus naturæ temperare illius contemplationi exposuit. Præterea si Christiani unice ex principiis sibi propriis philosophari assuescunt, viam prius è principiis rationis haud complanantes, tum concordie cum aliis Gentibus inveniendæ, in aternum velut renunciatur, cum ejus conciliandæ ita nihilum possit esse initium.

§.XX.

§. XX. Longe rectius igitur incog-
dimus, si primo exploremus, quous-
que principia naturalia pertingant,
ac iis deinde Christianis propria
addamus, sic utraque, suus manet ho-
nor, & alia gentes eo facilius ad hæc
allici possunt, cum si ex iis solis, ni-
mis abrupte ac imperiose philoso-
pheris, illæ perpetuo arceantur.

§. XXI. Ex dictis quodammodo
colligi potest, eruditionem genera-
lius suppositam pro diverso respectu
esse diversam, nam (1) ratione *objecti*
poterit distingui in *divinam & hu-
manam, in universalem & particula-
rem, (2) modi habendi in solidam,*
quæ iterum pro captu materię certa
& probabilis esse potest, *superficia-
riam & falsam,* ultimato autem illa
diversitas ex diversitate subjecti,
principiorum & adhibita diligentia
dependet.

§. XXII. In primis (3) ratione *finis*
distinguitur.

distinguitur in *honestam*, quæ ad amorem Dei hominumque dirigitur, *vanam*, quæ infra illum finem subsistit, & *perniciosam*, quæ amorem Dei & proximi lædit. Omnes illæ species suos iterum admittere videntur gradus, id quod aliis indagandum relinquitur.

§. XXIII. Jam si quæras, quænam eruditio inter homines sit *frequentior*? pro *superficiaria* & *falsa* contra *solidam* pronunciandum erit, quod ab *imbecillitate* mentis humanæ dependet, si iustes, quænam sit *honoratior* & *majoris pretii*? tum pro *vana* & *perniciosa* suffragium ferendum, quod ab illius *malitia* fluit.

§. XXIV. Dudum enim vitiæ de virtutibus triumpharunt, & perversa ubique dominatur Philautia, ad hunc finem ergo quæ ducunt disciplinæ, illæ in pretio esse solent. Atque

quæ ex hoc capite ex plerumque etiam æstimantur, quibus potentioribus adulari & eorum gratiæ adreperere possumus.

§. XXV. Fatendum tamen est, quod sæpe eruditio ex principio non adeo bono profecta, probari debeat, quatenus, postquam semel perversitas itrepsit, sine ea stationem suam tueri non licet, vel illa non ad inferendam sed repellendam læsionem adhibetur. Sicut etiam quævis eruditio *curiosa & delectans*, non statim *vana* est annumeranda, cum possit esse medium exercendi amorem proprium, cumque licitum.

§. XXVI. Locus hic forte erigitur de libris *Petri Poireti*, quos de *Eruditione Solida, Superficiaria & Falsa* Ille composuit, nonnulla dicamus. Quod ut eo rectius fiat, primo *Ejus sententiam* breviter referemus, deinde *propriam* subjiciemus. *epicrisin.*

§. XXVII.

§. XXVII. Vera igitur Eruditionis non alium scopum esse posse existimat, quam ut representemus naturam & regimen Dei nostri, prout is erga se, hominem & ceteras creaturas sese gerit & representat. Omnem igitur veram eruditionem in his constituendam censeat, quæ in mentibus nostris eradunt, dejiciunt & exterminant, quæcumque illas minus Deo similes, minusque cum Proximis suis in Deo concordēs reddunt, nec non in eis, quæ similitudinem cum Deo intimam, concordiamque cum Proximis divinæ æmulam, promovere & firmare appetunt.

§. XXVIII. Brevius illa exprimi posse putat, si dicas, *eruditionem veram amore Dei & proximi absolvi, timore vero Dei incitari*, vid. lib. 1. P. 1. §. 3. pag. 6. edit. Hall. Quo igitur illa Dei æmulatio clarius appareat, E-
jus

jus indolem exprimit, dicendo Deum esse infinite perfectam, incomprehensibilem atque æternam mentem.

§. XXIX. Hoc est, talem, quæ non modo initio & fine existendi caret, sed & quæ realitates infinitas unite totas semel actu, velut in puncto indistincto simul possidet. Eundem quoque cum distinctis & veluti aliquo modo extra æternitatis hujus indistinctæ considerationem partemque indivisum sese respicit, in adorandum aliquod Trinum difformi, quod desiderio immenso atque vividissimo erga se suasque perfectiones, luminosa sui intellectuione atque idea, acquiescentia denique & amore seu lætitiâ infinita (sive Patre, Filio & Spiritu S. Trinitate adorabili) perficitur.

§. XXX. Deinde docet: Deum mentes humanas ita condidisse, ut

carum essentialissima portio fit fundus vel recessus quidam immensus, sive intima nonnulla capacitas & aptitudo quædam immensa & infinita, quæ ipsam æternitatem, sive Deum æternum modo unito, simultaneo & indistincto vivide & plane mirabiliter, sine ulla successionis & pluralitatis distinctione & duratione, admittere, percipere, possidere valeat. *Paulo post*: iste fundus animæ, est locus ideis vacuus, thronus Deo æterno sacer, ejusque solius æternas impressiones suscipere aptus.

§. XXXI. Adjicit ulterius: mentibus inesse capacitates ad Numen relativas, puta *desiderium immensum* sive facultatem desiderandi Deum immense divinique desiderii infiniti impressiones & actus admittendi, *intellectum immensum* sive capacitates immensas recipiendi intellectiōnem, sive lucem, sive verbum.

ima-

imaginemque Dei luminosam, denique *acquiescentiam* seu facultatem immensam admittendi & possidendi divinam acquiescentiam, dilectionem, lætitiã, spiritumque Dei adorabilem cumque eo æternum deliciandi, *v. d. l. §. 4.*

§. XXXII. Atque hæ sunt mentis facultates superiores. His accesserunt ex liberalitate Numinis, superficialiæ capacitates, seu *intellectus ætivus* qui rerum ideis efformandis & continendis destinatus est, hic de Deo rebusque divinis nullam ideam vividam admittit, sed tantum dilutas steriles, mortuas & veluti externas & superficialias ideas possidet.

§. XXXIII. Hinc periculose errant, (in primis quamplurimi Cartesiani) qui ideas de Deo rebusque divinis per rationis suæ actus efformatas, confundunt cum lumine Dei vero ideisque vividis, quæ in intellectu
su-

supremo per lumen verbumque
Dei excitantur, nec non cum inspi-
rationibus luminosisque Spiritus
Sancti moribus, quibus divina sa-
lutariter & solide explicantur, *d. l. §. 6. 7.*

§.XXXIV. Quia vero & Ratio suo
modo, h. e. dilute & per adombra-
tionem sanctæ Trinitatis gerit ima-
ginem (quæ & in omnibus rebus at-
que ideis, nulla prorsus excepta, di-
versis modis depingitur) hinc in illa
deprehendere est, *aliquod sciendi de-
siderium, lumen* seu intellectio su-
perficiaria & *acquiescentia*, & circa
hæc quidem quidem sola, *eruditionem*
veram versari vulgo produnt
sed prave. *d. l. §. 8.*

§.XXXV. Perficitur igitur homo
complete, seu perfectione solida &
essentiali, per divinas intimas & in-
mensas sui fundi, desiderii, intelle-
ctus, suæque acquiescentiæ capaci-
tates,

tates Deo æterno & Trino repletas, accidentariè vero per umbrabiles, superficiarias & limitatas facultates rationis, imaginationis, sensuum, motuum & passionum, objectis suis tenuiusculis & limitatis, ideis videlicet, figuris, coloribus & sonis, motibus & similibus affectas & non repletas, sed impulsas & tactas, in quibus tamen imagines potentia, sapientia & bonitatis Dei sui magis, quam ipsas sensationes ad se spectantes, homo curabat, *d. l. §. 10.*

§. XXXVI. His ita generaliter præmissis, deinde ostendit Poirettus, quomodo post lapsum, eruditio solida acquiratur, possideatur & communicetur, *d. l. §. 13.* Scilicet à superioribus illis facultatibus, quæ pro solo Deo æterno & immenso suo factæ, est inchoandum. Hic autem solus Deus eruditor, homo tamen, ex præventionè & impulsu Dei aliqui

quid ad hoc contribuere potest & debet.

§. XXXVII. Nimirum (1) centram & immensam cordis sinceritatem, (2) profundissimam sui abjectionem vel humiliationem, (3) inferiorum, quæ rationem & exteriora spectant, omnimodam (necessariis exceptis) desertionem atq; secessum & sui totius, Deum versus collectionem atque conversionem, *id. §. 15.*

§. XXXVIII. Specialius ex parte facultatum superiorum, ab homine requiritur, (1) desiderium ardens, illimitatum, constans ac Deo confidens, ut nempe mens confidat, se à Dei benignitate ea suo tempore obtenturam, quæ judicabit Deus ipsi ad solidam & salutarem eruditionem profutura; *in hac ratione profecerunt David & Salomon, id. §. 16.*

§. XXXIX. Porro (2) quoad intellectum

Iectum requiritur, *præteritorum evacuatio*, quo purius & verius à fonte luminis lumen recipiat vel expectet, & *ab activitate præsentis & futura abſtinentia ſ. quies*, nam intellectus diviniore mere passive ſe habere debet ad objectum ſuum divinum & immenſum, eum erudiens, illuminans & replens, *d. l. §. 17.*

§. XL. Denique (3) quoad acquieſcentiam neceſſaria eſt, *acquieſcentia indeterminata*, abſolute ſe Deo erudienti & operanti tradens, & *parata dolori & inopia, & ipſi coram mundo infamia acquieſcere & ſubjici*, h. e. vera patientia indui, *d. l. §. 18.* Ex parte autem facultatum inferiorum exigitur, ne ſuperioribus impedimento ſint, *d. l. §. 19.*

§. XLI. His poſitis, Deus mentem gradatim erudit, ejuſque fundum immenſum ad æternitatem Dei factum, ſic ſua afficit æternitate ut

V

mens

mens revera elemento æterno immergi videatur. Desiderium, intellectus & acquiescentia imbuuntur, penetrantur & quasi condiuntur gloriosis & deliciosis Dei Patris, Filii & Spiritus adorandi potentiis & virtutibus, unde mens ipsi Deo similis redditur, & hæc omnia experitur realitatibus centralissimis & exaltatissimis, ineffabilibus & captum omnem superantibus.

§. XLII. Hinc est, quod homines meri, quantumvis industria, eruditione humana (superficiaria & falsa) polleant, ad hæc plane cœcutiant, eaque parum abest, quin coram irrideant, & pro figmentis plurimi traducant, haut secus ac oculis capti, si se solos consulant, quæ de modo cognoscendi per lumen & colores proferrentur, risu exciperent miseri, *d.*
1. §. 20. 21.

§. XLIII. In hoc veræ eruditionis
the-

thesaurus & cor est, sine hoc reliqua omnia sunt vanitas. Dum vero Deus mentem ita erudit, eo ipso quoque illi principia atque fœmina solida infundit eruditionis, quæ res alias spectat, idque sine rationis humanæ laboriosa investigatione, ac multo magis etiam sine chartarum humanarum, à seculi eruditis conscribillarum & commaculatarum tædiosa evolutione & devoratione, *d. l. §. 22.*

§. XLIV. Deus autem vel immediate eruditionem infundit, cujus rei exempla, *d. l. §. 23. 24. 25.* habentur, vel per solide eruditos eam communicat, qui ut certo dignosci possint, Deus animis desiderantibus & sinceris facile efficit, harmoniam enim eam inter veri Eruditoris vocem, discipulique sinceri sensum internum statuit, ut se inde vere affici sentiat eo modo, de cujus verita-

re in conscientia sua certus est, quemque ab errore discernit, uti Pastoris vocem discernunt oves à vocelatronis, illamque hac rejecta, sequuntur, §. 26.

§. XLV. Haecenus de acquisitione eruditionis solidæ. In possessione, eadem si spectetur, tum ejus vel effectus vel partes vel consecutaria, sunt, omnium bonarum dispositionum auctio, *l. 1. p. 2. §. 27.* animæ tranquillitas & pax, (etiam cum hominibus, quanquam ubi bruti lapides in ejusmodi eruditum protervius & petulantius irruunt, à firma ejus consistentiæ soliditate vehementius nonnunquam repelluntur & veluti tela in adamantinum impulsa scutum, cuspidem refracto reflectuntur & disjiciuntur,) §. 28. gratitudo & laus divini Numinis, §. 29. solida à Deo dependentia ac humilitas, §. 30, 31. futurorum contingentium

tium, maxime inutilium, neglectus,
d. l. §. 32.

§. XLVI. Communicationem eruditionis solidæ quod attinet, vere ~~non dicitur a munere docendi libentis~~ us quidem abstinere, ~~Deo~~ sponente & trahente, illud subit, vocationis vero divinæ certa sunt criteria, si ipse plus, quam pro se sufficit, veri bonique dotibus abundet, tum si ex luminosa hujusmodi abundantia nec sibi delectationem ullam capiat, nec aliis melior sibi esse videatur, l. l. p. 3. §. 33.

§. XLVII. Sic ad docendum vocati vere Eruditi, factis seu exemplis suis docent, §. 34. quibus addunt doctrinam scriptis aut viva voce comprehensam, quantum tamen fieri potest, quantumque eos cognoscere datur, ab irrisoribus luminisque purioris hostibus prohibenda sunt sapientiæ verba, nec invitis aut præ-

judicio pertinaciter libenterque constrictis, obtrudenda est veritas, §. 35. imo nec cupidis, probabilius tamen inconstantibus, sed solis fidis, §. 36.

Adhuc sunt, quibus adest fundi sinceritas, humilitas, serius à cæteris ad Deum recursus, desiderii ardor, flexibilitas, constantia, spes, intellectus vacuitas & quies, acquiescentia fortitudo. Ex his autem qualitatibus prima proutinus actu adesse debet, cæteræ si quoque statim adsint, utile est, si non, prudenti Doctoris cura interveniente, sequi possunt. §. 37.

§. XLIX. Medium communicationis faciendæ, verbis non absolvitur, ut vulgo putant, quod tot de divinis pariter ac humanis dissensiones ac sectæ, idem tamen principium scriptum vel dictum admittentes, ostendunt. Hinc non in verbis sed in

in eorum qui verbis utuntur dispositione sensuum clavis quæri debet, adeoque in divinis, v. gr. Deus tum lumen suum in mente Auditoris excitat, quando docens & discens dant operam, ut divinæ voluntati pareant.

§. L. Hæc est vera Scripturæ, divinique sensus ejus clavis, non autem millena nugamenta de critica, de linguis orientalibus, de legibus interpretationum. De naturalibus similia fere dixeris, eorum enim solida & radicalis cognitio cum sine Deo haberi non possit, nec sine eodem, ac docentium & discantium debita habitudine, possunt communicari.

§. LI. Hinc patet, nil mirandum esse, quod veri eruditi, de rebus divinis nec non naturalibus solidius loquentes, non capiantur à vulgo, neque à falsis superficialiisve erudi-

ris, nec quidem ab incipientibus, bona voluntate præditis. Nec mirum igitur, si ab irrisoribus Criticis irrideantur & in ludibrium, coram ignaris, vertantur ea, quæ cæteroquin revera omnium divinissima, solidissima præstantissimaque sunt.

§. LII. Faciunt id quod cæci, si qui totam aliquam regionem incohererent, qui nunquam corpora nisi tactu palpandique facultate percipissent, quosque accederet oculatus, qui eos de corporibus per oculos recipiendis alloqueretur, hunc sermonesque ejus non intellectos, cachinnis procul dubio exciperent, ipsi m. s. rimi risuque & commiseratione dignissimi, *d. l. §. 38.*

§. LIII. De cætero doctore vere erudito à divitis, tanquam maxime necessariis incipiendum, eaque diligenter, etiam nonnunquam cum pertinaciæ discentium increpatione,

ne, inculcanda, §. 39. nam solida eruditio se habet instar lucis à Sole emanantis, ad quam recipiendam omnis præparatio, & tantum non acquisitio consistit in remotione obstaculorum, quæ illam ab oculis prohibeant, §. 40.

§. LIV. De dictionis nitore vel methodi rigore non valde sunt solliciti vere eruditi, §. 41. de cætero falsa & superficialia eruditione delibuti, illos odio & mendaciis onerant, quibus hi apologias vel etiam, silentium, patientiam ipsamque inimicos beneficentiam opponunt. Veræ interim eruditionis studiosi per hæc à solidioribus informatoribus se abduci non patiuntur, nec stolidi credulitate ducti, de eorum dogmatibus, ex adversariorum Criticorum, utut cristatorum relationibus judicant, qui modus non mediocriter juvit Poiretum, ut veros

doctores, etiam in sexu sequiori, invenerit, §. 42.

§. LV. Hæc de eruditione solida. Circa explicationem superficialiæ tales optat Lectores Autor, qui ad solida & permanentia mente sincera adspirant, cæteri abstineant, ni tædeat eos crepundia ac nugamenta sua videre de ponte dejici, l. 2. §. 1.

§. LVI. Superficialia autem eruditio, non plane debet contemni, sed habet suum pretium & usum, modo solidæ subordinetur, quemadmodum, v. gr. cura cutis non est improbanda, modo partium internarum cura non negligatur, sed cum hac potius illa jungatur, §. 2.

§. LVII. Fundamentum autem eruditionis superficialiæ est *ratio humana seu intellectus activus*, quemadmodum solidæ fundamentum est *Deus in centro & facultatibus animæ*

mæ sinceræ beneque dispositæ operans, *d.l. §.3.4.*

§. LVIII. Esse vero eruditionem intellectus activi, superficialiariam, patet (1) *ex ideis*, quæ sunt velut umbræ aut imagines rerum steriles & mortuæ, *d.l. §.5.6.* (2) *ipsa ratione*, quæ facultas corruptissima, limitatissima, umbratilis nec non ita superficialiaria accidentariaque menti creatæ est, ut ea hæc carere omnino potuisset, Deo quoque illa est ingrata, §. 7. (3) *ratiocinatione*, quæ ratione ideisque adhuc imperfectior, §. 8.

§. LIX. Neque vero ista rationis extenuatio, est Pyrrhonismi & Scepticismi restitutio. Substituuntur potius fundamenta inconcussa, lumen præcipue divinum, quo in specie Deus, sine ullo rationis examine, certissime percipitur, perinde sicut ille, qui ad solem oculos convertit, de eo ita certo persuasus est, ut ulter-

rior ratiocinatio, inutilis & nugatoria esset, *d. l. §. 9. 10.*

§. LX. Sunt quippe tria luminum genera, *divinum*, facultates superiores mentis, intellectum præsertim passivum, feriens modis omnium certissimis, quando nullum impedimentum est interpositum, *externum & naturale* seu *sensuale*, quod etiam ubi ab objectis in facultates diffunditur, omnem dubitationem, de rei existentia & relatione ad vitam corporalem excludit, & *rationis*, tene illud & veluti pictum, atque, in quo jam statu sumus, illorum trium incertissimum, *d. l. §. 11.* quod prolixius deducitur, *d. §. 11. 12. 13.*

§. LXI. In primis res naturales lumine divino certissime percipiuntur, quamvis, quæ Autor hic differit, omnes non concipiant (cum de sexto quodam vel adhuc superiore naturæ sensu loquatur) adeoque ea
 risu-

rifuri sint, sed rideant illum ista dicentem qui non intelligunt, ipse dolebit se ridentes, §. 14.

§. LXII. Non igitur favet Autor Pyrrhonismo, sed eum potius solide evertit, triplex lumen distinguendo §. 15. De cætero veritas triplicis luminis, intima conscientia percipitur. In specie qui lumen Dei semel vere & pure senserunt, illi non tantum omni certitudine certiores sunt, se sibi non falli, sed & cum postmodum aliquid eis occurrit, de quo quæritur, an ad divinum pertineat lumen, vel divine luminosum sit, tuto omnique procul errore, si sibi redditi sint, respondere illico possunt, §. 16.

§. LXIII. Certitudo matheseos non impedit, quo minus omnis intellectus activi eruditio, adhuc superficialiaria sit, cum una hirundo non faciat ver §. 17. nec illud obest Auto-

ris doctrinæ, quod ratio vel in sacris, vel à sanctis Scriptoribus commendetur, cum alio sensu tum illa accipiatur, §. 18.

§. LXIV. Porro nec hæc sophismata: *rationem semper validam esse, quia id non sine ratione ostenditur, item nulla posse capi, ne quidem que de fide divina sunt, nisi per rationem, eamque humanam, si quidem nec bruta simus irrationalia, nec Angeli aut facultatibus angelicis gaudentes, obfunt, quæ diluuntur, §. 19.*

§. LXV. Nec etiam Autoris doctrina, usus rationis tollitur, sed potius firmatur, ille enim demum legitimus est, si à prima ætate, ratio ad lumen superius adducatur, §. 20. 21. hinc nemo etiam, nisi solide eruditus, seu lumine divino præditus, superficialiam recte communicare potest, §. 22.

§. LXVI. Posito igitur, quod quis

ex Angelo illuminatissimo omnia, quæ de Deo deque rebus divinis & spiritualibus omnibus, de natura Spirituali, corporea, humana, deque toto universo sciri & exprimi possunt, discat, neque tamen se inde ad Deum elevet, ab eo desideraturus, ut is res ipsas, harumque originantes virtutes, in facultates suas passivas vivido lumine suo infundat, neque etiam fungatur officiis, quibus ex amplissima exactissimaque sua idealis scientia videt, sese erga Deum, erga proximos creaturasque teneri, sed tantummodo in bellissima illa rerum divinarum naturaliumque consideratione idealis subsistat, is demum agnoscendus est verus eruditionis superficialiæ possessor, §. 23.

§. LXVII. De cætero late patet eruditio superficialiæ. Datur enim Theologia & Philosophia cum suis partibus omnibus, scilicet metaphysica,

lica, physica & ethica superficialia, §. 24. est tamen & illa inter homines rarissima, de cujus rei causis latius differitur, §. 25. *seqq.* quæ specialius recensere jam non attinet.

§. LXVIII. Illud tamen prætereundum non est, quod Noster querelam, qua quis Theologiam Philosophiæ misceri, forsitan quereretur, impiam & absurdam putet, eamque vix ab alio, quam ab aliquo Epicuri de grege animalculo, Atheove Spinozista, serio fieri posse, amplius arbitretur, cum horrendum atque indignatione, aut potius ingenti commiseratione dignum sit, hominem usque adeo naturam exuere & sponte sua veluti in monstrum quoddam transformari, ut tædio ipsi sit, Deum in illis, de quibus serio agit, intervenire, §. 30. 31.

§. LXIX. Ipse contra censet rectissime Theologiam Philosophiæ inmisceri

misceri cum, (1) Deus omnium rerum sit causa nosque perpetuo circumcingat, §. 31. (2) uti præter lumen rationis, sensuale admittit Philosophus, ita etiam divinum admittere debeat, *d.l.* §. 32. (3) cum philosophari nequeat, nisi ad theologica respiciat, perinde sicut pictor picturam efficere nequit, nisi ad rem ipsam archetypumque oculos convertat, §. 33. denique (4) ratio per revelationem divinam adjuvetur, §. 34. 35. 36.

§. LXX. Eruditio superficialis non patitur se in statu suo mere superficiali possideri; sed ab eo vel in falsam transit, vel ad veram erigitur & pervenit. Etenim vel mens in superficiali illa eruditione non subsistet, sed ex idealibus notitiis ad Originale summum elevabitur, ab illo & Ejus & Creaturarum suarum nobis necessariarum solidam commu-

municationem petitura, illis modis viisque, de quibus in libro primo egimus, atque sic ad veram solidamque eruditionem itura est.

§. LXXI. Aut vero in eadem superficiali terminabitur, omittetque id ipsum, quod jam faciendum dixi. Et in hoc casu primum tenebris, dein erroribus, tandemque insania percellitur ita mens, ut ejus omnis eruditio præcedanea prorsus falsetur, etsi quam deinceps acquirat, eam falsam esse omnino necesse est, destituitur siquidem solido fundamento, omniumque rerum radice & nutriente succo, Deo nempe, ejusque vitalibus effluviis, quapropter omnino emarcescat, oportet, l. 3. §. 1.

§. LXXII. Omnis igitur eruditio, quæ à scopo vero, jam indicato, abit, falsa est, §. 2. 3. 4. 5. accedunt alia, ad eandem formandam & statuminandam

dam facientia, qualia sunt (1) ipse
 modus animos teneros ab ineunte
 ætate erudiendi, (2) materiarum seu
 documentorum, quibus imbuun-
 tur. (3) Magistrorum condi-
 tiones, (4) instrumenti denique sui,
 sive rationis corruptio. §. 7. quæ si-
 gillatim Noster per totum librum
 tertium persequitur, quæ pluribus
 referre non opus, cum de funda-
 mento & habitu doctrinæ Ejus ex his
 satis constet.

§. LXXII. Hæc est adeo sententiã
 Poireti, bona fide ac ipsissimis Ejus
 verbis plerumque relata, de qua si
 judicium interponendum sit, juxta
 MONTRUM, §. 20. tum breviter dice-
 rem: *Enthusiasmum fanaticum*, i.e.
 ægræ mentis deliria, *ipsi esse* eruditi-
 onem solidam, *notitiam humanam*,
seu naturalem, ad *Enthusiasmum ad-*
duci aptam, eruditionem superficia-
 riam, ab *Enthusiasmo vero alienam*,

po-

potissimum eruditionem falsam.

§. LXXIV. Fuit alias *Poireto* Enthusiasmus à Clerico aliisque impatientis de quibus in epistola ad Autorem Bibliothecae ~~universitatis~~ aliis apologeticis, tractatui de eruditione solid. &c. adjuncta est, §. 6. p. 496. ed. *Hallens.* agit. Jure an injuria, jam disquirere, animus non est, id saltem contendo, *Poiretum* in libris de eruditione, iisdemque præmissis de methodo vera inveniendi verum tractatu, enthusiasmi fanatici esse manifestissimum.

§. LXXV. Est tamen distincte hic incedendum, nam vera vanis miscuit. Quando contendit, eruditionem veram amore Dei & proximi absolvi juxta indicium §. 28. id merito admittitur, quamvis, si amor ille, eruditionis legitimæ, scopus ultimus & præcipuus statuatur, res planior sit.

§. LXXVI.

§. LXXVI. Sed distinctio mentis humanæ, in intellectum *passivum* & *activum*, §. 29. *seqq.* fanatica est, mens enim ordinarie est facultas activa, de quo mox uberius differemus. Expungendum igitur quoque est, quando à facultatibus superioribus seu intellectu passivo, in acquirenda eruditione solida, inchoandum esse Idem censet, §. 36.

§. LXXVII. Quæ porro differit de pietate, quæ eruditionem acquirendam antecedere debeat, §. 37. 38. 39. 40. illa possunt admitti, si ad legitima acquisitionis media referantur, est cum ad eruditionem inspirandam ex intentione Poiretti pertineant, pietas illa utique fanatica & improbanda censi debet.

§. LXXVIII. Cor autem enthusiasmi Poirettiani consistit in *infusa rerum divinarum & humanarum eruditione*, quam retulimus, §. 41.

42. 43. 44.

42. 43. 44. quod ut eò rectius probem, breviter primo meam sententiam præmittam.

§. LXXIX. Nimirum ad acquirendam eruditionem solidam, opus utique est pietate prævia, quæ in intima imbecillitatis humanæ agnitione, divinique auxilii sincera modestaq; imploratione summam consistit, & possunt hæc trahi, quæ *Poirretus* dixit, modo ab enthussasmo liberentur.

§. LXXX. Tum auxilium divinum certo nobis promittere possumus, hoc autem in eo consistit, quod Deus mentem dirigat, ut veritatem eo certius inveniat, juxta modum tamen, quem Creatori creaturæ assignare placuit, porro quod bonos motus largiatur, vel etiam excitationes confirmet augeatque, quo mens acquisitam cognitionem ad debitos fines, amorem scil. Dei, sui & proximi referat,

§. LXXXI.

§. LXXXI. Hæc vera pietas, verusque ejus effectus est, ratione & revelatione subnixus, sed intellectus passivus, supernaturali quodam afflatu replendus, delirium est, ceu tetigi, §. 76. & nunc plenius confirmabo.

§. LXXXII. Scilicet deficit (1) *divina promissio*. Sane neque ex natura, neque ex revelatione constat, quod Deus hominibus fanaticis, ore aperto & clausis oculis, vel nescio, qua sub figura expectantibus, eruditionem infundere velit.

§. LXXXIII. Repugnat etiam enthusiasmus ille, (2) *indoli nature humane*, mens cum activitate creata, ac velut moderator, homini humanisque actionibus à Deo præfecta est, hinc nihil cœco applausu admittere potest aut debet. Quodsi autem illa de divinitate, prævio examine, semel sit persuasa, tum in cæteris,

teris, quæ non capit, passive se gere-
re tenetur.

§. LXXXIV. Si quis loci viæque,
peritissimus, me, in tenebris iter fa-
cientem, facula instruat, alius vero
eam jubeat in locis maxime obscu-
ris, salebrosis & periculosis extingui,
illum pro impostore merito habe-
bo. Ast si ille ipse, qui facula me
instruxerat, accedat, & à me, lumi-
nis concessi beneficio, certo agno-
scatur, seque ductorem offerat, tum
ipsum tuto, etiam, si ita jubeat, fa-
cula extincta vel abscondita, sequi
possim.

§. LXXXV. Applicatio non erit
difficilis: Ratio à Creatore concessa,
facula est, si eam Enthusiasta in rebus
divinis extingui jubeat, majusque
lumen, sua tamen assertione saltem
constans, loquatur, pro impostore
haberi debet. Sed si Deus per rati-
onem agnitus, aliud lumen seque-
du-

ductorem offerat, eum merito sequimur, lumine naturali, si ita velit, etiam seposito.

§. LXXXVI. Amplius delirium, apparet, (3) *ex ipsa jactata eruditione inspirata.* Si ad ea respiciamus, quæ §. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 41. 42. 43. 44. retuli, quæque dubio procul *Poiretus* divinities sibi infusa credi vult, tum vel sunt verba nihil significantia, vel nonnulla religionis christiana placita, quæ licet vera sint, attamen infusa non sunt, & hactenus fanatica non immerito existimantur.

§. LXXXVII. Apparet inde natura enthusiasmi, nam sicut somniantibus phantasia nunc imagines efficitas offert, nunc res veras, de quibus forte interdum cogitatum erat, repræsentat, ita ille etiam fanaticis ficta, & vera undecunque accepta exhibet. Et quis in *Poiretto* mentem vel naturaliter vel sponte agram, lafam-

X

que

que phantasmam non agnosceret, quando Idem *realitates centralissimas & exaltatissimas*, vid. §. 41. *sex-tum natura sensum*, vid. §. 61. & similia loquitur.

§. LXXXVIII. Nihil etiam pro intellectu passivo & supernaturali inspiratione afferre potest *Poirettus*. Equidem jactat ille, (4) *exempla in sacris occurrentia*, vid. §. 38. Verum à particulari ad universale non valet consequentia, una hirundo non facit ver, ceu loquentem audivimus *Poirettum*, §. 63.

§. LXXXIX. Nam Deum posse eruditionem infundere, certum est, ipsum etiam actu id fecisse, tum credimus, quando quis eruditionem vel factum ostendere potest, vel alias de divino ejus commercio persuasimus, sed illa exempla sunt singularia eaque rarissima, quæ regulæ constituendæ non sufficiunt.

§. xc.

§. XC. Frustra etiam urgetur à Poiretto (5) quod lumen divinum intima conscientia intelligatur, perinde sicut lumen rationis, vid. §. 62. nam à disparibus argumentum ducitur, si Poirettus dicat, *se pedibus incedere*, tum fidem ei habebunt homines, interno conscientia testimonio ultimato convicti, alii si idem contendat, *se volare vel incedere capita*, ei non credent, licet magnum ille cieat clamorem magnaue hoc jubeat confidentia. Eadem est ratio utriusque luminis modo allati.

§. XCI. Hinc etiam fere eo delabitur, ut (6) *lumen suum divinum non tam probet, quam pro autoritate potius imperet*, nam de eo non magis disputatur inter ejus possessores, quam de luce inter videntes, vid. lib. 3. de erudit. fals. §. 71. p. 358. ut alia loca nunc taceamus. Sed hæc insignis est fanaticorum impostura, quando

X 2

id,

id, quod vel maxime controversum, velut certum ac indubitatum, imo divinum, supponitur.

§. XCII. Atque hoc etiam apparet, (7) *ex usu mediorum, quæ pro obtinendo lumine commendat*, vid, §. 36. *seqq.* si enim queraris, te, adhibitis licet mediis, lumen divinum tamen non obtinuisse, regeret *Poirettus*, te non recte iis esse usum, quod perpetuum erit effugium, hinc nunquam usum legitimum vocabit, quam si ejus sententiæ assentiaris, quod iterum non est rem controversam probare, sed imperare.

§. XCIII. In tractatu de *metodo inven. ver. p. 2. qu. 3. n. 3. p. 97.* alia addit, nempe (8) *facultates superiores & passivas, esse homini maxime essentielles & intimas, adeoque semper eidem adesse*, verum hoc nullibi probavit *Poirettus*, licet id jactet.

§. XCIV. Porro (9) *eas in altera*
pita

vita esse futuras ergo jam nunc adesse, quæ mira profectio est illatio, quam non juvant sequentia: si illas possumus altera vita recipere, ergo habemus capacitatem sive facultatem illas recipiendi, atqui hæc facultas illas recipiendi, sunt ipsissima illæ jam facultates, nam hic eadem imo adhuc major subest contradictio, & quis crederet, v. gr. mahum, qua recipio, esse donum, quod recipitur.

§.XCV. Amplius (10) Deus potest efficere in homine majus lumen, ergo homo habet potentiam id ipsum à Dei actu patendi, quid tum? ergone actu patitur? misera illatio. Deus potest hominem vivutti, ad se trahere, ergone etiam trahit? à posse ad esse non valere Consequentiam, translationem est.

§.XCVI. Hinc etiam concidit id, quod additur, (11) sicut recte sequitur: homo habet facultatem esuriendi,

X 3

ergo

ergo & facultate edendi, cibosque admittendi, donatus est & esse debet, ita ex desiderio adspirandi ad cognitionem excellentissimam, omnibusque tenebris carentem; sequitur, dari in eo facultatem, istam cognitionem recipiendi, tanquam cibum anima sua desiderantis.

§. XCVII. Nam esto, quod illa facultate gaudeat, non tamen ideo actu cognitionem recipit, quia deficit promissio & voluntas divina. Sic non sequitur: filius habet facultatem desiderandi & recipiendi cibos optimos maximeque delicatos, Pater quoque habet facultatem eos largiendi; ergo ille actu cibis istis fruatur.

§. XCVIII. Ulterius (12) urget testimonia probarum mentium id experatarum, hæc admittimus juxta conditiones §. 89. memoratas, sed si fanatici titulum illum sibi sumant, quo

quo deliria sua eo securius vendant, tum illis nihil est tribuendum.

§. XCIX. Denique (13) *ex natura mille experimentis patere, passivis modis excitari in nobis clariores, vividiores, excellentiores objectorum cognitiones, quam activo solum intellectu, sed ab iis, quæ naturalibus mediis intelliguntur, ac de quorum præsentia & veritate humanum genus persuasum est, ad ea, quæ neque per se, neque per effectus comparant, non valet consequentia, ut taceam, à lumine sensuali, perperam excludi lumen rationis.*

§. C. Hinc patet infirmitas illationis; *si latent in nobis innumera quoad naturalia ipsa facultates, quæ per præsentiam objectorum nondum sunt actuata, quidni quoad Deum divinaque, præ quibus mille mundi naturales, punctuli instar sunt, nobis inesse colligendum est, multo immensiora*

vasa, & (si ita loquar) capacitates infinitiores? Gemina fere habentur, d. p. 2. n. 5. 6. pag. 125. seqq. quæ adeo speciatim expendere non attinet.

§. CI. Sed forte operam iurimus, dum intellectum passivum, seu iactatas facultates superiores, intellectu activo aggressi sumus, nam hoc non omnia capi, contendit *Poiretus*, vidi *supr.* §. 64. forsitan, ad hæc etiam pertinet intellectus passivus, qui adeo activo non recte impugnatur.

§. CII. Nescio an ita revera sentiat *Poiretus*, quod si vero ita sentiat, ineptantique est ejus sententia, nam omnia, adeoque etiam iactatum intellectum passivum, subire debere, activi intellectus iudicium & examen, satis forsitan ostendimus, §. 83. seqq. Imo ipse sibi hac in parte reluctaretur.

§. CIII. Nam libros de eruditione,

ne, & de methodo inveniendi verum, intellectu activo effecit, hoc quoque passivum confinxit, & pro eodem varias rationes, hactenus excussas, attulit, & licet hac in re deliraverit, attamen vel in ipso delirio agnovit, nihil intellectum activum antevertere posse aut debere, denique fatetur in activa intellectus libertate positum esse, an bona tam divina quam naturalia admittere vel rejicere velit, & hoc nunquam negandum esse, *d. tr. de meth. inven. ver. p. 2. qu. 3. n. 2. p. 97.* quod argumentandi genus (*καθ' ἀνθρώπων* scilicet) *Poirettus* fortissimum censet *de erud. l. 2. §. 18. p. 150.*

§. CIV. Et sane sicut ridiculum est, cum aliquo his conditionibus luctari velle, si sibi antea compedes injici manusque ligari patiatur, ita etiam insanum foret, vel postulare vel concedere, *nē*, circa admissionem

nem intellectus passivi, ullæ intellectuæ activo relinquuntur partes.

§. CV. His ita se habentibus, facile de cæteris judicari potest. Nimirum in iis, quæ de possessione eruditionis solidæ differit *Poirettus*, vid. *supr.* 5. 45. per fallaciam causæ pietati fanaticæ tribuitur, quod veræ competit, sicut etiam enthusiasmus in eruditionis communicatione, de qua §. 46. *seqq.* satis iterum elucet.

§. CVI. Inprimis intolerabilia sunt, quæ de interpretatione Scripturæ dicit, nam esto, quod juxta consueta interpretandi principia, dissensiones nonnullæ oriuntur, (quod inter homines evitari nequit, inprimis, cum non tam medi incertitudo, quam potius hominum malitia, rei hujus sit causa) attamen si infusum aliquod lumen, velut interpretandi principium, admittamus

mus, tum longe majora incommo-
da inde orientur.

§. CVII. Vel enim inde existet sa-
cra tyrannis, si nempe ab unius vel
paucorum, afflatibus divinis, scili-
cet! tumidorum, ore, cæteri pen-
dere debeant, vel absurdissima con-
fusio, si omnes æquali libertate, jux-
ta putativum lumen infusum,
nulla habita externorum indicio-
rum ratione, interpretationem su-
scipiant.

§. CVIII. Quamobrem hanc uti-
que veram interpretandi rationem,
esse, arbitror, si cum debita pietate
scripturam accedamus, ejusdemque
sensum ex consuetis indiciis investi-
gemus, hinc linguæ fundamentalis
aliarumque circumstantiarum ratio
omnino habenda, & Critica negligi
non debet, secus ac Poirettus jubet,
nam aliud medium Deus regulari-
ter non suppeditavit.

§. CIX. Quæ porro Idem de eruditione superficiali, rationisque humanæ imbecillitate docet, *vid. §. ss. seqq.* illa, si in se spectentur, non plane improbanda sunt, quamvis nec penitus probari queant, verum si spectentur intuitu luminis superioris fanatici, cujus gratia lumen rationis tantopere deprimitur, tum omnino rejici debent.

§. CX. Hinc nec à Pyrrhonismo hæcenus excusari debet Poirettus, nam si quis modica fercula tollat vacuasque patinas reponat, multa que insuper deblateret de dapibus opiparis, quas illorum loco apposuerit, is nihilominus cibi subtracti reus est.

§. CXI. Porro nec id Poiretto concedendum, quod Theologia Philosophiæ recte misceatur, de quo actum, §. 68. 69. nam omnes ejus rationes eo tendunt, Deum à philosophia

phia non posse excludi, de quo nulla est quaestio, de *Ordine* enim tantum controvertitur.

§. CXII. Cum igitur divina & humana diverso cognoscamus lumine, rationi utique est consentaneum, ut lumine illo, quod Deus per naturam nobis concessit, primo utamur, cum illud sit generale & ratione autoritatis non controversum, utpote homini qua tali competens.

§. CXIII. Postea sequi debet lumen scripturae, quod Christianis proprium, & hactenus particulare, & controversum est, huic adjungi potest lumen infusum (si revera adsit nec potius per agram phantasiam effingatur, quod regulariter dicendum) est enim maxime particulare. Prius sumus *homines*, quam *Christiani*, & prius *Christiani*, quam specialiter *illuminati*, ergo hoc ordine, merito diverso lumine utimur.

§. CXIV. Si quis autem cum *Poi-
retto*, ordinem invertat, & lumina
illa particularia maximeque contro-
versa nimis abrupte urgeat, ac velut
concessa, fundamenti loco, suppo-
nat, is toti naturæ vim quasi infert,
in alias gentes stultum sibi arrogat
imperium, cum iis commercium
hac in parte abruptum, illisque pro-
pria sua principia retorquendi præ-
bet occasionem.

§. CXV. Denique quæ de etudi-
tione falsa commentatur *Poirettus*,
juxta §. 70. *seqq.* illa eatenus genera-
liter improbari debent, quatenus e-
jus falsitas ex eo potissimum æstima-
tur, quod ab entusiasmo aliena sit.
De cætero, seposito hoc respectu, il-
lum nonnullos defectus in discipli-
nis observasse, ac in specie Criticos
superciliosos subinde ex merito de-
pexuisse, nolim negare.

§. CXVI. De eo in genere parum
la-

laborandum, quod *Poirettus* dissentientes, *irrisorum, atheorum, epicureorum animalculorum*, vel etiam pro sua mansuetudine & pietate, *asinorum*, *vid. l. 3. de erud. fals. n. 73 in fin. p. 365.* nomine insectetur, nam fanaticis impune convitari licet, delirio triste privilegium largiente.

§. CXVII. Nec quisquam *Similibus*, quibus *Idem* tam in tractatu de eruditione quam de methodo inveniendi verum, abundat, quibusque lumen suum fanaticum, in luminis naturalis opprobrium, nimis extollit, se capi patiatur. Nam ut in se spectata, non inelegantia sint, attamen, si applicationem spectes, utroque pede illa claudicant.

§. CXVIII. *Poirettus* potius est similis filio peregrino abituro, quem Pater equo instruxerat, non optimo quidem, attamen nec plane pessimo, & cum quo iter ita conficere
po-

poterat, ut aliquando equitare ipsi licuerit, aliquando etiam pedes ille incedere, à quibusdam locis etiam plane abstinere debuerit, hic vero, abdicato equo, in arundine longa equitare malit, sibi & aliis magna persuasurus confidentia, se cum hoc novo equo suo, longe rectius iter posse conficere, quam cum illo, quem Pater dederat.

§. CXIX. Licebit etiam fanaticorum conamina hoc simili illustrare. Flumen satis magnum adest, ponte valde ruinoso stratum, hunc non nemo transire haut vult, & licet littori immotus adhæreat, sibi tamen & aliis persuadere nititur, se sine ullo lapsus periculo, celerrime illud transvolare.

§. CXX. De causis scriptiois Poiretianaæ certo pronunciarî nequit. Forte ex lectione scriptorum fanaticorum veram animi ægritudinem

con-

contraxis, aut desiderio novæ sectæ condendæ, illud scriptionis genus elegit, vel etiam novam methodum, Dei existentiam ac religionis Christianæ veritatem contra atheos & infideles demonstrandi, excogitare voluit,

§. CXXI. Sed ultima intentio, si subsuit, scopo suo omnino excidit, imo ista probandi ratio à dissentientibus inveri potest, cui jam §. 114. indicavimus. Summa igitur in *Poiretum* dictorum vel dicendorum eorū redit. Magnam utique rationis humanæ esse imbecillitatem, sed morbum medelam non afferrî, si anodyno fanatico ei stuporem inducere cõnemur.

§. CXXII. Verum de *Poiretto* alii, quibus libet, amplius viderint, nobis tandem in viam redeundam est. Ad disciplinam igitur Generalem (II) recte referti arbitramur, vid. §. 6. *Generales rerum classes & hinc ortas Disciplinas*

disciplinas speciales earumque delineationem, de quo nonnulla cap. præc. §. 37. 38. tetigimus.

§. CXXIII. Cæterum hoc caput vix recte adornabitur, nisi illi, qui specialibus disciplinis dediti sint, collatis consiliis & symbolis id excolant. Nam vulgaris Hexilogia, quam vocant, nimis jejuna sterilibusque est, non aliam ob causam, quam quod illi disciplinas delineant, qui eas speciatim non sunt edocti, *vid. Weis. Log. p. 2. l. 2. c. 1. §. 9. c. 2.*

§. CXXIV. Ulterius (III) ad laudatam Disciplinam referenda erunt *generales rerum considerationes, que in Logica & Metaphysica vulgò proponuntur, de quibus, cap. præc. §. 6. seqq. §. 39. seqq. pluscula diximus, quam tractationem recte excipient, (IV) Distinctiones, cogitationibus exprimendis inservientes, vid. cap. præc. §. 46. c. 16. §. 70.*

§. CXXV.

§. CXXV. Huc etiam referendos puto (V) *Locos Topicos*, vid. *cap. pr. §. 47.* quibus omnem utilitatem abjudicare nolim, licet fere eo delabatur Autor *art. cog. p. 3. c. 15.* (cujus tamen rationes nihil aliud evincunt, quam, locos illos non ubique esse necessarios, nec exercitatis valde prodesse. *conf. Thom. introd. ad Log. c. 20. §. 78. 79.*)

§. CXXVI. Quod si quis (VI) adde-
re velit *generalia interpretanda principia*, quæ deinceps *Propria* quæque *Disciplina*, pro suo captu, augeat magisque diducat, tum non valde refragarer, cum enim in una-
quaque *Disciplina speciali*, tam de *rei veritate* quam *mente Scriptoris* soleamus esse solliciti, adeoque qualis qualis interpretandi notitia ubiq; præsupponatur, non incongrue *generalia* ejus capita, *Generali Disciplina* inferentur, nam ad *Logicam*
ea-

eadem non pertinere, *cap. præc. §. 48. seqq.* ostendi.

§. CXXVII. Denique huc referri posset, (VII) *Historia literaria*, in qua tamen tradenda ita versandum fuerit, ut propinquiora commemorarentur, à quibus animus, harum literarum cupidus, in remotiora deinde queat eniti, perinde sicut in historia Politica & Ecclesiastica docenda & discenda, tempora propinquiora, sub initium respicere jubent cordati rerum aestimatores.

§. CXXVIII. In hunc fere modum, si disciplina generalis concinetur, tum eam sua utilitate non destitutum iri putem, cum ex parte jam terigi, *cap. præc. §. 40. 41. 42.* certe majorem, quam vulgaris Metaphysica affert, eam esse præbituram, omnino arbitror.

§. CXXIX. Quod si autem illa cum Arte cogitandi seu Logica comparetur,

tur, tum ambæ manuum instar sunt, quibus Disciplinae Speciales recte prehensari queant, mens enim suas operationes intelligens, ac generaliter rerum disciplinarumque cognitione imbuta, specialibus excolendis est aptissima.

§. CXXX. Neque tamen exinde sequitur, quasi Disciplina hæc Generalis, pueris statim sit proponenda. Dicendum potius, quod, sicut Logica non est disciplina puerilis, ceu *c. 1. §. 33. seqq.* ostendimus, ita & Illa huic ætati non conveniat. Quare juvenus tenera, rebus sensualibus, ac memoriam afficientibus, imbuenda est: Postquam vero adolevit, ut studiis magis serio sit mancipanda, tum præceptis artis cogitandi, & Disciplinae hæc hactenus delineatæ, in antecessum recte præparabitur.

§. CXXXI. De cætero usi sumus appellatione populari *Disciplina Generalis*

nera-

neralis, nam curam accuratioris denominationis illis relinquimus, quibus ipsam rem excolere lubebit. Forte, sicut *Logica*, *Ars cogitandi* dicitur, ita hæc non incommode, *Ars recte proficiendi*, dici poterit, sed de hoc alii dispiciant accuratius!

F I N I S.

INDEX

I N D E X

Rerum præcipuarum,
 prior numerus, *Caput*, posterior,
paragraphum notat.

A.

Accidens.

Ejus natura nova ratione explicatur
 XVIII. 25. seqq.

Æquipollentia.

Ejus indoles, cum epicrisi quoad do-
 ctrinam vulgarem VII. 41. 42.

Ætas puerilis.

Discendæ Logicæ non est idonea I.
 33. 34. 35. 36. 37.

Atheismus.

non latet in dubitatione temporaria
 de Deo III. 62. 63.

C.

Circulus.

quan-

quando in cognitione probando aut improbandus XIII. 29. 30. 31.

Cogitatio.

Ex cogitationibus oriuntur disciplinae I. 2. sunt objectum Logicæ I. 9. 10. 11. 12. 13. 38. 39. II. 1. cogitationis natura II. 2. prolixiorque explicatio II. 3. seqq. cogitationum moralitas ad Logicam non pertinet XVIII. 57. nec prudentia meditando, vel cogitata proponendo, nec de aliorum scriptis iudicando XVIII. 60. seqq.

Cogito ergo sum.
quæ sit ejus præ aliis veritatibus indemonstrabilibus prærogativa III. 20. 21.

Contradictio.

duplex contradicendi ratio XVI. 4. sive viva voce & in scriptis XVI. 6. 7. 8. directe & indirecte XVI. 92.

Conversio.

ejus indoles prolixè traditur, rejecta vul-

valgari conversione per accidens
& contrapositionem VII. 2. seqq.

De conversione

Definitio.

prolixe exponitur VIII. 1. seqq.

Demonstratio.

Quid? IX. 2. in ea non consistit cog-
nitionis apex IX. 3. XIII. 9. non
requirit subjectum necessarium.
XIII. 11. 12. alia vulgaria exami-
nantur XIII. 13. 14. 15.

De conversione

Quid? ex sententia Póireti XIX. 28.
29. eruditionem hominibus, ex e-
iusdem sententia, præsuppositis
certis conditionibus, infundit
XIX. 36. seqq. sed hic est enthusi-
asmus fanaticus XIX. 78. seqq.

Dictum de omni & nulla.

merito velut obscurum rejicitur IX.
1. 32. 33.

Disciplina Generalis.

Præter Logicam talis est necessaria.

Y

ad

ad excolendas speciales. Ejus habitus delineatur XIX. 1. seqq. usus XIX. 128. comparatio cum Logica 129. non est puerilis 130. dici potest Ars recte proficiendi 131.

Disciplina morales.

Variis laborant defectibus XV. 22. seq. præcepta earum ad scientias & studia quoq; se extendunt XVIII. 57. 61. 63.

Disputatio viva voce facta.

ejus indoles prolixitas traditur XVI. 10. 11. seqq. XVII. 1. seqq. utilitas XVII. 36. quomodo ejus leges ad disputationem scriptam applicandæ XVII. 37. an scripta concertatio ineunda vel continuanda? XVII. 40.

Distinctionum formulæ.

earum usus & abusus XVI. 69. 70. non pertinent ad Logicam XVIII. 46. sed ad Disciplinam aliquam generalem XIX. 14.

Di

Divisio.

ejus prolixior explicatio VIII. 20.

seqq.

Dubitatio.

est via ad solidam cognitionem III.

57. seqq. cogitatio fluctuans V. 1.

non est peculiaris mentis opera-

tio V. 10.

E-

Enthusiasmus.

Petro Poiretto in libris de eruditio-

ne solida, superficialia & falsa, re-

cte tribuitur XIX. 73. seqq.

Eruditio.

ejus explicatio ad Logicam non per-

tinet XVIII. 58. sed ad discipli-

nam generalem, cum explicatio-

ne eruditionis ac relatione & ju-

dicio, de scriptis Poiretti, de eru-

ditione solida, superficialia & fal-

sa XIX. 6. seqq.

Existencia.

an sit objectum primæ mentis ope-

Y 2

ratio-

rationis? V. 23. 24.

Exponibilis propositio.

Parum solide vulgo exponitur VI. 53.

seqq. idem fere dicendum de Syllogismo exponibili, XII. 8. seqq.

F.

Fallacia Syllogistica.

ex vulgaribus & propriis hypothese-

bus considerantur XIII. 17. seqq.

quomodo eis occurrendum XIII.

43. seqq. intuitu disputationum

eadem ex professo expenduntur

XVII. 1. seqq.

Falsitas.

quid & quotuplex cum explanatione

prolixiori IV. 1. seqq. eam comi-

tatur obsecritas & confusio V. 4.

5. 6. datur etiam in prima mentis

operatione V. 22. falsitas Syllogis-

morum XIII. 4. seqq. diversa cir-

ca eam disputandi ratio XVII. 3.

4. ejus in disputationibus defen-

sio XVIII. 1. seqq.

F.

— **Sic** veritati obesse non videtur
 — **XVI. 24. 25. 26. 27.**

Fides.

femel admiffa excludit dubitatio-
 — **non III. 64. 65. admittenda, vero**
 — **dubitationi subest III. 84. 85. 86. est**
 — **illa divina vel humana III. 87.**
 — **quomodo utraque examinanda,**
 — **III. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. XIX.**
 — **64. 83. feqq. 101. feqq.**

Figure Syllogistica.

— **quid & quotuplices sint X. 1. 2. 4. non**
 — **sunt cum suis modis necessariae**
 — **X. 5. 6. 7. quovis modo in quavis**
 — **figura concludi potest, hinc o-**
 — **mnes regulae speciales Syllogisti-**
 — **cae, falsae censeri debent IX. 9. feqq.**

Formae Syllogismorum.

— **essentialis in quo consistat? IX. 22. sq.**
 — **X. 1. accidentalis occurrit in figu-**
 — **ris vulgariibus X. 3. Tirones ad ib-**
 — **lam potius quam hanc respicere,**
 — **jubendi sunt X. 7. 8. circa condi-**

Interpretatio.

ad Logicam à recentioribus non recte refertur XVIII. 48. seqq. generalia ejus principia Disciplinæ Generali inseri possunt XIX. 126.

Jurisprudentia.

ejus partes nonnullæ & themata singularia methodice exhibita XIV. 40. seqq. studium juris methodo analytica vexatur XV. 26. seqq. quid de philosophia juridica habendum XVIII. 41. 42.

L.

Libertas.

Cuius circa usum terminorum competit I. 6, 31. in quantum ratio in rebus cognoscendis libera XIX. 17.

Limitatio.

diversa limitandi ratio XIII. 47, 48. prolixius illa tum ex sententia aliorum, tum propria explicatur XVI. 87. seqq.

Loci topici.

ad Logicam non pertinent XIII. 16.
 imperitos disputantes iuvare ne-
 queunt XVI. 55. à Logica sunt a-
 lieni XVIII. 47. ad Disciplinam
 Generalem debent referri cum
 monito de eorum utilitate XIX.
 125.

Logica I. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

ex consideratione mentis, quasi de
 seipsa instituitur, oritur II. 3. diversa
 eius suppositio, prolixiorque ex-
 plicatio I. 4. seqq. modus sci-
 endi in Logica docetur III. 5. 99.
 eius methodus VII. 12. non condi-
 derat voces V. 27. seqq. nec cau-
 sas rerum XIII. 10. nec locos to-
 picos XIII. 16. in exemplum disci-
 plinae, methodice excolendae,
 producitur XIV. 64. quae ad eam
 male referantur, ex professo o-
 stenditur XVIII. 1. seqq. distin-
 ctio

ctio Logicae docentis & utentis
XVIII. 64. seqq.

Lumen.

triplex ex sententia Poiretti, divi-
num, quod Deus intellectui passi-
vo infundit, sensuale & rationis
XIX. 60. 61. unumquodque vero
intima conscientia percipitur
XIX. 62.

M.

Meditatio.

Propriae meditationis utilitas III. 8.
attente eadem instituenda III. 28.
66. 67. ex disciplinis realibus ma-
teria meditandi oritur nec de or-
dine valde laborandum III. 100.
meditatio non est disputatio XVI.
17. de meditandi prudentia in
Logica seorsim non videtur a-
gendum XVIII. 60.

Mens humana.

Principium cogitandi I. res media-
te per sensus, & immediate sine

Y §

illis

illis percipit II. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
 15. 16. 17. ejus infirmitas in cog-
 nitione sui I. 1. II. 20. mens veritatis
 capax est III. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16.
 17. 18. 19. 20. 21. quomodo verita-
 tem acquirat III. 22. seqq. mentis
 morbi IV. 10. seqq. quo sensu ad
 Logicam non pertineat? XVIII.
 59. est eruditionis subjectum &
 medium XIX. 16. mentis indoles
 ex sententia Poiretti XIX. 30. seq.
 activus intellectus est fundamen-
 tum eruditionis superficialiæ ex
 ejusdem mente XIX. 57. seqq. in-
 tellectus passivus Poiretti refelli-
 tur XIX. 81. seqq.

Mentis operationes.

earum comparatio I. 15. 16. 24. varie-
 tas V. 1. seqq. sunt tres, quod de-
 fenditur V. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. in pri-
 mis veritas & indoles primæ o-
 ffenditur V. 15. tertia operatio
 quomodo aliàs dicatur X. 1. 2. 5.

Me-

Metaphysica.

Vulgaris bonum habet scopum, sed eum non attingit XIX.3.4.

Methodus.

Non est peculiaris mentis operatio V.13. ejus indoles & requisita prolixius explicantur XIV.1. seqq. ineptiæ methodicæ XIV. 36. 37. 38. fusius & ex professo XV.1. seq. in primis ad eas pertinet methodus Synthetica & Analytica XV.8. sq. non etiam methodus causalis XV. 35. seqq.

Modalis propositio.

Vulgo minus solide explicatur VI. 53. seqq. quod de Syllogismo modalis fere etiam dicendum XI. 8. seqq.

Mundus.

regitur opinionibus IV.9. seqq.

N.

Natura & revelatio.

sunt eruditionis humanæ fontes,

Y 6

non

non recte miscentur aut illa negligitur XIX. 17. 18. 19. 20. quamvis dissentiat Poirettus XIX. 68. 69. refutatus XIX. III. 112. 113. 114.

O.

Opponens.

ejus in disputando officia late recensentur XVI. 8. seqq. XVII. II. seqq.

Oppositio.

Pluribus exponitur emendata vulgari sententia VII. 43. seqq.

P.

Paupertas.

est aliqua causa ignorantiae IV. 13.

Perceptio clara & distincta.

est Veritatis criterium III. 24. seqq. V. 3. 7.

Petri Poiretti.

Libri de eruditione solida, superficiali & falsa recensentur, iisdemque enthusiasmus fanaticus impin-

pingitur XIX.26. seqq. conjectura de ista scribendi ratione XIX. 120.121.

Philosophi.

Veritatem quærendo, eam prope-
modum aliquando amittunt III.
7. ab autoritate alicujus Philoso-
phi disciplinæ pendere non de-
bent IV.16.17.

Philosophia.

Theologica, juridica vel medica ine-
pte conficitur XVIII.41.42.

Pradicabilia.

ad Logicam non pertinent, adduc-
tis insuper doctrinæ vulgaris de-
fectibus XVII.3. seqq.

Pradicamenta.

Cum ante & postpradicamentis ad
Logicam perperam referuntur
adductis doctrinæ vulgaris erro-
ribus XVIII.3. seqq.

Pradicatum.

ejus quantitas vulgo male negligi-
tur

tur VI. 36. seqq.

Principia cognoscendi.

quid? III. 23. protuplicia, singulorumque explicatio proluxior III. 23. seqq. ratio probans, principium dicitur IX. 2. talia principia Logica non suppeditat, nec datur in iis progressus in infinitum IX. 3. 4.

Probatio.

negativa propositio an & quando probanda XVII. 16. seqq.

Processus disputandi.

late exponitur XVI. 1. seqq. XVII. 1. seqq.

Propositio.

est aliquando instar ideæ simplicis V. 26. propositionis indoles prolixè traditur VI. 1. seqq. affectiones pluribus explicantur VII. 1. seqq. discrimen negativarum & infinitarum IX. 36. X. 24. 25. 26. 37.

Præ-

Prudentia docendi.

ad Logicam non pertinet cum monito quoad rem ipsam XVIII. 61. 62. solidi Doctores, ex sententia Poiretti, quinam? XIX. 44. seqq.

R.

Reductio.

explicata X. 39. 40. 41. 42. ac pleræque tricae vulgares rejectæ X. 43. 44. 45. 46.

Regula Syllogistica.

Generales in quantum probandæ IX. 34. seqq. otiosæ IX. 43. 44. speciales, quæ figuras & modos vulgares concernunt, falsæ sunt X. 9. seqq. quod etiam dicendum de iis quæ Syllogismos conditionales respiciunt XII. 26. seqq.

Res omnes.

Non sunt objectum Logicæ I. 18. 19. 20. 21. de omnibus dubitandum III.

III. 60. seqq. unde rerum genera
& differentiarum specificarum petendæ
VIII. 9. quomodo res generali
consideratione recte explicandæ
XVIII. 38. seqq. pertinet ista tra-
ctatio ad disciplinam generalem.
XIX. 122. 123. 124.

Respondens.

ejus in disputando officia exponun-
tur prolixius XVI. 28. seqq. XVII.
1. seqq.

Responsio.

diversa respondendi ratio ostendi-
tur XVI. 64. seqq.

Revelatio & natura.

sunt eruditionis humanæ fontes,
non recte miscentur, aut hæc ne-
gligitur XIX. 17. 18. 19. 20. quam-
vis dissentiat Poirettus XIX. 68.
69. refutatus XIX. III. 112. 113.
114.

S. Sce-

Scepticismus.

ei non favet Poirettus, ut ipse quidem credidit XIX. 19. seqq. revera tamen eius quodgimmotus reus est XIX. 110.

Scriptura sacra.

eius vera interpretatio non ex verbis, sed ex infusione luminis divini dependet, ex mente Poiretti XIX. 49. 50. in quod fanaticum & intolerabile est XIX. 106. 107. 108.

Strictio.

in cogitatione non præciso requiritur II. 18. 19. 20. debet esse perspicuus V. 36. 37. eius natura & moralitas XIV. 73. seqq. qualis in disputationibus requiratur XVI. 33. 34. 40. ad quam disciplinam eius explicatio pertineat? XVIII. 45.

Stri-

Stribligo Scholastica.

ditioni & reb9 male affricatur XIV.

38. XV. 36.

Subalternatio.

ejus exiguus videtur usus VII. 39.

40.

Substantia.

ejus indoles nova ratione explicatur
XVIII. 15. seqq.

Syllogismus.

non est objectum Logices adæqua-
tum I. 14. 15. 16. 17. nec finis I. 24.

ejus natura prolixè exponitur in
genere, notatis variis Peripateti-
corum erroribus IX. 61. seqq.

bonitas ejus materialis generaliter
definitur IX. 45. figuræ & modi

late considerantur X. 1. seqq. va-
rietas Syllogismorum simplici-

um XI. 1. seqq. expositivus reji-
citur XL. 21. 22. abusus vaniloquo-

rum notatur XI. 26. varietas Syl-
logis-

Syllogismi compositi ostensa, notatis variis erroribus vulgaribus XII. 1. seqq. assumptivi Syllogismi rejiciendi XII. 37. seqq. Syllogismus verus & falsus XIII. 1. seqq. demonstrativus & topicus ad Logicam non pertinent XIII. 8. seqq.

T.

Terminus.

Vox hæc ad denotandam primam mentis operationem non satis recte adhibetur V. 28. seqq.

Tirones.

cur sæpe utantur Syllogismis conditionalibus XII. 35. 36. quis disputationum, eorum respectu, finis XVI. 19. 20. 21. vana doctrina illi sæpe vexantur XVIII. 7. 10. 32. 34.

Totum.

juxta hypotheses vulgares & proprias

- *Comparatio explicatur* VIII. 27. seqq.
 - *cum substantia comparatur*
 XVIII. 19.
 - *incomparabilis* Jurisprudentia, sta-
 - *bor, scilicet* VIII. 40. 44. 45.
 & XIX. 1. *Tridius* 30. I
 in omnibus rebus, nulla prorsus
 excepta, diversis modis depin-
 gitur ex sententia Poiretti XIX.

34. *Verba*

Non sunt considerationis Logicæ
 - *no* V. 27. seqq. *in quantum definitio*
 - *verborum necessaria* V. 36. 37.
 - *quotuplex illa* VIII. 23. *cum rebus*
 - *verba male miscentur* XVIII. 18.
 19. 20. *nec ad Logicam pertinent*
 XVIII. 43. 44.

Veritas.

- *est Logicæ finis* I. 22. 29. *cujus in doles*

&

& explicatio prolixior III. 1. seqq.
iisdem modis illa invenitur & au-
getur III. 97. in quantum illa o-
diofa IV. 28. seqq. datur etiam in
prima mentis operatione V. 22.
veritas Syllogismorum XIII. 1. sq.
diversa circa eam disputandi ra-
tio XVI. 2. 3. 4. est disputationum
finis XVI. 22. seqq.

Vis.

veritatem impedire ac errores tueri
solet IV. 22. 23. 24.

XX XII. 53

